Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا دیوان

خپروونکې

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

د چاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :

څېړنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :

څېړنمل عزیزالله

څېړنیار محمد عارف غروال

څېړونکی محمد عمر

خېل ډېر ګران د قدر وړ او ښیا وړي ګڼلي، او ډېر ښه ملګري او ډېر ښه ورور
عنایت جان (شفق) ته ئې ډېره مینه او ښه هیله وړاندې کوم، د یادګار په
بدل ئې وساتئ.

چې کشور د افغانانو معطر کړي

خور او ملګري دي

د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي

(ګل علي رخارم)

(۲۸/۵/۹۰)

له څه موده راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوې وې
له همدې امله د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نسبتاً جامع او بشپړ دیوان چاپ
کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېده لازمه وه چې تر وسه
وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او په پام کې ونیول شي. د دې هدف د تحقیق د پاره،
له ټولو چاپي او شپاړس قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. د بابا ورځ خبره ده چې د رحمان بابا
د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کېږي. خو له یوې خوا د ملکو ادبي
تنقیدي او علمي تربیا او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا
کار نور هم ونه ځنډېږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتابتون او فولکلور لوی مدیریت ته وظیفه ورکړه شوه
چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. د دې دیوان په خپرېدو سره به د ادبیاتو څېړونکي او افغانان
تر لاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د تفکر طرز په ښه توګه وڅېړي
او د هغو اشعارو پر ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

د ادبیاتو څېړونکي ډېرو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې دا کتاب له یو شمېر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو هره نسخه یې د متني کره کتنې - textual criticism له مخې ځانگړې مطالعه او زوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره د ادبي کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسېږي بلکه په نوي افق کې به څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه ډډه کوم ځکه چې هر څوک یې له خپلو عینکو څخه په بل رنگ ویني او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانگړې رسالې یا کتابونه ولیکل شي. سره له دې، د لوک ادب او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا یوه لنډه بیوگرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له متن، منبع او اساسي ټکو سره آشنا کوي او ادبپالو ته د زیاتې څېړنې د پاره چلینج ورکوي.

د دې کتاب په تدوین کې د لوک ادب او فولکلور د لوی مدیریت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیزالله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو ډېر زیار کښلی دی. د پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او د اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او لوک ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبو هیله لري.

١٣٥٥/٧/١

څېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن لنډې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه یوه لنډ کتاب ته اوږده شوه.
په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه دده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې ژوند پېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب مې راوړل، البته دده په باب به هر اړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤد زی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیاروکې پټې دي، داځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی و او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا د دې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت وموند چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته ور واړاوه خو دا هغه وخت و چې د ده د ژوند د پېښو خبر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د یو و کسانو دا تکل نیولی ځغلولی او د پېړۍ خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب د ډېرو حقایقو پېښم یا نه شوی او ډېر داسې څه هم ورسره ترل شوي چې په اصطلاح د ده ورا هم ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او نوکره : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"(۱) په سړبن کې غوریاخېل(۲) په غوریاخېل

---

(۱) یو کتاب په سړبن کې چا وند کړ — لې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۹۴۱ ع)

سل سړبنی دې تر دا یو غزل ځاړیږي — ن چې دا پښتو د ه کړ لالي خوشال وېلي
(کلیات خوشحال خان خټک، ... دوست محمد کامل په سریزه ۱۹۶۸ ع)

پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" [۳] په مومندکې "دویزي" [۴] او په دویزیوکې "ابراهیم خېل" [۵] دی. راوړل شوي دي په مومندوکې غوریاخېل بولي [۶] خو څرنګه چې مومند د غوریاخېلو ښاخ دي نو ځکه نو موږ یې ختیځ یوه تېره وتلی او دخبرې دښه سپیښتیا به لپاره له مومند نه تر سربن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :

فکر کیږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بیت دده څواب ګڼل کېدای شي :

یو خوشال یو کم سل ختټک لوړ په طبیعت کې — ځارشه د رحمان سړبني لـه یوه فرده

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، ۱۴۲ مخ)

بیا په دوره د شاه عالم په ځمه بنـو کې — راښکاره شو په جهان عبد الرحمـان

(میراحمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)

(۲) - زه ختک دیان په غم تازه تازه شم — غوریه خېل رحمان که شو ورځنی ستړی

(د عبدالقادر خان ختک دیوان ، داستاد حبیبي تدوین او تصحیح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پاڼلیکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي — غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خټک

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سریزه ، ۹۴ مخ)

خدایه ولېښې مومند عبد الرحمان — پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران

(دیوان عظیم (عبد العظیم رانیزی) لاهور ۷۶ مخ)

(۴) ما نجیبهم په دا طور غزل ووې — که ویلی دویزي عبد الرحمان دی

(دیوان نجیب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)

د ملا ښا لیستر خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د ژوند وخت ته ورلنډ کښل شوی ، دده له نامه سره د دویزي کلمه شته (د ملا ښایسته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د لیکوال کتابتون)

(۵) "رحمان بابا کله چې یادوي هیوزلیکي ابراهیم خېل مومند و . د پېښور د مومندو په تپه کې چې کوم خلګ ځان د رحمان بابا منسي او عزیزان بولي عموی په ابراهیم خېلو یادیږي ... " (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلوړم

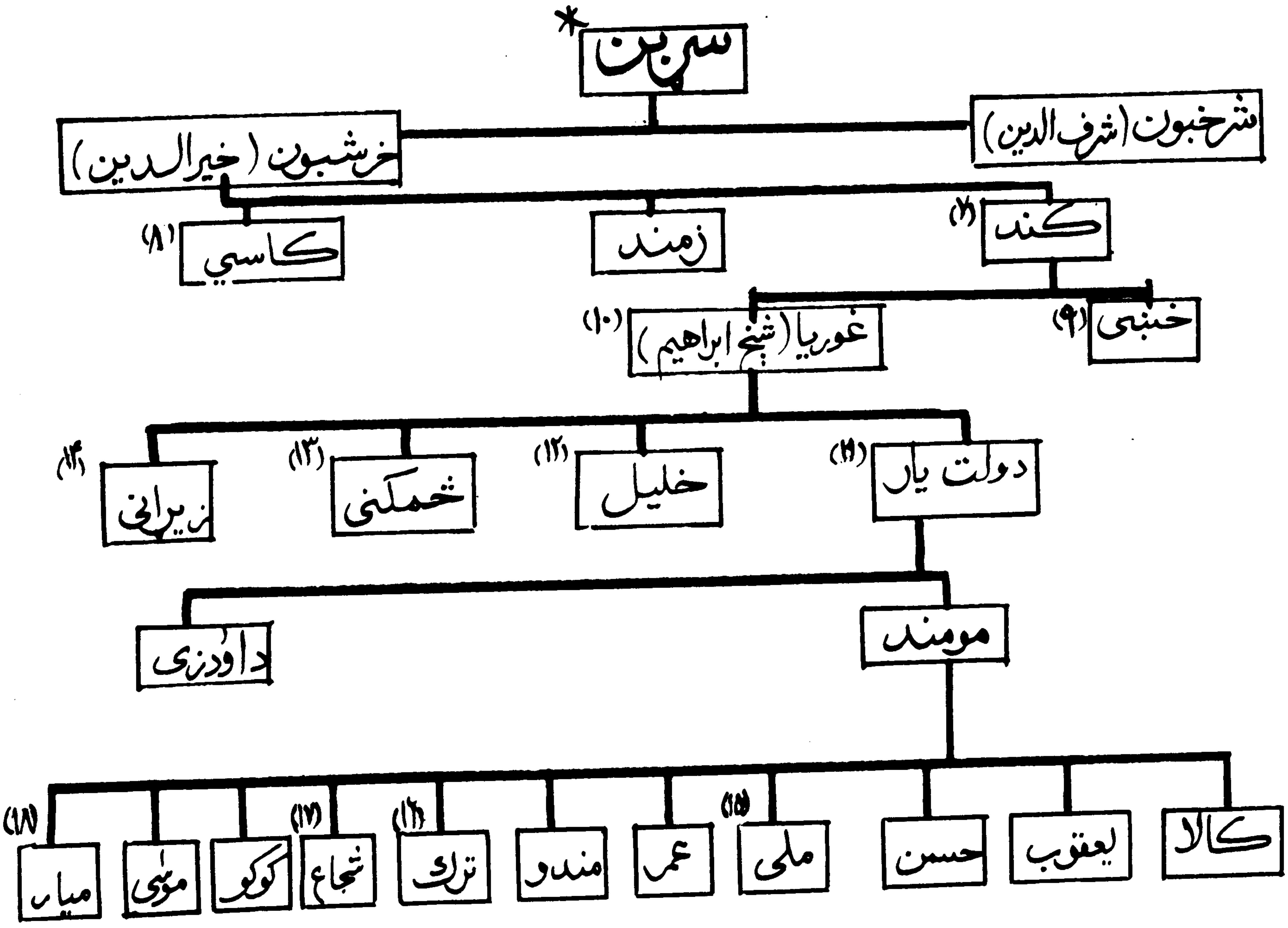

* . ددې شجرې په ترتيب لوکې دخواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغانی" په ۱۹۶۲ ع . کال کی دډاکی چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع . کال د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ، دافضل خان خټک له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ ع کال کې ديونيورسټي بک ايجنسۍ چاپ ، دظفر کاکاخېل له "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" په ۱۹۶۵ ع . کال کی ديونيورسټی بک ايجنسۍ چاپ ؛ نسخو استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" دالوم "گند" کاږي .

(۸) "تاريخ مرصع" دکاسي نوم نه اخلی .

(۹) دالوم "خلاصة الانساب" د "شمخي" محرف بولی، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخشنی" قيدوی . پښتانه دتاريخ په رڼاکې يې په دريو بڼو: "شيخا، خوشي، خابي" راوړي

(۱۰) د "غوريا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزل" اوتاريخ مرصع "غوری" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغانی ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب : "خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند" او په دې اساس مومند او داوُدزی دخليل وروڼه نه بلکه وره ونه گڼي او ښکاره ده چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبار وايي :
"نه خليل نه داوُدزی يم نه مومند "
دمخزن افغاني ځينې نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولکلوری روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنوکې ترخليل وروسته د "منوزي" په نامه يو نوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) دالوم د مخزن ځينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زيرانی" نوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړی دی .

(۱۵) د "ملی" نوم مخزن افغاني او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "ملهی" کښلی دی.

(۱۶) د "ترك" نوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کی نشته .

(۱۷) د "شجاع" نوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) دالوم خلاصة الانساب او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي .

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پېښور ښار څخه درې څلور میله لیرې [۱۹] جنوبي اړخ ته پروت دی [۲۰] له عبدالستار مومند کره وزېږېده [۲۱] پټه خزانه د محمد رسول کلاتول د بیاض [۲۲] له مخې د رحمان بابا دزېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښيي [۲۳] که څه هم ځینې کسانو هڅه کړې چې دا سند سم و نه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونې په اساس دې کال په ثابتولو دې کې څه نور کلونه وړاندې کړي خو بریالي شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شا او خوا بولي [۲۴].

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپریل په ګڼه کې پټه خزانه یو دپر باوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمدخان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښيي ، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا دزېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي! [۲۵] بیا دا کال ردوي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند وړاندې کړي ، لیکي : "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ. ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو څخه په بهادر کلي کې وزېږېد". [۲۶]

د رحمان بابا نومې بې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا دزېږېدو په باب د فکر نیلی زغلولي او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده دزېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ. ق. اټکل

(۱۹) عبدالصمد خان ، رحمان بابا شاعر انسانیت ، ۱۹۷۴ ع. پېښور ، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي ، استاد عبدالحی ، پښتانه شعراء (لومړی ټوک) ، ۱۳۲۰ ش. ، کابل ، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه ، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چیرته پته نشته او د زماني په اوږدو کې ورکه شوې ده.
(۲۳) پټه خزانه ، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ : له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت ، ۱۳ مخ.
(۲۶) همدا اثر.

کړې دی.[۲۷]

دهیواد پیاوړی محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی درحمان بابا دزیږېدو په باب دیتي خزانې وینا سمه بولي او دهیڅ شک ځای نه پکې ویني[۲۸].

په دې ترتیب وینو چې درحمان بابا دزوکړې په برخه کې دپټې خزانې دوینا په مقابل کې ما تو ونکی سند نشته. نو موږ په دې برخه کې دده خپل دیوان ګوروچې هلته ددې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې دلنډبحر یوه اوږده بولله لري، چې ددنیا لې وفایي او خپل ځان سپین ږیرتوب پکې انځور وي او داورنګ زیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دابولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې داورنګزیب دمړینې کال دی[۲۹] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

ترپنځا وپنځه تېرشوې   تدلاځان بولې پسر[۳۰]

نو کله چې دی په ۱۱۱۸ ه.ق. کال ترپنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر والی هم دده شپېته کلنی ومنو نو بیا دده دزیږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او دپټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله راوروسته کېږي خو دپټې خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي. ځکه چې دابیت درحمان بابا ددیوان په ببلو- ببلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

(۲۷) محکمهٔ نشر واشاعت قبایل، "رحمان بابا". داکتاب نه دلیکوال لوم لری او نه یې دچاپ کال ښته او ښکاري چې دکوم غرض له مخې په دې بڅولاند دول درحمان بابا په باب دافکارو دتشتت لپاره خپور شوی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی، دافغانستان پښلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱۴۰ مخ.

(۲۹) محي الدین اورنګزیب عالمګیر دګورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال دهند په احمدآباد کې وزیږېده. په ۱۰۶۸ ه.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست دده دخپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه دېر وکوټل او په پښتنو غواکې دده په ضد پیاوړی ملي نهضتونه پیل شول چې داخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غوره څنګونه یې زموږ دملي تاریخ روښانه بابونه دي. (دتفصیل له پاره وګورئ: تاریخ افغانستان درعصر ګورګانی هند، دلوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی اثر، دخوشال ختک مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور ....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، دپېښور پښتو اکېډمي، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتل کېږي ، دا بیت داسې دی :

تر پنځا وشسته تېر شوې   ته لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د پټې خزانې د سنې له مخې دا وخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسېږي او تر شپېته کلنۍ تېرېدل شپږ اویا کلنۍ ته رسېدل نه مقیدوي نو ځکه د پټې خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده .

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورنږدې په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راورټي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د تپې په هزارخانۍ نومي کلي کې اوسېده [۳۱] دا چې رحمان بابا په هزارخانۍ کې اوسېدلی له نورو روایاتو څخه هم ښکاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانۍ ته تللی د څېړلو وړ ده .

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانۍ ته په تلو او استوګنه مجبور کړ." [۳۲] په دې توګه وینو چې درانه او محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي .

د "رحمان بابا" نومي کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لېږد له پاره لاندې دوه علتونه ښوولي : "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې وخو وروسته

---

(۳۱) - کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۶۹ مخ .
(۳۲) - پښتانه شعراء ، ۱۹۲ مخ .

دځینو وجوهاتو له کبله یې خپل کلی پرېښود او هزارخوانۍ (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو د وه خبرې زما په خیال قیاس ته ډېرې نږدې دي: یوه دا چې ده په هزارخوانۍ کې د برخوا خوږ خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دوهمه دا چې دی د علم حاصلولو دپاره هزارخوانۍ ته راغلی وي او بیا دهمدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قیاسه یو ځای کول هم شو چې د علم د تحصیل له پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي. دلته یې خپل خپلوان وي. استوګنه یې دهغوی کره وي. وروسته یې واده هم دلته کړی وي او بیا دهمدې ځای شوی وي.[33]

ښاغلی اثر له بهادرکلي نه هزارخانې ته د رحمان بابا لېږد د پدل دقبایلي ولېش[34] له مخې بولي او وایي چې ددې ولېش په سلسله کې د دوی کورهزارخانې ته راغی[35] دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ولېش" دوران ته لوېدلی وایي نو باید لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سیمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې دده ټول ژوند په هزارخانې کې تېر شوی او هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقیده دا ده چې ښایي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره یې تېره کړې وي. ددې یو دلیل دادی چې ښتانه خپل مړي په خپله اديره کې خښوي. نو که د دوی مېلي ځای بهادرکلی وای حتماً به یې دده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی ؤ، سره له دې چې دده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم دومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر و اشاعت، ۱۷ مخ.
(۳٤) د ولېش قوانین د ښتنولوی مفکر او مقنن شیخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې یې وکښل ددې ولېش له مخې به په هرو لسو دوولسو کلو کې د ښتنو د ښلو - ښلو کورنیو ترمنځ ځمکه او کورونه سره بدلېدل او د بالغانو په سر به ولېش کېده. شیخ آدم ملي په قام یوسفزی او خیل قام ملي مشر ؤ چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې یې ژوند کاوه (د تفصیل له پاره وګورئ: د ښتنو ادبیاتو تاریخ (دوهم ټوک)، د استاد حبیبي تالیف له ۲۳۵ تر ۲٤۲ مخ پورې).
(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، سرېزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنګاري څخه چې د رحمان بابا تر ژوند څو کاله دړه وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي او شاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته و ، دی وایي :

که ظاهر لیده ساکن هزارخانه کې　　زړه مې خاص دی ستا دره په دربارخانه کې

په نسب کې دیوزي یا مهمندی یم　　ستا ... دره بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانې کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی دی.

اوس د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته راسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې په باب کاږي :

"رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه یې فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل او سه عالم شو . په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پرخوا او د خدای عبادت به یې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا یو عالم رباني او عابد سړی و ."(۳۷)

ښاغلي عبدالحلیم اثر یې له دې چې څېړلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونه ښیي ، دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا تر زېږېدو اووه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق څخه قرآن مجید او لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ.ق. کال یې له مولینا محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ.
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵٤ ش. د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه.

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی. څرنګه چې محمد صدیق پېښوری د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې ډېر ځوابي غزلونه جوړ کړل چې لمونې یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شېرکوټ کې و ، په همدې کال یې د اخوند درویزه لمسي اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دی ده کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې ور ودزل شو (۳۹).

داسنه ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې ښاغلي اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړورتیا د کلونو او ښتو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرونو په برخه کې د ټینګ سند ترښودلو پورې هېڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل داتکل او اندکار نه دی دا کار پوخ سند او لاسوند غواړي. نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتې یې چې خوك یې ور سره ومني ښایي د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه لري نو موږ دېته چمتو نه یو چې په دغه ډول خبرو باور وکړو ، دا ځکه چې تر اوسه پورې د رحمان بابا د زده کړې په باب هېڅ سند نه دی موندل شوی.

ځکه چې موږ ویل چې پښتې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کښنې له مخې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او ویل داسې سند نه لرو چې د اسنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب د اخبره چې تذکره لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده د اخبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی د منلو وړ نه ده. نو دده د اخبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زړه کېږه پیل کړی وي ځکه چې دی د اوخت دری کلن و او په دری کلنۍ کې هیڅ ماشوم هم په منظمه زړه کېږه پیل نشي کولای ، په همدې ډول یې نور کلونه هم د رد وړ دي.

پاتې شوه له محمد صدیق پېښوري څخه د ده د ادبي زده کړې موضوع ، موږ په پښتو تذکرو کې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان پته یې لا تر اوسه نشته خو دوینا وو لمونې یې له دوو لارو موږ ته رارسېدلې ، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې [40] د ده د اوولسو غزلونو موجودیت دی چې یا دری هیوږ په کلید افغاني [41] کې دوې غزلې ترې را اخیستې او بیا د اغزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړي ټوک پښتانه شعرا [42] کې راوړې دي . او بل د ملا سنا یسته خان په جونګ کې [43] د ده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري [44] کې ترې را اخیستي . دا شاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوو کې د رحمان بابا له پیروانو څخه بولي [45]

---

(40) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نومورکو او نامتو شاعرانو شعر ونه یې راغلي او په الفبایي ډول ترتیب شوي دي . (د برتانوي تا یو ګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاک ، د بلوم هارت او ډ اکټر مکینزي تالیف ، لندن ۱۹۶۵ ع . - دا اثر ګران ملګري ښاغلي عنایت الله مراني راته ترلاسه کړی چې په دې وسیله منندوی ترې کوم .)

(41) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم او لیکو نو مجموعه ده چې پادری هیوز تو له کړې ده او دغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع . کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو ځوانې تذکرې ، حبیب الله رفیع ، دافغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ، ۱۳۵۰ ش ، ۶۸ - ۶۹ مخونه) .

(42) وګورئ پښتانه شعراء ، لومړی ټوک ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه .

(43) د ملا سنا یسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په ورستیو برخو کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده .

(44) وګورئ : ادبي ستوري ، لومړی ټوک ، حبیب الله رفیع ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ - ۲۴۷ - ۲۴۸ مخونه .

(45) پښتانه شعراء ۱ / ۳۰۸

اوا غلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر اووه دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمایي کې به یې ژوند کړی وي . که له محمد صدیق پېښوري څخه دښاغلي اثر محمد صدیق مراد وي داسې خوظاهراً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وای نو ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای . هغه ځای یې سنو دلی وای چې دده دیوان پکې ساتل کېږي او هغه اثر نوم یې اخیستی وای چې دده په باب معلومات لري ، همدارنګه دصدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* درحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري دغزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند دنه سنو دلو تر وخته پورې داغزلونه او بیتونه درحمان بابا دغزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق درحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده !

همدارنګه له اخوند کرمداد درویزه یې اوحاجي بهادر کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه دکوم سند له خوا نه تأیید نېږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی دفکر او شعر له مخې درویښانو پیرو ؤ او درویشان په هغه روښانه لاره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او ددې لارې په وړاندې لوکې یې ټول ژوند صرف کړی ؤ . (٤٦)

په هر حال . دېتې خرانې صراحت او دده دځېنو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا دوخت دودې علوم لوستي ووا و دعلم تر بشپړتیا به وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په سنه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای .
ده سنه علمي او ادبي مطالعه درلوده ، دیني مسائل یې په شعر ولوکې ځای په ځای بیان

---

* دګوری هیوادمل ، زلمی : فرهنګ زبان وادبیات پښتو ، دص ردیف .

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - دپښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنادو په رڼا کې بشپړه بحث کړی چې شرحه دارب دعلاقمندانو خدمت ته وړاندې شي .

دیارلسم

ښوي چي په دیني علومو کې دده د ښو معلوماتو څرګندوي کوي او هم دده په شعرونو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه شوې چي ده د دې شاعرانو دیوانونه لوستي وو او دده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر د روند اغیز و، همدارنګه ده د دري شاعرانو دیوانونه هم په شوره توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له ویناو څخه لفظي او معنوي اخیستنې کړې او د دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چي له ما سره شته د حکیم سنایي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنایي

دده ادبي لټون دومره پیاوړی و چي د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چي له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود. د بېلګې په توګه میرزا عبدالقادر بیدل چي په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال (٤٧) یعني تر ده وروسته زیږېدلی یو بیت لري:

هر که پا کج میگذارد خون دل ما میخوریم — شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما (٤٨)

او رحمان بابا وايي:

که ښیښه د نام و ننګ دې شي تر څنګه — د هر چا په کږ وړه به خپل ځيګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د توارد له موضوع نه سترګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بیدل یوه تنې بیت وړ رسېدلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چیرته تګ په باب پټه خزانه وايي: "... په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غزو ګرځېدی او کله به د لاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلي کامل مومند دا وینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي او وايي چي دی

---

(٤٧) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل، دکتور عبدالغني - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ ش، ۲۹ مخ

(٤٨) کلیات میرزا عبدالقادر بیدل. ټوک

چېرته نه دی خوزېدلی . په دې برخه کې په څو لوړو بیتو سربېره دا بېتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې ښکته ملک لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار

آب و خور لکه آسیا په ځای رارسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (۴۹)

په برسېره نظر به د دې بیتونو په رڼا کې دېته خرالې و بینا نا سمه و بولو خو لږ لږ غور نه وروسته که ووایو څرنګه چې د دې بیتونو د ویلو نېټه نه ده څرګنده نو ښایي هغه ټول بیتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د ده شاعرۍ له ځلمیتوب څخه پیل کړې او د یوه شاعر په دیوان کې یو د بل ماتونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د شعرونو د یوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بېتونه هم ولولو چې :

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم — پلی سر په لویه لار د هندوستان یم

د آشنا زلفې مې وینوی په لاس کې — * * * * — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی. او که ترې وروسته دا بیت هم وګورو:

ستا په زلفو په رخسار پسې ځما شو وطن — مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې ثابتېږي چې دی هندوستان ته تللی و، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

---

(۴۹) رحمان بابا ۱۷ مخ .

دده وي[۵۰] چې پرې ورزيات کړو :

چې مېوې يې دکابل خوړلې نه وي ... دهغو له خمه وځکې شي ګوړ ګوړې

داتکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی چې دکابل بېلابېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصري وسايلو دنشتوالي له کبله کابل او پېښور دېر سره لرې ووا ودکابل مېوې په هغه صلحکم او کيف چې رحمان باباېې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دی باب دده لور بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل څرګندوي .

عاشقي سرې مجنون کاندي رحمانه

ګنه ځوك په هوښيارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ه دي رحمانه

چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکاړ شې

خپلوان ، اولاد ونه او مالي وضعه :

درحمان بابا يو بيت دی :

نه شی دخانانو دملنګو سره کلی ... چېرته عزيز خان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيز خان دده ورور ګڼلی ، چا يې نژدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيز خان دی بندي کړی و او څه څه . . .

(۵۰) څرنګه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه ددې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او دخوشال بابا له ورته غزلې ځخه به يې را اخيستی وی (دې موضوع ته لومړی ښاغلی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومی کتاب کې يې کړې ده).

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی وُ او په دې بیت کې رحمان بابا دخپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی دخانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندېږي چې د ده دخپلوانو سلسله پراخه وه، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوښ ولې خوښمن وُ، وایي:

په هر کور کې ژړوان را ته پراته دي   لاس مې نه رسي د هېچا په دوا

دده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري:

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی   که حلال یې په مخ ورشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی   په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې دده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تردې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې دا شرطونه ږدي.

خدای له هسې ژنګ زوزاده امان راکړه   چې بې دین، بې دیانت شي، بې لمانځ

یو وخت یې چې اولاد موندلی، ورونه او خپلوان یې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده:

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دی   واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا دیوان په داخلي شهادت بر سېره ځینې مؤرخین هم دده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا دلور له طرفه دهغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادرکلي کې اوسي خو دهغه دیکي یونوی

اولاد د بره مودې وشوه چې ختم دي.[51]

د رحمان بابا د نور و خپلوانو په سلسله کې "حمید گل" نومي شاعر د ارمستتر دده خوږې بولي اود "پښتو نخوا د شعر هار وبهار" کې یې دده یوه غزله راخیستې ده[52]

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل دیوان کې داخلي شها دتونه شته دي په خپلو یارکو کې له ناداري اوتش لاسي څخه سرټکوي ، د ناروغانو د درملو پیسې نه لري او د درهم او دینار مالك نه دی :

په هر کور کې نڅوران راته پرانتدي — لاس مې نه رسي د مچپا په دوا

د دنیا خبر بې وارم په دنیا شي — ما به څه کاڅوك ، چې نه لرم دنیا

* * *

څوك دې ار کاندې قسم په کردگار — که درم لرم په کور کې یا دینار

خو بیا هم ځرنګه چې چا ته یې لاس اوږد نه و ، گوزاره یې کېده او ځای په ځای خواره وره سپېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیا دار دی :

نه درم او دینار نه لرم په کور کې — ولې نور عالم مې بولي دنیا دار

هم په دا چې نه له ځایه چیږ ته خوځم — نه د هیڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې سنګته ملك لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار

آب وخور لکه آسیا په ځای راڅي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دو بیتا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نور و پښتنو غوندې دومره ځمکه درلوده چې د هغې په حاصل یې گوزاره کېده له خو محصولات یې دومره نه کېدل چې خرڅ کړې یې وای او پیسې یې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د ځمکې درلودل د هغې بولي په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي
د هغو غم به وارم په عذاب وي

---

(۵۱) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .
(۵۲) وګورئ : دارمستتر ؛ د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاریس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سریزه .

په کسر پیل شوي، څرګند یږي. د پښتنو په کلیوالي ژوند کې لا تراوسه هم داجنا سوتبادلې تر ډېره حده د پیسو د رلو د ضرورت ترسره کړي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دینار نه درلودل د مفلسۍ او غریبۍ نښه نه وه.

همونږ ته د رحمان بابا وینا داهم راښیي چې دی که دنیادار و او که نه خو دومره لوړهمت یې درلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره یې د زر دارو ځنګ ته نه پرېښود او په ډېر جرأت یې په زرداریو او زردارو د دوبینا وار و نه کول او شعار یې ورکاوه چې:

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو نو انسان شه

سماع، موسیقي او میني پراوونه:

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو د پرې څېړې کېدای شي خود لته دده د ژوند دیو اړخ په توګه دده په سماع، موسیقي او مینه لنډې څېړې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب د ډېرې څېړې شوې خو دده د سماع (۵۳) په برخه کې څه نه دي ویل شوي دا ځکه چې دده تصوفي لار دده له شعر و نو څخه راوزي او دده د دېوان په خورو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

---

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کیږي چې داورېدونکي په حالت کې اوښتون راولي. په شرح تعرف کې وایي چې: «څوانیو به چېل نفس د ډېر مجاهدې او دومره ریاضت لې وکړ چې وبه وېرېدل له کاره وبه لوېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وغوښتل او دوه بېتونه به یې اورېدل الته دحال سره سم بیت... څو چې به په وجد راغلل او لدغا نه به یې خبره شول او د مستۍ په حال کې به یې ځان نشو اداره کولی او په نڅا به راتلل» (سماع در سلسله هو، همین جهان بګلو "تجدد"، ایران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تراوسه هم پیروان لري او په ترکیه کې د کال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علامه قند الوله خوا ترسره کیږي. په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته.

نولسم

لاسوند شوی وای ، په دې برخه کې د ده یکې یوازې غزل متعصبینو د پېښور
د ده له دیوان څخه غورځولی وه ، خوله نېکه مرغه د ده د دیوان په یوه زړه نسخه کې
دا غزل وموندل شو چې په دې چاپ کې هم نیول شوی او په صراحت راښیي چې رحمان بابا
سماع او صوفیانه رقص کاوه د غزلې څو بیتونه دادي :

ساقي راکړه ته وما ته جام درقص
زه ارزو په زړه لرم مدام درقص
د ده وې اوس به د خوښۍ ساعت په تا شي
مغني راکړه ته وما پیغام درقص
سر تې پاس ترنه فلک څرګندېږي
چې په چاوشي ارشاد اعلام درقص
لیاقت یې هر وګړی څخه نشته
په لایقو باندې وي انعام درقص
خو یې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومره نه کا تمام درقص

د رحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې مخوا هم خبرې
شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني د واړه مني چې موسیقي د رحمان بابا په ژوند
ژوره اغېزه درلوده ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو
او هغه نه به خوږه نغمه راولېږېده نو د رحمان رګ رګ به ورپسې د رباب ګوته به
لکه د ده د زړه په تار لګېده . دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان
وایي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې
خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خپل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او راوايې ستولو . ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب نه ګوتې نه وروړي تر څو چې تې رحمان نه وي ليدلي او رحمان ته دې هغه ګوته ومې کومه چې د شاه شرف له لوري مقرر شوي وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به ترونده شي هم دغه وشوه . مجنون چې هغه ګوته ووهله نو دې خو په ځای پر پوت مړ شو او رحمان درې ورځې بېهوښه و ، او چې په خود شو نو حال يې بدل و ...(٥٤)

همدارنګه ښاغلي جعفر اڅکزي هم په دې برخه کې کاږي :

" وايي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوي به خپل رباب په غېږ کې ورته کښېښووی او په تارو يې ګوتې پورې کړې ، د تارو څخه به يو پرسوزه ساز پيدا شو او بيا به يې په خپله خپل اشعار ويل شروع کړه ، پرسوزه آواز او دلکش ساز به په يوه آن کې د عقيدتمند واجتماع جوړه کړه ... "(٥٥) څرنګه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا تر او سه د هغو فولکلوري خبر ولړ د لې څخه ګڼلي کېږي چې په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د همدې رقص په غزل کې يو داسې بيت مومو چې د رحمان بابا د موسيقۍ په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسيقي له استاد څخه زده کړې او په فني ډول يې په موسيقۍ کې لاس ر لودلی دی ، وايي :

مسقي علم خپل استاد راته تعليم کړ
راښايي کړه هر تار مقام د رقص

اوس مو چې د رحمان بابا دا غزل تر لاسه شوي نو د ده د دې بلې غزلې څو بيتونه يې هم په ملاتړ کې وړاندې کولی شو :

(٥٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ؛ ديوان عبدالرحمان د پروفيسر عبدالمجيد سريزه ؛ سوانح عمري د ملا عبدالرحمان ، د عجب خان فولکلوري کيسه ، د لاهور چاپ .

(٥٥) اڅکزی ، محمد جعفر : " ونړد " ١٩٥٩ ع . کوټه ، ١٥٣ مخ .

هر مطرب چې غوږ ی تاوکا د رباب — په دا تا و کې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم گریوان خیرې مست خراب
هم یې تار هم یې گفتار هسې اثر کا — چې هیڅوک یې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راسېږو ، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی ، ځینې کسان د ده مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دي خو ده په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې هیڅ منکر دا نشي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې . موږ د ده له یارکونه دا رانیستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین و ، د ژوند د یوه برخه یې د مینې په یادونو او د بېلتون په بادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځورولی ، کله له وصال ، کله یوه یې مخې ښکاره کړې او کله بل ، کله مینې کلی ورته اور کړې او کله یې په بېدیا کې یې تابه کړې دی ؛ د ده د ژوند دا ټولې پېښې د ده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې را رسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند د یوه برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خاله بل څه نه وو لوستي . په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود :

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم دستي په خبر له اوره

د ده شعرونه ښیي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی :

زه رحمان په زړه نرې کړم هغو نجونو
چې یې ملا وي د ولېښته په دود نرې ؛

* *

په رحمان د ښایسته و قدر ډېر دی
د طبیب له قدره څا زده بې رنځوره

دوه ویشتم

کړمې پېرې کړمې پلوري چاره نشته

زه رحمان د ښایسته وخانه زاد یم

* * *

ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکاږي

زه وکوم یوه ته وایم چې تا یو وړ

اول وخت داسې هم پرې راغلی چې:

زړه که یو وي ما خو تالره درکړی

مګر نور ولره نور زړه و نه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړه ته رسولی و چې د خلیل او زي له کوچنۍ بند نه یې پسلی و او ویل به یې:

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه

نه خلیل، نه داوودزی یم، نه مومند

د نو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه:

خط دې نور حرف و نرخ دې پاڼې د کتاب دي

شغل د کتاب دې بل کتاب راځخه یووړ

* * *

په رخسار چې دې د خط غبار ګرند شو

سربلنده شوه فرقه د خاکسارانو

* * *

سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا

لکه کښلې وارې نورې د قرآن

* * *

خه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې

زیات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملایي

ده ته عشق دومره ښتینی ؤ چې د سر قرباني یې په دې لاره کې هیڅ بلله :

وهغو ته عاشق نه ویلی بویه

چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هرحال دده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاک عاشق ، پیر او پلار دې واره یو دي

* * *

[illegible] او منزه دې عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه د گیډې ، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو ته خاک تر تلي لاندې

د دې نور جهان په سر که آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې

غمیني نه د بهلول ، نه د اورنگ خورم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسیدل هسې مرحله ده چې :

که مېن یې په خپل یار باندې ښتیا — آواره کړه اول دین پسې دنیا

د جنت له حورو تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین مخسار د تورو زلفو

خبر والري د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم؛ خو دومره وایم چې دده دمینې هم پړاو حقیقي او دخدای مینه ده، دا پړاو دده دمینې معراج دی:

رحمان حسن دیار وینم په پرده کې
نه پټېږي نور دشمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وايي هغه کوم دی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په نوره مینه په چا نکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو دپټې خزانې په استناد ووېل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ.ق کال زېږېدلی خو ښاغلي اڅ یې چې دکوم سند ترسبو دلو پرته دزېږېدو کال ۱۰۳۸ هـ.ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څورلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ دا ترخبرې مخکې هم نه وې منلې او دلته یې هم نه منو؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده دشعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني دواکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې دشاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې يې د وېلو وخت وا ټکلو ولکه دا بيت :

د کاملې عقيدې له برکته
د دولهې په غاړه ناست شاه جهان يم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ. ق. کال وروسته د ده شاعرۍ په اټکلي ډول او تر ۱۰۶۷ هـ. ق کال وړاندې په باوري توګه پيل شوې ده او که د خان خوشالخان ختک دا بيت :

سل سړي دې تر دا يو غزل ځاړ ﻧه
من چې دا پښتو ده کړ لاني خوشال ويلې (۵۶)

ده په برخه کې وېلو بيا نو دا هم ويلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ. ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړينې کال دی د ومره شهرت موندلی وُ چې خوشال خان غوندې قادرالکلام او لې جوړې شاعر لې هم دې ته اړ کړي وُ چې ده د شعر داغېز کمولو له پاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

د خوشال خان ختک خوږ ترلي زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ. ق کال يې له دنيا نه سترګې پټې کړې د خپل وخت د شاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قايل دی :

خوږ ژبان په ژمانې شکري نو لې — هغه واف چې مستقر لې پېښور دی (۵۷)
د رحمان په ويل ځای د لقب نشته — چې لې ما شعر منظور کړ معتبر دی (۵۸)

---

(۵۶) کليات خوشال خان ختک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (ده دا شعر د هجري له لوې دا سي قلمي نسخې څخه راخيستي چې د چاپي نسخې په اصل کې نه دُو)

درحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې یې سحر بولي خوک شعر زما دی ـــ نور د وار و شعر شعر سحر دا دی

کړ باور دې په دا نه شي یا خر گوره ـــ زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی(۵۹)

پښتانه محققین د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورګانیانو له خوا په بېلو ـ بېلو زندانو کې اچول شوی و. نو ځکه ده دا قضاوت باید داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زیاتې لمونې ورته رسېدلې وي(۶۰).

له دې خبرو نه ځرګندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې سته شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارنګه تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د دیوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو خوا ګوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب ترلاسه کړی و ځکه چې په پورتني کال میرویس نیکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنګ د پیل لپاره د ده په دیوان فال اچوی او له ده نه یې په دې الفاظو مشوره غوښتې:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولوبښتو، چې د ده دیوان یې خلاص کا هسې شعر ونه وو ..."(۶۱)

عبدالقادرخان خټک (۱۰۶۳ - ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم د ده یادونه کوي:

(۵۹) دیوان هجري، مرتب همېش خلیل، ۱۹۵۸ع.، ۵۰۱ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه خټک دیان په غم تازه ـ تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو وژړنې سترګې [۶۲]

د رحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بېلګې نه شته چې ځینې یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلی ښکارندوی دي خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوریدلو ښایندګي کوي :

ستا دحسن دتعریف له برکته
د رحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
او س مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې دپښتو دبرخو ژلي شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې راوروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم تېری تعصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړې .

دده په مرثیه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال ژبړیدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې پېل له اشنا لیده سره هجران شه   ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادر خان خټک ، مرتبه همیش خلیل ، ۱۹۷۲ع. ، ۲۱۶ مخ .

انجمن د سنو یارانو نوبهار دی — جدائي وربانديي پېر وکه خزان شه
چې په قدر ګټې درونه د دریاب وو — اوس صدف د هغو درو ګورستان شه
چې په شرق د اشنائي لکه نمر وخوت — په مغرب د جدائي کې نهان شه
دا چې باد د جدائي په جهان ګرځي — له هیبته یې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې خرنګ لیرې کړي — چې په مرګ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرګ سخي د سنو خبر وهسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کړي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام د نېکو شه مرنه دی — څه شو دا که په حساب د مردګان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یو وړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندي "یونسه!
چې په مرګ ځني خاموش عبدالرحمان شه"(٦٣)

مصري خان ګګیاني د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې د ده د خواږه شعر ستاینه داسې کوي :

شعر د فارسي وبیم شېرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسي حمید رحمان لذیذ(٦٤)

معز الله مومند هم چې د رحمان بابا د پېرۍ شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې ټکو کې کوي :

د تمامي پښتونخوا له شاعرانو
معز الله عبدالرحمن دی منتخب

---

(٦٣) د یونس خیبري دیوان ، د جمهوري ارګ د کتابتون نسخه ، د دې غزلې نقل ښاغلي خیبر ندوي عبدالله خدمتګار راستولی چې په دې وسیله منندوی ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان ګګیاني دیوان ، د پښتو پښتو اکېډمۍ ، ١٢ مخ

* * *

که د شعر کرامت د چا نه غواړې
معز الله د رحمان شعر کرامت دی(٦٥)

کاظم خان شيدا چې د رحمان بابا تر مړينې وروسته زيږېدلی او د پښتو
د ښو خوږ ژبي شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پيروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شيدا زړه دی
"ته پري يې، که آهو يې، که جادو کړې"(٦٦)

او هم په خپل يوه بل بيت کې دی او حميد بابا د دوو مومندو په نامه د سنو اذلي
حکيمانو په توګه پېژني :

په دې وخت کې که شيدا د واړه مومند وې
ثنا خوان به وو هر دم ستا د ويلو(٦٧)

نجيب چې د رحمان بابا دادني مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د
شعرونو په اقتفا او پيروي شعرونه وايي او دده په باب عقيده لري :

د شعراو سر حلقه عبدالرحمان دی
زه نجيب د ده د شعر دامنګير يم
چې يې شعر لامثل دی بانديې سنايي
که رحمان وايي په شعر عالمګير يم(٦٨)

د پښتو خوږ ژبي بېدل چې د پښتنو شاعرانو د يادونې په لړ کې رحمان بابا

---

(٦٥) ديوان معز الله خان مومند، د خيال بخاري ترتيب او تدوين، ١٩٥٨ ع. پښتو اکېډمي، ١٦، ١٠٠ مخونه.
ديوان معز الله خان مومند، د همېش خليل ترتيب او تدوين، ١٩٦١ ع. دارالتصنيف، ٢٦، ١٣٩ مخونه
(٦٦) ديوان کاظم خان شيدا، د همېش خليل ترتيب او تدوين، ١٩٦٥ ع، ١٤٢ مخ. دا بيت د کابل په چاپ کې نشته.
(٦٧) د کاظم شيدا ديوان، د استاد بېنوا ترتيب او تدوين، ١٣٣١ ش، پښتو ټولنه، ٥٢ مخ. ديوان
کاظم خان شيدا، د همېش خليل ترتيب، ٥٢ مخ.
(٦٨) ديوان نجيب، ١٥١ مخ.

تر راسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي :

چې مشهور يې په پښتو ژبه ديوان دی — شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال وحال يې سره سم زيات وکم نه دي — مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی — چې يې بيت مصرع په هر ځای کې برهان دی[69]

عبدالعظيم رانيزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې ددرناوی سره داسې ورته تليتوي :

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل — هسې خوږ ژبان زما وی دريغه دريغه
زه عظيم به خاص غلام ددې مهمند وم — اوس ژوندی که په دنيا وی دريغه دريغه[70]

ددې عصر په شاعرانو کې يوازينی شاعر چې له رحمان بابا سره يې د مومند يځه او ختکي تعصب کړی ، نواز ختک دی او وبنايي چې دغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی ، نو ځکه وايي :

چې په غوږ کا خوك گوهر زما د نظم — د رحمان ديوان به ومنډي په جيب
برابر مې کړه غزل دده له شعره — چې د ووزی له خاطره شك او ريب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره
دا غزل که مې خوك ولولي رحمان ته[71]

د پښتو خوږ ژبي او ځانګړی ادبي مکتب د رلودونکي شاعر پير محمد کاکړ چې په هم عصر و کې تر خيل شعر لوړ نه وينې ، د رحمان بابا شعر معجز ګڼي او وايي :

که هر څو وايي نازك شاعران شعر — ولې دوی ګڼي معجز د رحمان شعر

---

(۶۹) ديوان بيدل ، د همېش خليل ترتيب او تدوين ، ۱۹۵۷ع . ، ۲۱۲ مخ .
(۷۰) ديوان عظيم ، ۱۳۳۳ ق . ، لاهور ، ۶۳ مخ .
(۷۱) ورکه خزانه (لومړی ټوك) ، همېش خليل ، ۱۹۶۰ع . ، ۳ ، ۵ مخونه (ديوان ختك برخه) .

سوز گداز د محبت یې مگر زیات و | چې سوزان یې هسې شان کم بیان شعر
جوړ په شعر کې رحمان غیب اللسان دی | په دا خبر نشته هرگز د انسان شعر
تر مصرع یې ځار شه لا زه د ملغلرو | په خه تار یې آوېخته کړ یکسان شعر
هیڅ تر شعره د رحمان په ډېر کم نه وي | و منصف نه د ختک خوشحال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دوولسمې پېړۍ داوا خو یو بل شاعر دی چې په کشمېر کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده:

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شیرین شعر د مهمند (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ د ادبي مکتب پیرو دی، د خپل استاد په پیروۍ د رحمان بابا په باب وایي:

که څوک ونیسي په لاس میزان د شعر | په عروض کا سنجیده بیان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه | که هر څو کوي هوس افغان د شعر
په تحقیق سره رښتیا لسان الغیب دی | لیاقت یې درلوده لسان د شعر (۷۴)

میرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره گڼي او وایي:

بل رحمان سر بندی د پښتونو دی | په پښتو یې غزل به دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله یوپلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وایي:

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مرید نه کاندې له پیره برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه، ۴۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه، لومړی ټوک، ۱۵۳ مخ.
(۷٤) د شمس الدین کاکړ دیوان، پښتو ټولنه، ۱۳۳۳ ش.، ٤۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزی دیوان، پښتو ټولنه، ۱۳۳٦ ش.، ٦۳ مخ.
(۷٦) روهي گلونه، د استاد خادم ټولونه، ۱۳۲٦ ش. پښتو ټولنه، ۱۲۱ مخ.

عبدالغفار هوتک د کلات د سیوري شاعر چې د دیارلسمې پېړۍ په اوایلو کې یې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پیروي کړې او ځان د ده نایب بولي:

پهٔ افغان کې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب[77]

د روانې پېړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وایي:

بیا پهٔ دور د شاه عالم پهٔ خېبر بنو کې	راښکاره شو پهٔ جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وکړې	چې یې یوړې کړ لواړ پهٔ کل جهان
تا به وې چې د شیراز خواجه حافظ دی	چې پیدا شو پهٔ اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و	بې له مانه تول یې ګډ کړه پهٔ میدان[78]

پهٔ دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبر علي خان اپریدی او قاسم علي خان اپریدی[80] هم د رحمان بابا پهٔ پیروۍ شعرونه وایي او یادونه یې کوي:

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات وُ چې پهٔ ده پسې وخت کې یې شعر تولو پښتونخوا تسخیر کړه او د "رو" لوستي، نیم لوستي او نالوستي ټولې طبقې یې ځان ته ور جلب او جذب کړې. صوفیانو یې پهٔ شعر کې د معنوي دنیا ورانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو پهٔ لار کې د ډېرې کار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب پهٔ تارونو کې د ده نغمې ونغولې، هر څوک یې پهٔ ژبه پوه او د هر چا د زړهٔ تپونو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

---

(77) د عبدالغفار هوتک قلمي دیوان.
(78) روحي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(79) تېر هېر شاعران، عبدالحلیم اثر، ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(80) وګورئ د قنبر علي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې لومړ مؤلف "رحمان بابا".

دده شعرونه یې په خپله ولوستل، د نیمه لوستو له پاره یې د لوستو شوق او ذوق ور وپاروه او ډېر داسې کسان پیدا شول چې یوازې د رحمان بابا د شعر د لوستو مینې د تورو او بورو زده کړې ته اړ کړل. چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای یې شول، او دوی ته یې واورول؛ مطلب تر اوسه ټولو ته دده شعرونه ور ورسېدل او هر چا د خپل زړه هیلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل.

دده په ژوند دده دیوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا د روحي ادبي مکتب په وره د پښتونخوا ډېر شاعران ور ننوتل او له دې منبع څخه یې د شعر سوز او الهام واخیست.

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د رحمان بابا د ادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري:

۱ - په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني، د مادې سره یې ډېر سروکار نه دی، له هغې دنیا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنیا څخه پرته بله دنیا ده او د معنوي فیوضاتو منبع هم د غه ځای دی.

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لیرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ غوغا او شور ماشور پکې نشته، شاعران یې د دنیا په بدو تنقید کوي او ځان یې له ګرمو او کړکېچنو څخه پاکوي.

۳ - په ادا او د احساساتو په تصویر او نورو ښېګړو کې دا سبک خورا سپېڅلی او سلیس دی، ابهام سبه نګني، د شعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي.

٤ - غزلیات، قصاید، رباعیات، تخمیس او د شعر نور ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او ډېر له مینې او اخلاقو څخه رغېږي.

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لن تابع کېږي.

۶ - ددې سبک شاعر عشق او الهام ته ورندوون مدا ګڼي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې خوښوي.[۸۱]

هو! په دې لاره د پښتو شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غږ څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظیم سواتی، میانعیم متی زی ملاجمعه بارکزی، عبدالنبی ببړهی، شیر محمد هوتک، مطیع الله پیرخیل، - قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمعون، دالیوری حافظ[۸۲] نیاز محمد، عبید، نصرت[۸۳]، ابن یمین، باز محمد بنګښ، عبدالرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معزالله-خان مومند[۸۴]، عبدالوهاب اخګری[۸۵] او نور...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې دده شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او د پاخه سند په توګه استنا د پرې وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې دده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و."[۸۶]

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱

(۸۲) ددې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) ددې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!

(۸۴) دلنډې پېژندګلوي له پاره یې وګورئ: هیوادمل زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو.

(۸۵) وګورئ: زېری، دلیکوالو مقاله، د ۱۳۵٦ کال، ۱۳ ګڼه.

(۸٦) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه يې هم دلرې او برې پښتونخوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبيت او مقبوليت سنه ښکارندوې کولای شي او خوږې پښتنو او پښتنو وی "رحمان" ته "بابا" اووېنا به يې دنړونو دواوي.

مړینه او مزار :

"پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات شو خلق يې تراوسه د پېښور په هديره کې زيارتونه کا"[87] نو چا دده د مړينې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاګرد يونس خيبري دده له سوزه ډکه مرثيه وايي خوله بده مرغه د مړينې تاريخ يې نه ښيي.

د رحمان بابا په ديوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوند تر دې کال راوروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې يوه غزه او يو د نظم دی چې داورنګزيب مړينه پکې ياده شوې، اورنګزيب د ۱۱۱۸ کال د مياشې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې يو بيت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی

دور او طور يې شو دګر

اورنګ چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشورا يا خپره کې خپله پاچايي اعلان کړې نو ځکه ښاغلی کامل داپاڼکي د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي[88] او په دې وسيله دده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتېږي. همداراز د بابا په ديوان کې د ګل خان او جمال خان د مړينې په پېښه هم يو نظم شته چې د ا

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پلپسته د رحمان بابا ژوند خپړونکو دراورتي دوینا له مخې له ۱۱۲۳ ه.ق. کال سره مربوطه گڼله او دراورتي دوینا په استثنا دلې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلاوه [۸۹]؛ خوخرنگه چې راورتي خپل سند نه و ښودلی داسنداټکلی بلل کېده ، اوس چې د تاریخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره ددې پېښې په باب لیکل شوي :

" پسرله فوته داورنگ زیب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بین کوتداندیش ورسره سر په شورش پورته کړی و - په مهمندو کې موسرېزي وه او موسرېزي په مهمندو کې کمزوري تپه ده - غرض یې داوه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي - اربابي به بیاموم - په دامیان کې د پر افراط تفریط ورځنه وشه - هرگاه چې په سن زرسل دوه ولېشت صوبه دارې ددارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه - پېښاور ته راغی ، اربابي یې ورکړه - امادده ناکړدې چې پخوا د ناصرخان تر سرداری یا په صوبدارۍ کې یې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربابۍ کې یې کلی د عیسی مهمند هم ورواهه - په تل یې ختنه وکړه - عیسی مهمند په خپل خبل کې زورور دی - جوړه یې د ناصرخان سره وکړه - د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع : بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال د زوی د واده کار پېښ شه - ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طریق دانعام ورکړې - لو زعیسی په توم د مغل جړ یې ورلیږې کړ - هغه شپه چې یې د زوی واده و د لښکره سره ورروان شه.

(۸۹) رحمان بابا، د دوست محمد کامل ، ۲۷ مخ . رحمان بابا ، د مجهول مؤلف ، ۱۲ مخ .

په کوړيي ورغی - جمال له دې هسې آفته غافل وُ مخې ته ورووت - تاب يې دجنګ رانه وړ - زخمي کوړته ننووت - عيسیٰ يې په کوړ اوړ پورې کړ بلې وسه - اتيا کسه زنځې ووړکی هلکان دواده هم په هغه کوړکې ورسره وسول. دا واقعه په سن زرسل دروېشت وه - خدای دې له دې هسې آفته امان وکا.»(۹۰)

موږ وينو چې ددې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او دهغه وخت سند دی چې راوړتی هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له هم دې تاريخ نه ددې پېښې کال ښودلی دی. له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدي په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي:

ډېر ياران وو دګل خان او جمال خان | په کار نه شو يو په وخت د زړه ستان
دهمه وار و يار النوح دې تور شي | که به څوک وبله يارې کا په داستان
چې يو يار په سورې پروت وي بل په اور کې | وهغو ته به څوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په داسې به وايه نه شي | صد رحمت شه په ياري هم دګل خان
په دا پورته د يارې شرطونه څه وې | چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان
چې له آل له اولاده سره وسول | خدای دې نه کا څوک دحسي مظلومان
تر پايه...

څرنګه چې دا دهماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ. ق کال دی نو ددې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ. ق کال پورې د رحمان بابا ژوندي يقيني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی ؤ. اوس په دې برخه کې يو بل ... هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان خټک، ۱۹۷۴ ع.، ۴۰۲ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سند و نه دي او په تاریخ مرصع کې د پېښې کال په توره: "سن زر سل دروېشت" کښل شوی او هم د تاریخ مرصع ټولې نسخې په دې برخه کې یوه خوله دي، ځکه د دې کال د باور یتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړینې د کال (۱۱۱۸ ه.ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي: "باستعجال تمام قلمی شد" نو د دې اټکل ځای پیدا کېږي چې سنایي د پټې خزانې په بله نسخه کې به دا سنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احیاناً "۱۱۲۸" وي چې د دې "استعجال" په سبب به "۲۸"، "۱۸" کښل شوې وي. او که دا اټکل ومنو نو بیا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ ه.ق. کال پورې را وغزېږي.

په هر حال، که رحمان بابا د ۱۱۲٤ ه.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ویلای شو چې ده "۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې یې ژوند اټکل کړو نو بیا یې ژوند "۸٦" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غیر عادي او ناشونی ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پښتنو سنارته د برلنډ په هزارخانې کې دی او د اخون درویزه په هدیره کې خښ دی چې خلک یې زیارت ته ورځي او کال په کال یې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي. د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ و خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابریکه کې د مرمرو له ډبرې تخته جوړه شوې ښکلې او نفیس تعویذ ور واستاوه او د ده په قبر کېښودل شو.

رښتیا هم چې: که نظر که څوک په کار د درویشانو / خود به ووینې وقار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت کا پس له مرګه / چې بازار وي په مزار د درویشانو

زه رحمان په خپل شعر شکرګوزار یم
چې را هسې رنګ دېوان مې د مومند ی

[II]

د رحمان بابا دېوان

رحمان بابا د دېوان را ټولېدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر چا بېلې بېلې خبرې کړې او ویلي. بېل نظرونه پرې وړاندې شوي دي چې مونږ یې دلته بېل بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه چې ډېر کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی وُ: "رحمان بابا یو ملنګ شاعر وُ، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست وُ، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودوړو به یې لیکل چې خپل خټک ته یې راټول کړي وو، یو وخت ځولک ورځی اودی یې د شعر په لیکلو بوخت ولید، رحمان بابا ډیر ژر لیکل شوي کودوړي سپند ته واچول، هغه کودوړي چې تري پاتې وو هغه سړي سره راټول کړل او د رحمان بابا دا موجوده دیوان یې ترې جوړ کړ."

دا یو مثلی روایت وُ چې د رحمان بابا دوینا د عامو علاقمندانو قناعت یې حاصلاوه او اوس یې هم مني.

له فولکلوره نه متاثر روایت :

د رحمان بابا د دیوان لومړنی سریزه لیکونکی پروفیسر عبدالمجید افغاني د رحمان بابا د دیوان د راټولیدو په باب لیکي :

"... څه وخت چې مجنون (۹۱) ده ته هغه رباب د طریقهٔ چشتیه وغږاوه نو مجنون مرشد او عبدالرحمان دیې ورځې بیهوښه پروت وُ چې څه وخت په هوښ راغی نو حالت د ده تبدیل وخوړ او له نیکانو شمار شه او ددې وجې نه به ده سرود اوریدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شه چې لمونځ ترې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه یو ملنګ جوړ شه، والي چې شپه او ورځ دی وُ او ژړا وه تر هسې چه یوې چې اوښکو یې په مخ باندې لارې جوړې کړې، خدای ورله یو څو دوستان هم ورکړې وه چې ده به څه ویل هغوی به جمع کول او دا هغې یارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وښو سرې پرتې دي..."

(۹۱) مجنون په رحمان بابا پوری د تړل شوې فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان یې په آب وتاب بیا نوی او یوه اوږده کیسه ورته تړلې ده (وګورئ: سوانح عمري ملا عبدالرحمان، د لاهور چاپ.)

"... بیا هم ددې قابل نه وُ چې خپل اشعار یې جمع کړي وې دوستانو به جمع کول او دغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم د دغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د پښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ..."(۹۲)

تر ده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُ چې رحمان بابا به چې شعر ونه وویل نو دغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واسنا وه، دده دوستانو به دغه دځان سره تولول او ساتل خو دیو بل نه خبر نه وو هر اشنا به یې دا خیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یو ځای کړي، دده دوستانو هم غسې وکړه، دده ځینې نیمګړو دوستانو به د دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره ترنورو زیاته ده، کلام به د دوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو د دې نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې، دا تګی برګی په وخت معلومه شوه ځکه چې د رحمان ځینې دوستان لاژوندي وو او دغه ویلې اشعار یې پېژندل هم، دوی بېرته ځان کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...(۹۳)

د راورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ بسکاري او د کوم باوري سند له مخې نه ټینګېږي.

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غونډ ولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده:

(۹۲) دیوان عبدالرحمان، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه، دلاهور چاپ.
(۹۳) دیوان عبدالرحمان، د مولانا عبدالقادر سریزه، "خ" او "د" مخ.

چې دنورو رایو په نتیجه کې یې ورکړې ده ، دی وایي چې : "داستغراق په دوره کې درحمان کلام دده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بیا رحمان د دنیا ځوند ته په راګرځېد و مجبور شو او دده کلام کې داولس او قوم په خلاقو درای زلځه کیفیت پیدا شوی دی ـ نوشاید ده ته دا خیال پیدا شوی وي چې راشه دا دیوان راغونډکړه دابعید از قیاس نه ده ، داهم ضروري نه ده چې شاعر چې څه وواې نوګهی تل دې هغه دده دحافظې په کتاب کې موجود وي ، دبېرخله شاعر ته خپل کلام نه وي یاد ولې دوستانو شاګردانو یې یا دلرلی وي ، کېدی شي چې دترتیب په وخت هغه ټول خلك دده شاا وخوا موجود نه وو او ځکه دده ډېرې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې دیوان کې شاملې نه کړی شوې ... ،،(٩٤)

مستند نظر : لوی استاد پوهاند عبدالحي حبیبي (٣٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققین مورخین دې خبر و نه اهمیت نه ورکوي (دده د دیوان وروسته ټولول ښیي) او وایي چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند غونډاو مرتب کړي دی . لیکن داموجوده دیوان درحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې درحمان ډېر اشعار به دې دیوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي .." (٩٥)

ددې نظر په ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شهادتونه لرو : یو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځای په ځای دده په خپل دیوان کې موندل کېږي .

---

(٩٤) دیوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سریزه ، " ډ " او " ذ " مخونه .
(٩٥) پښتانه شعراء ، ١/ ١٩٤

او بل هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شهادتونه دي.

موږ د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښيي چې ده خپل دیوان په خپله تدوین کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په غونډولو بوخت ؤ او د دیوان تر جوړېدلو مخکې د هغه بیاض پته هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زېب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا د خپلو شعرونو د لیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مشک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

د ګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدای یې تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندې
د رحمان په شعر تُرکې د باګرام

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دیوان خاوند و :

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ
لکه رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې او ربل شوي نه دي په دیوان

* * *

درست دیوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړو کردار د دزد روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر گوزار یم
چې دا هسې رنگ دیوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول" ، "درست دیوان" او "دیوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دیوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند دده د دیوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دیوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو دده د ځلوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درون لقب ورکړی و ، په ژوند کې یې دده دیوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او دده په ژوند دده له لقب "بابا" سره د افغانستان لوېدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی ، خور شوی او منل شوی و او ورو ورو یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توگه خلکو ته ور پېژندلی و ، همدا سبب و چې د رحمان بابا ترمړینې څو کاله وړاندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت درلودلو

له مخې دده په دیوان پال نېسي او په خپل لوی ملي اقدام کې دده روحاني ملاتړ ترلاسه کوي او دی لومړی ځل ورته وايي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګویا یم ‌‌‌‌‌‌ خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما
کښت د عشق په توده زمکه امان چېرې ‌‌‌‌‌‌ سمندر بویه چې زلیست کا په صحرا زما

خو بیا بل ځل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب ؤ ‌‌‌‌‌‌ خدای و ماو ته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلی په زنځیر ؤ ‌‌‌‌‌‌ خپل حبیب راباندې پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت بار اوسه رحمانه
په صدف کې دخل نشته د ګوهر بیا (۹۶)

او مېرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره د وخت دود هم داسې وو چې شاعرانو به خپل دیوانونه په خپل ژوند ترتیبول ، مثلاً د خوشال خان خټک هغه دیوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی د دې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) دا چې هر شاعر به هڅه کوله چې د ټولو تورو وینا په خپل دیوان کې ولري په خپله د دې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دیوانونه د "ي" تر ردیفه رسولي ، بیا یې سره ټول کړي د دیوان کړي یې دي او په خلکو کې خواره شوي ، د دیوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای د دیوان په څنډو او یا هم د وروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه) ، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) د خوشال خان خټک د دیوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتیب او راغوند ېدو په باب دومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هیڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دېوان په خپله نه وي ترتیب کړی.
نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دېوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دي او یا یې د دېوان د نسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي د دې بېل ـ بېل عوامل دي یو دا چې سنایې ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوي وي او یا یې نقل په لاس کې نه و، ځینې غزلونه یې سنایي تر تدوین وروسته ویلې وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دېوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازېنۍ نسخه کې را پاتې ده او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبه ده (!) ده چې د هر چا او هر تألیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دېوان یې نمونه نه دی.

یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دېوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې را پاتې دی؟

دلته یو اټکل دا سې هم کېدای شي چې سنایې په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړیو برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه تر دلیف او تدوین شوي وي. نو که دا اټکل و منو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړیو برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانا داسې وړاندې کولای شو چې سنایي رحمان بابا د خپل ژوند د لومړیو برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

او تر دلیف کړي او تر هغه وروسته شعرونه یې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوین کړي وي، څرنګه چې ددوهمې برخې شعرونه یې په حمد، نعت او د دنیا په بېوفایۍ پیلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او یو د بل ځای یې نیولی دی چې دا موضوع ومنله نو باید دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند باید دده د دېوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر یې بیا وروسته خلکو ته رسېدلی وي خو کله چې هغو فالونو ته راوړسېږو چې مېرویس نیکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په دېوان اچولي نو بیا زموږ دا تکل دا مانۍ هم وړانېږي ځکه هغه دواړې غزلې چې مېرویس نیکه فال پرې نیولی دده د دېوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان د پښتو نظم هم شته چې تر دې فال نیونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال ویل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتیجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دېوان دوه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاریخي اصالت او روایت تر شا نه لري.

ښاغلي کامل ددوو دفترونو سره ګډوونکی استاد بېنوا بولي(۹۸)؛ خو دا کار د برېښوا شوی او له ما سره د رحمان بابا دد دېوان یوه زړه قلمي او یوه زړه چاپي نسخه شته چې متأسفانه دواړې نیمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د یوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه یې سره یو ځای کړي او په یو ځلي ترديف کړي دي. همداراز د بمبۍ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په یو دفتري ډول ده(۹۹) چې ښایي زما نیمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاګ، ډاکتر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه دده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي . پټه خزانه کاږي : "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره یې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و وکښل او اوس ډېر دي . فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پرګوري . حتی چې بنځمنې هم دا کتاب ډېر والي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت ایښی دی چې ده هر خوږ من زړه دار و په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا ."(۱۰۰)

داروایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېر ښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې یې زیاتې نسخې خورې شوې دي .

د مېجر راورټي دا خبر چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا دوینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې(۱۰۱) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه یې هم د نسخو شمېره اوږي خو په موجوده وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی(۱۰۲) او دهبوادو نړیو په ببلو - ببلو سیمي او شخصي کتابتونو کې یې نسخې شته .

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمالتون روان دی خو تر او سه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توس

---

(۱۰۰) پټه خزانه (عکسي چاپ) ، ٤٥ مخ
(۱۰۱) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "د" مخ . "دوران" مجله ، پېښور ۱۹۵۸ ع . (۱۳ ، ۱٤ ګڼه - د نومړي مولانا مقاله)
(۱۰۲) رفیع ، حبیب الله ؛ "د پښتو قلمي نسخې" وږمه ، ۱۹ کال ، ٤ ګڼه (۱۲۵٤) ، ۸۳ مخ .

نه څلوېښتم

د رحمان بابا د دېوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ، خو تر کومه ځایه مې چې یادداښتونه راغونډ کړي د رحمان بابا د دېوان دا لاندې نسخې راته معلومې دي:

الف : د برتانوي تاپوګانو په بېلو بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دېوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول :

۱ - برېټش موزیم : د سید غلام علي په قلم ، ۱۳۴ پاڼې ، کال نه لري .

۲ - د لېننګراد سیانا کتابتون : خطاط نلري ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاریخه .

۳ - د هند دارې کتابتون : خطاط میا صدرالدین ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطۍ کال ۱۲۷ ه.ق.

۴ - برېټش موزیم : خطاط میرزا محمد اسماعیل ، ۱۶۴ پاڼې ، د ۱۲۷۷ ه.ق. ، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ - برېټش موزیم : خطاط غلام جیلاني پېښوري ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ - د هند داره : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري .

۷ - د هند داره : خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی ، ۱۱۸۷ ه.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ - برېټش موزیم : خطاط سراج الدین ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لیک.

۹ - بوډلیان : (د دېوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکلی (۱۰۳) !

ب : د لېننګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دېوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ - د ۱۸۱۰ ع. کال لیک .

۱۱ - د ۱۸۳۰ ع. کال لیک.

۱۲ - د ۱۸۳۷ ع. کال لیک. (۱۰۴)

ج : د هند په کتابتونو کې ښایي د رحمان بابا د دېوان ډېرې نسخې وي ، خو دا درې نسخې یې فهرست شوي :

۱۳ - د رامپور رضا لایبرېري : خطاط محمد شاه بلخي ، د ۱۲۱۹ کال لیک ، ۴۷۰ پاڼې مصوره نسخه (۱۰۵)

۱۴ - د بنګال د اېشیايي ټولنې کتابتون : د شاه ثناء الله په قلم .

د دې مخ د متن پایلیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ .

۱۵ ـ د ډیلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبید الله په قلم.[۱۰۶]

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې شته خو متأسفانه د ټولو فهرست یې لاس ته نه دی راغلی، یوازې دا لاندې نسخې یې را ته معلومې دي :

۱۶ ـ د پېښور د اسلامیه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ ـ د پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې.

۱۸ ـ د سیال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د دیوان د دوو نسخو پته شته :

۱۹ ـ د فرانسې د ګیمې موزیم : د ۱۲۰۹ ق. کال لیک د ولي محمد په قلم.

۲۰ ـ د فرانسې د ګیمې موزیم : د ۱۷۹٤ کال لیک[۱۰۹]

و : په امریکا کې د یوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ ـ د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځور ونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې.

۲۳ ـ په کشمیر کې د ۱۲۲۷ کال لیک ، د ملا عبید الله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې.

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پاملیکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاګ ، ډاکټر مکینزي ، ۱۹۶۵ ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤۶ کال ورځ ، د سنا غلي ربنتین مقاله.

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي یادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون.

(۱۰۶) هیواد ، د سنا غلي ربنتین مقاله.

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه.

(۱۰۸) سیال کاکړ ، پروفیسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي.

(۱۰۹) هیواد ورځپاڼه ، یاده شوې مقاله.

(۱۱۰) همدا اخځ.

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه يې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُسيني شعر وسره يې دري ژباړه هم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوري ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې شته :

۲۸ ـ يوه نفيسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزيم کې :

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان دا لاندې نسخه ساتل کېږي :

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په ليک چې ۱٤٤ پاڼې لري (۱۱٤)

ك : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د ديوان دا لاندې نسخې شته :

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې ليکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط يې وجه الدين او د خطاطۍ کال يې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرله خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱٤۲ پاڼې يې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دواړو له خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې يې پاتې دي.

۳٤ ـ د ملا اختر بياض دی چې د رحمان بابا د اشعار و چاڼ پکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان نسخې شته چې يوه هم نسخه يې دا ده :

۳۵ ـ د ۱۱٤۵ هـ. ق. کال ليک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د ليکوال اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹٦٤ ع. ٦۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱٤) ستوده، محمد ابراهيم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او د خوشال خان خټک کړوسي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[116]

م: د ښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ هـ.ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او د پای پاڼې یې نشته.

۳۷ - یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[117].

ن: د ښاغلي محمد حلیم سلیمي په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاط یې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ هـ.ق. کال یې کښلې ده، د واړه دفترونو یې بېل - بېل ګنډل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ هـ.ق کال په ښاوخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[118]

س: د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ.ق کال لیک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - د رحمان بابا د شعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: د لیکوال په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - د ملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې د سرخو پاڼې یې لوېدلي

---

(۱۱۶) د محترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لورېينه يې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "د یېښتو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په ډېره مینه د خپل کتابتون نسخې د معرفي په غرض راسپولې چې په دې وسیله منندویه کوم.

(۱۱۸) "پښتو قلمي نسخې" د ښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې د خپل ځاني کتابتون د نسخو په راسپولو کې یې کړې ده ډېره مننه وړ ده.

(۱۱۹) "پښتو قلمي نسخې". د ګران ملګري ښاغلي زلمي هیوادمل لورېینه ترتعارف لوړه ده. ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې یو د بل کتاب نه سره بېلوو..

اودپای یو مخ یې نشته موجودې پاڼې یې ۹۱ دي .

۴۴ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې ، دا نسخه په یوه دفترکې ترتیب شوې ځولوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې یې ۸۴ دي .

۴۵ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي .

۴۶ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې او یوازې ۴۷ مخه ترې راپاتې دي .

۴۷ - دا یوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي .

۴۸ - دملا سنا یسته خان جونګ چې د رحمان بابا زیاتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي .(۱۲۰)

له دې سره - سره بیا هم دا پورتنۍ احصائیه یوه ډېره لنډه ګڼو او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي ، ما د راتلونکو احصائیو په هیله دا شمېره وړاندې کړه .

چاپي نسخې :

لکه څرنګه چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همدا راز د دې دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسې روان دي او په لسهاوو ځله خپور شوی دی .

ددې دیوان ترټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبئي چاپ نسخه ده چې په سنه صحافت خپره شوې ده(۱۲۱)

او ترټولو ښه چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي او د "رحمان بابا" د کتاب یې نومه مؤلف د رحمان بابا د دیوان لومړنۍ چاپي نسخه ګڼلې ، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

(۱۲۰) "د پښتو قلمي نسخې" په دې پښتو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرینزي راښلې چې کور ودانی ورته وایم .
(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي زلمي هېوادمل په کتابتون کې خوندي ده .

د تنګي د څو نسخو له مخې ترتيب کړې او په ۱۸۷۷ ع . کال په لاهور کې پادري هيوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

د دې ديوان يوه بله زړه چاپي نسخه د حيدري مطبعې چاپ ده چې د قاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې ، په ۱۸۸۳ کال کې يو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډيلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته يې چاپونه له شمېره اوړي . يوه ډېره نفيسه نسخه يې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش . کال پښتو ټولنې د استاد بېنوا په زيار خپره کړه او يو بل انتقادي متن يې د پښتو پښتو اکيډمۍ په ۱۹۶۳ ع . د ارواښاد مولانا عبدالقادر په سريزه خپور کړ او هم يې هم د دې اکيډمۍ له منظومې اردو ژباړې سره يو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب :

د رحمان بابا د ديوان چاپي انتخاب د ده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دی ځکه لومړی ځل د ده غزلې آلماني څېړنکي ډورن په خپل "خريستوماتيا" نومي کتاب کې چې د پښتو ادبياتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع . کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بيا د ده غزلې انګريزي څېړنکي يوه ميجر راورټي په ۱۸۶۰ ع . کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بيا پادري هيوز په "کليد افغاني" کې د رحمان بابا د ديوان غزلې انتخاب کړې چې يو چاپ يې د ۱۸۷۲ ع . کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن پيروزي" ، "ګلشن نوروزي" ، "بهار ګلشن" او د قاضي مير احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم د ده د ديوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پښتو مجموعو کې د رحمان بابا ملکوتي وينا دې څېړنکې شوې او خپرې شوې دي .

---

(۱۲۲) د قلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر ميکنزي ، ۸۵ مخ . رحمان بابا ، ۲۲ مخ .
(۱۲۳) د رحمان بابا ديوان شمېر چاپي نسخو د معرفي لپاره وګورئ : پښتو کتاب ښود ، د ليکوالو اتحاد .
(۱۲۴) وګورئ ، خريستوماتي .
(۱۲۵) وګورئ : ګلشن روه ۱ـ۳۰ مخونه .
(۱۲۶) وګورئ : کليد افغاني .

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک : " تاریخ مرصع "، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند
۱۹۷٤ ع. یونیورسټی بک ایجنسي ـ پېښور .

۲ ـ حافظ رحمت خان : " خلاصة الانساب " د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه ، ۱۹۷۳ع.
پښتو اکیډمي ـ پېښور .

۳ ـ خواجه نعمت الله هروي : " تاریخ خان جهاني و مخزن افغاني "، تصحیح او تنقیح د
سید محمد امام الدین ، ۱۹٦۰-٦۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : " پټه خزانه " ، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : " پټه خزانه " (عکسي چاپ) ، د استاد حبیبي نوې سریزه ، ۱۳۵٤ ،
د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت ، کابل .

٦ ـ سبا ایسه خان : " د ملا بنایسته خان جونګ " ، د دوو لسمې پېړۍ لیک ، د لیکوال کتابتون

۷ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : " پښتانه شعراء " (لومړی ټوک) ، ۱۳۲۰ ش ، پښتو ټولنه ، کابل

۸ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : " افغانستان در عصر گورگاني هند " ۱۳٤۱ ، تاریخ ټولنه .

۹ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : " د پښتو ادبیاتو تاریخ " (دوهم ټوک) ، ۱۳٤۲ ، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي ، پوهاند ، عبدالحی : " د افغانستان پېښلیک " ، د پوهنې کتاب خپرولو موسسه ، ۱۳۵۳ ش کابل

١١ - حافظ مرغزي: "شاهنامهٔ احمدشاه ابدالي" پښتو اکیډمي، ١٩٦٥ ع. پېښور.
١٢ - کامل مومند: "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ١٩٥٨ ع. پېښور.
١٣ - عبدالصمد خان: "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ١٩٧٤ ع. پېښور.
١٤ - بې نومه مؤلف: "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبائل.
١٥ - ظفر کاکاخیل، سید بهادر شاه: "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ١٩٦٥ ع.
١٦ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه): "د خوشال خان خټک مرغلرې"، طلوع افغان ١٣٢٧ کندهار
١٧ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون): "کلیات خوشال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ١٩٦٠ (دوهم چاپ) پېښور.
١٨ - رښتیا، سید رسول (سریزه او ترتیب): "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.
١٩ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ١٣٢٨، کابل
٢٠ - عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکیډمي ١٩٦٣، پېښور.
٢١ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه): "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس - لاهور.
٢٢ - غروال، څېړنیار محمد عارف (سمون): "د رحمان بابا دیوان" (همامتن) لاسکښلې نسخه
٢٣ - خادم، قیام الدین (ټولونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ١٣٢٦ کابل.
٢٤ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون): "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ١٣١٨ کندهار.
٢٥ - عظیم: "دیوان عظیم"، ١٣٣٣ هـ.ق. مطبع اسلامیهٔ لاهور.
٢٦ - بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان نجیب" پښتو اکیډمي، ١٩٧٢ پېښور.
٢٧ - دارمستتر: "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ١٨٨٨ ع. پاریس.
٢٨ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان هجري" ١٩٥٨ ع. پېښور.

۲۹ـ همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان عبدالقادر خان خټک"، ۱۹۷۲ ع. پېښور.

۳۰ـ دیوانس خیبري دیوان، د ارګ د کتابتون قلمي نسخه.

۳۱ـ عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان مصري خان ګګیاڼي". پښتو اکېډمي پېښور

۳۲ـ بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان معزالله خان مومند" ۱۹۵۸ ع. پښتو اکېډمي پېښور

۲۳ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب): دیوان معزالله خان مومند"، ۱۹۶۱ پېښور.

۳٤ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان کاظم خان شیدا"، ۱۹۶۵ ع. پېښور

۳۵ـ بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب): "د کاظم خان شیدا دیوان" ۱۳۳۱ کابل.

۳۶ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان بېدل" ۱۹۵۷ ع. پېښور

۳۷ـ همېش خلیل: "ورکه خزانه" (لومړی ټوک)، ۱۹۶۰ ع. پېښور

۳۸ـ بېنوا. عبدالرؤف (ترتیب او سریزه): "د پیر محمد کاکړ دیوان"، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه کابل

۳۹ـ "د شمس الدین کاکړ دیوان" ۱۳۳۳، پښتو ټولنه کابل.

٤۰ـ "د حنان بارکزي دیوان" ۱۳۳۶، پښتو ټولنه کابل.

٤۱ـ "د عبدالغفار هوتک دیوان"، قلمي نسخه.

٤۲ـ اثر، عبدالحلیم: "تېر هېر شاعران"، ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، پېښور.

٤۳ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان قنبر علي خان".

٤٤ـ دورن (ټولونکی): "خرستوماتیا"، پترزبورګ، ۱۸٤۷ ع.

٤۵ـ راورټي، میجر (ټولونکی): "ګلشن روه"، ۱۸۶۰ هرتفورډ.

٤۶ـ هیوز، پادري (ټولونکی): "کلید افغاني"، ۱۸۷۲ ع. لاهور.

٤۷ـ محمد آصف خان: "تاریخ ریاست سوات" ۱۹۵۸ ع. سوات.

٤۸ـ خان غازي کابل (قلمي یادداشت): "کتابخانه رضا"، د استاد بېنوا کتابتون.

٤۹ـ سیال کاکړ، پروفیسر ولي محمد خان: "پښتو نسخې" د سیال کاکړ د خاني کتابتون د نسخو معرفي

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : " دافغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶٤ ع .

۵۱ - میکنزی ، ډاکټر : " دبرتانوی تاپوګانو په کتابتونو کې دخطي نسخو کتلاک " (ددې کتاب بشپړ متن ګران ملګری عنایت الله محرابی راته ژباړلی) .

۵۲ - عبدالغنی ، دکتور : "احوال وآثار میرزا عبدالقادر بیدل" ژباړن میر محمد آصف انصاری ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - "کلیات بیدل" ، دپوهنې وزارت ، کابل .

۵٤ - تجدد ، مهین جهانبگلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان دچکنی : " سوانح عمری دملا عبدالرحمن " (فولکلوری کیسه) ، لاهور .

۵۷ - رښتین ، صدیق الله : " دپښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵۶ ، اسد او سنبلې ګڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " دپښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵٤ ، ګستنري چاپ دکابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنګ زبان وادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، دجوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " دپښتو ځوانې تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، دتاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال .

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل .

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " دپښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵٤ ش .

۶٤ - رفیع ، حبیب الله : " دپښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې دپښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " دپښتو کتاب بنود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له درنو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپارسو خطي نسخو، کرستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد تحفه د راغونډ شوي میکرو فلم تحفه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیرونه چې په کومه نسخه کې په نظر راغلي یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. د دغو نسخو ته مو بر مخفف نوموونه ورکړي دي تر څو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مو د "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مو د "خ" نسخو په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مو د "پ، پ" یعنې پېښور اکېډمي چاپ، "ق، ك" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانې چاپ نوموونه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو د "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا د چاپ شوي دیوان غوندې په یوه دفتر کې ترتیب کړی او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلي نصیر "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

ددې د پاره چې رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترمو لوستونکو ته د غو چاپي او خطي نسخو سره ښه بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۵×۱۰ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکی استاد بېنوا دی چې د ښاغلي عزیز الدین وکیلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوې ده. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د ژوندګلوې په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د غه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارکي راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه یې ۲۰×۱۶ سانتي متره ده. دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ ع. کال د جولاۍ د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبد القادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی، چاپ شوی دی د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارکي راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمي کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د دغه چاپي دیوان کچه ۲٤×۱۵ سانتي متره ده، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سریزه په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه یې نه ده معلومه، د پاڼو شمېر یې (۳٤۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۹٤) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲٤×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸٤) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پاڼې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی، دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه به بېلا بېل ډول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱٤) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دویمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دویمې نسخې په نامه نومول شوې ده، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱۴۱ دی، د خطاطي کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري. دا نسخه نیمگړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې یې پکې راغلې دي.

د "پ" دریمه نسخه :- د "پ" د کتابتون د غه نسخه هم د سراو پای له خوا نیمگړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱۶×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطي کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملاولي د زوی له خوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر یې ۱۴۴ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده او په ترتیب سره څېړې پېژندل کېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک دول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسه لري، پښتي یې کېږه، (۳۲) رنگین عکسونه او یو نیم مخ نعتونه لري، په کشمیر کې د ملاولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړی نسخه :- د "خ" د دغې نسخې کچه ۱۹×۱۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی، د څرمنې پښتۍ لري.

د پاڼو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمسه لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابونو د دغې نسخې کچه ۳۳×۲۱ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پاڼو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري، پښتۍ نه لري او لیکوال یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکوال نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۱۷×۲۴ سانتي متره او کاغذي پښتۍ لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکوال هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۱۳×۲۱ سانتي متره ده، پښتۍ یې کاغذي او د پاڼو شمېر یې ۱۷۴ دی چې ټول ۳۴۸ مخه کېږي، ۳۲۹ پارچې پکې راغلې دي یو مینا تور لري او د هر غزل له پیل سره د بېرسنګلي او په زړه پورې ګل کاري شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې : له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تيارولو کې کار ترې اخيستل شوي دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه:- د دغه نسخې کچه ۱۷X۱۴ سانتي متره ده، ټولې ۷۴ پاڼې لري چې ۱۴۸ مخه کېږي. خطاط يې ندی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ.ق. کې ليکل شوې ده.

دويمه نسخه:- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بيته ليکل شوي دي چې په دغه حساب يې ټول بيتونه ۳۶۰۰ ته رسېږي.

د حبيب الله رفيع نسخې:- د ښاغلي حبيب الله رفيع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان خلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرين زي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه:- يوه زړه نسخه ده سراو پای نه لري، د خطاط نوم او د ليکلو کال يې نه معلومېږي. د مخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بيته راغلي دي د دوو دفترونو په ولېشر ليکل شوې ده او کچه يې ۱۷X۲۱ سانتي متره ده.

دويمه نسخه:- د ښاغلي رفيع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سراو پای پاڼې يې نشته. ترلاسه شوي مخونه يې ۱۷۴ دي. هر مخ يې ۱۴ بيتونه لري. ټول شعرونه يې په يوه دفتر کې راټول شوي

او دوه دفتره ویش نه لري. تر ټولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کېدای شي. کچه یې ۱۷،۵ X ۲۱ سانتي متره ده.

دريمه نسخه :- د ښاغلي رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سر څو پاڼې لوېدلې دي. خطاط یې د ملاحسن زوی ملا قمرالدین دے. مخونه یې ۱۸۲ دي. او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي. دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده. ځینې زیات بیتونه هم لري او کچه یې ۱۵X۲۵ سانتي متره ده.

د ملا ښایسته خان جونګ : د ښاغلي رفیع په کتابتون کې د ملا ښایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځینې غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده.

خیبر نیاز محمد عارف غزوال

اووه ښپېتم

د پاړکو لاربښود

د لومړیو مسریو د لومړي توري له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دود هم ساتل شوی وي، په دې لاربښود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په زړو چاپو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتیب د لومړي او دوهم دفتر ویش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوې له مسرې سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښلې شوې ده چې نوې موندل شوې غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلاده آشنا مه شي ۲۴۲
آفرين دعاشقانو په همت ۴۰

ا

اعتماد به په دنيا کوې ترکومه ۱۷۰
اورنګ زيب اوشاجهان غونډې اشراف ۷۹
* اورنګ زيب چې آرايش دتخت وتاج کا ۱۹
اوښکې نه لرې حساب زما د سترګو ۱۲۲
اومه کله دې پاخه والې و اعظ ۷۶
○ اې د نفس اودحرص په هوالبوه ۲۸۵
اې زما د زړه آرامه راشه راشه ۱۵۵
ايسنې مې په سر دې ستا دمخ دمينې ګل ۸۸

ب

بادشاهانو که قم ونډ کړل بنياد ۴۶
* بادشاهي لرې هر يو غلام د ستا ۱۲
* باړه وتړه هله کښت، زراعت کړه ۱۵۲
بداختر به نېک اختر نشي هرګز ۶۹
* بدلوې په دنيا دين اوايمان ولې؟ ۲۵۴
○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ ۷۷
* بوصل تو مارا کجا هاته هے ۲۷۶

* بیا دې مخ دی جار و تلی څه بلا شوه ۱۷۷
* بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پاڅه یو ځله سیراب د عشق په جام شه ۱۵۹
ه پټ پناه مې په خاطر لګی اورونه ۱۷۵
* پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو سینګتره ۵۶
* په امید د ګاندهٔ ورځ زړور مه شه ۱۶۰
ه په اول کې تا د عشق وهلي لاف ۲۴۵
* په بزرګه د هغه پاك پروردګار ۵۰
په پیریځه کې چې هوس دې ناب کړې ۲۱۷
په تندی چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷۴
* په دنیا کې که څه کار دی خود دین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند ویې ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

په دنيا کې مخ د يار دى نور څه نشته ۱۳۶

په دوران مې هسې رنګ دلبر پيدا شه ۱۵۵

په ښادى ښاد شوى نه يم د هېچا ۱۱

په ښايست زما د يار نه دي خبر څوک ۸۵

* په ښه خوى له بدخواهانو بې پروا يم ۱۰۱

* په طلب د هر ويانو سرګردان دي زما هوګ ٤۳

په ظاهر صورت چې ستا د در ګداى دى ۲۰۹

* په لېمه کې مې مدام ۹۳

په نامه د هغه خداى مې دا بيان دے ۱۹۵

په نظر د بې بصر ۵۹

* په نور څه پسې بې خدايه ژاړې ولې؟ ۲۵۵

* په ورځ ناست يې بې طلبه ۱۲۸

* په هر ځاى چې ستا تماشې شپوګرې ۲۱۲

* په هر زړه چې د يار مينه شي غالبه ۱۳۱

په يوه ذره به ورنه ى يا به موړې ۲۷۰

په يوه غمزه د ستر ګو يې فنا شوم ۱۰۰

ت

تا چې په دا تورو ستر ګو وکاته وماته ۱۳۱

تا چې رنګ د ميو ور کړ ولبانو ۱۲٤

تا چې مخ د پېرى ستر ګې د آهو کړې ۲۲٤

* تا خو زده زما د زړه له احتياجه ۱۳۷

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰
* ترابده وځې پورې به جفا کړې ۲۱۷
ترحد تېره شوه په يار پسې ژړا زما ۲٤
ترهغه حده پورته بد سړې شوم ۱۰۰
* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ۵۵
* تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي ۲۵۹
○ تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲
* تورلمه مې د فراق په ژړا سپين شول ۹۲
ته په هره ګړۍ غم د سيم وزر خورې ۲۱۵
ته چې خپله بې عقلي هوښياري بولې ۲۵۵
ته چې ما ته والې چې په چا باندې شيدا يې؟ ۲۶۷
* ته چې ما ته والې چې په خه کوې ژړا! ۱۰
* ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان ۱۱٤
* ته شما يې شکرلبه ۱۲۹
ته ناحق په ما کينه کړې کينه نکه ۱۰
تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما ۲۸۲
* تېر شو در ستا عمر زما په دا هوس ۷۱

چ

چا چې کړې و دنيا و ته اسرې دي ۲۱۱
* چا چې لمړې وي په خپلو ويو وللې ۲۲۷
* چې امید په عمارت د دې جهان کا ۲۲

دواویایم

* چې امید په عمارت د دې د نیا کا ١٧
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج ٤٢
چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق ٨٠
* چې پخته شي آشنایي ٢٦٧
* چې په زړه مې نور لحد شي د خپل خاك ٨٢
چې په رود ورسره نه يې برابر ٥٧
چې په سترګو کې يې خار وي غښه خوبګا ١٨
* چې په مخ باندې د اوښکو يو رقم وي ٢٦٥
چې په نور څه پورې زړه تړې بې خدایه ١٧٩
* چې په وخت د خنکدن وکاږې زیره ١٤٦
چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ ٤٦
* چې تر سنګ او تر آهنه يې زړه سخت دی ١٨٦
چې خبر شوم د ساقي د جام له دراحه ١٣٧
* چې خیمه يې د سیلاب په مخ شوه لکه ١٦٧
* چې دارو د درد و غم دی هغه مې ٢٧٤
* چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودې ٢٠٢
* چې د خنګه مې دلبر په لاس کې جام دی ١٩٤
○ چې دوې سنځې وي د چا ٤
چې دې زړه دی پرې تر لې استوار ٥١
* چېرته د یار شو نه بې چېرته غم د دل وجان ١١٦
* چې سرې له بله بد وایي بدګوی شي ٢٤٤

	چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي	۲۳۱
○	چې سبکاره شو رانه راز د یار له پته	۱۶۳
	چې علاج کولی نه شي د قسمت خوړک	۸۴
*	چې غبار د سنا له لارې په خوا ور شي	۲۳۲
	چې غرقاب شي تر و چشمان په یم دزړه	۱۵۰
*	چې کوتلی وي په تیغ ستا د چشمانو	۱۲۴
	چې له تا سره په سر کاندې سودا	۱۵
*	چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه	۱۶۱
*	چې له مرګه بې پروا یې په هر دم	۹۸
*	چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل	۹۱
*	چې مجنون غونډې یو موتی استخوان شي	۲۴۱
*	چې مدام د بل وعیب وته نظر کړې	۲۱۸
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک	۸۶
*	چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه	۱۵۱
*	چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډ	۴۹
	چې نصیب یې سینه چاکه زړه افګار شه	۱۵۶
	چې نظر کړم په قسمت او په نصیب	۳۸
*	چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته	۱۳۲
	چې واده یې که په د ول او په سرنا	۲۸
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	۲۵۳
	چې ویلي مې له تا دی دا حدیث	۴۲

* ما د دهر غم وهلي دی په لته ۱۳۳
* ما دستا لمن ته اچولی داخپل ځان دی ۱۹٤
* ما سره سبا لېدلی و د چا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مينه ۱۷۶
* مخ ته که دې ترواېم د ترزلفې تار تار نښته ۱۳۵
* مخ د يار شمس و قمر دې واړه يو دې ۲۰۱
* مدام ناست يم وچ ګوګل سترګې په نم کې ۲٤۹
○ مست د هغه مخ يم چې مستانې لرې سترګې ۲۸۷
* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې ۲٤۸
مه غوږ باسه د نااهلو قيل وقال ۹۰

ن

○ نن نګار و ما ته راکړ د يارۍ خط ۷۶
* نه رسېږي ستا وحسن و ته حوره ۱٤۵
* نديم خوښ د سروګلونو په سايا زه ۱۵۳

و

* وخت د عيش و طرب تېر شو خزان راغی ۲٤۵
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله ياره ۱٤۲
* وخوبانو و ته ولې نظر نه کړې ۲۲۶
ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا ۲۱
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لتوم د هر مکتوب ۲۸

خود به وران شي د دنیا بازاره ناره ١٤٩

* خو زما په ورمېږه ماتول شي لې ٢٦٩

* خوی که په داشان وي دل آزار ستا ١٣

د

داچې مست په میو راغی یار د چا دی ١٨٤

داخه مخ دی منور ٥٤

دادنیا ده بې وفا ١١

* داژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي ٢٠٨

* داشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی ٢٢٠

* دا یوځ نگه ژوندون دی نه پوهېږم ٩٧

* د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې ٢٥٠

د بې درد و همدمي به دې بې درد کا ١٩

○ د پېږوان غمي دی زیب کا په لبانو ١٢٦

د خپل ځان له خاکسارۍ نه بلند شوم ٢٨٤

د دلبر و په درگاه ١٢٧

* د دنیا د سود د پاره غمگین مه شه ١٥٩

د دنیا کاروبه واړه غولول دي ١٩٣

* د ړلغه ولېدی یو ځل هغه مخونه ١٧٥

د زړه حال وتا نه څه وایم په ژبه ٢٨٨

د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی ١٨٥

* دستار د به په تمام جهان ورنه کړم ٩٧

* دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي ٢٤٤
دعاشق بې خپل یاره قرار نه شي ٢٤٣
دعاشق نظر په خوردو په خواب نه دی ٢٠٤
دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی ٢٠٤
دغه یار دی د اغیار ٥٣
دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا ٢٨٣
دلمر مخ چې ستا له مخه نه شرمیږي ٢٢٧
دل و دین مې هغې ترکې کړ رها ٢٩
دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین ١١٣
دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی ١٩٠
دواړه سترګې مې کږې د ستا په لوري ١٩١
* دوباره دې را تله نشته په دنیا ٢
* دوصال په هوا والوتې مرغه شوې ٢٦٤
* دوصال شپه مې بدله په بېلتون شوه الغیاث ٤١
دهجران له ډېره غمه ولې نه مرم ٩٤
○ دهغو چې په هجران شي سینه داغه ١٦٣
* دهغو چې وبله غم و محبت وي ٢٦٠
* دهغې بنا چې لوم محنت آباد وي ٢٦١

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ١٧١
ډېر یاران وو د ګل خان او جمال خان ١١٠

* دبري خولې زما په یاد شکرخوري شوې ۲۷۵

ر

راشه مه کوه له چا سره جفا ۷
* راکوي دبېلدیله پيغور ونه ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه ۱۴۸
* زړه مې بایلو ستا په مهر ومحبت کې ۲۴۷
* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا ۲۲
زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوک ۸۳
* زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا دغم په غلبو کې ۲۵۱
* زړه مې ستا په ذکر وفکر ګلستان دی ۱۹۸
* زړه مې ورکړ وخود رای ۱۸۰
زغره واغونده ملا وتړه په جنګ ۸۷
* زلفې دې له دبېږي دراز په پای ترسردی ۱۸۹
* زما اوښکې چې داهسې شست وشوکا ۲۱
* زه بلبل ستا دوصال یم بوستان خردی ۲۰۲
* زه په سل رنګه راغب ۳۹
* زه تېر شوی یم ترسر ۵۶
زه داهسې دیوانه او مجنون چاکړم ۹۶
* زه دستا له غمه ژاړم واره وینې ۲۷۲
* زه دیار په درد وغم کې شادمان یم ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

* زه دیار په دردو غم کې غرقاب خوښ یم ۱۰۴

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ۱۴۴

زه که لافه د وفا کوم هر چند ۴۸

زه له دې جهانه تلونی په شتاب یم ۱۰۱

زه یو دم د ستا له غمه بې غمه نه یم ۱۰۸

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ۱۰۶

* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ۱۷۴

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ۱۵۰

○ ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص ۷۴

* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي ۱۹۴

سپین مخونه تور کوډي شي په پیري کې ۲۵۲

ستا په خبر نه دي خوبان لېوني ما ۲۷

* ستا په عشق کې دروغژن یم سرتر سره ۱۴۳

ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ۱۴۷

* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ۱۳۴

* ستا جفا تر حده پورته ده صنمه ۲۷۸

ستا د تورو سترګو په یاد داشت مې اوښکې اوري ۲۱۴

ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ۱۹۹

* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ۲۴۶

* ستا دې خواب آلودو سترګو خواب راتخریوله ٦٤

ستا د رحمه به زه ولې نا امیدی کړم ٢٨٦

* ستا د غمه مې په سر کې هسې شور دی ١٩١

* ستا د غمه مې په مخ باندې ولې دي ٢١١

* ستا د لاسه په ماجور دی که داد دی ١٨٧

* ستا وصال دې را بښلی زما روح ٤٤

* سر زما سامان زما، څار شه تر جانان زما ٢٦

○ سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ٩٥

* سل ځله که وخوري ناصحان ځیګر زما ٢٥

ش

○ شمع د دلبر ستر ګې عاشق پرې پروانه ١٧٠

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سینه دي ٢٠٣

ښه ده ښه ده دا د نیا ٥

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي ٢٢٨

* صبح وشام مې لاس ښولې دي دعا کړم ٩٦

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ٧٥

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ٢٣

* عاشقان دې په اور سوې دې که نه دی ٢٠٧
عاشقي را باندې سوري کړې مرنی ٢١٣
عاشقي مې یې په زړه وکړ ګوزر بیا ٣٠
عالمان دې روښنایي ددې د نیا ١٠

غ

* غمخواري دا هسې چېرې ویې غمخوري ٢١٥
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ٢٠٠
غواصان که ګوهر غواړي ګوهر دا دی ١٨٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مینه ځان ١١٦

ک

* کردګلو کړه چې سیمه دې ګلزار شي ٢٢٨
* کشکې زه خاورې ابرې دستا دره وای ١٨١
* کله شولا کله خبردار یم ستا د غم ٤٥
* کمیني یو نادره کار دی ١٨٩
که یې ځای په زړګي نه وسکی آواز ٦٩
* که پخوا ترآشنایه وی بېلتون ١٢٠
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل څوک ٨٧، ٢٨٣
* که په سر دغه یار له لاسه سنګ خورم ٩٥
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شم ١٦٢
که په قطع د تمام جهان ملک یې ٢٨٧

يواتيايم

که په ګنج د شاهي فخر شهريار کا ۲۰
* که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله ۱۶۸
○ که تر ستوني دې شي ګوټ له جام خاص ۷۳
* که ترې ولوښته شاهان او سلطانان ۱۱٤
که ته نه کړې په بل چا باندې غرض ۷٤
که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس ۷۱
که څوک لاس له سوده وکا بې زيان نشته ۱۳۵
که څوک يار په جهان غواړي يار دې دا ۱٤
* که څه وايم له هجرانه وايم څه ۱۳۹
که خپل زړه غواړې له چا ۱۱
* که د خلقو و نظر ته آدمي دی ۲۱۰
* که د درستې دنيا غم مې په سر بار وي ۲۶۲
که د زړو مهرو سروي خوچې مړ شي ۲۳٤
* که د زړه په وينو رنګ د چا ګوګل شي ۲٤۰
* که د ستا د خاطر مينه په اغيارو وي ۲۶٤
که د عشق خبره تېره تر ګلو کړې ۲۲۳
که د عشق لاره اغزنه ده هر ګوره ۶٤
* که د عقل څه اثر لرې و سرته ۱۳۲
که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي ۱۹۲
○ که دې پرې کړه له وګړيو رښتيا طمع ۷۸
* که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي ۲۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

*	که زما مینه په تا ده خطا نه ده	١٤٠
*	که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه	١٧٦
*	که سړي دخپلې پوهې تقصیر نه کا	٢٣
*	که سل ځله هم کنار وهم بغل شي	٢٣٩
	که صورت د محمد نه وی پیدا	٢
	که قاصد يې د مقصود	٤٧
٥	که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص	٧٣
*	که له تالې شرم نه کیدی مهریه	٢١٤
*	که له ډېره غمه دم د چا ختی	٢٧٤
*	که له مخه یوه خوا کا حجابونه	١٧٢
*	که ماښام ترستونې سکته کړې حلوا	٢٩
*	که مطلب و مدعا د سړي خدای دی	٢٠٩
	که مې ځوک په فقیرۍ شمېري فقیریم	١٠٣
	که مین يې په خپل یار باندې رښتیا	٣٠
	که مې وشي له دلبره ملاقات	٣١
	که مې ونماځي ساقي په یوه جام	٩٤
٥	که مې یار په دیدن سرغواړي عوض	٧٥
	که نظر په ما توګودو د روزګار کړي	٢٢٥
	که نظر کا ځوک په کار د درویشانو	١٢٥
*	که هزار ځله نژدې د زړه په یادیم	١٠٣
*	که هر څوک په صحرا سر شوم هم په کلیو	١٢٦

* که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه ١٦٤
* که یې مهر و محبت که یې عناد دی ١٨٧

گ

گاه په غارمه سوځی ځی رنړ دی په سار ١٤٨
* ګوره بیا به خوله ادا په زړه کاغونه ١٤١
ګوره خه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢
ګوره هسې کردګار دی رب زما ١
* ګېډه وتړه په پړی سره کلکه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧
لکه کاندې په کوش و نظر باز ٦٨
* له اغیار سره خندا څه په کار نه ده ١٤٠
o له چشمانو مې د غم اوښې اورېږي ٢١٦
له دې کته له پوزیه خوبه ولاړ شي ٢٣٣
* له هغو سره به خه فکر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې کړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤
ما په تا پسې داسپینې جامې رنګ کړې ٢٢٢
* ما توبه مې خوله په سوک ٨٣
ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره ١٤٢
* ما چې سترګې و ګلرخ ته واړولې ٢٥٣

* چې هر چا لېدلی نه وي یار زما	۲۹
٥ چې هر دم له خپله ځانه گریزان یم	۱۰۶
* چې یې نقش په زړه خیال شي د آشنا	۲۸
چې یې ولېد د ستا حسن بې حسابه	۳۹

ښ

* ښو به شپه رم زه غمونه د هجران	۱۱۷
* ښو به صبر په جفا د یار کوم	۹۹
٥ ښو به هسې آزادي په دا جهان کړې	۲۲۱
* ښو تر میانه ویرانه نه کړې د تن پوله	۱۶۹
ښو جفا قبوله نه کړې د اغیار	۵۲
ښو ک دې راکاندي قسم په کردگار	۵۳
* ښو یو ځل یې تاراج په جفا نه کا	۲۱
ښه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سرده	۱۳۹

خ

* خان سلطان د دې جهان	۱۱۸
خبر نه یم چې یې راوستم له کومه	۱۶۹
* خدای دې وژغوره له هرې پرېشانه	۲۷۱
* خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق	۸۲
خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې	۲۲۱
* خدایه مه کړه نا امید هغه وگړي	۲۱۹
* خراب زړه مې د دلبر و هوا یو وړ	۹۷

	ورك شه ورك شه بدکردار او بدسیري	۲۷۳
*	ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان	۱۱۸
*	ولې تللی یې له ما مدام په خه	۱۳۸
*	ولې نه ګورې وما ته سم په خه	۱۳۸
*	ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې	۲۲٦
	ومحمود وته نظر کوه مدام	۹٤
*	وښېښته سپین سترګې تارېکې غابن کنډاس	۷۰

ه

○	هرچې خپلې مینې خوار کړ خوارېږي مرګینه	۲۸٤
	هرچې ستا په نخدان کې یې منزل شي	۲۳۹
*	هرچې ستا کوڅه ما واکا	۱٦
	هرچې کښېنت يې په باران او په سېلاب وي	۲۵۷
	هرچې نه وي خوار و زار	۵٤
*	هرچې وویني په سترګو روی دستا	۱۳
*	هر ساعت زما دغوږ په تا وولو	۱۲۳
*	هر ساعت که خه ګوزران دي بې مخلصه	۱۹۲
	هر ګفتار ده وینا چې خوک عبس کا	۲۸۲
*	هر مطرب چې غوږي تا وکا رباب	۳۷
	هر نګار چې نې وفادي نګار نه دی	۲۰٦
*	هرو ګړۍ چې منصور غوندې په دار شي	۲۲۹
	هر یو ګل دستا د باغ، روشن تر دی تر چراغ	۷۸

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	۲۵۰
	هسې تله کاندي وګور ته یاران ژړژړ	۵۷
	هسې تېر ده رومي د و ر ا ن	۱۰۹
	هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې	۲۵۱
*	هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی	۲۵۶
*	هسې رنګ نعمت راکړی خدای ومادی	۱۸۳
	هسې مست یم ستا د شونډو په شراب	۳۵
	هسې نه چې زما یار واړه جفا که	۱۶۷
*	هسې یاد یې همېشه مدام زما	۲۵
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	۱۵۳
	هغو بیا موند سعادت په دا دنیا	۳۱
	هغه دم چې زړه ملال شي	۲۳۴
	هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي	۲۴۰
*	هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب کې	۱۸۵
	هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا	۱۹
	هغه ژوی چې مین وي څه به خوب کا	۱۷
	هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی	۲۰۷
*	هغه یار چې ښایسته دی تر آفتا به	۲۷۹
	همېشه دې زما سرا وستا قدم وې	۲۶۶
	هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا	۳۳
	هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار	۵۱

*	هیڅ ثابت نه کړه چا دې دنیا وفا	٤
	هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه	١٥٨
	هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل	٨٩
	هیڅوک مه شه گرفتار د تور زلفو	١٢١

ی

○	یاد استا چشم و ابرو وینم په خواب کې	٢٨٦،٢٤٦
	یاد و مې په خوله مکه او مدینه	١٧٧
*	یار یاري راسره نه کا الغیاث	٤١
○	یو ځل ولېدې دیار پرېشانې زلفې	٢٥٢
*	یو یو داغ په تن ابسې دم چا دی	١٨٢ •

بسم الله الرحمن الرحيم

وره هستي کردګار دی رب زما — چې صاحب د کل اختيار دی رب زما

همګي بزرګواران چې څوک يې وايي — تر همه و بزرګوار دی رب زما

نه يې هيڅ حاجت په چا باندي موقوف دی — نه د هيچا منت بار دی رب زما

له نيستي يې د هستي صورت پيدا کا — هسې رنګ پروردګار دی رب زما

هم صانع دی د جمله و مصنوعاتو — هم سامع د هر ګفتار دی رب زما

چې يې هيڅ نه مثل نه مثال شته — د جمله و عطر و عطار دی رب زما

هر نعمت چې د دنيا او د عقبی دی — د همه و وار و معمار دی رب زما

خواننده د نانويسو صحيفو دی — داننده د هر اسرار دی رب زما

که ظاهر دی که باطن دی که مابين دی — له همه و خبردار دی رب زما

که پيدا که پوشيده دی که اوسط دی — په همه و وقوف دار دی رب زما[1]

شريک نه لري په خپله بادشاهي کي — بې شريکه شهريار دی رب زما

هسې نه چې واحد يې ياده له عجزه — په واحد وجود بسيار دی رب زما

څه حاجت دی چې ويل خواته يې غوارم[2] — په خپل کور کې همکنار دی رب زما

حاجت نه لري د هيچا و ياري ته[3] — له هغو سره چې يار دی رب زما

هيڅ تغير او تبديل نه لري ماتعه رسانه
تل تر تله برقرار دی رب زما

۱ ۱۵

(۱) دا بيت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) قلمي نسخې: "څه حاجت دی چې يې بله خواته غوارم".
(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نورو چا و ياري ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نورو چا و ياري ته"، او په دوهمه نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و ياري ته" راغلی دی.

که صورت د محمد صلعم نه وی پیدا — پیدا کړی به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمدؐ په مخ پیدا شو — محمدؐ دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمدؐ باندی تمام شو — نشته پس له محمدؐ ه انبیا
نور هاله د محمدؐ و پیدا شوی — چی نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمدؐ و په جهان کی — چی بوی نه و د آدم او د حوا[(۱)]
که صورت یی آخرین دی پیدا شوی[(۲)] — په معنی کی اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمدؐ دی د هم وارو پیشوا
چی یی دین د محمدؐ دی قبول کړی[(۳)] — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمدؐ د گمراهانو رهنما دی — محمدؐ دی د ړندو د لاس عصا
که ناده پیروي د محمدؐ ده — گنه نشته په جهان بله رڼا
محمدؐ د بیچاره و چاره گر دی — محمدؐ دی هر درد مندله دوا
خدای یی مه گنه بیشکه چی بنده دی — نور یی کل واړه صفات دی په رښتیا[(۴)]
نه ته خاکی د محمدؐ د در خاکروب یم
که می نه کا خدای له دی دره جدا[(۵)]

۲ ۲۸

دوباره دی راتله نشته په د نیا — ننن دی وخت دی که دروغ کړی که رښتیا[(۶)]
هره چار چی تر وخت تیره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نیستی د هیچا
تر وخت تیری اوبه بیرته نه جاروزي — نه جاروزی تیر ساعت په بیرته بیا
تیر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړچا نه دی ژوندی کړی په ژړا[(۷)]
که مقصود لری تلوار کړه وخت کوتاه دی[(۸)] — غره مه شه د دی عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کی نه دی راغلی.

(۲) د "ب" په نسخه کی "خه شو که صورت یی آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړی نسخه کی "که صورت یی آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کی: "په دا خه شو که صورت یی آخرین دی پیدا شوی"
د "پ" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کی اولین دی له هر چا".
پیښور چاپ: "که صورت یی پیدا شوی آخرین دی په معنی کی اولین دی تر هر چا".

(۳) د "خ" په لومړی نسخه کی: "چی چا دین د محمد دی قبول کړی".

(۴) د "ب" لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".

(۵) د "پ" چاپ: "که می خدای نه کا له دی دره جدا".

(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته، په چاپي دیوانونو کی د دوهمی مسری د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.

(۷) قلمي نسخی او د "پ" چاپ: "مړچا نه دی ژوندی کړی په دنیا".

(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لری په ژړه کی وخت کوتاه دی".

هره نښته چې صحیح کښې په زړه کې | په غرور به دغه نښته کړې خطا (۱)

په امید امید یې خلق نا امید کړل | د ایام له مکره مه شه بې پروا

چې د مرګ په تاڅه دې شي خوله ماته | تر و به ماته خوله به څرنګ کړې ثنا (۲)

وېر ژړلې اتېنې چې وینا وایي (۳) | تا ته وایي که پوهېږې دا وینا

هلاک نه دي چې په زور دې څوک تعلیم کا | هم عاقل یې هم بالغ یې هم دانا

په حمل د نېک و بد و فهم (۴) وکړه | چې په دا کې دې بهبود دی که پېدا

سر دننه په ګرېوان کړه سترګې روڼې | ډېر په پوه ته پوه ته مه ځه سرهوا

سرهوا سرهوا مه ځه و آسمان ته | ته په اصل کې له ځمکې یې پیدا

د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي | چې ته زوی یې یا نمسی یې د فلانا (۵)

په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مه شه | په ښېګڼه دادې او د بابا (۶)

هغه نا وي چې په ځان ښایسته نه وي | څوک یې څه کا ندي ښایست د مور و نیا (۷)

دا خبره زه و ځان ته کړم ای یاره (۸) | دلګیر مه شه که مې نوم واخیست دستا

نوم دستا او د بل خلق ځان ته وایم | دا عیبونه دي همه واړه زما (۹)

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم | نه مې کار نه مې غرض شته په نورو چا (۱۰)

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم | دا عیبونه دي همه واړه زما (۱۱)

که مې ځای د دې غمونو وي په زړه کې | ما به څه لره کوله دا انشا

چې د مرګ سختي خواري دا ستا په خوا دي (۱۲)

اې رحمانه ولې نه مرې لا پخوا

۳ — ۵۰

---

(۱) د "ب" له لومړي نسخې، "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "ب" چاپ، "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "تر و به ماته خوله به څه کوې ثنا". د "ق،ک" چاپ: "بیا به ماته خوله څه وایې ثنا".

(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "وېره ژلې اتېنې چې وینا وایي".

(۴) د "ب" "پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.

(۵) د "ق،ک" چاپ کې د لومړۍ مسرۍ "نه وي" پر ځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې ده: {چې ته زوی یې د فلاني ... د فلانا. / د "ق" چاپ: "چې ته څوک یې یا نمسی یې د فلانا".

(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه که پوهېږې غره مه شه په ښېګړه دادې او د بابا".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "څوک یې څه کاندي ښایست د مور و نیا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "ب" چاپ او "پ" مختلط نسخه: "څوک یې څه کوي ښایست د مور و نیا".

(۸) د "ق" چاپ: "دا خبره کړم ځان ته نه هوښیاره".

(۹) چاپي دیوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا".

(۱۰) دا بیت په "ب" چاپ، "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "پ" چاپ، "پ" چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده: "نه مې کار شته مې غرض ... په نورو چا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرۍ د "همه واړه" پر ځای "همګي" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.

(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې وي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي لا په خوا دي".

هېڅ ثابته نه کړه چا ددې دنیا وفا — واړه میني کاندي بېهوده په دا دنیا (۱)

هر څوك چې دعوی په دا دنیا کا د خپلوی — واړه باطل وایي دنیا نه ده د هېچا

دا فلك كلال دی سازول او ماتول كا — د بڼې ما و تا غونډي پیدا كړه هم فنا

هر سنګ و كلوخ چې څرګند بڼې ددې دهر — واړه ګكړي دي څوك د شاه څوك د ګدا (۲)

دام دې هېڅوك نه بڼدي ددنیا وهګذرته — سنكارن به وكړي نه شي د سیمرغ او د عنقا (۳)

هر څوك چې لږ دې فاني نفس وابستګي كا — نه به شي ترلې په څنځیر سره هوا (٤)

ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي — ګل که همېشه وي هسې نه تل ابدا (۵)

مد د ورمد [stamp] په خلاف دد انا یانو

مینه د دنیا پسندلې نه ده هېڅ دانا

٤ — ۵۸

چې دوې بنځې وي دچا — هم سني وي هم پارسا (٦)

خدمت کړي دخښتن وي — په بنه خوی وي اراستا

تفاوت پکې حرام دی — که شري وي که خاصا

لازم دادی وخښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا

په خوراك هم په پوښاك كې — كه كنیز وي كه حدوا (۷)

اوكه داهسې به نه كا — خیل څمل به كا بېدیا

یو دلې به مجنون وي مري — بل هوري به شي ړن وي سا

داحدیث دی وارد شوی — كه څوك فهم كا په دا

هغه څوك چې تفاوت كا — زه وېنا رېم دی لړ ما

په مشكوة كې دي راغلي — ورشه وپوښته عاما

[stamp] ژغوري یوه خدایه

له عذابه له خطا

۵ — ٦۹

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "واړه ګکړي دي څوك د شاه و د ګدا".

(۳) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) د "ق. ب" چاپ: "کله شي تړلی په ځنځیر سره هوا".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "ب" چاپ کې داسې دی: "ماه دی که آفتاب دی همګي واړه خراب شي ګل که همېشه وي هسې نه تل ابدا". د "ب" لومړۍ نسخه: "ګل که همېشه وي هسې نه تل ابدا".

(٦) دا شعر د دورن له مجموعې څخه چې په ۱۸٤۷ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریمه نیمګړې نسخه کې هم ورو وسته لاس ته راغی.

(۷) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی، ګمر معنی یې څرګنده نه شوه ځکه مو ولیکه د "حدوا" په شکل ونیول شو چې معنی یې "نال" دی.

ښه ده ښه ده دا دنیا — چې تو ښه ده د عقبا
مذمت د دنیا مه کړه — واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په بازار کې بې — د هغه جهان سودا
په دنیا کې ډېر حکمت دی — پرې پوهېږي حکما (۱)
که غلیم لره یې ورکړې — غلیم دوست کا په هوا
که ترسره یې صدقه کړې — رفع دفع کا بلا
که په اور باندې یې کېږدې — بوی د عود وکا پیدا
که یې تویه په صحرا کړې (۲) — ښایسته کاندي صحرا
که یې نذر کړې و پیر ته (۳) — خوشحال دې ومي په خندا
څو ژوندی وي په جهان کې — یادوي دې په دعا
د حاتم په خېر دې ستایي — خطاب دې کا د سخا
سخي هم یو د خدای دوست دی — وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی — وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د اخرت دی — دا خبره ده رښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي — که یې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی — چې سخي وي هم پارسا
په دنیا کې بدي نشته — که بدي نه وي له تا (۴)
په دنیا کې خطا نشته — که له تا نه وي خطا (۵)
دنیا بحر دی ښېږي — آیینې غوندې صفا
خیل خیل مخ پکې لیده شي — که څوک زشت وي که زیبا
هم خط پکې د سر شته — هم ګوهر دی بې بها
وفادار لره وفا شوه (۶) — جفاکار لره جفا
لېوه مخ یې درد وي — له بل مخ یې دوا (۷)

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "ورشد وپوښته حکما".
(۲) د "پ" چاپ او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که یې توی کړې په صحرا کې".
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "که یې ورکړې وفقیرته".
(۴) د "پ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که له تا نه وي خطا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "وپا کارلره وپا شوه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "پ" نسخې: "لېوه مخ دوا".

چې تر خوند کاندي د زهد — چې تر خوند کا د حلوا
کار هم واړه موقوف دی — د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي — د خپل ځان په تماشا
هیڅ کا هغه به مومي — دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یا هسې به پاتې — که نادان وي که دانا
فتوی ونیسه په مخ کې — پسې مه کړه په تقوا
دنیا نه ده هغه دین دی — چې له هغې وي سبوا
وطاعت و ته ولاړ وي — همېشه تړلې ملا
له حراموې پرهېز وي — هم مشغول په پنځ بنا[1]
کلمه یې وي قبوله — هم په جهر هم خفا[2]
د دنیا د کار د پاره — فرض لوی نه کاندي قضا[3]
هم صایم د رمضان وي[4] — هم زکوة کاندي ادا
کړې توان د حج رسېږي — حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي — چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وي — هغه کس دی اولیا
کړې مال د دنیا د پردی — هیڅ دې نه کاندي پروا
دنیا بده د هغو ده — چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ربا وي — یا یې وکړې په غلا[5]
یا یې تول له کا په ظلم — یا د خمر[6] په سودا
یا یې وکا په شراب — یا یې وکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "پای شپول پنځ بنا"، د "ب" دوهمه نسخه: "بیایې شپول وي پنځ بنا".
(۲) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړی نسخه کې: "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړی نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لوی نه کاندي قضا" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پېښور چاپ کې "هم صایم وي د رمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صایم به د رمضان دی" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی
(٦) په چاپي دیوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمر و" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کاندي — یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض — د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د روي ریا (۲)
نه یې ویره شي (۳) له خدایه — نه یې شرم نه حیا
دیوې ګیډې د پاره — هزار خولې کا بېدیا (۴)
همېشه یې له ستمه — خلق دي په غوغا (۵)
ګوش او هوش یې هرګز نه دي — د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناست وي — بې پروا او کبریا
بتخانې و ته یې مخ وي — و مسجد و ته یې شا
اختلاط کا له بدانو — له نېکانو وي جلا (۷)
هېڅ یې نه وي په خاطر کې — تولا و تبرا

۱۲۴ — ۶

و رحمٰن

خدای په هسې رنګ بلا ته پیښنه مه کړه (۸)

را شه مه کوه له چا سره جفا — لږ ژوندون دې ضایع کېږي بې وفا
په دنیا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني — واړه تلوني دي کډن دي که سبا
د یاران چې نن و تا و ته جلوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که دیدن دې د دوی خوښ وي و ته ګوره (۱۰) — چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه خاځکي پرېوځي له آسمانه — بیا له ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا سترګو له ورشي (۱۱) — هغه او ښکې چې له سترګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه و امراء" د "پ" لومړي نسخه: "د بادشاهانو د امرا".

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوان کې "واړه خلګ دي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلي دي.

(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.

(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلی دی.

(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پیښنه مه کړې".

(۹) د "پ" په لومړي او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا"

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړي او دوهمو نسخو کې "که دیدن دې د چا خوښ وي ور ته ګوره". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "که دیدن دې حبیب خوښ وي ور ته ګوره".

(۱۱) د "پ" لومړي نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګو له بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بیا سترګو له ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې نه سترګو له ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نمر دی   هر چې پرېوځي هغه نه شي ختي بيا
که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱)   هر سړي دې خپله غاړه کا ادا
که د نفس (۲) د پاره سل محنته وکړي   یو محنت به دې په کار نه شي فردا
که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري   یاد به نه شي په درود او په دعا
که یوه دانه (۳) د وږي په لاس ورکړې   هم دغه به دې توښه شي د عقبا (۴)
که یو څاڅکی اوبه تږي لره ورکړې   د دوزخ او ستا تر میان به شي دریا
که یو ځله سر د خدای د پاره (۵) ټيټ کړې   په قیامت به سربلند شې تر هر چا
بازار دا دی که څوک سودا و سودا کاندي   په هغه جهان نه سود شته نه سودا
آشنایان که څوک (۶) پوهېږي نن یې وخت دی   چې زارېږي یو آشنا تر بل آشنا
که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې   چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)
خدای امان راکړه له هسې زندګۍ (۸)   چې ته بد وایې له بله، بل له تا
زړه ښه دی که په صلح او په صلاح وي   نه شکرې په فتنه او په غوغا
نس په خاورو په خس ډک ښه دی بې غمه (۹)   نه په غم په خار و خس پخه حلوا
ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (۱۰)   نه حرامه همیانۍ د چا تر ملا
ړوند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو   نه چې سترګې په پردي حرام کا وا (۱۱)
ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي   نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)
کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو   نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)
دیو او دد که په خوا درشي خو بهتر دی   خدای دې بد سړی در نه ولي په خوا (۱۴)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که جنت په زاهدۍ نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دپاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "آشنایان که څوک پوهېږي نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "آشنایان که څه پوهېږي دا یې وخت دی".
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې زندګیه". د "خ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوندګیه.
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې سترګې په پردیو دنیا نوا" او دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کامه وي بې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سرپا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۴) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که پخوا درشي بهتر وي که له چا سره د همدردۍ اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "دیو لېوه که پخوا درشي بهتر دی."

دجاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي — که له چا سره همدم روي اژدها (۱)

که مشکل دي خود رونو رغول دي — سهل کار دی سودا و زیان ددې دنیا

سودا او زیان د دنیا واړه سهل کار دی — خدای دې نه کا څوک په سهل کار رسوا (۲)

چې د ورور او د عزیز زړه پرې آزار شي (۳) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا

بنه خواړه چې یوې خورې بل ورته ګوري — خواړه نه دي هغه زهر دي ګویا

ګاه د نور و رضا بویه ګهې خپله — په کار نه ده همېشه خپله رضا (٤)

چې بنا دي لې یو زمان وې غم تر تله — دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)

لکه ځان هسې وبل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا

منصفانو له ره بویه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا د حرص او د هوا

د سړي په خاطر هرڅه هرڅه کړ ځي — هسې نه چې واړه وګني روا (٦)

دین داران دې وخپل دین وته نظر کا — څوک فکر ونه د صواب دي څوک خطا (۷)

خدای دې نه کا نه دي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)

هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — څوک عالي (۹) دي څوک اوسط دي څوک ادنا

د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

۷

زه رحمان له چا شکوه شکایت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۱۹٤

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) پېښور چاپ: "چې د ورور او د عزیز پرې زړه آزار شي". د "پ" دوېمه نسخه: "چې د ورور عزیز زړه پرې آزار یږي". د "خ" لمړۍ او دوېمه نسخه: ۱ـ لومړۍ نسخه: "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزار یږي". په دوېمه نسخه کې د "آزار یږي" پر ځای "زهیر یږي" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت د "خ" په دوېمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه چې هم واړه وګنې روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "نه چې وګنې هم واړه روا".

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده "څوک فکر ونه د صواب څوک د خطا" په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "څوک فکر ونه د ثواب کا څوک خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کې "څوک فکر ونه د ثواب وی څوک خطا". او د "خ" په دوېمه نسخه کې "څوک پکر ونه د عطا دی څوک خطا" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عالي" پر ځای "اعلی" راغلی دی.

(۱۰) دا مسرۍ په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا".

(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "رحمان شکر شکایت له هېچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "رحمان شکوه شکایت له هېچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په څه کوې ژړا — نه دې معلومېږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
څه بناي به کاندي طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه را معلومېږي د دردمنو زړو دوا (۴)
یو د ستا ماڼې شو بل غور ځې (۵) د رقیبانو — وار په وار مې وژني کله هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خو یې مجنون ګڼم که نن وي که سبا
سپی هم په عذاب د جدایی د وژلو نه دی — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (۶)

۸ — ۱۷۲

هېڅ مې په کار نه دی رحمانه تاغوارم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

عالمان دي روښنايي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاګر که د کیمیا په طلب ګرځي — همه مې د عالمانو ده کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼي وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدګانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړه یې له نفسه ژوندي کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)
هر سړی چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی ګویا

۹ — ۱۸۰

زه رحمان حلقه بګوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "غ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه مدام افسوس ژړا کوم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلی دی.
(۳) د "غ" لومړي نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.
(۴) چاپي دیوانونه: "نه را معلومېږي د دردمن د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړی مسرې: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".
(۵) چاپي دیوانونه: "هر وار" او د "غ" لومړي نسخه کې: "غور زنګ" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "غ" په لومړي او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپی هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپی هم په عذاب د خدای د وژلو یاره نه دی — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا
(۷) چاپي دیوانونه: "هېڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — دا رضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هېڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".
(۸) "م، پ" چاپ: "که څوک کاڼي وي یا بوټي د صحرا". د "غ" لومړي نسخه: "که څوک کاڼي خوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړي نسخه: "که څوک کاڼي وي که څوک لوټه د صحرا".
(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۰) د "غ" دوهمه نسخه: "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خپل زړه غواړې له چا | ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه | سور په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا خه | اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده | په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه | چې دې وښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه | که حاصل کړې واړه دا

١٠ — ها الطمع کړه — ١٨٧

له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا | بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته | لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي | په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ د ستا شي | په یوه ګړۍ ذما
په یوه ګړۍ یې درد وي | په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي | په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي | په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي | په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي | په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي | په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي | په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل | کله دا شي کله دا

١١ — خدای خوک پېښ مه کړه — ٢٠٠

په داهسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هېچا | تور تپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زړه طمع توقع له بله نه کړم | د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړنۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

کـه مې و ړو ړکه مې عزیزدی کـه مې یار دی(۱) — واړه غواړي خپله خپله مدعا

په هر کور کې ژړا ان راته زګیروی کا (۲) — لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د دنیا خبرې واړه په دنیا شي — ما به څه کا څوک چې نه لرم دنیا(۳)

که په کلي کې مې کور دی زه ګومان کړم(٤) — چې کور نه دی دا مې ګور دی په صحرا

چې څه کار پرې نه پوره وي نه نیمګړی(۵) — څوک به څه کا له هغو سره خندا

چې یې بند توښه وبله سره نه شي(٦) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲

په تو ده ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به زیست شي له (رحمٰن) سره د چا

۲۰۹

با دشاهي لري هر یو غلام دستا — د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا

پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داخم کې خام دستا

خو هم هومره یې په ننګ و نام نظر وي(۷) — چا چې نه وي اوریدلی نام دستا

همېشه به له مقامه بې مقام وي — هغه څوک چې لټوي مقام دستا

څو په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه شي(۸) — و به نه وینې رخسار ګلفام دستا

صبح وشام په هغو خلقو باندې یو وي — چې آرزو لري هر صبح وشام دستا

بل کلام یې په زړه کله اثر کاندې(۹) — چې تر غوږ یې شي شیرین کلام دستا

فراموش کاندې همه(۱۰) نورې مستۍ — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا

دام دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی(۱۱) — تنها نه یم نښتی زه په دام دستا

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزیز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که مې ورور که مې عزیز که مې څه یار دی". راغلې ده.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګیروی کا" پر ځای "پراته دی" راغلي دي.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه : "ما به څوک څه کا نور چې نه لرم دنیا".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پر ځای "یو یقین کړم" راغلي دي.

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نیمګړی" په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "چې پرې نه وي څه پوره او نه نیمګړی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې نه پر څه پوره وي که نه نیمګړی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده : "چې دې نه پرې څه نیمګړی نه پوره دی".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "چې یې هیڅ بند توښه وبله نه شي".

(۷) چاپي دیوانونه : "خو هم هومره یې نظر په ننګ و نام وي".

(۸) چاپي دیوانونه : "چې په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه وي".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "بل کلام به یې په زړه کله اثر که".

(۱۰) د "ق" چاپ او "ق.ک" چاپ : "هغه" او نورو مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "فراموش که هغه نور جامونه واړه".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې : "دام دستا د زلفو عالم ګیر دی". په "ق" او "ق.ک" چاپ کې داسې ده : "دام د زلفو دې دنیا کې عالم ګیر دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "بوی دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چې ما لره راوړي سلام (۲) دستا

هر چې وويني په سترګو روی دستا (۳) — مخ يې کوږ وي هميشه په سوی دستا
بې دماغه به ترسره ماله تېر شي — چې يې تېر شي تر دماغه بوی دستا
که لوی کړې څه بې ځايه خوبي نه کړې — چې په دار نګه قامت دی لوی (٤) دستا
نو ر بهار شو عالم سير د بوستان کا (۵) — خدای وماوته بوستان کړ کوی دستا
د عيسی له دمه دم وهلی نه شم — چې خوله به تر ته شي په ګفتګوی دستا (۶)
هم په دامې لرچشمانو نو (۷) جهيږي — چې ياديږي مې قامت دلجوی دستا
هميشه يې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چې خرګند شي (۸) خوی دستا
دلم لاشه يې ماته وي په زړه کې — چې يې نقش وي په زړه ابروی دستا
ځنځير وته يې څه لره راکاږي — ليونيو لره بس وي موی دستا
وګرنګ وته پخپله ځان پرې باسي — چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زما يې زه دستا يم (۱۰) — تلونې نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۲۳۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه ګروهېږي يار په های وهوی دستا

خوی که په دا شان وي دل آزار ستا — څه بنا دی به کاندې طلبګار ستا
حيف چې اوريده شي ليده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دی پرليوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "رحمان تل دوعا سلام په هغو وايم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "پيغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "نيار".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پرځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي ديوانونه، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "نو بهار دی عالم سيل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه: نو بهار به عالم سير د بوستان کا".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه: "ږدو" او د "خ" دريواړه نسخې: "جوی".
(۸) د "خ" په دريواړو قلمي نسخو کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق ک" کې نشته. د "خ" په لومړی نسخه کې د "روی" پرځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بوی" او په "ق" چاپ کې د "ګرنګ" پرځای "ځنځير" او د "روی" پرځای "مونې" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دريواړه نسخې: "که سل ځله زه دستا يم ته ځما يې".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه: "ګل که سره لنبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه: "حيف چې اوريدی شي ليدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه: "په هر لور".

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا دوباره نه ګوري وبل ته (۱) — هر چا چې لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته یار د کوم یوه یې — هر طرف یاران دي صد هزار ستا (۲)
ځای د ښوایښودو موندلای نه شي — هومره عاشقان دي په دربار ستا (۳)
بل به هسې نه وي که یې خدای کا (٤) — ما غوندې خاکسار وهوادار ستا
بل ګومان په ما باندې وه مه کړه — عمر واړه زه او انتظار ستا (۵)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه — ته نګار زما یې زه نګار ستا
ته زما مطلوب یې زه طالب یم — ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (۶)
ته که تازه ګل د نوبهار یې — زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی — واړه مې منلي دي یکبار ستا
جور و جفا خوک په بها پلوري (۷) — زه یم د جورو نو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو — ځان به صدقه کړم تر (۸) هر تار ستا
سل ازمېښتونه دې راوکړه — حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (۹)

١٥

تېر یم زه تر نوره (۱۰) کاره
اوس مې ملا تړلې ده په کار ستا

٢٤٦

که خوک یار په جهان غواړي یار دی دا — یار دی دا، که د جهان سینګار دی دا؟ (۱۱)
خیال د زلفو یې زما تر زړه چاپېر شو — یا تر ګنجه چاپېر شوی مار دی دا؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (۱۲) — د جمله وو مخلوقاتو پلار دی دا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "بیا به دوباره ونه ګوري بل مخ ته".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "په هغه ځای باندې چې تول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "بل به هسې خوک نه وي که خدای کا".
(۵) "ق.ک" چاپ: "عمر واړه زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه: "عمر واړه زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړۍ نسخه: "عمر واړه او زه او انتظار ستا".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ته زما نګار یې زه افګار ستا".
(۷) دا بیت په "ق.ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې: "جور د چا خوک په بها پېري".
(۸) په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "یاری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(۱۰) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(۱۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "یار دی دا که تمام جهان سینګار دی دا".
(۱۲) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړ".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بېخي نه دی راغلی.

تر عشق وار در کار بل په جهان نشته — تر همه کار ونو وار در کار دی دا (۱)
بل بلبل به د گل نوم اخستی نه ؤ — که خبر وی چې گل نه دی خار دی دا (۲)
بیا را تله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا
د حباب عمر دې و گوري چې څو دی ؟(۳) — که څوك شمار کاندي د عمر شمار دی دا

۱۶ — ۲۵٤

د مجنون صورت په زړه کړه (نساخ: ګرانه) گوره (٤)
ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

چې له تا سره په سر کاندي سودا — بل به نه وي هسې ما غوندې شیدا (۵)
نه به ما غوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما د ستا جور و جفا دې قبول کړي (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې د ستا له مخه کون و که مکان دی — سنه تو سنه مې نه په داشي نه په دا
جدایي به دې هیڅ رنگ قبوله نه کړم — خومې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا
لکه ور ستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه بې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دور که گدا (۱۰)
کاشکې خط د امانې و ما ته راکړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه په تا پله په تا نه یم مین شوی — ستا له لورې په ما شوې ده ندا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې مې نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر همه کار ونو غوره کار دی دا." په "پ پ" چاپ کې "تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته"؛ د "خ" په لومړي نسخه کې: "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر همه کار ونو غوره کار دی دا". د "خ" په دوهمه نسخه کې "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.
(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د گل لوم اخستی نه ؤ"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم د گل به بلبلان اخستی نه ؤ". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.
(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "د حباب عمر ته گوره چې څه دی؟" په "پ" چاپ کې "د حباب عمر دې وگورې چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کې "د حباب عمر ته وگوره چې څو دی" راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه".
(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "بل به تا غوندې دلبر شي را پیدا".
(٦) د "پ" لومړی نسخه: "نه به تا غوندې دلبره شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي را پیدا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی ده.
(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې "ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی ده.
(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "و بله" او په دوهمه نسخه کې "حُبله" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا"
(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دهر که گدا". او وروستنی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که بادشاه د دې دهر که گدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که بادشاه دی که وزیر دی که گدا".
(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط د امانې و ما له راکړې" راغلی ده.

چې د ستا د عاشقۍ په تیغ شهید شي — د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷ — ۲۶۶

د رحمان وزیري رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوشش ما وا کا — ځای یې برشي ترافلاکا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې یې ستا د در ګدا کا (۳)
چې د ستا د در ګدا شي (۴) — بادشاهي وته نورشاکا
نظر یې د ستا له رویه — نه په ارض نه په سما کا
مینه یې د ستا له مخه — نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان وار و فنا کا
د دنیا کور و وګړي (۵) — ستا په مینه کې تالا کا
رضا ستا په رضا (۶) کړي دي — ترکه خپله مدعا کا
و هر خوا ته چې ستا مخ شي (۷) — دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفا کا
که په غم چیرې ژاړي — خو په تا پسې ژړا کا
که په غم چیرې خاندي — خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي — ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی — که څوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — ۲۸۳

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وایي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړی او د "پ" دوهم نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په مصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای یې رسي ترافلاکه".
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د در ګدا کړه".
(۴) "ق، ک" چاپ: "څوک چې ستا د در ګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړی نسخه: "د دنیا کور او علونه".
(۶) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوانه چې ستا مخ وي". د "پ" لومړی نسخه: "په هره خوا چې د ستا مخ وي".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا — د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)
د آسمان توسن هیچا نه دی تېز لي — څوک به څرنګه سورلي د باد په شا کا
نه لبوه په آدمیت اموخته کېږي — نه امید د مروت شي له افلاکا
له فلکه د وفا امید باطل دی — کله دیوله آدمزاد سره وفا کا
زمانه په اسلام کفر سره ګړ ځي — فرق د تور و د سپین کله نابینا کا
ما د دهر علامت په سترګو ولید — په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا
هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي — چې فرصت به په خپل دور و مدارا کا
په خپل عمر به هیچا بدلي نه وي — هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا
که د ګلو غوټۍ کېږدم په دستار کې — شوم طالع مې حلقه خار ځنې پیدا کا
که وزر و وته لاس کړم خاورې کېږي — که د خاورو په ارزو شم استغنا کا
جدایي د خدای بلا شوه نه توانېږم — خوشې زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)
هومره صبر دی عاشق سره له کومه — چې د دنن وعده موقوفه په سبا کا
که د اور جامې را واغوندې دلبره — په نظر زما جلوه لکه دیبا کا
په خپل عشق کې (۳) که څوک بد را باندې وايي — زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا
ملامت په عاشق بیایې دا دستور دی — چې روغ خلق په رنځور لوري خندا کا
عاشقي ننګ و ناموس دي و بله لري — په روښانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا
که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه — ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)
که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه — زمانه مې په جهان باندې رسوا کا
همېشه به په عالم کې وي سرخرو یه — چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

دا ځواب د رحمان هغه کا چې دوي لت
"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (۵)

۱۹ ۳۰۳

هغه ژوی چې مېین وي ښه به خوب کا — چې مجنون غوندې کمن وي ښه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ پ" چاپ کې د "سیر" پر ځای "سیل" راغلی دی.
(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" راغلی دی.
(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.
(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی متري. په "ق ک" چاپ کې راغلی دی: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"
(۵) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۲
(۶) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی ښه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن ـ وي ښه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دي ښه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او یا کوهکن دي ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زدي" راغلی دی.

هر نفس د سري تله دي له جهانه (۱) | چي يې هر نفس رفتن وي څه به خوب کا
چي سبا له خپله ياره جدا کېږي | که د سلو شپو کړمن وي څه به خوب کا
عاشقي ده خدای له اوره پيدا کړي | که په اور کې يې وطن وي څه به خوب کا (۲)
دا و بو تږی هم خوب کولی نه شي | خوک چي تږی د ديدن وي څه به خوب کا (۳)
د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي | د هغو چي ديلو (۴) دښمن وي څه به خوب کا
د مجاز بندي خو خوب کولی نه شي | چي يې زلفې طوق رسن وي څه به خوب کا (۵)

۲۰ — ۳۱۱

خوب خندا له بېغمه شي رحمانه (۶)
خوک چي ستا په ځېر غمژن وي څه به خوب کا

چي په سترګو کې يې خار وي څه به خوب کا | چي په زړه يې غم د يار وي څه به خوب کا
خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي | چي يې يار په بل ديار وي څه به خوب کا
په دنيا کې خوب هغه کا چي نادان وي | هغه زړوي (۷) چي هوښيار وي څه به خوب کا
کوم طالب مطلوب نيولی (۸) دي په خوب کې | هغه خوک چي طلبګار وي څه به خوب کا
د بېدار ندي چا په پټو سترګو کړي | چي مطلب د چا ديدار وي څه به خوب کا
بلد لار د مرګ تر لارې ګرانه نشته | چي په خوا يې هسې لار وي څه به خوب کا
هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دی | هر چي غوځ په ذوالفقار وي څه به خوب کا
دلبر مې چې چلي خوب کولی نه شي | چي خوړلي تور ښامار وي څه به خوب کا

۲۱ — ۳۲۰

زه رحمان د يار بنده هم خدمتګار يم
چي بنده او خدمتګار وي څه به خوب کا

---

(۱) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سري په تله دي له جهانه".
(۲) د "پ" دلومړي نسخې په پرته په تولو کې "چه" راغلی ده.
(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چي به تږی د ديدن وي څه به خوب کا".
(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ديلو" پر ځای "يار" راغلی دی.
(۶) په "پ" او "ب، پ" چاپ کې: "خوب خندا په بې غمې کېږي رحمانه هر چي تا غوندې غمجن دي څه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چي ما غوندې غمجن دي څه به خوب کا". د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک چي تا غوندې دردمن دي څه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چي ستا په ځېر دردمن وي څه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چي ستا په ځېر غمجن دي څه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوک چي تا غوندې غمجن دي څه به خوب کا".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نقل شو چي ورستۍ مسری يې په اصل نسخه کې داسې ده "چي يې زلفې په ګردن کړ طوق رسن دي څه به خوب کا".
(۷) دا مسری د "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زړوي چي دانا دي څه به خوب کا". او په دوو نورو چاپي ديوانونو کې د "ژړوي" پر ځای "زړوي" راغلی دی.
(۸) د "پ" دلومړي نسخې په پرته په نورو ټولو کې "موندلی" راغلی دی. او هم نوموړی بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
يادونه: لاندې بيت يوازې په ديوان د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کې نشته.
دلبر مې په چلي خوب کولی نه شي
چي خوړلي تور ښامار وي څه به خوب کا

هغه ځوی چې بې خدایه(۱) محبت کا — همې واره بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واره د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ ونایه محبت کا
خرخاري ده چې بې یوځبله(۲) کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپایه محبت کا(۳)
هغه سرای له ره به تله وربانده ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا(۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورایه محبت کا(۵)
چې د تورو زلفو سیوری یې په چا وشي — هغه کاله له همایه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

رحمان ځکه دربیار متابعت کړم(۶)
چې هر وله رهنمایه محبت کا

اورنګ زیب چې آرایش د تخت وتاج کا — تخت وتاج به یې مرګې تاخت وتاراج کا(۷)
په جهان کې به یې پاتې بنه بد نوم شي — دی که چارې د کسرې که د حجاج کا
او به ستر ګوله لاړې او د زړه شو — خوک به څه شکل ځوندون په دا مزاج کا
جدایي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازې په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوې — لکه اوړې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا

۲۳ — ۳۳۵

هر ناوک چې د قضاله شسته خېژي
زمانه د رحمان زړه ورته آماج کا(۸)

د بې درد وهملمي(۹) به دې بې درد کا — د نامرد وهملمي به دې نامرد کا
صحبت بې تأثیره نه دی دا حدیث دی — ګنګو نه یې هم په څېر د ګنګو زرد کا(۱۰)

---

(۱) د "پ" چاپ کړ د "بې خدایه" پرځای "بې یاره" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "یوله بله" راغلي دي، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړي مسرې د "ریش کنده" کلمه د "خ" په لومړي نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلې ده.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ، ب" چاپ کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي".
(٦) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "رحمان ځکه دربیار متابعت کا"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان ځکه دیاره محبت کړم".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "خ" په لومړۍ نسخه او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "خ" لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پښور "ق، ک" چاپ کې "همدردي" راغلي ده.
(۱۰) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نه یې د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې خوك په ځمکه باندې کېږدي — هغه ځمکه يې له جنسه د خپل گرد کا
په مجلس د ويړ ليو(۱) خوك ورمه شه — که صحيح وسلامت وي آه يې سرد کا

۲٤

چې دوې(۲) له ميانه لرې شي رحمانه
معشوقې عاشق پخپله ناز پرورد کا

۳٤۰

که په گنج د شاهي فخر شهريار کا — عاشقان يې د دلبر و په رخسار کا
خرقه پوشو په خرقه کې دی موند لی — هغه حظ(۳) چې په دنيا کې دنيادار کا
پتنگانو له ورکړ خدای په اور کې — هغه عيش چې بلبله په گلزار کا (٤)
نېك ساعت(۵) په بد بدل د هيچا مه شه — په وصال کې غم د هجر ور د وخار کا
نس(۶) د گور او د مور يو دی په معنی کې — خو په چا يې تور لحد په چا بازار کا
د بېړۍ په دو بېړو چې خدای راضي شي — يگانگي د زړونو هلته کله کار کا (۷)
هغه مخ چې مادر زاد بنايسته نه وي — مشقت د مشاطې واړه مردار کا
يار د نازله خوبه پاڅي پسې گرځي — چې فلك د عاشقانو بخت بيدار کا (۸)
بې له تا نه مدام سوزي داې حال دی — لکه شمع چې خوك بله په مزار کا (۹)
د مستۍ د هوښيارۍ يون څرگند وي — په هر چا کې چې څه وي هغه رفتار کا (۱۰)
د بلبلو نغمې زاغ کولی نه شي — هر سرود آواز په طور د خپل تار کا (۱۱)

۲۵

رحمانه هسې بې وقوف سوداگر نه دی
چې د دين متاع بدله په دينار کا (۱۲)

۳۵۲

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ويړ ليو" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دوې" پرځای "دوهي" او په مصوره نسخه کې "دودی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلی دی.
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه عيش چې بلبلې په گلزار کا"
(۵) په مصوره نسخه کې "نېك عمل" راغلی دی.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په قلمي نسخو کې "نس" پرځای "نفس" راغلی دی په "ق.ك" چاپ کې د "بازار" پرځای "گلزار" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "بي املاح د زړونو کله هلته کار کا" په مصوره نسخه کې داسې ده: "يگانگي د ملاحانو کله کار کا".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ياد زماله خوبه پاڅي پسې گرځي چې فلك د عاشقانو محنت بيدار کا".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ يې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نيمې شپې يې يادتر سره پورې کېني". د "ق.ك" چاپ کې د "يې" پرځای "مې" راغلی دی. په مصوره نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "نيمې شپې مې تر سرو يې دې پورې کېني"
(۱۰) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو کې داسې دی: "د مستۍ د هوښيارۍ يون څرگند دی په هر چا کې چې څه دي هسې رفتار کا". "ق.ك" کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د مستۍ د هوښيارۍ يون بند څرگند دی" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بيت داسې دی: "د مستۍ د هوښيارۍ يون سره څرگند دی په هر چا کې چې څه يون هسې رفتار کا".
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "تار" پرځای "کار" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنيا" راغلی دی.

ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا — چې قضا شي ورد و ځاره حکما څه کا (١)
مور و پلار خو نېك فرزند له خدای په غواړي — چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا (٢)
یار له یاره په لوی لاس کله بېلېږي (٣) — چې لاس نه رسي یار څه کا آشنا څه کا
په بنېرو په دعا څه شي کم وني خدای دي — چې خدای نه کا بنېرې څه کا دعا څه کا
بخت په زور او په زر نه دي چا خپل کړي (٤) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

۲۶ — ۳۵۸

اې خوشحال پتنګ ولې شه چې وسو (٥)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما او بنکې چې دا هسې شست و شو کا — د محنت وار زما د مخ په ولو کا (٦)
تل یې مخ وي تر خوبانو پورې ولسي — عاشقي چې د چا او بنکې په شېبو کا
د عاشق دسیني چاك به ور ځرګند شي — که خوك سر خپل ګرېوان وته فروکا
د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا
ګل څه نه وایي چې غرق په وینو ناست وي — بلبل څه لره بې ځایه ګفتګو کا
زه که مرګ غواړم بې یاره ګرم خو نه یم — جدایي سري په ځان پورې پېکو کا

۲۷ — ۳۶۵

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خدای یې په خوشحال باندې پېرزو کا

خوله ځله یې تاراج په جفا نه کا — یار له هېچا (٧) سره مهر و وفا نه کا
که یې سر په بوسه ورکړم زه پوهېږم — چې قبول به دغه عجز زما نه کا
چې په خپله رضا تللي مادرزاد وي — هغه هېڅېري د نورو رضا نه کا
خو یې خپله مدعا حاصله نه شي — مهرویان په خوله د خضر سودا نه کا
که یې سل ځله دعا کوم په عمر — ګوش و هوش د دعا ګوي په دعا نه کا
که آهونه آتشین پسې وکاږم — لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(١) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٢) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلیږي" راغلي دي.
(٤) دا مسرۍ په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاري نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".
(٥) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "غلبه شه" او د "ق، ک" چاپ کې "او شو" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلي دي.
(٧) په چاپي دیوانونو کې "که یاره" راغلي دي.

۲۸ — ۳۷۲

که آرام غواړي په عاشقۍ کې
دغه واره ناروا کاروانه کا

ذره مې بې له خپل نګاره (۱) آرام نه کا — کامراني راځنې غواړي ناکام نه کا
بې ناکامه زیست محال دی په دنیا کې — د کوم آس په خوله کې دخل لګام نه کا (۲)
د آسمان ماني به هم په قرار نه وي — سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (۳)
ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو — زمانه رضا د هیچا مدام نه کا
بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه — ترکي ځکه و هیچا ته سلام نه کا (٤)
کوه و دشت هم د خزان له غمه زېړ دي — ځکه زرګه و چمن ته خرام نه کا
چا چې سر دی په سجده و یار ته ایښی — دوباره له دې سجوده قیام نه کا (۵)
چې یې ګړه ده دیار په لوري لوښتي (۶) — لکه بحر هسې د ړومي مقام نه کا
نشستن د عاشق نشته لکه شمع — خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا
چې محظوظ وي په تش بوی د ګلرویانو — هغه فکر د بوسې د پېغام نه کا
چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی — نوره مینه د شرابو په جام نه کا
په هغو د لعلو لبو مې حرام دی — څو د انور لذت په خپسر حرام نه کا

۲۹ — ۳۸۵

هسې وخپل یار ته بې حجت دی (۷)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چې امید په عمارت د دې جهان کا — لکه کرښه په اوبو هسې بنیان کا
د اوبو په مخ د کرښې بقا نشته — په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (۸)
نادانانو هسې دین په دنیا بایلود — لکه ووړکي دُر بدل په پارچه نان کا
د دنیا د دین نسبت (۹) وبل ته نه شي — اور اوبو سره استوګه په څه شان کا

---

(۱) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یار" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "لغام" راغلی دی.
(۳) له دې بیت نه وروسته بېتونه او ځېنې دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې بې زړه وي تل د یار په لوري تللی". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتي" پر ځای "ایښي" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی   کار د سترګو به خوک څرنګ په دهان کا

لکه چشم و ګوش په کار کې و بله بېل وي(۱)   هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا

په پیرۍ کې د ځوانۍ خیال دی هسې   لکه خوک چې د باغ سیر په خزان کا

۳۰   **۳۹۳**

بې درګاهه یې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوګه خوک مسافران کا

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا   مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا

وار ه جور د دې دور(۲) مې قبول دی   که خدای مال د خپله یاره جدا نه کا

چې د ګلو پریشانۍ شوه ورځ ګنده   غوټۍ سر په زانو کېښو د خندا نه کا

وسېلاب ته د پونډ وکې خداستاد(۳) وي   زره چې ژاړي سترګې څرنګ ژړا نه کا

د دنیا کل په احمقانو ده ودانه   دانا ځکه والستګي د دنیا نه کا

چې یې زړه دی په هوا پورې ترلی   د حباب عمارت ځکه بقا نه کا

بې هنر دی چې خوک دین په دنیا پلوري   هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا

که خوک وایي هوښیار کوم دی وایه دا دی   چې بې خدا یه نوره مینه په چا نه کا

ګدایي که ور پېښه بې دالې ځای دی   هر بادشاه چې دلجویي د ګدا نه کا(۴)

چې یې دل یې په یوه نګاه رغېږي   خدا انصاف دی چې دلبر یې دوا نه کا

هر چې زړه یې وي په یار بندې با یېلی   نوره مینه په چا یې له آشنا نه کا(۵)

چې تر غوږ یې وي وینا د آشنا شوې   هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا

و به نه رسي د یار تر بلند بامه   چې د زړه غولې روښن په ژړا(۶) نه کا

۳۱   **٤۰۷**

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا(۷)

که سړي د خپلې پوهې تقصیر نه کا   د خدای کړه به خوک په پوهه تغییر نه کا

خواه ناخواه به د تقدیر شوي(۸) ور پېښ شي   که خوک هیڅېرې نظر په تقدیر نه کا

---

(۱) "پ" چاپ او د پېښور نورو چاپي دیوانونو: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي دیوانونو او د "غ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) په "ق، ک" چاپ کې "ړنا" راغلی ده.
(۷) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "غ" لومړۍ نسخه او منصوره نسخه: "که اغیار مې تر د امیانه پیدا نه کا".
(۸) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کېنلي" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

دهغو چې بخت بېدار شو غم يې نشته — که هېڅېري بېداري وشبګير نه کا
دا له خپلې کم فهمۍ مونږ څه وايو — چې فلانی سړی تالاش وتدبير نه کا (۱)
دلګيري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هېڅوك دلګير نه کا
معرفت دخدای څرګند دی په هر څه کې — سترګې وخوره چې څوك هومره نظير نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هېڅوك په فانوس کې اسير نه کا
ددنيا سړي هم واره د ره ماند دی — کوم بادشاه دی چې منت دوزير نه کا
کوم واده کوم کوژدن ده په جهان کې — چې فلك يې وآخرته په وير نه کا
په خوله هر يو سړی اسم دپير اخلي — باري څه په کار چې نغوته دپير نه کا
غه نښې دقيامت نه دي لو څه دي — چې دپلار و بل په زوی تأثير نه کا
هسې چاري له ناصحو واقع کېږي — چې له شرمه يې هېڅ غل وکا سير نه کا
په مرده پسې تکبير وکاروان شي — هېڅ ګومان په ځان دهسې تکبير نه کا
په دنيا پسې ده رست عمر زهير يږي — ځان يو دم دخدای دپاره زهير نه کا
دعيال دپاره تېر تر سر ومال شي — دلجوی په يوه توك دفقير نه کا

۳۲

ګرم دی چې ناری دهجران اوري
واشنا و ته کا تد په ځير ځير نه کا

۴۲۳

ترحد تېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (۲)
که مې هره وينا دُر يا مرغلر شي — لا د غوږ لايقه نه ګڼي وينا زما (۳)
په نارو به مابېدار کړکه اوده وی — باري ولېښې راته اوده شو دلربا زما (۴)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويا يم — خاموشي زما تېري کا تر غوغا زما (۵)
کښت دعشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما (۶)

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کښ نشته.

(۲) دا بيت په "ب" چاپ کښ داسې راغلی دی: "دېره شوه په يار پسې ژړا زما نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "ب" په دوهمه نسخه کښ نه پوازې دا بيت بلکه ددې رديف ټول بيتونه نه دي راغلي.

(۳) دا بيت د "خ" لومړۍ نسخه کښ داسې راغلی دی. "که مې هره وينا دُر شي مرغلري لايقت دغوږ ونه کړي وينا زما". او د "ب" چاپ کښ داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي يا ګوهر شي ستا دغوږ نه ده لايق وينا زما".

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کښ: "په نارو به ما پيدا که که خوب دی وری ولې وبښې راته اوده شه دلربا زما".

(۵) "ب" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويا يم لاندې کړله خاموشي غوغا زما".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت دعشق په توده ځمکه اسمان نکه سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما". په "ب" چاپ کښ: "کښت دعشق په توده ځمکه اسان نه دی سمندر بويه په دې صحرا زما".

دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ … روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

۳۳ — ۴۳۰

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم (۲)
که قبول دوي د خدای په دربار دعا زما

بېل به ځله که و خوري نا صحان ځیگر زما … بېل به ځبله نه کا درد ستا او سر زما (۳)

صبر ستا په عشق کې دا خبره څوك اوزه (څوك) … نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما (۴)

ستا له محبته جار واته و ماته عار دي (۵) … ولې خاورې نه شي په دالار بشر زما

واره معشوقې د عاشقانو خبر اخلي … بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما

هېڅ اند وه مې نشته بې د ستا له جدایه … نور اند وه به خه دوي ترد غه بتر زما

خوب د کور و کلي په نارو زما برهم شو … څه چل دی (۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

۳۴ — ۴۳۷

درست جهان که واره ما رحمان لره دلبر شي (۷)
چېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

هسې یاد دې همېشه مدام زما … چې اورا دې په هر صبح و شام زما

هر کلام چې بې د ستا له یاده و کړم … سل تو بې دي په هغه کلام زما

زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنگه … نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما (۸)

ننگ و نام که ستا په مینه له ما درومي … زار شه ستا تر مینې ننگ و نام زما

چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ … هېر شو د لته واره بل مقام زما (۹)

خود عشق په خم خانه مې داخل نه کما … پخته نه شو د غه عقل خام زما (۱۰)

نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري … څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " دا یاران چې دی هجران له ما بېل کړی … روح زما دی چې له تنه دی جدا زما ".
"پ" چاپ : " دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ … دغه روح له تنه شه جدا زما ".

(۲) "پ" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم … که قبول خدای نه وي دعا زما ".

(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.

(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : " جار واته زما دروغ دی ". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دی ".

(۶) قلمي نسخې " څه چار دی ".

(۷) چاپي دیوانونه : " کل واره جهان که ما رحمان لره دلبر شي ".

(۸) د "پ" نسخې : " بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنگه … نه شي نه شي په (باید) هېڅ رنگ آرام زما ".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنگه … نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما ".

(۹) قلمي نسخه : " هېر شو دلې وته بل مقام زما ".

(۱۰) چاپي دیوانونه : " خود عشق په خم خانه لې داخل نه کړم … پخته نه دی دغه عقل خام زما ".

(۱۱) د "پ" لومړی نسخه : " څو تر خاورو نه دی لاندې هر اندام زما ". د "خ" لومړی نسخه : " څو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما ".
د "خ" دوهمه نسخه : " بیا به څوك در سوی پیغام زما ". مصوره نسخه : " څو لاندې تر خاورو هر اندام زما ".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل — خو به ګرځي په دا دور جام زما

(٣٥) — (٤٤٦)

زه (رحمان) به دانا کام کوم تر کومه
وایه (١) کله به حاصل کړي (٢) کام زما

چي هر چا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا که والي بد په کار زما (٣)
هر څه چي وي دلبر زما لیدلی (٤) — نه به کا انشاء الله انکار زما
سر زما د دَرګاه د هغه یار عزیز وي — بي له دې لاړ نشته بله لاړ زما (٥)
ما بې عشقه بل څه څېز زده کړي نه دي — چي څه دي هم دا دي واړه کار زما (٦)
خدای دي هیڅوك یو ځېله ازار نه کا — اې دلبره مه اخله ته ازار زما (٧)
یاره ستا په جدایي او په درغم کي (٨) — سیند دا و شکو د وچي په رخسار زما
لوی دی که هلك دی واړه ستا خبري کاندي — بل ګفتګوی نشته په دیار زما (٩)

(٣٦) — (٤٥٤)

زه (رحمان) به لاف په عشق کي څه وهمه
خود به ځان څرګند کا انتظار زما

سر زما سامان زما زار شه تر جانان زما — زار شه تر جانان زما سر زما سامان زما
زیان زما نقصان زما واړه دیار هجر دی — واړه دیار هجر دی زیان زما نقصان زما
ګل زما ریحان زما ستا رخسار و زلفي دي — ستا رخسار و زلفي دي ګل زما ریحان زما (١٠)
مشك زما زعفران زما ستا د کوڅي خاوري دي — ستا د کوڅي خاوري دي مشك زما زعفران زما
فکر زما توان زما ستا په غم کي نه رسي — ستا په غم کي نه رسي فکر زما توان زما
آه زما فغان زما هیڅ په تا اثر نه کا — هیڅ په تا اثر نه کا آه زما فغان زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "خدایه".
(٢) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ك" چاپ : "شي".
(٣) قلمي نسخه : "چي هر چا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا که والي بد په کار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا لیدلی نه دی په جهان کي یار زما — خه شوه که بد والي په کاروبار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هر چا چي زما دلبر لیدلی دی". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چي یې لیدلی مهر و دلبري وي — نه به که انشاء الله انکار په کار زما".
(٥) چاپي دیوانونه : "سر زما د دَرګا د هغه یار عزیز وي — بي له دې نه نشته بله لاړ زما".
(٦) قلمي نسخه : "ما بې عشقه هیڅ نه دی نور زده کړي — هر چي دی هم هغه دي واړه کار زما".
د "خ" لومړی نسخه : "خود به ځان څرګند کا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما به عاشقي کي نور څه نه زده که باور کړی — هر چي دی دغه دی واړه کار زما".
(٧) قلمي نسخه : "هیڅوك دی خدای یو له بله ازار نه کا — ای دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(٨) قلمي نسخه : "یاره ستا د جدایي په غمونو کی". او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(٩) "پ" چاپ او د "پ ، ب" چاپ : "لوی هلک کړی همه واړه ستا خبري — ګفتګوی نشته بل په دیار زما".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "لوی واړه کړی همه واړه ستا خبري — ګفتګو نشته بل څه په دیار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلک واړه ستا خبري که". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلک همه واړه ستا خبري که دلبره". او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کي نشته.
(١٠) د پېښور "پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ریحان زما ستا د رخسار زلفي دی — ستا د رخسار زلفي دی ګل زما ریحان زما".
(١١) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري — بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي — بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

۳۷ — ۴۶۴

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

ستا په څېر نه دي خوبان لیدلي ما — نه په غوږ وچېږي اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واره ازمایلي ما (۴)

چې مې ستا وښکلي مخ تـه دي کتلي — بل یو مخ تـه نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)

که جفا کوې که جور واړه ځای لري — د ستا جور و جفا واړه دي منلي ما (۹)

۳۸ — ۴۷۲

زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم

بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي — ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخې: "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دي — رحمانه واړه خیر دي وصل هم هجران زما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "نور خوبان د ستا په څېر نه دي لیدلي ما — نه لیدلي نه په غوږ دا اورېدلي ما".

(۴) قلمي نسخې: "دلبران دي زما نې دي ازمایلي ما".

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا ښکلي مخ وته کتلي دي — نور کاروند دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ پ" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي — نور بیا نه دي و بل مخ ته کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د ردیف "ما" څخه نه دی راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو دي — نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما".

(۷) قلمي نسخې: "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروند دي له لاسه اچولي ما".

(۸) قلمي نسخې: "هم په دا مې نور غمونه له زړه ووتـه — چې په زړه کې ستا غمونه دي کرلي ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخې: "زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړۍ نسخه:
زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کوم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې كا په ډول او په سرنا (١) — بيا پرې والي زما نه دوير وينا
كه مې هر څو دلبري او دلجويي كا — زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (٢)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي (٣) — بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي كوم يار بولم (٤) — څه ياري ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (٥) — زه لا بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړی په يوې چارې خدای مشغول كړ — زه مشغول كړم خدای د تركو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه — په خندا (٦) شه كه نادان يې كه دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسي حيران يم — پروانه لري كه ووړ وي كه برنا (٧)

بې د يار له سره د بل نه دې خلاصي نه كا
د رحمان په زړه كې بله تمنا

٣٩ — ٤٨١

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا — صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تېغ هسې مخ روښانه وي — چې آشنا په تېغ حلال شي د آشنا (٨)
په آسمان د آشنايي به يې مكان وي — چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا (٩)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي — په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن كې — چې مې (١٠) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ رابانديې كال وي (١١) — چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيڅ قيل وقال مې په كار نه وي — چې تر غوږ مې قيل وقال شي د آشنا
زړغونه كاندې دانه زما د عيش (١٢) — چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه: "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه: "چې واده يې وي په ډول او په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(٢) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې راغلی دی: "كه يې هر څو دلبري او دلجويي كړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(٣) د "خ" په لومړي نسخه كې د "شي" پر ځای "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ: "دا زه خپلې تسلي كوم يار يې بولم".
(٥) د "خ" لومړی نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.
(٦) په لوړو قلمو نسخو او ديوانونو كې د "په خندا" پر ځای "بخشنده" راغلی دی.
(٧) په چاپي ديوانونو كې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "پروانه لري واړه دي كه برنا" د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی دی: "پروانه لري كه زوړ وي كه برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه كې دا بيت نه دی راغلی.
(٨) مصوره نسخه: "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته.
(١٠) چاپي ديوانونه: "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(١١) د "خ" لومړی نسخه: "هم يوه ګړۍ ورځ رابانديې كال وي".
(١٢) مصوره نسخه: "عشق".

نه بل خوك زما طبيب بې آشنا شته دی(۱)   نه بل خوك به په مثال شي د آشنا
د رحمان نظر په هيچا باندې نه وي
چې نظر يې په جمال شي د آشنا

۴۰   ۴۹۱

كه ما بنام ترستونې سكته كړې حلوا   سبا خواست كوي له خدايه د سنورو
په هيڅ حال كې دې قرار و صبر نه شي   لبوني كړې د بد حرص د بدې هوا
تا مې عمر ترپار تر عزيز پورې   لوبې گبهې(۲) مختورن كړې هم رسوا
چې په خپله رسوائي دې پروانه شي   نور به څه كړې په جهان د چا پروا
چې د نفس د پاره لاس وخدائے ته نيسي(۳)   دا رحمت له خدايه غواړي كه دوا
نفس بې شماره عالم پر پوست وكوهي ته   خدای دې نه كا نابينا د چا پيشوا(۴)
په روا په ناروا كله پوهيږي   و چارپای ته څه روا څه ناروا
چارپايان كه غوږ و ستر گي لري څه شو   په معنی كې نابينا دي ناشنوا
زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم
چې له دينه له مذهبه وي سيوا

۴۱   ۵۰۰

دل و دين مې هغې تركې كړه ها(۶)   لا يې نه حسابوي د ځان بها
د ښايست صفت يې خوك و حيران يم   په هيڅ رنگ يې مونده نه شي انتها
د صورت له عيبه هسې پاكيزه دی   لكه ذات د وښته نشته دی پرها(۷)
كه يې مخ په زلفو پټ وي باك يې نشته   تل په گنج باندې پراته وي اژدها
لكه نمر هسې جلوه كا په شفق كې   چې په سر كاندې اوږدې د سو ها(۸)
نه پوهيږم چې په كومه لاره درومم   چپ و راست مې رقيبان دي هزارها
خدای دې هسې تنها نه كا خوك په غم كې   لكه زه يم ستا په غم كې يك تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه او مصوره نسخه : "نه بل خوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق.ك" چاپ : "نه بل خوك زما طبيب او اشنا شته دی".
(۲) چاپي ديوانونه : "يوې گبهې"
(۳) " " : "وچيانه نيسي"
(۴) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلكه پناه غواړم".
(۶) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترك كړه فدا"
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه كې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" " " كې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خدای هسې رنگ تنها په غم خوك نه كا لكه زه د يار په غم كې يم تنها".

۴۲

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

۵۰۱

که مېن يې په خپل يار باندې رښتيا — اواره کړه اول دين، بيا دنيا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبريا
د خوبانو طايفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چا په واويلا (۲)
د بېر نازاو د بېر کبر له سببه — عمل نه کا په ګفتار د اوليا
دل و دين په نيم نګاه د سترګي يوسي — نه يې وېره له چا لېږي نه حيا
بل به هسې سرګردان په جهان نه وي — يا عاشق دی يا آسمان دی يا آسيا
نه چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي دا هسې چېرې وي وېريا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که يار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسيا (۴)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوڅ کا د زړه خيرې دريا
چې يې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندې په کسب د کيميا

۴۳

يو ګفتار ورله ره بس کاندې رحمان
څه به هر ساعت پوښتنه کړې بيا بيا

۵۱۹

عاشقي مې يې په زړه وکړ ګذر بيا (۶) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بيا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بيا
ما لا نوم د آشنايۍ اخستی نه وُ — جدايۍ يې راته جمع کړ لښکر بيا (۸)
پس له مرګه به يې بيا تر تا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پيدا کړم په محشر بيا
د هجران محنت مې وار له زړه هېر شو — چې مې وليده په سترګو ستا بشر بيا

---

(۱) د "خ" دريو وارو نسخو: "زه رحمان اعوذ بالله منها".
(۲) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طايفې دې هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چا په واويلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واويلا" پر ځای "انګولا" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي دا هسې چېرې ده وېريا".
(۴) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا ونه کاندې نسيا".
(۵) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې يې په زړه وکړ اثر بيا". د "پ" چاپ کړي لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه او کړ لوګذر بيا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې د "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "جدايۍ دې راته جمع کړ لښکر بيا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه يې راته جمع کړ لښکر بيا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان يې مخ پټ کړي په سحاب و(۱)   خدای و ماو ته خرګند کړ هغه نمر بيا

چې رقيب راته ترلې په ځنځير و   خپل حبيب راباندې پرانت هغه ور بيا(۲)

په يوه نظر يې زړه راټخه يو و ر   خدای دې خير کا چې لا وکا بل نظر بيا(۳)

۴۴

په وصال يې منت باراوسه

۵۲۸

په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بيا

هغو بيا موند سعادت په دا دنيا   چې يې وکړ قناعت په دا دنيا(۴)

نه ملکونه د سليمان په هزار کاله   نه يوه ګړي طاعت په دا دنيا

يو نفس د خدای په ياد وا ولې تر دي   نه د درست جهان دولت په دا دنيا

په دنيا کې لوټ هغو عالمو وکړ(۵)   چې يې وکړ عبادت په دا دنيا

که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی   ګڼه نشته بل نعمت په دا دنيا

که محنت که مشقت دی خو د دين دی   په کار نه دی بل محنت په دا دنيا

بې له خدايه هر چې دي همه فاني دي(۶)   که لذت دی که زينت په دا دنيا

که بادشاه دی آخر خاورو له درومي   څه عزت دی څه قربت په دا دنيا

تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(۷)   هر چې غواړي فراغت په دا دنيا

نه چې څو وخته فرصت په دنيا غواړي(۸)   چا موندلی دی فرصت په دا دنيا

عمارت په سر د ريګو روان کاندي(۹)   هر چې کاندي عمارت په دا دنيا

د مستانو تر لغزش څه کم نه دی   د سړي استقامت په دا دنيا

هر ژوندی چې د مړ د په قبر ورشي   بس دی هومره نصيحت په دا دنيا(۱۰)

په روانو او بو ورشه عمر ګوره   د بر دی هومره اشارت په دا دنيا

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "خپل مين راباندې پرانت هغه در بيا".

(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کښې ور وستی مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خير کا چې لا بل وکړي نظر بيا". او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلې ده: "نو دې وګوره که لا وکا نظر بيا".

(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کښې دا غزل نه دی راغلی.

(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې "په دنيا کې لوټ هغو زلميو وکړ".

(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې او هم د "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "بې له خدايه هر چې دي وار په فاني دي".

(۷) دا مسره په "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "له هغه به زيات نادان په جهان نه وي".

(۸) دا مسره په قلمي نسخو کښې داسې راغلې ده: "ته چې چند ګاه فرصت په دنيا غواړې".

(۹) دا مسره په "پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ريګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ريګ به روان کاندي" راغلې ده.

(۱۰) قلمي نسخو کښې "بسکه ..." راغلي دي.

داپاخه پاخه سرا ایونه محلونه — خوبه وران شي عاقبت په دا دنیا
وربې ستر کې د آسمان خه هسې نه دي (۱) — چې خوك پر پر دي سلامت په دا دنیا
هر چې راشي هم واره ځني درومي — مسافر دی هر صورت په دا دنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی — چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوی وخصلت به سباپاشي (۲) — خدای خوك مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه — هر چې کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په دا کې لیده نه شي — زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قیامت به بنه توښه ځبله نه شي — مالېدلی دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بویه (۳) — چې حاصل کا خوك جنت په دا دنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خوی ونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنیا (۴)
ضدیت د سړي عمر په عذاب کا — په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښي وهر چا ته — هم دغه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یو وړ نه شي (۵) — مګر هغه محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واره دلې ده (۶) — که خوك کاندي تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي جاروتلي — هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیك له نیکو سره بویه بد له بدو — که خوك غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه له ورکړی — چې یې ورك کړ سکونت په دا دنیا
که تمام دنیا واره سره یو شي — نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که خوك (۷) مرد دی خو هغه دی په دنیا کم — هر چې نه لري حاجت په دا دنیا

---

(۱) د "پ" نسخه او د "ځ" لومړی نسخه: " وربې ستر کې د آسمان خه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: " هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخه کې " طالع " راغلی دی.
(۴) دا بیت د "پ" په نسخه کې نه دی راغلی، د "ځ" په دوهمه قلمي نسخه کې " نیك کردار له نیك عملو سره بویه " راغلی دی.
(۵) " ب " په " چاپ " " بل ارمان به له جهانه یورد نه شي."
(۶) " پ " چاپ " د هغې جهان سودا واره دلې شي."
(۷) په قلمي نسخه کې " که غه " راغلی دی.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی | څوک به څه کاندي رغبت په دا دنيا[1]

۴۵ | ۵۶۵

په [illegible] باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنيا

هوښيار مه گڼه هوښيار د دې دنيا | بې وقوف دی وقوف له د دې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه[2] | چې پرې کېني گرد غبار د دې دنيا
پوچ گويي ده چې يې اهل د دنيا کا[3] | هر کلام او هر گفتار د دې دنيا
د طفلانو په څېر واړه خاکبازي کا | هر چې کاندي کاروبار د دې دنيا
واړه ړکې خولې د پيو هلکان دي | کار ديده او پخته کار د دې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي | چې مخمور وي په خمار د دې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي | لکه مست وي غمخوار د دې دنيا
هر بيمار لره دارو په جهان شته دي | دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې | مگر سوی په شرار د دې دنيا
هر چې اچوي واورته واړه سوځې | مور به نه شي طلبگار د دې دنيا
گرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي | هېڅوک مه شه گرفتار د دې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تورتم کې | چې اسير وي په کفار[4] د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی | چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه وبت وته سجده څه و دنيا ته | بت پرست دی پرستار د دې دنيا
تن يې پاتو شي بې سره، سر يې لا رشي | سردار کله دی سردار د دې دنيا[5]
زوی او لونه يتيمان کا ځني دړومي[6] | بې وفا دي مور او پلار د دې دنيا
همېشه به يې يو پېڅ د غم په سر وي | چې په سر يې وي دستار د دې دنيا[7]
واړه غم دی که يې پېرې کا که يې[8] پلوري | نور څه نشته په بازار د دې دنيا

(۱) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته.
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلی دی.
(۳) د "خ" په دواړو نسخو او "پ" "ب" چاپ کې "پوچ گويي ده چې يې اهل د دنيا کاندي" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "گفتار" راغلی دی.
(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) په "پ" چاپ کې: "زامن لونه يتيمان کا ځني دړومي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په نسخه کې "يا يې" راغلی دی.

همګي واړه نهګان دي تهګي کاندي — فروشنده او خریدار دي دنیا[1]

په دنیا به مینه نه کاندي هیڅوک — چې خبر وي په اضرار[2] دي دنیا

چې نظر د چا په دین او په ایمان وي — هغه نه کا انتظار دي دنیا[3]

چې ویرېږي له کوهي او له ګرنګه[4] — هغه نه دي، ومي په لار دي دنیا

آشنایان یې همه واړه مکاران دي — خدای ساده په مکار دي دنیا

لوی، هلاک یې، همه واړه اغیاران دي — یار نه دی چېري په دیار دي دنیا

چې پیدا شي همګي واړه فنا شي — راشه وګوره نا تار دي دنیا

هر سړي له چې ورشي ځني درومي — مال به لی دی رفتار دي دنیا

په یوه ګړي بهار وي بیا خزان شي — بقا نه لري بهار دي دنیا

که هزار پښتی ورته ته کېږدي[5] — بې بنیاده دی دیوار دي دنیا

که د او سپنو حصار تر ځان چاپېر کړې — سپینه وګنه حصار دي دنیا[6]

لکه سیوري د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هیڅ ته قرار دي دنیا

هیڅ ګومان د بهتري ورباندې مه کړه[7] — بهتري ده وار په وار دي دنیا

بې مقراضه غوڅوي د سړي عمر — هم دا لیل او هم نهار دي دنیا

پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي — په انداز او په مقدار دي دنیا

عاقبت خوبه یو موټی شي د خاورو — ګلعذار او ګل رخسار دي دنیا

برابر به له ګدا یه سره پاتې شي — شهزاده او شهریار دي دنیا[8]

پاس به داغ وي دلئیم په سینه باندې — هر درم او هر دینار دي دنیا[9]

د قانع تر قناعت صدقه شه — هم دنیا او هم دینار دي دنیا[10]

پس له مرګه به همه واړه مظلوم وي — ظالمان او ستمګار دي دنیا

تر قیامت به د غه شل او د غه لس وي[11] — پوره نه کړم هیڅ شمار دي دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه یې نهګان دي تهګي کاندي".

(۲) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلی دی.

(۳) د "پ" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار دي دنیا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هیڅ کار دي دنیا".

(۴) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې یې ویرېږي له کوهه له ګرنګه".

(۵) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتی ورته کېږدي".

(۶) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګنه حصار دي دنیا"، د "پ پ" چاپ کې: "سپینه وګنه دیوار دي دنیا".

(۷) قلمي نسخه: "هیڅ ګومان د بهتري پرې مه کړه".

(۸) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار دي دنیا". (۹) دا بیت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱۱) دا مسره په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "تر قیامته د غه لس او د غه شل دي".

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي | بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه | شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)
تر هر چا به پیغمبر څخه وه ډېره | که څه قرب وی یا وقار ددې دنیا

۴۶   ۶۰۸

یو فساد به یې بیان په شرح نه شي (۲)
فساد و نه دي بسیار ددې دنیا

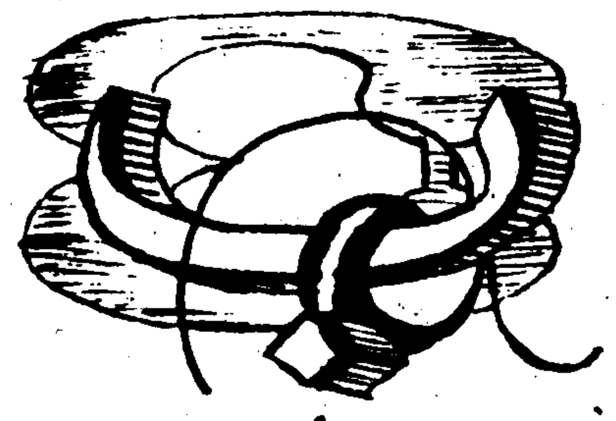

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) | چې به نه وي بل دا هسې مست خراب
لاس دې ستا په مینه اچوم و گل ته | لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفیدي دې ستا د مخ ده | که زما په مخ باران دی د خوناب (۴)
څه اثر به زما او ښکو په تا کاندي | لا تازه شي اور په او ښکو د کباب
عاشقان دې سترگې رونې کا په عشق کې | دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (۵)
ما چې خال دې ستا د ورځو په میان ولید | نه بل هسې رنگ امام شته نه محراب (۶)
ښاپېرۍ چې لیده نه شي سبب دا دی | مخ دې ستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلی ده : " شرمناك و شرمدار ددې دنیا ".
(۲) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی : " یو فساد به یې بیان تر رحمان نه شي ".
(۳) دا مسری په پېښور چاپ کی داسې راغلی ده : " هسې مست یمه د شونډو و په شراب "
(۴) دا بیتا په "ت" چاپ کی داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي ده ستا په مخ کی | که زما په مخ باران دی د سحاب ".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده | دا زما په مخ باران دی که سیلاب ".
د "خ" په دوهم نسخه کی داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي خو ستا د مخ ده | که زما په مخ باران دی د خوناب ".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کی داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده | که زما د مخ باران دی د خوناب "
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی داسې راغلی ده : " دا خواب نه دی منزلگاه دی د سیلاب ".
(۶) دا مسری په "پ" پېښور چاپ کی داسې راغلی ده : " نه بل هسې رنگ امام شته د محراب ".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کی داسې راغلی ده : " نه بل هسې رنگ امام شته په محراب ".
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسې راغلی ده : " مخ د ستا له غمه نغاړي په حجاب ".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي　　ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تورد هغو خلقو　　چې تحسین کا ستا په دوړد آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وایم وتاته　　خدای دې تا له ورکړي داخطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط وخال دي　　د مصحف په صحیفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هیڅ په ګمان نه شي　　هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

۴۷　　۶۲۱

یو کتاب په سربن کې چاوند کړ (۱)
بې رحمان نه چې یې وکړ دا کتاب

چې بې ولید د ستا حسن بې حساب　　لردې قصه تا و پیدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې ستړغلې سرې ناغې شوې　　یا خیبې د سیاه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرګس سترګې خلور شوې　　غوټچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (۴)
کله دې زلفې په مخ پیچوتاب شوې بنایې (۵)　　وسپنت خه طاقت لري دا ورله تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم　　خوشحالي مې نوره نایابه شوه نایاب
سترغلې مې د فراق په ژړا سره شوې　　د سبزې اثر یې پا خبده له آب (۶)
مه خورشید چې دې بنایست پورې شرمېږي　　ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي یې　　ځان به خوځنې په ګوتي له تراب (۸)
خو دې خیال د آشنا کړې په لیمه کې　　خبر زده کړه ته دا وېنکوله سیلاب (۹)

۴۸　　۶۳۱

د رحمان بخت به هالد له خوبه وینږ شي
که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب". او ددې بیت لومړی مسره د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "یو کتاب په سربند کې چاوند کړ".

(۲) ددې بیت ردیف په "پ" "پ پ" کې نه دی راغلی او دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید ستا حسن بې حساب　لردې قصه تاو پیدا شود آفتاب".

(۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې سترغلې سرې ناغې شوې　یا خیبې دی سیه پوش سره طناب" خو په لومړۍ قلمي نسخه او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.

(۴) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارمان مې د نرګس سترګې خلور شوې　غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان د نرګس دوې سترګې خلور شوې　غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان وې د نرګس سترګې خلور شوې　غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان و د نرګس سترګې خلور شوې　غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".

(۵) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې ده: "که دې زلفې په مخ پیچ، پیچ دې بنایي".

(۶) دا مسره د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "سترغلې مې د فراق په ژړا سپین شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپین" او "سره" پر ځای "شنه" راغلي دي.

(۷) دا بیت د "خ" په دوارو قلمي نسخو او د "پ" په دوارو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوځنې په ګوتو له تراب". مګر په لومړۍ قلمي نسخه او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بیت یرته له "پ" چاپ نه په نورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسره د "خ" د دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب   بیا مې وپلوري د سترګو په قصاب(۱)
هسې آب یې دی د دوو سترګو په تیغ کې   چې بې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زین کاندي له نازه   داهلال یې په ځای راوشي د رکاب(۲)
په درګاه یې د رو وېږه کاندي د حسن   کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب(۳)
چې را یادې یې سرې شونډې سوری پېزوان کړم(۴)   تر چشمانو مې بهېږي سره شهاب
چې د مخ و آب وتاب ته یې نظر کړم   راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب(۵)
چې نسیم یې د زلفینو را پیدا شي   درست مې ډوب کاندې په مشکو په ګلاب
چې د سپي اوازې واورم هسې خوښ شم   لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې ګوندې مخ یې ووینم په خوب کې   باري چېرې شي بې یاره د چا خواب(۶)

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي(۷)

۴۹   د (رحمان) تمام غزل دی انتخاب   ۶۴۱

هر مطرب چې غوږ په تاو کا د رباب   په داتاو کې زما زړه کاندي خراب(۸)
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم   دېوانه شم ګرېوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا   چې هېڅوك یې نه طاقت لري نه تاب
بو یې ساز بل یې اواز دی د لښتیو   دریم شعر پرې آغاز کا انتخاب
څلورم یې یو ساقي د ځنګه ناست وي(۹)   چې مخ یې نه افتاب وي نه مهتاب
داڅلور واړه فتنې په څلور کنجه   او پنځم یې صراحي د میو ناب
شپږم وخت د نوبهار او وم ځواني د   اتم شغل د کتاب فهم رباب(۱۰)
چې دا هومره آفتونه سره ټول شي   تر و څوك څرنګ ځنې کاندي اجتناب

---

(۱) دا دې غزل پنځه بیته په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "ویلوري" پرځای "وسپاری" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه : "دهلال پر ځای یې ونښلي رکاب".
(۳) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "کنه ولې په لاس نیولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه : "کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".
(۴) چاپي دیوانونه : "چې په یاد کې مې سرې شونډې سپین رخسار دی".
(۵) "ق" او "ق، ک" چاپ : "رانه هېر شي د ګلونو آب وتاب".
(۶) چاپي دیوانونه : "ما وې مخ یې ګوندې ووینم په خوب کې باری چېرې شي بې یاره خورد وخواب".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "په غزل کې یو دوه بیته انتخاب وي".
(۸) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.
(۹) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "څلورم یې یو ساقي تر څنګه کېنیني"
(۱۰) قلمي نسخې : "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ اووم شغل د بیاض ود کتاب"

چې داهسې دلبران پرې اثر نه کا — یا به دیو وي یا دېوال وي یا دواب
راځر ګند به شي پرهېز د پرهېزګارو — که قادر شي په شاهد او په شراب[1]

۵۰

۶۵۲

زه رحمان له ریا زهده[2] پناه غوارم
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب

ورقونه لټوم د هر مکتوب — پکې غوارم خال وخط د ډېر مطلوب[3]
یا تنور دی یا دکان د آهنګرو — چې په عشق کې تصور کړم ډېر قلوب
په خندا خندا ځان اچوي وا ور ته — خدای خوښ مدکره په جذبه د عشق مجذوب[4]
زه چې غم د هر و یا نو را په زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه را څخه د وب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته — دا مشکل مشقتونه د ایوب[5]
په ژړا ژړا تر هسې حده راغی — چې ځان روند کړه په یوسف پسې یعقوب
عشق دی داچې معشوقه شوه و عاشق ته — نه رخسار د هر و یا نو په اسلوب[6]
هغه څه پوښتي له هجره له وصاله — چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

۶۶۱

چې نظر یې له صورته په معنو کړم[7]
و رحمان ورته یکسان شو زشت وخوب

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب — را ته هیڅ شي ډېر تالاش و ډېر ترتیب[8]
مګر خود په خپله خدای دې چا طبیب شي — ګنه نشته په جهان کې بل طبیب
راځر ګند دي په سود او زیان د رقیبانو — که خدای نه کاندي ډېر یار د چا رقیب[9]
چې ډېر یار د چا رقیب شي دلیل دا دی — لکه څوک چې په وطن کې شي غریب[10]
چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنګ یې وي ترمیانه که جریب
ما په عشق کې هیڅ حاصل نه کړه بې غمه — هر چې والي واره[11] سنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي خوک په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"

(۳) دامسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "پکې غوارم خال وخط د ډېر محبوب". د "خ" لومړي نسخه: "او پکې غوارم خط و خال د هر مطلوب".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خندا خندا ځان اچوم وا ورته خدای خوښ مدکره په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړي قلمي نسخه کې د "مجذوب" پرځای "میزوب" راغلی دی. په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خندا خندا ځان اچوي بل او ورته خدای چې خوښ کړي په جذبه د عشق مجذوب".

(۵) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه و عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ایوب". د "خ" په لومړي نسخه کې د "ایوب" پرځای "وعیوب" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، ددې بیت په لومړي مسرې کې د "شو" پرځای، په "پ" چاپ کې "شه" په "پپ" چاپ کې "شوه" د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظر یې له صورته په معنو کړم و رحمان ورته یکسان شي زشت وخوب".

(۸) ددې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راځر ګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي ډېر یار د چا رقیب". په "پپ" چاپ کې: "راځر ګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کاندي ډېر یار د چا طبیب". د "خ" لومړي قلمي نسخه کې: "راځر ګند دی پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کاندي ډېر یار د چا رقیب".

(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې ډېر یار د چا طبیب شي مثال دا دی لکه څوک چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړي نسخه کې یې دوهمه مسره داسې راغلی ده: "لکه څوک چې ډېر وطن کې شي غریب".

(۱۱) په "پپ" چاپ کې د "واره" پرځای "هغه" راغلی دی او د دوهمه مسرې یې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "هر چې والي واره بد والي ادیب".

۵۲ دښمن هم د سړي کله کله دوست شي ۶۶۸
دوستي نه کا له رحمان سره حبيب

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غايب
دا به څه رنګ شي دلبره — چې زه مست يم ته تا يب
که له جوره دې فرياد کړم — دا هم نه دی مناسب
که څه وايم نه مې رسي — زه مغلوب يم ته غالب
څه سيالي برابري ده — د مطلوب او د طالب[1]
دا ستا مهر و محبت کړه — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی — چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده ډېره سخته — د ارواح او د قالب
چې مجنون په خُنکندن شو[2] — زه يې پرېښودم نائب
وصيّت يې راته وکړ — په څو رنګه[3] عجايب

۵۳ چې روزي دې شه رحمان ته ۶۷۹
زما واړه مرا تب

يه مې وشي له دلبره ملاقات — بيا به نه ځم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې دے استوګنه خدای نصيب کا — په دا در کې که حيات وي که ممات

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون له دې جهان ته".
(۳) "ق" او "ق، ک" چاپ: "په سل رنګه"
(٤) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "يا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لری که زه ویار وته سجده کړم (۱) هغه یار زما قبله دی دحاجات (۲)
دخپل یار نرلعلو لبو به یې زار کړم که شکرې وي که قند وي که نبات
دا زما د یار جلوه ده چې لیده شي لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)
ترمالا په دلبرانو د پرمین دي چې خبرې کا د کشف او کرامات
دریاله زاهدی زما توبه ده چې یې کاندي خوك په رسم او په عادات
په ورځ پند او نصیحت والي ویل ته په شپه ناست وي د مغان په خرابات
دین یې دام وي ددنیا په لاره کې ابښی پرې راارو وي وحشیان د مخلوقات (٤)
دهغو په لور یې سترګې وي ختلي چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات
زه رحمان له هسې اهله پناه غوارم (۵) هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥٤

٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت چې په عشق کې یك اندازوي یك جهت
نه یې هیچېرې تغیر نه یې تبدیل وي که تمام جهان پرې والي ملامت
که خوك سل نصیحتونه ورته کاندي غوږ یې نه وي دهیچا په نصیحت
چې په یار پسې ترځان ترجهان تېر شي خوك کولی شي د اهسې مشقت
که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (٦) تمام عمر ور سنکار بېړې یو ساعت
که یو دم شي هغه یار ور ځخه لرې هغه دم شي ورته عمر دقیامت
که دوزخ لره د یار په مینه دروي دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت
د عشق لار د توکل په پښو غوڅېږي نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)
په تدبیر او په تلاش کله مونده شي چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلي دي.
دامسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".
دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".
دابیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ابښی دام وی ددنیا په لاره کې بیسی برې راارو وي وحشیان او مخلوقات".
دابیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غوارم هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غوارم وخدای ته هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".
دامسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر یې یار په عبرکې ناست وي".
مسری د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
دوزخ هم ورته کوځه کا د جنت.
په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت دوانیت".

دعاشق خاطر له غیره پاکیزه دی — د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

٥٥ — خدای چې زړه د مطلوب کاڼی کړ رحمانه (۱) — ٦٩٩

کاڼی پرېوت د طالب په عمارت

وصال شپه مې بار له په بېلتون شوه الغیاث — د قیامت خوارۍ راپېښه په ژوندون شوه الغیاث

مالا الطمع د وصال نعمتونو ترې کوله — ناګهان کاسه (۲) نسکوره د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چې مې په لاس وه زه پرې نه وم پوهېدلی (۳) — اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایۍ شو راپه غاړه — هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (٤)

په حکمت په عقل پېښې د عشق اخستې څوک نه شي (۵) — په دا کار کې ما ملا د افلاطون شوه الغیاث

٥٦ — رحمان ما د یار وصال په اسانۍ موندلی نه دی (٦) — ٧٠٥

زرد رویي مې سرخ رویي په جګر خون شوه الغیاث

یار یاري راسره نه کړه الغیاث — نه یې ترس شي نه یې کړکه الغیاث

سر و مال واړه زما و دلارام ته — نه ارزېږي په کنجکه الغیاث

په حلو حلو مې زړه وړي نه پوهېږم (۷) — افریدی ده که ختکه الغیاث

بېلتانه یې پېښ نو راته تنور کړ د — له خېبره تر اټکه الغیاث

---

(۱) وابیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاڼی بوټی پروت طالب په عمارت".
او ورپې بیت د دوهمه مصرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاڼی پروت وی د طالب په عمارت".

(۲) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلې ده.

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هېڅ نه پوهېدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۵) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "ما د رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کې د "اسانۍ" پر ځای "اشنايي" راغلی ده.

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په حلو حلو یې زړه راته ویوړ".

خو چې راکا بې چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما دا خراب زړه که الغیاث

هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهېږم چې په څه که الغیاث

په اخلاص و په راستی ورته ولاړ یم — یار جفا هومره په څه که الغیاث[1]

سل خبري کړه له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه که الغیاث

چې مې وینې له رقیبه سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره که الغیاث

٥٧

زه رحمان مدام دیار په رضا درومم — یار په خپله رضا تله که[2] الغیاث

٧١٥

چې ولې مې له تا دی دا حدیث — سرنامه د هر انشاء[3] دی دا حدیث

چې آغاز مې کړ په مدحه دخوبانو[4] — څکه ګنج بې بها دی دا حدیث

په ثنا د دلپسندو دلربا وو[5] — دلپسند او دلربا دی دا حدیث

لکه باد د صبحدم چې غوټه واکا — هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث

چې اوصاف مې د سروشونډو کړي راوړه — خوږ ترقند و تر حلوا دی دا حدیث

نه پوهېږم چې او به دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی دا حدیث

دغونډه ژبو شاعرانو خولې نه دی — څکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث

ستا و مخ ته که څوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دی په رښتیا دی دا حدیث

٥٨

که څوک وایي چې چاکړی دا حدیث دی — رحمان وایي چې زما دی دا حدیث

٧٢٤

چې برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان یې درمانده شي په علاج

په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو[6] — داوبو په ځای خوناب کاندي اخراج

---

(١) دا بیت او ورپسې دوه نور بېتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: "یار وفا راسره نه کا الغیاث"

(٢) د "خ" لومړۍ نسخه کې د "تله که" پر ځای "نه که" راغلی دی.

(٣) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "سرنامه د هر آشنا دی دا حدیث".

(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې آغازه یې کړه ملح دخوبانو".

(٥) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: "په ثنا د دلپسند و دلبرانو".

(٦) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "په آشنا پسې تل له دواړو سترګو".

دوارو لاس یې وې له دوارو کونو وللي | ډوب وي تل د عاشقۍ په لوی امواج (۱)
په هغو کې چې څه بوی د عاشقۍ وي | پکې نه وي بوی د رسم او د رواج
ابراهیم ادهم څه هسې نادان نه ؤ | چې نظر یې یا په تخت ؤ یا په تاج (۲)
مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه ؤ | چې په نورو یې موقوف وي احتیاج (۳)
لېونتوب له لېونیو تلونی نه دی | کړې راج په خونه ورشي که تاراج

کړې سر لکه منصور غوندې په دار شي
د غه دار دی و رحمان وته معراج

۵۹ — ۷۳۲

په طلب د مهرویانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح
ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاري په تبسم کې (۴)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح
چې مې ولید د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آیینې په خبر روښان دی زما روح (۵)
ستا د مخ د آیینې له برکته زما جانه
همېشه لکه توتي هسې ګویان دی زما روح

---

(۱) دا مسرې په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ابراهیم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر یې یا په تخت وي یا په تاج".
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې په نورو یې موقوف دی احتیاج".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې له نورو یې موقوف وي احتیاج".
(۴) چاپي دیوانونه: "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې".
مصوره نسخه: "ستا د حسن و آفتاب ته ځان بسیار هر په شبنم کې".
(۵) چاپي دیوانونه: "چې مې ستا د جمال عکس دی لیدلی په خپل ځان کې هم په داد آیینې په خبر حیران دی زما روح".
د "خ" لومړۍ نسخې کې لومړۍ مسره داسې ده: "چې یې ولید د ستا د جمال عکس څنګه".

لکه رنګ د میو نابو چې لیده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان(۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح(۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان(۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٦٠ — ٧٤٠

ستا وصال دی رابللی زما روح
ستا هجران دی رانیولی(٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهي شو(٥)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تاوکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورك کړ
چې هیچا نه دی لیدلی(٦) زما روح

که وي هم به نا څخه وي کډې خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاوري کما صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

نه یې پېژني چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح(۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم(۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٦١ — ٧٤٩

---

(۱) "ق، ک" چاپ کی "ګرېان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کی د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کی "پېږ دلی" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود راهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې وینې راهي شوې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې راهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې راهي شو".
(٦) په چاپي دیوانونو کی "موندلی" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته.
(٨) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

خ

اسحر سبا لېږدلی ؤ د چا مخ
چې مې د رسته ورځ ونه لیده دا ستا مخ

داخو مخ زما وتا وته خدای هیڅ کړ
گنه هر یو آشنا گوري د آشنا مخ

د پر مخونه د جفا دې راڅرگند کړل
لا به کله راڅرگند کړې د وفا مخ

خود مرگ په تماچه اوښتی نه دی
اوښتونی له تا ندی دا زما مخ (۱)

زه په تا پسې راغلی په داغ یم
که ته نه وی ما به څه کول په دا مخ

ما به څه لره په تا پسې ژړا کړه
که مونده شوی بل د ستا په څېر زیبا مخ

د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې
رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)

زه به څرنگ د رقیب ورمخ ته گورم
کله اهل سنت گوري د ترسا مخ

د چکنا چکنی ببلتون په نیمه شپه وې
ستا زما په حال غماز شود سبا مخ (۳)

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا گوري
خدای بې تا راڅرگند مه کړه د دنیا مخ (٤)

٦٢ **٧٥٩**

کله شو لا کله خریدار یم ستا د مخ
تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ (٥)

بې د ستا له مخه نور مې هیڅ په مخ کې نشته
هسې رنگ نتلی په ناتار (٦) یم ستا د مخ

هیڅ په ستر گو نه وینم داخپل صورت چې کوم دی
ډوب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ (٧)

درد و آه و کار م بهانه د تماکوم (۸)
سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ

نور و گړي واړه هغې د د نیا کار کا
زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او د دوهم نسخه: " اوښتونی له تا مه گڼه زما مخ ".
(۲) "ق، ک" چاپ: " په جنت کی خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونو او د "خ" دوهم نسخه کی: " په جنت کې دې راوښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(٤) چاپي دیوانونه: " خدای بې تا ورڅرگند مه کړه د دنیا مخ ".
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته.
(٦) په مصوره نسخه کی د " ناتار " پر ځای " انتظار " راغلی دی.
(۷) د "خ" دوهم نسخه: " سوی لوغړن یم زه په نار د ستا د مخ "
(۸) قلمي نسخې: " درد و آه د کار مې بهانه د تماکو " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

شکر چې يې خلاص کړم د نور خلقو له منته
سر په سجده ايښې منت بار يم ستا د مخ

٦٣ — ٧٦٦

هره خوا چې دروم زه رحمان د زړه په سيل (١)
بل مطلب مې نشته طلبګار يم ستا د مخ

چې پيدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ
نور به نه وي مردمان داهسې شوخ

کږې زلفې کږې ابرو لکه چې ستا دي (٢)
نه لړم شته نه ماران داهسې شوخ

د برغمونه شوخ شوخ شته په دا دنيا کې (٣)
ولې نه لکه هجران داهسې شوخ

مګر ديو وي چې بې غم وي په هجران کې
ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ

د افتنې او فساد و نه به وو چيرې
چې پيدا نه وي آسمان داهسې شوخ

د آشنا له غمه زړه د آشنا نه چوي
آفريده کړه خداى جهان داهسې شوخ (٤)

چې يوسف يې د دنيا په مطاع ورکړ (٥)
پيدا امده شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤ — ٧٧٤

چې بوسه له ياره غواړي بې ادبه
خداى دې نه کاندې رحمان داهسې شوخ

پادشاهانو که قصرونه کړل بنياد
ما د عشق عمارتونه کړل آباد (٦)

نوم د کوم يوه بادشاه سې يادېږي
لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (٧)

---

(١) "ق ک" چاپ کې د (سيل) پر ځاى "مينه" راغلې ده. (٢) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "کږې زلفان کږې ابروان لکه چې ستا دي". د "پ" لومړۍ نسخه: "لکه کږې زلف کږې ابرو د ستا رکـ سج دي". او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "لکه کږې زلف کږې ابروې ستا دي".

(٣) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د برغمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د برغمونه شوخ شوخ شته دي په جهان کې". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د برغمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د برغمونه شوخا شوخ شته په دنيا کې".

(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دى راغلى او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "د آشنا له هجره زړه د آشنا چوي افريده کا خداى جهان داهسې شوخ".

(٥) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يوسف غوندې د دنيا په مطاع پلوري". د "پ" دوهمه نسخه کې: "چې يوسف د دنيا په متاع پلوري" راغلى دى.

(٦) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد ما د عشق عمارتونه کړل بنياد". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلى دى: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(٧) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نوم دى د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یو هسې پیر استاد دی ‏ ‏ ‏ چې به ندوي بل داهسې پیر استاد (١)

دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي ‏ ‏ ‏ چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (٢)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي ‏ ‏ ‏ څوک په څه کا په دا چارو اعتماد (٣)

لکه سیوری چې دلمر په مخ کې ګرځي ‏ ‏ ‏ نه استوګنه چېرته کاندي نه استاد

هیڅ وفا یې له هیچا سره و نه کړه ‏ ‏ ‏ که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد

که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد وُ ‏ ‏ ‏ که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (٤)

رسولي یې ترمراده هیڅوک نه دي ‏ ‏ ‏ همه واړه هسې پاتې شو نامراد

نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه ‏ ‏ ‏ که یې آل که یې عیال وُ که اولاد (٥)

٦٥ ‏ ‏ ‏ زه رحمان د زماني له جوره دړ ومم ‏ ‏ ‏ ٧٨٥

خپل صاحب لره په داد او په فریاد

که قاصد یې د مقصود ‏ ‏ ‏ او واړه کړه زیان او (٦) سود

هر چې دړ شي ستا په مخ کې (٧) ‏ ‏ ‏ واړه وګڼه بهبود

هر چې وي سېوا له خدایه ‏ ‏ ‏ واړه وګڼه نابود (٨)

رضا پاسله وقضا ته (٩) ‏ ‏ ‏ مدام خوښ او سه خوشنود

وهستۍ وته جلوه کا (١٠) ‏ ‏ ‏ لکه ابر هسې دود

ته وځان وته نظر کړه ‏ ‏ ‏ چې قبول یې که مردود

نندارچي د خپل صورت شه ‏ ‏ ‏ چې مسلم یې که جهود

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(٢) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "دغه واړه کرامت د عاشقۍ دی".

(٣) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که جمشید وُ که بهمن که کیقباد وُ".

(٥) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.

(٧) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "پ" چاپ: - "هر چې دړ شي ستا په وړاندې". د "پ" لومړي نسخه: "هر چې دړ شي په څنګښې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې دړ به شي په مخ کې".

(٨) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نابود". لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چې دړ شي له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې د دې مسرې د "هر چې وي" پرځای "هر چه دی" راغلی دی.

(٩) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "رضا پاسوله قضات".

(١٠) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پرځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "وهستۍ وه جلوه کړه".

اُمتی دابراهیم شه | تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه | خوبه اوسې خواب آلود
مُقید(۱) او مشغول اوسه | په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه | زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا دحق ثناکا | په نغمه لکه داود
که بېدار شې خود به اورې | په هر لوري داسرود(۳)
که آیاز شې بندګي کې(٤) | نور به ناز کړې په محمود
هر(۵) اسباب د بنود بدو | مُهیا دی هم موجود
که دانایي وبله ببل کره | فرموده ونا فرمود(٦)
چې سپند نه شي په اور کې(۷) | نه وي خوند د بوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکېزه کره | لکه بحر نا معدود
هلاک ځکه شو رحمانه | چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

ح ٦٦ بې د یار له ذکره ٨٠٥
نه زده بل ګفت وشنود

زه که لافه د وفا کوم هر چند(۱۱) | هغه یار مې باور نه کا په سوګند
زه بې یاره هسې زیست کوم په جهان کې | لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) یوازې د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقید" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که بیدار شې خود به واورې".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که بیدار شې دابه اورې".
(٤) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که ایاز غوندې بنده شې". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که ایاز شې په بندګۍ کې".
او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا ټول بیت داسې راغلی دی: "له ایاز شه په بندګي لې نور به ناز کړه په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسرۍ یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هر دانايي وبله ببل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "خو" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وي خوند او بوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "غلو غشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شې رحمانه چې پاک نه شې دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
(۱۱) مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لافې د وفا کړم هر چند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبرو يې د طالبانو خپل مطلب (1) وي | آبرو يې د غلامانو خپل خاوند
لکه يار مې سربلند دی په جهان کې | په تاثير يې هسې زه شوم (2) سربلند
چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه | هر کلام مې دل پذير شو (3) دل پسند
لکه خوند لري زما خوږې خبرې | په شکرو کې هم نشته هسې خوند
هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود | حلوايانو څخه نشته هسې قند
لکه زه چې سخندان و هنرمند يم | بل به نه وي سخندان و هنرمند (4)
په اشعار کې قوت ناك لکه مزري يم | ولې نه يم د مزري په څېر ګزند
هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه | ولې نه يم په دا چارو د بر خورسند (5)
بې له عشقه که مې عيب که مې هنر دی | ما فوغ کړی دی له ځانه بل پيوند
زه عاشق يم سروکار مې دی له درده (6) | نه خليل نه داودزی يم نه مهمند
چې وماته نصيحت کا څوك په عشق کې | ګويا پلار ته نصيحت کا نديې فرزند
هر سړی چې آيينه په لاس کې خاندي | ګويا خاندي په خپل ځان پورې ريشخند

٩٧ — رنګ رېزان دي اول خپلې ږيرې رنګ کا — ٨٢٠
بيا هالدي و رحمان ته وايي پند (7)

ی

چې مې يار ولېد په سېر د اغيار ګله | له غيرته مې لېمه شوه په خونبار ګله (8)
د غه حق د بلبلانو په جانب دی | خدای دې نه کا مبتګيرك په لاله زار ګله (9)

(١) د "خ" په لومړی نسخه کی د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کی "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کی "مطلوب دی" راغلی دی.
(٢) په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کی د "شوم" پرځای "يم" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ کی د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.
(٤) دا بيت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی دی: "لکه زه چی سخندان هنرمند يم — بل به نه دی سخندان هنرمند".
(٥) دا بيت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کی يې لومړی مسری داسی راغلی ده: "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم". خو د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی دا مسری داسی راغلی ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوچو".
(٦) دا مسری په چاپي ديوانونو کی داسی راغلی ده: "زه عاشق يم سروکار می دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمی نسخو کی د "سروکار" پرځای "سربيکار" راغلی دی.
(٧) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "نور بيا هالدی رحمان ته وايي پند"
(٨) مصوره نسخه: "خدای دی نه که مبتګيرك په لاله زار ګله".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱)
لکه شوک چې خالي لاس وي په بازار ګډ

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا
که هر څو يې کړم په نقش و په نګار ګډ (۲)

په امید د زلفو ونښتم په دام کې
روهيلي وم ساده دل په هندوبار ګډ

د دیدن په ګدايي کې مې ننګ نه شي
درويزه کړم د بتانو په دیار ګډ (۳)

د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته
کاشکې مه وی ددې هم په ګلزار ګډ

که پخوا تر آشنايي بېلتون ليدی شوی
هېڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګډ

۶۸ زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم ۸۲۹
چې په کلي په کوڅه شوم د خپل يار ګډ

په بزرګۍ (۴) هغه پاک پروردګار
موقوف مه شه په سري د سړي کار

په سړي چې د سړي غرض موقوف شي
نور يې آب د چې رحمت شي د رو زګار

احتياج هسې بلا دی په جهان کې
چې پلار زوی کا د زوی او زوی د پلار

که د پير په خپل مريد باندې غرض وي
هيڅ يې نه وي په مريد باندې وقار (۵)

زمانه هسې په مخ ده بې رويه
چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا
دا فلک څکه باله شي کج رفتار (۷)

چې هم عمر يې تاج وي په سر ايښی
ور په سر کاندې ګېډۍ د خس و خار (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "درويزګرې دبوتانو په بازار ګډ".
(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانو کې نشته.
(۶) دا بيت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دا فلک څکه پيدا شو کج رفتار".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي　　　په هغو باندې گنجونه کا انبار

٦٩　　　زمانې د رحمان زړه دې کباب کړی
له احوالې څوک نه دي خبردار　　　٨٣٨

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱)　　　چې غرقاب مې هم ګرېوان دی هم کنار
هغه یار مې هسې ناست د زړه په سر دی　　　لکه اېښې چې (۲) چا ګل وي په دستار
که څوک والي چې مار کله په کټ خېژي　　　زه خو رلي یم په کټ د زلفو مار (۳)
خو دیار بیمارې سترګې خدای خونې کړې　　　ګنه خون کله کولی شي بیمار (٤)
که په دار شم زه د یار له لاسه خوښ یم　　　سروقد دی زما یار او زما دار (۵)
بسکه (٦) دا چې زه په یار پسې غوږ غوږ یم　　　خدای دې نه کا لکه زه یم هسې یار
هومره جور لکه یار له ما سره کا (۷)　　　یاد مې نه دی هومره جور د اغیار
دلبران کوږې جادو کړې زړونه اخلي　　　هغه وایه چې بې کوږه وي دلبدار (۸)
چې د زړونو له نما غلو بې پروا دي (۹)　　　تر و که زړه د سرې یو سې څه په کار

٧٠　　　په ګرېوان بې تل دا وښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار　　　٨٤٨

چې دې زړه پورې ترلي استوار　　　دا جهان دې د نیکه دی که د پلار (۱۱)
ته خېل پلار او نیکه و ګوره چې څه شول　　　هسې ستا دي په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "هسې سرې او ښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ ، د "پ" په دوهم نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی د "چې" پر ځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسری د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "زه خو وخوړم په کټ د زلفو مار".
(٤) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "ګنه خون کله کولی شي په بیمار".
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما یار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی : "سروقد دی زما یار هم زما یار". په دوهم نسخه کی "سروقد دی زما یار دی دغه دار". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما یار هم زما دار".
(٦) په "پ" چاپ کی د "بسکه" پر ځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه یار چې ما سره کا". په "پ پا" چاپ کی "هومره جور لکه چې یار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه یار را سره کاندی". په دوهمه نسخه کی "هومره جور لکه یار چې له ما سره کړه". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه یار سره وکړه".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری او دلجویی خوکو دګرکړی ده د کوږ ګرو　هغه وایه چې دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری خوکو د ګرهم په کوږ دو وکا　هغه وایې چې دلبرشی هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "دلبرې خوکو د ګرهم په کوږ دو وکا　هغه وایې چې دلبرشی هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چې د زړونو له نما غلو بې پروا یې".
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسی راغلی دی : "په ګرېوان مې تل دا وښو باران وورې　نه ورکېږی د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کی لومړی پنځه بیتونه نه دی راغلی او هم نو موړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی نشته.
(۱۲) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده : "هسې ستا دي هم په دوی پسې رفتار".

تل دې مې دوستي پل دی پرې تېرېږي | کړې نه دی چا په پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها(۱) وتا ته وايم | راغله لاره ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې | پردی شهر، پردی ملک، پردی ديار(۲)
چې استوګه په پردي وطن کې کاندې | هغه نه لري د هيڅ واک واختيار(۳)
که هزار قسمه وخوري په يو کار کې | نه کا خوک په مسافر واعتبار(۴)
چې په صبح شګفته شي په شام رژي | خدا امېد دی د ګلونو په ګلزار(۵)
که دې ورور که دې عزيز دی که دې يار(۶) | مه دې ورور مه دې عزيز ګڼه مه يار

۷۱ — ۸۵۸
چې پيدا شي همګې واړه فنا شي
اې رحمانه! د جهان دی دا لې کار

خو جفا قبوله نه کړې د اغيار | و به نه وينې په سترګو مخ د يار
چې اول يې خار زرغون شي په پهلو کې(۷) | غوټۍ هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په رياضت موندلی نه دی | ولې بويه هر بنده لره خپل کار(۸)
که مونده شوې خوشخويي په خوشبويۍ | پروت به نه وو په چندڼ باندې ښامار(۹)
آب تر لعلو د لاله ګلونو(۱۰) ډېر دی | بخت دی دا چې خوک عزيز کاندې خوک خوار

۷۲ — ۸۶۴
هسې زيب کا په بياض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې د "تنها" پر ځای "يوازې" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې   پردی ملک، پردی شهر، پردی ديار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "دعوی مه کړه په تحقيق بدې خپل نه کړې   پردی شهر، پردی ملک، پردی ديار".

(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه: "هغه نه لري هيڅ واک واختيار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "هغه نه کړي هيڅ واک وخپل اختيار". د "پ" په ګډه نسخه کې ددې بيت دلومړي مسري د "استوګنه" پرځای "استوزه" راغلی دی.

(۴) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه وخوري په معامله کې   نه کا خوک په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "که هزار قسمه وخورم په مال کې   نه کا خوک په مسافر واعتبار". او دا بيت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي   خدا اميد دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسرۍ داسې راغلې ده: "چې په صبح شګفته کېږي په شام رژي".

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزيز وي که دې يار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزيز او که دې يار وي".

(۷) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې اول د خار زرغون په بهار کې".

(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "جنت چا په زاهدۍ موندلی نه دی   ګنه بويه هر بنده لره اختيار"

(۹) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبويي په خوشبويۍ   پروت به نه و په چندڼ د پاسه مار".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشبويي په خوشحالۍ کې   پروت به نه و په چندڼ باندې ښامار".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشخويي له خوشبويۍ   پروت به نه و د چندڼ د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشخويي له خوشبويۍ   پروت به نه و په چندڼ د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبويي بې خوشبويۍ   پروت به نه و په چندڼ باندې ښامار".

(۱۰) د پېښور په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخه کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار — كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)
نه دينار او درم نه لرم په كور كې — ولې نورعالم مې بولي د نيا دار
هم په دا چې نه لدڅايه چېرته خوځم (۲) — نه د هېڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې سنګنه ملك لېدلي دي نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار
آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي — په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (۳)
لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم — كه خزان را باندې راشي كه بهار
توكل مې لاس پښې سره كړل په نكربزو — چې په ځاى يې كېښولي يم قرار (۵)
چې زما په باب دې سنكلي دې رارسي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (۶)
چې هر ده هزار قومونه يې پېدا كړل — مربي مې دى هغه پروردګار (۷)
كار همه په اراده دخداى موقوف دى — هېڅ موقوف نه دى دچا په اختيار (۸)

۷۳ — ۸۷۵

غم به هيڅرې ونه كا په دنيا كې
كه خه كېږي د رحمان په اختيار (۹)

دغه يار دى دا اغيار — دغه ګل دى دغه خار (۱۰)
دغه ګل دى دغه خار دى (۱۱) — دا منصور دى دغه دار (۱۲)

---

(۱) دا بيت د "ب" په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "كه خوك راكاندې قسم په كردګار".
(۲) د "ب" په لومړى نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "د دوهم" راغلى دى.
(۳) دا بيت د "ب" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي په خپل كور كې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى رارسېږي په خپل كور كې مې سكون دى هم رفتار".
(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "ب" په لومړى نسخه كې "مقام" راغلى دى.
(۵) د "ب" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكربزو چې په ځاى كې يې ښولي يم قرار".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې ځما په باب كې كسبلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه سنكلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دې هغه رسېږي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "ب" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې سنكلي وما رسي — كه راحت وى كه زحمت وي وار په وار".
(۷) د "ب" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.
(۸) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده دخداى موقوف دى هېڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "ب" دوهمه نسخه: "كار كاهه په اراده پورې موقوف دى هېڅ موقوف نه دى دچا په انتظار". د "ب" په لومړى نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلې ده:
"هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلې ده: "هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كې دا بيت داسې دى: "غم يې هيڅرې ونه كړه په دنيا كې كه خه كېږي د رحمان په اختيار".
د "ب" لومړى، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه خوك كېږي د رحمان په اختيار".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې نه دى راغلى. د دې بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګنج دى دغه مار".
(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "ب" په دوهمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغلې
(۱۲) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ... ار".

دا رقیب دی د احبیب دی — دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) — دا خفته دی دا بیدار

۷۴ — ۸۸۳

دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
دا طبیب دی دا بیمار

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب د خپل دلدار (۵)
ترپروني يې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حيف دی هزار حيف دی — هزار خدا لا صد هزار
چې عاشق په عاشقي کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنگ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل گلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار

۷۵ — ۸۹۰

د واړه نه کېږي رحمانه
یا به یار شې یا بېزار

دا خو مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر (۶)
دا خو زلفې دی مشکینې — چې هم مشک دی هم عنبر
دا خو پیوسته ابرودې (۷) — چې هم نیش دی هم نشتر
دا خو سترگې دي قاتلې — چې هم سیف دي هم خنجر
دا خو شونډې دي مې گونې — چې هم مې دی هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار "
او دوی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او دوی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کی د "دی" کلمه نه ده راغلی.
(٤) په "پ" چاپ کی "دی" نه دی راغلی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(۶) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده "دا ابرو خو پیوسته دی".

داخه سپین سپېڅلي غـــابــړي ‎ | ‎ چې هم دُر دي هم گـــوهر
داخه سپب زنخـــدان دی ‎ | ‎ چې هم سیم دي هم ثمــر
داخه قد او خه قـــامت دی ‎ | ‎ چې هم گل دي هم عـــرعر
داخه ملا ده باریك وضـــع ‎ | ‎ چې هم موی دي هم کمــر
داخه زړه دی د خوبــــانو ‎ | ‎ چې هم موم دي هم حجـــر
داخه یار دی نه پوهـــېږم ‎ | ‎ چې هم دل دي هم دلـــبر
داخه بت دی زمــــا ربه(۱) ‎ | ‎ چې هم بت دي هم بشـــر

داخـــه شعر د رحمـــان دی(۲)
چې هـــم گنج دي هـــم هنر

۷۶ ‎ ۹۰۳

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر ‎ | ‎ نه به جوړ وي همیشه بازار د عمر(۳)
لکه سیند د اباسین په غورځې(۴) درومي ‎ | ‎ هسې یون دی په تلوار د عمر
لکه برق چې مخ ښکاره کاندي بیا نه وي ‎ | ‎ هسې تېز دی بې سکون رفتار د عمر(۵)
سرکښي لري تر هسې حده پورې(۶) ‎ | ‎ چې نیوی نه شي هېڅوك(۷) مهار د عمر
چې سمند یې نه جلب لري نه واگې ‎ | ‎ خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر(۸)
په ساعت د سلوکالو یاري پرې کا ‎ | ‎ بې وفا دی هسې رنگه یار د عمـــر(۹)
خپل صورت به د حباب په ستر گو گوري(۱۰) ‎ | ‎ که څوك وکاندي په زړه کې شمار د عمر
نه له کوره چېرته تلُم نه سفر کړم(۱۱) ‎ | ‎ بې سفره مې غوځېږي لار د عمـــر
عاقبت به دا اجل په مقراض غوځ شي ‎ | ‎ پیوسته به مدام نه وي تار د عمـــر

بیا یې وار په دا دنیا نشته رحمانه(۱۲)
په هر چا باندې چې تېر شو وار د عمـــر

۷۷ ‎ ۹۱۳

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده : " داخه یار دی نه پوهېږم".
(۲) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " داخه شعر دی رحمانه".
(۳) "ق" چاپ : " تل به نه وي شگفته بهار د عمر ‎ نه به جوړ وي همیشه گلزار د عمر".
‎ د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار د عمر ‎ نه به جوړ وي همیشه بهار د عمر".
(۴) د پېښور په چاپي دیوانو کې "غورځنگ" راغلی دی. ‎ (۵) قلمي نسخې : "هسې تېز دی په سکون رفتار د عمر".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکښي نه دي تر هسې حده پورې". ‎ (۷) په "ق ، ک" چاپ کې "هرگز" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . ‎ (۹) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسې رنگ دي یار د عمر".
(۱۰) پېښور په چاپي دیوانونو کې "په ښېر وگوري" راغلی دی.
(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بیا یې وار په دنیا نشته دی رحمانه".

زه تېر شوی یم ترسره | په طلب د خپل دلبر
خوږ ژوندی یم په دنیا کې | پرې به نذر دم د غدر
د آشنا په طلب ګرځم | وچې شونډې لېمه تر(۱)
یو قدم مې دی په بحر | بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي | هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته | که يې وويني بشر
همېشه له خپله بخته | ګله من یم مرور
چې په مالې پېرزوند کړ(۲) | د خوبانو یو نظر
هم يې ونه سنود وماته | بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه | په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا | لکه موی هومره اثر
واوره غوږ باسه ناصحه | کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوګند وي | هم په روح د پېغمبر
جار واته مې بېرته نشته | چې عالم (۳) شو را خبر
ترمینه به يې زار کړم | که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زر دی | که مې دُر دی که ګوهر(۴)

۷۸

زه رحمان تر هر څه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

۹۳۰

پورته بدر د را ښکاره شو ښکته نمر | ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه رغږي(۵) | چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو دُرو لعلو يې غوږ ډک شي | چې مې غوږ کاندي د اوښکو په دُر دُر(۶)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې په ما پېرزوند کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "که مې دُر که مې ګوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ يې پر پالنګ د پاسه رغږي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووينم (۱) په مخ مې اوښکې درومي   لکه موم چې په آفتاب شي برابر
بل مذکور د سخنګويو ستر ګو نه زده   بې له دې ذکره چې الله اکبر
ضد دی او روا وبه يې ديار له شونډو   چې هم او ر دی هم او به دي دکوثر (۲)
په شرابو چې خوند نشته د شکرو   د يار شونډې يې هم شراب دي هم شکر
که سل ځله يې تر شونډو لاندې خاندې   نه پټيږي آب د لعل ود ګوهر
دا خو ما له ره خدای را کړه ګنه نشته   هسې بت په بتخانه کې د آذر
پس له دې به يې په نام د ملک (۳) بولم   هم په دا چې نشته دا رنګه بشر

کړ رحمان صاحب نظر باله شي بنا يې
چې مدام ديار په مخ لري نظر

۷۹   ۹٤۱

هسې تله کاندې وګورته ياران ژړ ژړ   لکه تله کا وخپل کورته کاروان ژړ ژړ (٤)
هسې ژړ ژړ مرګ په موږ ه شتابې کا   لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژړ ژړ (۵)
هسې ژړ ژړ دا دنيا وبله اوړي (٦)   لکه اوړي وبله ريګ روان ژړ ژړ (۷)
هسې ژړ ژړ صورتونه دي نړيږي (۸)   لکه رژي لاله زار په خزان ژړ ژړ.
هسې ژړ ژړ دا شپږ بن عمر تيريږي   لکه بحر چې بهيږي روان ژړ ژړ

هسې زر زر ځنبول د بنو نه وي (۹)
لکه د رومي له جهانه رحمان ژړ ژړ

۸۰   ۹٤۷

چې په زور ورسره نه يې برابر   د هغو تر خنګه مه کښېنه زړ ور (۱۰)
زور ور د اوراو به دي فهم وکړه   چې ډوب نه شې يا ونه سېزې بشر (۱۱)

---

(۱) په "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې يې ووينم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لوموړي او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.
(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، دوهم مسری يې په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان ژړژړ".
په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان ژړژړ". په مختلط نسخه کې "لکه تله کاندي وکورته کاروان ژړژړ". او د "خ" په لوموړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه درومي وخپل کورته کاروان ژړژړ".
(۵) دا مسری د "خ" په لوموړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه لو چې په کښت کې کا دهقان ژړژړ". او په "ب" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.
(٦) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلی ده: "هسې ژړژړ دا دنيا وبله نه اوړي".
(۷) دا مسری د "خ" په لوموړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه اوړي وبله ريګ د بيابان ژړژړ".
(۸) دا مسری د "خ" په لوموړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هسې ژړژړ صورتونه وبله ريژي".
(۹) په "ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "د بنو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي". د "خ" په لوموړي نسخه کې "د بنو وبله ول هم هسې ژړ نه وي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د بنو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي" او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلی ده: "د بنو ځنبول هم هسې ژړ نه وي".
د "ب" لوموړي نسخه: "د بنو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا بيت په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زور آور خو اوراو به دي فهم وکړه چې ډوب نه شې يا ورېت نه شې په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي — تل هم اېښې چېچانه دي په تهتر (۱)

خدای ورمه وله سیلاب د چاپه خونه (۲) — کړ په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر

ودې نه لګېږي اور په کور د هېچا (۴) — کړ رڼا یې وي د شمس او د قمر

چې یې د رست صورت غلبل شي په اغزیو (۵) — وخوړمه شه د هغې ونې ثمر

د هغه دېوال په سیوري خوك کېنه مه (۶) — چې ولاړ وي لکه زوړ ند چاود کمر

چې په ګېډه دې خوخبرې مخ یې ورك شه (۷) — کړ د سرو زرو چاره وي یا خنجر

ودریاب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) — ګټه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر

ناکړده سودونه ډېر دي په جهان کې — سود هغه دی چې د خېر وي نه د شر (۹)

چې له آبه له رحمته سره نه وي — خدای ورمه کړه وچاهسې سیم و زر (۱۰)

زورور که رسوي وچاته فیض — له دې فیض سره وګټه ضرر

په یارۍ د زورورو غلط مه شه — مګر دا چې تردده نه یې زورور

په هر ګاه چې دی مغلوب وي ته غالب یې (۱۱) — تروهالی قدمونه ږده په سر

یا خودا چې که قدم یې په دره نه ږدې — دغه پسه یې ځان وګټه پدر (۱۲)

چې هنر ګڼې یارۍ د زورورو
بول وکړه مزه رحمان په دا هنر (۱۳)

۸۱ — ۹۶۳

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي تل هم نه دي چېچا اېښې پرې تهتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښې چېچانه دي په تهتر". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښې چېچا نه دي پرې تهتر".

(۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی: "خدای دې ورنه ولي سیلاب د چا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پر ځای "یې" راغلی دی.

(۴) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه لګېږي اور د چا په خونه". اود "پ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه لګېږي اور په کور د چا".

(۵) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې د رست صورت غلبل کا په اغزیو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې یې تول صورت غلبل شي په اغزیو". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې د رست صورت غوځېږي په اغزیو". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې د رست صورت زخمي شي په اغزیو".

(۶) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "د هغې دېوال په سوري خوك مه کېنینه" اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د هغه دېوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې شوخبرې مخ یې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خبنبرې مخ یې ورك شه". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخېږي رنګ یې ورك شه". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخېږي مخ یې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "واوبو ته اچاوه نه شي ځان خو خوږ دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "واوبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شیرین دی و دریاب ته اچول نه شي".

(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې یې خېر دی له شر".

(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چا ته هسې سیم و زر".

(۱۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب وې دی مغلوب وي". د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په هر ګاه چې دی غالب وي ته مغلوب یې". اود "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب یې دی مغلوب وي — تروهالی قدمونه ږده په سر".

(۱۲) چاپي دیوانونه: "یا خودا چې ته قدم یې په دره نه ږدې — هله پسه یې ځان وګټه پیدر".

(۱۳) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "نه رحمان کو مه بول په دا هنر". اود "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم د رحمان په دا هنر".

په نظر دې بصر — لکه شام هسې سحر (۱)
لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر (۲)
لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاوري هسې زر
لکه خاورې هسې زر — لکه خیر هسې شر
په نظر یې معلومېږي — هم واړه برابر
که څوك بنه ورسره وکا — تربدې یې وي بتر (۳)
که څوك بد ورسره وکا — ترنېکۍ یې وي بهتر (۴)
نه په بد ویل زهیر وي — نه پر بنه وي دچا زبر (۵)
په ثواب او په خطایې (۶) — نه دلیل وي نه نظر
نه آګاه په خپل بهبود وي — نه آګاه په خپل ضرر
نه په عیب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنر
لکه روند او کوڼ چې ګوډ وي (۸) — هسې هیڅ نه وي خبر
له طاعته له ګناهه — څه خبر وي ځناور (۹)
ځناور دونور څه نه زده — یا یې رغبت (۱۰) وي یا یې خر
دا خو وته یې زما نفسه — چې دې زه کړم کوز وکر
تمام ودتې (۱۱) له عقله — په دنیا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او هم د "پ" په دوهمه نسخه کې یې د سر بیتونه نه دي راغلي.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بیت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بنه ورسره کاندې تربدۀ یې دی بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بنه ورسره کاندې تربدۀ وي لا بتر".
(٤) — دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندې ترنېکۍ یې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندې ترنېکۍ وي لا بهتر".
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ونه هېرېږي نه پوې بنه دي دچا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهېرېږي نه په بنو دچا زړ ور".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: "نه په بد ویل زهیرېږي نه پر بنه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیر دي نه پر بنه یې دچا زوبر".
(۶) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په ثواب او په خدایې سیې".
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "نه په عیب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه په عیبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډ" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ځناور" پر ځای "ښتناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ودتې" پر ځای "ودتم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای اداکړه — نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یاد و[1] — نه خواري دې د محشر
او ده په ترو بې دادې نه زړه — چې په خوا لرم سفر
په هر دم دې زه غنده کړومې — که پوهېږې دا بشر
هغه توروېښته دې څه شول؟ — چې هم مشک وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو[2] — چې چنار وُ هم[3] نښتر
تن دې درست زېړ روز زېږ شو — زړه دې نه شو لړو بر
تر پنځا و شسته تېر شوې — تر لا ځان بولې پسر[4]
نه دې ترس شي نه دې وېره — نه په زړه باندې اثر[5]
بل بد دې لکه تره دې — هسې شوخ او څیګر وېر
په غفلت دې عمر تېر کړ — نه ړه وشوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو — لکه ډک په لاکوزر
لکه قلب[6] ناسره هر — پټ په زړو کې حجر[7]
لکه زړې په مېوه کې — درون سنګ بېرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې — سل اغزي په د شجر[8]
لکه سحر چې بر پای کا — سحر ګر او جادوګر
لکه تش صورت بې روح[9] — چې تصویر کا مصور
لکه تش کډو بې مغزه — میان خالي وي تن پرو

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: " نه دې مرګ په زړه یادېږي ". او " خ " په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
" نه دې مرګ په زړه کې یاد دی ".
(۲) دا مسری په " پ " چاپ او " پ پ " چاپ کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شه ". د " خ " په لومړي نسخه کې " هغه قد د مجنون خه شو ".
او " پ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شی ".
(۳) په " پ " چاپ کې د " هم " پر ځای " یا " راغلی دی.
(٤) دا بیت د " خ " په لومړي نسخه کې نه دی راغلی لومړی مسری لې په " پ پ " چاپ کې " تر پنچاه و پنځه تېر شوې "، په " پ " چاپ کې " تر پنځوس ـ
تر پنځه تېر شوی "، د " خ " په دوهمه نسخه کې: " تر پنځاه تر پنځاه تېر شوی ". او " پ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده:
" تر پنځه تر پنځاه تېر شوی ".
(۵) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) په " پ پ " چاپ کې د " قلب " پر ځای " کلپ " راغلی دی.
(۷) د " پ " په دوهمه نسخه کې د " حجر " پر ځای " خنجر " راغلی دی.
(۸) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) دا مسری د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " لکه تش صورت په روح کې ".

لکه بې لاسه لستوڼي — سرتر پایه پای تر سر
لکه تک او ده بازوي — په مرغانو کې ډگر[۱]
لکه بې تمله ناوې — چې په سر کاندې میزر[۲]
تر میزر لاندې چاخه زده — چې دختر دې[۳] که مادر
نه یې حسن نه جمال وي — غولوي خلق په زور
هسې له هسې فریبانو[۴] — لکه زور رند چاودگر
نیم په محکه کې دننه — نیم په سروي لکه نغر[۵]
په دستار کې یې مسواک وي — تر بغل لاندې خنجر
په ایرو کې پټ بخري — په وبنو کې پټ ثور[۶]
په شپه وینې د مظلوم خوري[۷] — سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې[۸] وي — په مخ سپین لکه قمر
د دنیا په طلب گرځي — خپل خان بولي قلندر[۹]
کلیمه په ژبه وایي — په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو[۱۰] — نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي — نه بخلا نه مسر
پریشان گرځي سر وهلي — کوي په کوي او در په در
همیشه رفت و آمد کا[۱۱] — د زردارو په گذر
په کوخه د دنیا دارو — گوخورگي کا لکه خر
او رنگ ژبه هم یو فقیر وي — چې توپي یې وي په سر
وته ولې وته یې شاگرده — چې قادر شو په افسر[۱۲]

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ډگر" پر ځای "دیگر" راغلی دی. (۲) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړی نسخه کې "هڅې له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هڅې تو به له فریبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هڅې تو به له هسې فریبه".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانو کې داسې راغلی دی: "نیم په ځمکه کې دننه نیم برسیره لکه ..."، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسری داسې راغلی ده: "نیم برسیره لکه نغر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نیم په سروي لکه نغر".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ثور" پر ځای "ژادر" راغلی دی.
(۷) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (۸) د "خ" په لومړی نسخه کې "کودیه" راغلی دی.
(۹) په "پ پ" چاپ کې "بولي ځان په قلندر"، د "خ" په لومړی نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، او د "پ" لومړی نسخه کې "ځان بولي قلندر" راغلی دی.
(۱۰) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.
(۱۱) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "همیشه بې رفت امد دی" (۱۲) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خوبي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر
چې فلك يې ياري وكړه — نو يې ملك كړ مسخر
ګوزه څه چاره يې وكړي — په عيال د(۱) خپل پدر
وار په وار يې تر تيغ تېر كړ — د خورم تمام ټبر
يو تهر د خورم څه و — د بر عالم يې كړ د بر
تمامي جهان يې ونغرد(۲) — چې يې لاس شو باندې بر
په فريب فريب يې خپل كړ — بيجاپور او بهانګر(۳)
بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور(۴)
هم يې هند په ډكه واخيست(۵) — هم كابل هم(۶) پېښور
بيا يې ذكر شو په زړه كې — بادشاهي د هفت كشور(۷)
له حرصه ورته هيڅ شوه — هم دارا هم سكندر(۸)
خيال يې داو په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بر
باري ورځ ورځنه(۹) لاړه — وخت پرې راغى مازديګر(۱۰)
نه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې ځغ كړ خپل تهر
همګي شوه ځنې پاتې — كه يې ملك و كه لښكر
خالي لاس له دنيا ووت — لكه عين درويزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه كې د "د" پر ځاى "په" راغلى دى.
(۲) د "پ" لومړى، دوهم او د "خ" لومړى نسخه: "تمامي جهان يې ونغر" او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى ده: "تمامي عالم يې ونغښت".
(۳) دا مسرى په "پ پ" چاپ كې داسې راغلى ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه كې: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهم نسخه كې: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهم نسخه كې: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه كې: "بيجاپور و بهاك نګر". راغلى ده.
(۴) دا بيت په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى: "بيجاپور بهان ګر څه وو لاچينجا و چينجاور".
"پ پ" چاپ: "بيجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړى مسرى يې په مصوره نسخه كې: "بيجاپور د بهاك نګر څه وه". د "خ" لومړى نسخه كې دا بيت داسې راغلى دى: "پنجاب پور بهاك نګر څه وو لاچنجي چنچاور".
د "خ" په دوهم نسخه كې: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و چنجاور". او نوموړى بيت د "پ" په دوهم نسخه كې نه دى راغلى.
(۵) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهم نسخه كې دا مسرى داسې راغلى ده: "هم يې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى ده: "هسې هند په ډكه واخست".
(۶) په چاپي ديوانونو كې د "هم" پر ځاى "او" راغلى دى.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى دى: "بيا يې ذكر شو په زړه كې هم دارا هم سكندر".
(۸) دا بيت او له دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه كې نه دي راغلي او هم نوموړى بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.
(۹) په چاپي ديوانونو كې د "ورځنه" پر ځاى "ورځنى" راغلى دى. (۱۰) په قلمي نسخو كې "نمازيګر" راغلى دى.

له دنيا يې هيڅ يونه وړه — مگر شو يې يو څادر(۱)
خوار حيران په ځمکه پريووت — بې بالښن او بې بستر(۲)
نه پوزې شو ترې د لاندې(۳) — نه تر لاندې شو تغر
د بنېسې(٤) په څېر خفيف شو — چې ثقيل و لکه غر
د سېلاب په مخ کې لاړ شو(۵) — لکه خس او(۶) ياوزر
حق يې پاتې په گردن شو — د سپاهي او د چاکر
اوس يې زه په روح دعا کړم — که يې خدای کا بهرور
حق تعالی يې په نصيب کړه — شېرين حوض د کوثر(۷)
د جنت په خوشبو لېږې(۸) — خدای دماغ کړه معطر
په درست هند باندې يې حق و(۹) — هند يو شپه وه دې يو لمر(۱۰)
دې لمر په روښنا لېږه(۱۱) — تمام هند و منور
په رڼا يې خلقو(۱۲) زيست کړ — نه څه خوف و نه خطر
خو چې مخ يې په غروب کړ — نور پيدا شو شور و شر(۱۳)
چې په نام(۱٤) د اورنگ زيب و — و خوړ گا و هغه دفتر
اوس نوبت د شاه عالم دی — دور طور شو ديگر(۱۵)

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مگر شيرې يو څادر" او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مگر د شو لو يو څادر".
(۲) په چاپي ديوانونو کې دا بيت داسې راغلی دی: "خوار حيران په ځمکه پريووت بې بالينه و بې بستر".
د "غ" په لومړۍ نسخه کې: "خوار حيران په ځمکه پروت و بې بالينه بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "بې بالښته بې بستر".
(۳) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو ترده لا نـدې"
(٤) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "بنې" پر ځای "بنو" راغلی دی.
(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.
(۶) په چاپي ديوانونو، د "غ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که يې نصيب کا هسې شيرين حوض کوثر". راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که يې نصيب کا هغه شيرين حوض کوثر".
د "غ" په لومړۍ نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "حق تعالی يې پرې نصيب کړه".
(۸) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لېږه".
(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "ډ" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "هند يو شپه وه دې و نمر". د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دی لمر".
(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ده ده نمر په روښنا لېږه"
او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لمر تر روښنا لېږه".
(۱۲) په چاپي ديوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.
(۱۳) دا بيت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱٤) په چاپي ديوانونو کې "نوم" راغلی دی.
(۱۵) دا مسرۍ په "پ پ" ... کې ... ده: "دور او طور يې شو ديگر"، او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که دور نور وشه ديگر".

خدای زده خه بازی شي پېښنه — چې عاشو شي که اختر (۱)
رنگا رنگه بازي کاندي (۲) — د آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې شي شوه هغه وشوه — لا به کېږي مقدر (٤)
ما خو نوم د اورنګ واخست — د احوال دی دهر
هر سړی خپلې خونې — هم بادشاه دی هم سرور
هر چې اهل د دنیا دي — واړه هسې دي اکثر

دابیان دوردراز وُو (۵)

۸۲ — ۱۰۵٦

رحمان وکړ مختصر

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور — د عاشق په پښو خپلې دي داور (٦)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (۷) — زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تیغ د اوسپنې محتاج د نرم آب دی — قهر و حلم یو په سل دی زیات تر زور (۸)
لا لولي له سرکښی زما توبه ده (۹) — خدای خولګ مه کړه د آسمان په چپر نسکور
خدای زده څه سودا به پېښه په بازار شي — د بازار خبري نه شي په خپل کور (۱۰)
داهم واړه عاشق لره پیدا شوه (۱۱) — که تهمت که ملامت دی که پیغور
جفا جور ناز وکبر د خوبانو (۱۲) — ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی دی: "خدای زده څه چاری شي پېښی — چې عاشو شي که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه بازی پېښه — چې عاشو شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلې ده: "عاشورا شي که اختر".
(۲) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "رنګا رنګ بازی کاندي". "پ، پ" چاپ: "رنګا رنګی بازی کاندی".
د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "رنګا رنګ بازی کاندی".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شي لکه زهر — ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهی تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شي ګاهی زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تریخ شي لکه زهر — ګاهی شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری ئې په قلمي نسخو کی داسی راغلې ده: "چې وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دا بیان دور ودراز ه".
(٦) دا غزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "د عاشق په پښو کې دې خپله داور".
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلې ده: "که دیدن د یار موندنه په انتظار شي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "قهر و حلم یو په سل دې تر زور".
(۹) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "که لولي ده که سرکښی زما توبه ده". او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلې ده: "له لولي له سرکښی مې توبه ده".
(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.
(۱۱) په "پ" چاپ کی د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۲) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "ناز وجور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "جفا ناز وجور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(۱) غم سبا دې دې د دهر خورا و ورور

٨٣ — ١٠٦٥

رحمان هسې په خپل یار پسې غوخ غوخ یم(۲)
لکه غوخ په خپل اولاد وي پلار او مور

پس له مرګه که خوك ارت غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت دې بویه کور(۳)
تر ځان زیاته کمه چار څه په کار نه ده — ځان په لوېشت کړه چې دې خودي او به سور
چې جامه د چا کوتاه یا اوږده شي — ورکا وه شي هنرمند له پېغور
هر سړی چې په حساب کې تېر و بېر شي — ملامت پرې وایه کېږي لور د لور
چې لایق د ملامت او د تهمت شي — ځای لري که بې عزت شي هم سرتور
چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې — هغه هسې ژوندون وسوزه په اور
بې عزت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسې بې عزت وي ځیني نور(۴)
خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي — په هر ځای چې سره جمع شي خمسور(۵)
هر هم جنس له خپله جنسه سره خوښ وي(۶) — زېب کا هره کنبیده په خپل انځور
نابینا په خپله سېمه کې بینا وي — بینایان په پردی ملك شي کړ و کور
که ته ندې بدکرداره بدعمله — کښېږدې منه بدکردار سړي په غور(۷)
درست صورت دیوه نوك په درد دردمند شي(۸) — وران شي ښهر دیوه سړي په تور
چې یو غاښ په خوله کې ژوند شي یا وځي — درسته خوله پرې بدنمایه شي هرګور(۹)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: " راحت نه دی بې زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې راغلی ده: " راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوخ غوخ دی ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " نازرحمان هسې په خپل یار باندې غوخ غوخ یم ".
د "پ" لومړی نسخه: " نازرحمان هسې په خپل یار پسې غوخ غوخ یم ".

(۳) د "پ" لومړی نسخه: " پس له مرګه که ارت څوك غواړي خپل ګور که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: " پس له مرګه که غواړت کوي خپل ګور ".

(٤) " ق " چاپ: " بې غیرت سړي به خوښ د هیچا نه وي مګر هسې بې غیرت وي ځیني نور ".
د "خ" په لومړي نسخه کې د "ځیني نور" پرځای "خم خور" راغلي دي.

(۵) د "خ" لومړی نسخه: " په هر ځای چې سره ورېښي خلور ". د "پ" لومړی نسخه: " په هر ځای چې وبله ورشي خمسور ".

(٦) دا بیت او ورپسې ټول غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: " هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي ".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: " هر هم جنس له خپله جنسه سره جوړ وي ".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، " ق " چاپ او "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې " که ته ندې بدکردار و بد کردار کا کښېږدی منه بدکردار سړي په غور ". او "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی: " که ته ندې بدکرداره بدعمله کښېږدی منه بدکردار سړي په کور ".

(۸) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

یوسړی چې په کوډمه کې دچا کرم شي — واړه ګرم کاکه پنځه دي که شلوړ (۱)
بدکړ داره زوی پیدا مشه لـه مـور ه — ابتره کاندي ناموس دپلار ومـوړ
هرڅوك خپله خوشحالي لـه خدایه غواړي — باري (۲) نه شي دغه کار په زرو زور
خدای په خپل قدرت څوك لوی وڅوك هلاك کړه — نه چې هر بنیمر دېیلی شي یا لاهـوړ
د تنګو پوروندهر څوك وبله کاندي — بخت هیچا ورکړی نه دی ځبله پـوړ
دچا تاج په سر زرین خنجر ترملا وي — دچا پنډ په سر په ملا تومبلی لوړ
څوك په آس دپاسه سور وي توغ دوراندې — څوك زیر کلي ګرځاوه شي په خره سوړ

۸۴ — ای رحمانه دخدای نوم به چا وانخست — ۱۰۸۶
که دخدای چاړې په پلار شوې یا په موړ

تادې خوا آلود وستر ګو خواب راغځه یو وړ — لبودې (۳) لذت دمیوناب راغځه یو وړ
نه مې او ښکې پاتې شوې نه صبر په صورت کې — دېرې بې صبرۍ دمخ آب راغځه یو وړ (۴)
زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب راغځه یو وړ (۵)
یو ساقي بل یار دی یم مطرب سره یو ځای شول — زړه یې له ګوګله په شتاب راغځه یو وړ
څه شو که یې یو وړ خراب (۶) دل مې ترې قربان شه — نور چا وړي نه دي خپل احباب راغځه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یوسړی چې په کوډمه کې دچا بدشي ، واړه بدشي که پنځه دي که شلوړ".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه کې " مونده نه شي " راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې " شونډې د " راغلي دي.
(۴) " ق ،ك " چاپ : " دېرې بې صبرۍ مې د زړه آب راغځه یو وړ ".
" ق " چاپ : " دېرې بې صبرۍ مې دمخ آب راغځه یو وړ ".
" پ ،پ " چاپ : " دېرې بې صبرۍ دې دمخ آب راغځه یو وړ ".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . "پ ،پ" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " زړه مې په نغمو مره سوری کړ مطربانو ". "ق" چاپ : " زړه مې په نغمو سوری سوری کړ مطربانو ".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "خسته" راغلی دی (۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې د کتاب کړې (۱) — شغل د کتاب دې بل کتاب راڅخه یو وړ (۲)
هر اسباب چې ما څخه د زهد د پرهېز وُ (۳) — واړه تا د حسن په اسباب راڅخه یو وړ (۴)

۸۵ — ۱۰۹۴
کږې ما رحمان په زړه کې نقش د محراب وُ
ستا آبرو یو نقش د محراب راڅخه یو وړ

خراب زړه (۵) مې د دلبر و هوا یو وړ — د هواله وړ یو چا زده چې چا یو وړ
گوښې گوښې بنایسته مې زړه وکاږي — زه وکوم یوه ته وایم چې تا یو وړ (۶)
چې مې زړه لره د تورو زلفو ځای غوښت (۷) — هغه زړه راڅخه دېرې ژړا یو وړ
د سېلاب په مخ کې کله د چا خوب شي — شیرین خواب راڅخه دېرې ژړا یو وړ
هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ — هېڅ رانه کړ هوشانو وبېړیا یو وړ
هغه عقل چې یې لاف د خود رایۍ کړې — په یوه پیاله د میو مینا یو وړ (۸)
که یې یو وړ خسته دل مې ترې قربان شه — نا آشنا وُ وړی نه دی آشنا یو وړ (۹)

۸۶ — ۱۱۰۲
هېڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم
معشوقې د رحمان زړه په رضا یو وړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دې" او د "خ" په درې واړو نسخو کې "شوې" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ:
"شغل د کتاب دې خورد وخواب راڅخه یو وړ".
(۳) د "خ" لومړی نسخه: " د شرم یاد ننگ وُ "
او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د " زهد د تقوی " راغلی دی.
(٤) "ق، ک" چاپ: " واړه ستا د حسن دې سېلاب راڅخه یو وړ ".
(۵) په قلمي نسخو کې " دل " راغلی دی.
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده:
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی:
"هغه عقل چې یې لاف د خود رایی کړې — په یوه پیاله یې واړه لدما یو وړ".
د "خ" لومړی نسخه: "هغه عقل چې یې لافې د خودۍ کړې".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

ځکه کاندي په کوترو نظر باز | هسې زه یم د دلبرو نظر باز
زه و نور چا ته خبرې دراز نه کړم(۱) | بې هغو چې موی(۲) مژګان لري دراز
بل پادشاه لره محال دی د ملك د ژړونو | مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز(۳)
ستا تر(٤) زنې ترسیب پورې رابنکارېږي | نورې زنې د خوبانو لکه پیاز(۵)
د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه | بې وفا دي واړه ترکي د مجاز(٦)
هغه یار که په ځیل ناز خوښ و خرم دی(۷) | زه هم خوښ یم همېشه دیار په ناز
همېشه می لاس نیولی دی دعا(۸) کړم | چې مدام دې د یار ناز وي زما نیاز
که څوك آه و فریاد بنه ګڼي په عشق کې(۹) | زه په عشق کې د غه کار ګڼم غماز
بنادي هر چېرې د غم په اندازه وي | هسې غم دی د بنادۍ په انداز(۱۰)
نیستی واړه(۱۱) د هستۍ په دنبال ګرځي | نه په وېرېږي په اوبو کې تش جهاز
دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي(۱۲) | یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

87 — چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته(۱۳)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز — 1114

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا و ته دراز خبرې نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "ددی" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال دا یا..." او په دوهمې مسرۍ کې د "شي" پر ځای د پېښور په چاپي دیوانو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پر ځای "د" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسیب پورې بنکارېږي نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغو نه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې د "دعا" پر ځای "خواست" او "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد و ته کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د د بنادۍ دی په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پر ځای "هر چېرې" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".
(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري و شاه و و هم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړکې نه وښکې آواز — نه صیاد ځني خبر نه شهباز (۱)
سکه له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)
د منصور و حال ته ګوره حال یې څه شو (۳) — خدای دې فاش د هېچا نه کاندي پټ راز
د ښځه د ښځه که ورسوتی عقل روښي وي — د انجام خبرې نه شي په آغاز
نېك عمل د عالمانو (٤) نېك فرزند دی — خدای خوك مه کړه شراب خور او قمارباز
چې فرزند یې شراب خور او قمارباز شي (٥) — نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز
خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (٦) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ — چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دادې شعر دی رحمان ته کاعجاز — ۱۱۲۲

بد اختر به نېك اختر نه شي هرګز — مرغ چوچه به درګوهر نه شي هرګز (۷)
که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز
که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو — بېد به سرو صنوبر نه شي هرګز
که همه عمر باران ور باندې ووري — خس به ګل د پېغمبر نه شي هرګز (۹)
له نااهلو وفا طمع ومه کړه (۱۰) — ګنده نل به نېشکر نه شي هرګز
که تور غر له ځایه خوځي وبه خوځي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرګز

۸۹ — د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرګز — ۱۱۲۹

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي لره غماز".
او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".
(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پرځای "څه دی" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې د "عالمانو" پرځای "عاملانو" راغلی دی.
(٥) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(٦) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت د دوهمې مسرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ"، د "خ" لومړي نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلی دی.
(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پرځای "وی" راغلی دی.
(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړی مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".
(۱۰) په "وته کړې" راغلی دی.
(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړي، دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تور غر له ځایه کوزی وبه کوزي".
دا ټول بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی "که تور غر له ځایه ګرځي وبه ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرګز".
(۱۲) د "پپ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

ښښته سپین ستر ګی تاریکي غابن کنه (س) — نه وکاږي د د نیا له چارو لاس
په هرطوري (۱) چې یې موږي پسې درومي — نه په چپ لوري صرفه کړي نه په راس
یو و ښته د عقیده ی دي په تن نشته — سر تر پایه هسې ډوب (۲) یې په وسواس
خدای رازق بولي او رزق بولي له کسبه — په داشناخت وځان ته والي حق شناس
هسې رنګ په بد صفت یې موصوف شوی — چې هیڅ نه پوهیږم ناس یې که خناس (۳)
په دوئي کې به ورنه شي تر توحیده — که پیشوا کړي مهتر خضر مهتر الیاس (۴)
واړه زهر وقاتل نغري که پوهیږي — که سیوا له خدایه نغري هر انفاس
امرداد ي چې له نهي لاس کوتاه کړي — او که نه وي خپسر وګنه مواس (۵)
خیر دادی چې له شره وچار وځي — په دا چاروکې هیڅ نشته کوزوپاس (۶)
که زما ویل دروغ یا کوز و پاس وي — ته پخپله په خپل زړه وکړه قیاس (۷)
له سریه غرض واړه سري توب دی — نه چې پټ وي د سروزرو په لباس (۸)
څه په دا به عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې ښوك سور شي که په آس (۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کی "په هرطور" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړی نسخه کی "ډوب یم" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "ق ،ک" چاپ ، او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، په نورو چاپي دیوانونو کی داسی دی :

"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهیږ مدچي ناس یې که خناس".

د "ب" په لومړی نسخه کی یې دوهم مسری داسی ده : "چې هیڅ نه پوهیږم ناس یې که خناس"

(٤) له دې بیت نه وروسته بیتونه په "ق ،ک" چاپ کی نشته.

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کی دا بیت نشته.

(۶) د "خ" لومړی نسخه : "امرداد ی چې له نهی وجار وزي — په دا چارې کی هیڅ نشته کوزوپاس".

(۷) د پیښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخی : "ته پخپله په خپل زړه کې وکړه قیاس".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "له سریه غرض واړه سري خوی دی — نه چې پټ دی زر دمسو په لباس".

د "ب" لومړی نسخه : "له سریه غرض واړه سري هوښ دی — نه چې پټ وي مس دزرو په لباس".

د "پ پ" چاپ : "که سري یې غرض واړه سري هوښ کا — نه چې پټ وي د سروزرو په لباس".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "که د خره په سرسري وی د آس".

د "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "که د خره پر سرسري کړی د آس".

مصوره نسخه : "که د خره په سرسري سور شی که د آس."

د تشنه خوله اوبو سره مطلب وي — نه تش اېښې بې اوبو د زروطاس (۱)
هر زاهد چې په ريا زهد نا زېږي — د خر ببنت گومان يې کېږي په اماس
دا زما عاجز اميد دی که رب کاندي — په قيامت به مې شفيع شي خيرالناس (۲)

٩٠ — ١١٤٥

اې رحمانه که څه کار دی خو دين دی (۳)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تېر شو درست عمر زما په داهوس — که مې وپوښتي چې څوک يې يا څه کس (۴)
يو پرسش د هغه يار ما لره بس کا — چې څه کس وي خوږې يوه وېناوې بس (۵)
هزار حيف دی چې په هر نفس تري تښتم — هغه لور ته چې مې تله دي هر نفس
چې يې زه په هر نفس له خدايه غوارم — هغه کله وينم په د بر پس (۶)
که يو خس وي په محتاج ولکه کرورشي (۷) — خدای دې نه کا څوک محتاج د يوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مېنگيرک دی که ققنس
که شهباز لره سينه ده د تنزري — عنکبوت لره سينه ده د مگس (۸)
خو چې خاوره ولره ورشي برابر شي — که چاغوندی وي اغوستی که اطلس (۹)

٩١ — ١١٥٤

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (۱۰)
نور څوک نشته د رحمان فرياد رس

که څوک فخر کا په ننگ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي يو فلوس (۱۱)
که اغوستي يې زري جامې وي څه شو — گنه يا مرغ زرين دی يا طاؤس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " نه تش بې اوبو د سيمو زروطاس".
مصوره نسخه : " نه چې تش کټوری دسيم وزروطاس".
(۲) دا بيت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(۳) د "خ" په نسخه کی د "دين" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(۴) دا غزل په "ق ،ک" چاپ کی نشته.
(۵) "پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو ويه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو واروی ورله بس".
"ق" چاپ : " که څه کس وي خو يو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " چې څه کس وي خو هم يو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې څه کس وي خوږې يو ولې وی بس".
(۶) د "خ" لومړی نسخه : " هغه کله ووينمه په د بر پس".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، په چاپي ديوانونو کی لومړی مسری داسی ده : " که يو خس وی په محتاج وکه غرايشی".
(۸) د "خ" لومړی نسخه : " که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مگس".
(۹) په "پ" چاپ کی "چا اطلس" ، او د "پ" په لومړی نسخه کی "يا اطلس" راغلی دی.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "هم هغه مې خندوی چې ژړوي مې بل څوک نشته د رحمان فرياد رس" او د "پ" په لومړی نسخه کی "لوړ څه نشته" راغلی دی.
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته.
(۱۲) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته ، او لومړی مسری يې د پېښور په چاپي ديوانونو کی داسی راغلی ده : " که اغوستي يې زرين لباس وي څه شو".

کږې تاج وي په سراېښی غزا وشوه | په نظر زما هدهد دی یا خروس (۱)
نه يې فهم اوفراست وي نه يې علم | خالی نقش لکه عکس د معکوس (۲)
نه يې مغز نه دانه وي په خرمن کې | عبث هسې په سرلوني واړه بوس (۳)
د مجاز له اهله طمع د خیر مه کړه | تمامي شراوشدت دی دا لوس (٤)
ودانې يې همه واړه ویراني دهٔ | راشه وګوره مانۍ د کیکاوس (٥)
که زما په ګفتګوی کې زیات وکم وي | ښوك دې ګله کا په دا ښهر کې جاسوس (٦)
ساقي جام اوباده راوړه چې بې خود شم | خدای ښوك مه کړه په خودۍ کې محبوس (٧)
که ښوك وغواړي تمام د نیا واړه | زما یار غونډ نې به نه وي بل عروس (٨)

٩٢ | رحمان حسن د یار وینم په پرده کې (٩) | ١١٦٥
نه پټېږي نور د شمع په فانوس

ص

ک ورهٔ خه بلند مقام دی دا اخلاص | چې جهان واړه غلام دی دا اخلاص (١٠)
که له حملې واسمان نه خانه ګران دی (١١) | د اسفر په یوه ګام دی دا اخلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته. (۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کی نشته، لومړی مسری یې په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: " نه يې فهم فراست دی نه يې عقل". او د "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "نه یې نقش اوفراست دی نه يې عقل".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ کی داسی ده: "عبث هسې خالی لونی په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کی نشته، د "پ پ" چاپ کی دا بیت داسی راغلی دی:

" د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه | تمامی شراوشدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړی نسخه: د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه | تمامی شراوشدت دی له اوالوس".

اود "خ" په لومړی نسخه کی یې لومړی مسری داسی راغلی ده: " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".

(٥) په چاپی دیوانونو کی د "کیکاوس" پرځای "قیانوس" راغلی دی، اودا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کی نه دی راغلی.

(٦) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کی نشته اود دوهمه مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: " ښوك دې وکه په دا ښهر کی جاسوس".

(٧) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کی نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کی داسی راغلی دی: " ساقی جام دباده راوړه چې بېخود شم | خدای ښوك مه کړه په خودۍ کی محبوس".

په "ق.ك" چاپ کی: "ساقی جام د میو راکړه چې بېخود شم | خدای ښوك مه کړه په خودۍ کی محبوس". په "پ پ" چاپ کی: " ساقی جام د میو راکړه چې بې خودشم - خدای دی نه کړه په خودۍ کی محبوس ښوك". د "خ" په لومړی نسخه کی لومړی مسری داسی راغلی ده: " ساقی جام د بادې راوړه چې په خودشم".

(٨) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کی نشته، د "خ" په لومړی نسخه کی د "بل عروس" پرځای "یک عروس" راغلی دی (٩) د پېښور په چاپی دیوانونو اود "خ" په دواړو قلمی نسخو کی دا مسری داسی راغلی ده: " رحمان حسن د یار وینی په پرده کی".

(١٠) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته، په "پ" چاپ اود "پ" په لومړی نسخه کی دا بیت داسی راغلی دی: " خه عجب بلند مقام دی دا اخلاص | چې جهان واړه امام دی دا اخلاص". اود "پ" په دوهمه نسخه کی د "مقام" پرځای "مکان" راغلی دی. (١١) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: " له دې حملې وآسمان نه خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه(۱) — داهمه وارده الهام(۲) دی داخلاص
درواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه(۳) عمر چې مدام دی داخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی داخلاص(۴)
څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناوي — هر ساقي ته څه چې جام دی داخلاص(۵)
څه عجب دی که همائي په دام نښلي — هر صیاد ته څه چې دام دی داخلاص
پس له مرګه به دا مهر و اخلاص نه وي — که اخلاص کړې نن هنګام دی داخلاص(۶)

۹۳ — ۱۱۷۴

د رحمان کلام په دا سبب شیرین دی
چې یې هر کلام کلام دی داخلاص

که تر ستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي دغم له شپېو خلاص(۷)
تر په سپینه جامه تکې بدلیده شي — ته دا عامې چارې مه کړه خاص الخاص
که دوړې نهنګ ځان ته یو لقمه کړي — زر به راوړي په تحقیق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې اسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږ و واورې — په فلک به شي زهره غوندې رقاص
معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې — فایده څه ده د بوتانو له اشخاص
د بل خېر په خاصیت به هغه ګوري — چې خبر نه وي د مینې له خواص

۹۴ — ۱۱۸۲

چې تار چه ورکښېني رخت د مینې نکه
فهم دا راوسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص — بیا هاله یې دی له ما سره اخلاص(۸)
په کاله به د رقیب غمونه زور شي — که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې خبر کا مخلصان له علم غیبه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "اعلام" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لکه" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته".
(۵) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ یې په "پ" چاپ کې داسې ده: "څه عجب دی که مستان وي ترې چاپېره". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "څه عجب دی که مستي یې دی له جوره".
(۶) دا بیت د "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "پس له مرګه چې دا مهر اخلاص نه وي".
(۷) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.
(۸) دا دواړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

په کمند د مستې مینې د خوبانو — بندي مه کړې خدای د شره پورې خلاص

۹۵ — په رحمان باندې نظر د کرم وکړې — ۱۱۸۶
ای چې یې د پاك الله په دربار خاص

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به د خوښۍ ساعت په تا شي — مغني راکړه وما پیغام د رقص
مسقي[1] علم خپل استاد راته تعلیم کړه — رانمایې کړه هر تار مقام د رقص
سر یې پاس تر نهه فلکه خر ګند یږي — چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص
چې جلوه پرې د محبوب له لورې کیږي — هرګز نشته په هغه اشام د رقص
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — په لایقو باندې وي انعام د رقص

۹۶ — څوک یې ساپه وجود شته عبد الرحمانه — ۱۱۹۳
حقیقت به هو مبري نه کړه تام د رقص

ض

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض[2]
که ګدای د بل په غولي غرض[3] نه کړي — سپی به نه کا په ګدا باندې غرض
په ساحل کښتۍ د هیڅانه ډوبیږي — که څوک نه کا په دریا باندې غرض
خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دی په رسوا باندې غرض
دا دنیا په احمقانو ده ودانه — دانانه کا په دنیا باندې غرض

۹۷ — زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم[4] — ۱۱۹۹
چې مې نشته په دوا باندې غرض[5]

(۱) په اصل نسخه کې په هغې د ول لیکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمه مسرۍ یې په "ب" "چاپ" او "ق" کې، "چاپ" کې داسې راغلې ده: "بل به نه کا ندی که په تا باندې غرض".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ګدا ر" راغلی دی. (٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به دانا کام کوم تو قومه". (۵) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کو مرد ښکلي دلبر عرض
په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]

که قبول شي د مولا په پاک دربار کې
دا په روی د شاه نبی پیغمبر عرض

په مانند د ګړیال په پنځه وخته
په شورش د غمه له خوفه د سفر عرض

بې خاوند د کار (و) کله خه کېږي
خه که کار ته همېشه کړ قلندر عرض

۹۸
دا رحمان بې نبي کله د ځښتن ته
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض
۱۲۰۴

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض
ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض

چې هستي واړه نیستي کاندي واصل شي
ګنده کچکول دې قلندر غواړي عوض

د دوهمه په اور به خه حاجت موقوف وي
عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض

خپل صورت ورته ناخه کړه ته د مشکو
یار مجمس له ره عمبر غواړي عوض

د لباس له ښکلیو طمع بوسه مه کړه
د بوسې په دکړه زر غواړي عوض

دې دهر له تنګیه وېره وکړه
د کمتری په ځای بهتر غواړي عوض

د عشق د ره په اسانه لوسته نه شي
په دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹
په یو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه
سر و مال دې مقرر غواړي عوض
۱۲۱۲

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط
بیا به نه مومې نشاط په د انبساط[2]

لکه راغلي بیا به هسې ځنې درومې
دا جهان دی د رهرو یو رباط[3]

تر هر ګام لاندې کوهي دی ددې دهر
اېښې بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دوه غزلي د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوي.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلي بیا به هسې ځنې درومې   دا جهان د رهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان ښکارېږي — هم جنت او هم دوزخ او هم صراط

په عاشق به هیڅ دهشت د رقیبانه وي — که يې ندکړي له خوبانو اختلاط

له کم ذات بې دیانته بې نمازه — طمعه مه کړه د نېکۍ د يو قیراط(۱)

۱۰۰ — غم د ترکو تر رحمانه هسې چاپېر شو(۲) — ۱۲۱۹

لکه وسکهنی جامه په چا خیاط

نن نګار وما ته راکړ د یارۍ خط — وي يې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط(۳)

د غمازله دوراهۍ تراهي وکړه — ځای به بیایې د مکار په جوارۍ خط

چېرې نه وي چې يې خېرې په غفلت کړي — تل يې اوله په تمیز په هوښیارۍ خط

په مدت سره به ستا انجام ته رسي — اسان کله دی د استاد رېبارۍ خط

د غفلت له خوبه پاڅه بیداري کړه — تل وتا ته سپارلی د بیدارۍ خط

برابر د خط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبی د نامدارۍ خط

۱۰۱ — له میزانه که امان غواړې رحمانه — ۱۲۲۶

تل خو اوله په ډېر عجز په زارۍ خط

ومه کله دي، پاخه والي واعظ — هر چې والي واره ښه والي واعظ(۴)

چې دی ماله خپله یاره لرې باسي — نور به څه ورته او مه والي واعظ(۵)

جار واته زماله یاره ډېر مشکل دي — زیاتي څله دوباره والي واعظ

---

(۱) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړی مسری یې د بېښور په چاپي دیوانو کې داسې راغلی ده:
"له کم اصله بې دیانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "له کم اصلو بې دیانتو بې نمازو"

(۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی." دی چې ماله خپله یاره لرې باسي نور به څه راته او مه والي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله یاره لرې باسې زه به څه درته وایم والي واعظ".

په خوب و پستو خبرو يې غلط شوي[*][1] — داخواږه خواږه تراخه والي واعظ

څوك به څه باور ده په نصيحت كا — چې له ياره جار رواته والي واعظ

زه بې عشقه بل يو كار كولى نه شم — د بېړله عشقه تښتېده والي واعظ

اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه كړه[2] — داتا وده تا وده ساړه والي واعظ

١٠٢ — اوريدونكى يې رحمان د ويل نديم[3] — ١٢٣٤

بهتر دادى چې نور نه والي واعظ

بلبلان كه له ګلزاره مومي حظ — مشتاقان له خپله ياره مومي حظ[4]

زه د عشق له تاوده اوره بهره مند يم — سمندر له سره انګاره مومي حظ

د چمن غوټۍ وا ذ سحر باد كا — عاشقان خوله د يا ره مومي حظ

په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه — تل ښكاري له خپله ښكاره مومي حظ

مجنون بيا مونده خوښي په بيابان كې — هر منصور له تېره داره مومي حظ

څوچې ملك د جهان زير و قدم نكا — په خپل ځای به څوك قراره مومي حظ

شګفته چې د غوټۍ غوندې سحر وي — هغه ژړۍ به بې شماره مومي حظ

په ښندل د سر مې سر د وصل بيا موند — و ياري تل له و ياره مومي حظ

١٠٣ — چې نيولى يې خپل ځان د غم واورته — ١١٤٣

رحمان ځكه له انواره مومي حظ

به تندي چې آتش بل كړ مدام شمع — ځكه بيا مونده له خلقو اكرام[5] شمع[6]

په انوار يې منور اهل ابصار شو[7] — لا به كله شي ښكاره د انعام شمع

* . ددې مخ د متن پاتې كونه دى په (٧٨) مخ كې ولوستل شي .

پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ خرخېږي (۱) ځکه (۲) نه کوي په سوي کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې ګره پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

۱۰۴ ستا مجلس د خاصو خاصو (۴) سرفرازو ۱۲۴۸
د رحمان په څېر نه مومي هر عام شمع

کله دې پرې کړه له وګړیو ښتیا طمع نور بادشاهي هرګز مه کړه له چا طمع (۵)
زېړي رنګ د آشنایۍ مبدل شي پیدا مه شه د آشنا له آشنا طمع
چې له ښکلیو دې د مهر وفا غواړې د نادان په څېر به شي د کیمیا طمع
چې مراد غواړې د زړه له مهرویانو ستا په دام کې نیوای شي د عنقا طمع
خدای د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقیر ښې اولمن نیسي چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ له د غړ رنځ يې طاعون، تبه بهتر دی ۱۲۵۵
ای رحمانه خدای دې مه کړه پیدا طمع

هر یو ګل د ستا د باغ روښن تر دی تر چراغ روښن تر دی تر چراغ هر یو ګل د ستا د باغ (۶)
ستا د باغ وړبن زاغ په نظر زما همای دی په نظر زما همای دی ستا د باغ وړبن زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه او د "پ" لومړي نسخه: پتنګان دي لوړ په لوړ ترمخ خرخېږي". د "خ" دوهم نسخه: "پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ تیرېږي". (۲) "ق، ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلی دی. (۳) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی په عوض يې دا بیت راغلی دی: "لوړ د لوړه جهان وایه که روښنانه چې شي بله په هر ځای په مقام شمع".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی {"ستا د باغ د بنوزاغ په نظر زما همای دی په نظر زما همای دی ستا د باغ د بنوزاغ".
او د "پ" چاپ کې د "همای دی" پر ځای "همای ده" راغلی ده.

د (۷۷) غ د متن مربوط پاملیکونه:-
(۱) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوږو پښتو خبرو غلط مه شه". (۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "اعتبار يې د بنده والي په ګرځه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د بنده په ګرځه مه کړه". (۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او بېدولي يې رحمان د وېل نه دی".
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلی دی (۶) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په اقوال د پې منونو اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستا د درخاورې عنبر دې — ستا د درخاورې عنبر دې د درد منو په دماغ

د عاشق د تهتر داغ په آسمان د عشق آفتاب دې — په آسمان د عشق آفتاب دې د عاشق د تهتر داغ (۱)

۱۰۶

د رحمان دزړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (۲)

نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان دزړه فراغ

۱۲۶۰

ورنګ زیب او شاهجهان غوندې اشراف — صدقه شه تر منصور غوندې نداف (۳)

که دې تن په لویي لوی دې به بې خه کړې (۴) — مه ګڼه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا — دا دروغ دي چې زردوز شي بوریاباف (۵)

دمکي په بزرګي کې هیڅ شک نشته (۶) — ولې خر به حاجي نشي په طواف (۷)

که په سل دریابه غسل دځان وکا (۸) — ګومان مه کړه چې به سپې شي پاك وصاف

کښتۍ هم چې ډېره ډکه شي ډوبیږي — د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)

صابرانو صبر پرېښو حریصان شول — نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د تهتر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی بل د عاشق د تهتر داغ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به په نه شي بې خوبانو — په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبا نو — نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۴) په چاپي دیوانونو کې: "که بې تن په لویي لوی وی ته به بې خه کړې".

په "پ" چاپ کې داسې ده: "که دې تن په لویي لوی دی ته بې خه کړې".

د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لویه وه دی به بې خه کړې".

د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لویي لوی وی ته به بې خه کړې".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دا دروغ چې زور ورشي بوریاباف".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دمکي په بزرګۍ کې شک نشته".

(۷) د "پ" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر به حاجي نشي په طواف".

(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دریابه غسل دځان ورکا".

(۹) د "پ" لومړۍ نسخې په نورو قولونو کې داسې دی: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(۱۰) په لومړۍ نسخه په نورو قولونو کې داسې دی: "نه خه عدل شته به ځانګې نه انصاف".

داخلو مذهبه واړه سره یو دي (۱) ما او تا پکې پیدا کړ اختلاف
دهمه واړه وملکو نو خښتن یو دی (۲) که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهیدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) که (۴) خوني ته خون بهانه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه سنه ده لکه توره د لرګیو په غلاف (۵)
د دیوال په سر به څو څغلي ترکومه دروغژن چې په دروغه کاندي لاف (۶)
آب وتاب د ناکره هر وي څو مره څو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)
د دنیا په دولت ناز مکړه رحمانه دا یو موی دی په نظر د موی شګاف (۸)

۱۰۷

مدحه او هجوه د حبیب او د رقیب کړم (۹)
ما نه زده بله هجوه بله لاف

۱۲۷۵

چې پای بند شو د لیلی په اشتیاق مجنون واچاوه (۱۰) ونورو ته طلاق
چې د میو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د میو دی یا رقص د خوبانو په هر ځای چې وي بله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسیا (۱۳) نظر نه کاندي بې نقده که څوک حوري ورته ستایي که براق
چې حاصله د دلبر یګانګي شي (۱۴) د دوی له خبرې نه کاندي مشتاق

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: " داخلو واړه مذهبه سره یو دي ".
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " دا همه واړه ملکونه دخښتن دی. او په دریو واړو چاپي دیوانونو کې د "یودی" پرځای "خدای دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: " شهیدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړۍ نسخه: " شهیدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " او د "خ" دوهمه نسخه: " شهیدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(۴) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "که" پرځای "چې" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " لکه توره دلرګي وي په غلاف ". (۶) په "پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: " دروغژن چې په دروغو وهلی لاف ".
د "ق ،ک" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: " دروغژن به چه دروغو کاندی لاف " (۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د دې بیت لومړۍ مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " آب وتاب د ناسره هر وي هومره " ، د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " آب وتاب د ناکرده هر دوی هومره ". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده " آب وتاب د ناسره هر د خوی هومره ". (د پاڼې پاتې په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع
کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)

هسې خوښ وي ځېل یار په درد و غم کې
ته به والې چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳)
چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي
لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)

غوږي تن په کاروبار(۶) زارکي فنا نه شي
نه جار باسي مخ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا
په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)

چې خدای پوه کړ(۸) د بهو په ځنبل پوه شو
چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

که یې سر ځي که یې مال ځي خدای دې نه کا(۹)
د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم
نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸

ته چې پند والې ناصحو رحمان ته
کاشکي نور کړې هغه کښلی د میثاق(۱۱)

۱۲۹۰

د (۸۰) مخ د پاڼلیک پاته:

(۸) ددې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "ب" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم / رحمان نه زده بله هجو لوز اوصاف".

د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".

د "خ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خوبه د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون واچوه لوږ و نشو ته طلاق". د "ب" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې دمه ود طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې دمیو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ددوهمې مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقد و" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصلي یې د دلبر و یګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګي شي". د "خ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکي شي د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میوناو".

(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق". په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کې په پوره بدول راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلی ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار کوي د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مل منسکل کار کوي د ایلاق". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". اولومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کاروانه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار کوي د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته په لومړی مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که یې سر ځي که یې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې ددې بیت د دوهمې مسری د "میان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې "پاڼې" او "ق، ک" چاپ کې "بازي" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "کاشکي لوی کړي هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق — په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي — ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شوه — لېده نه شي هغه مالېدلي خلق

لکه ځګ چې دا وبو په مخکې درومي (۱) — هسې درومي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی — له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي (۲) — په چوواو په چندن لړلي خلق

۱۰۹ (خان) رحمان هسې ګوښه خوند له خلقه بیا موند — چې هرګز نه دی دا خوند موندلي خلق ۱۲۹۷

ک

چي په زړه مې تور لحد شي ځاى خاك — بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك

چې د خوب او د خوراك مزه شي ورکه — نور له مرګه برابر شي هغه ژواك

غلط والي چې خوك عمر ورته والي — هغه عمر چې تېرېږي په پخساك

تن سپېره په خاورو دکه خوله لحد ترې — چې آخر مې دا خوراك دی دا پوشاك

ځاى لري که ځان ژوندی په ځمکه خښوم — چې مې پس له مرګه ځاى دی یو مغاك

ګویا شوی دي هغه چې شدني دي — زړه پخوا تر هلاکت یم هلاك

زړه چې روغ وي ګرېوان کاله خیراوه شي — له ګرېوانه معلومېږي د زړه چاك

تن وځاى وجامه پاك هله په کار دي (۳) — چې روښې شي د چا زړه له غیرو پاك

سړی بویه چې دروڼ بېروڼ یې یو وي — نه هغه چې بېروڼ زروي دروڼ لاك

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "لکه نغر چې دا وبو په زمله درومي". او د "خ" دویمه نسخه: "لکه نغر چې دا وبو په ملو کې درومي".
(۲) په "ق" "چاپ کې" "ګنده" راغلی دی.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تن وځای وجامه کله په کار یې". د "خ" لومړی نسخه: "تن ولځای جامه هاله د چا په کار وي".

لہ سریہ غرض وارہ سرنیتوب(۱) دی — کہ پہ سر کښې یې طرہ وي یا مسواک
د دنیا چارې همہ وارہ فاني دي — څوک یو دوہ ورځې خوشحال وي څوک غمناک
پہ ساعت کښې څوک خوشحال کا څوک ملال کا — دا خو یونہ لرغوني دي دا افلاک(۲)

١١٠ — ١٣١٠

چې خہ کاندي وارہ خدای دی نور څوک نشتہ
رحمان خہ دی خرې واک دی د خدا ادراک(۳)

ما تو وي مې خولہ پہ سولک — خراشي مې زړہ پہ نولک(٤)
کہ نارې وهم کہ ژاړم — پروا نہ لري(٥) یو چولک
راشئ کوړئ منصفانو — د دلبرو دا سلوک
لکہ ګل پہ لاس د طفل — زما زړہ کا شوک پہ شوک(٦)
د چشمانو پہ غمزہ سیې — ژوبل ژوبل یم توک توک
پہ توسن د فلک سور شي — دستار کږ دي پہ سر هولک
هیڅ اثر ورباندې نہ کا — د دردمنو درد و دوک(٧)

١١١ — ١٣١٨

ای رحمانہ چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوک پہ کوک

زړہ مې تراشي د بنو پہ تېرہ نولک(٨) — ماتہ وي مې دو دبرش غابس وارہ پہ سوک
پہ غمزو د تورو سترګو یې وژلی(٩) — ژوبل ژوبل پروکي پروکي یم توک توک(١٠)
کہ نارې وهم کہ خاورې پہ سر لوم(١١) — نا رواشہ کہ پروا لري یو چولک(١٢)
لکہ ګل چې څوک د طفل پہ لاس ورکا — هسې رنګ دي زما زړہ کړ شوک پہ شوک(١٣)

---

(۱) پہ "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې نشتہ، پہ چاپي دیوانونو کې وایي دی: "پہ ساعت کې څوک خوشال کا څوک غمناک کا دا خویونہ همیشہ دي دا افلاک".
(۳) د "خ" دوهمہ نسخہ: "چې خہ کاندي وارہ خدای کا ندي رحمانہ سرې خہ دي خرې واک خرې ادراک".
(٤) دا غزل د "خ" پہ لومړۍ نسخہ او مصورہ نسخہ کې نشتہ.
(٥) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "لوم" راغلی دی.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "زما زړہ یې کړو شوک پہ شوک".
(٧) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "د زړو دوک" راغلی دی.
(٨) دا غزل د "پ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ، او د پېښور "ق، ک" چاپ کې د "نولک" پر ځای "څوک" راغلی دی.
(٩) د "پ" لومړۍ نسخہ کې: "پہ غمزو د تورو سترګو مې وژلی". او د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې یې دې شکل دہ: "پہ غمزو د تورو زلفو مې وژلی".
(١٠) دا مسرۍ پہ "پ" چاپ کې داسې دہ: "ژوبل ژوبل وکي پرېم توک توک".
(١١) د "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "لولم" راغلی دی.
(١٢) پہ "پ" نسخو او د "خ" پہ لومړۍ او مصورہ نسخہ کې "څوک" راغلی دی.
(١٣) د "پ" لومړۍ نسخہ: "هسې رنګہ زما زړہ کا شوک پہ شوک". "ق، ک" چاپ: "هسې رنګہ دې زما زړہ کړو شوک شوک". د "ق" چاپ: "هسې رنګہ دې کړ زړہ زما شوک شوک". او د "خ" دوهمہ نسخہ: "هسې رنګ یې زما زړہ کړ شوک پہ شوک".

که له ډېره درد وغمه مي زړه وچوي — ورته هېڅ دي زما دردو زما دوك (۱)

درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پايه (۲) — که ګدا ای دي د دې دهر که ملوك

د آسمان په نيلي سور لکه آفتاب شي — د زريفتو دستار کېږدي په سرهوك

که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو (۳) — راشئ ګورئ د دلبرو دا سلوك

زه به ولې د خپل يار ثنا نه وايم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوك (٤)

۱۱۲ — ۱۳۲۸

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (٥)
اې رحمانه ځان دې ژاړي کوك په کوك

چې علاج کولی نه شي د قسمت څوك — ترو به څه والي وچا ته نصيحت څوك (٦)

هغه چارې چې موقوفې په تقدير دي (۷) — کړی يې نه شي په محنت په مشقت څوك

که نظر کا و قضا وهم رضا ته (۸) — په هېڅ باندې به نه کا ملامت څوك (۹)

د مطلوب جفا وفا واړه هنر دی — چې پوهېږي د حکماؤ د حکمت څوك (۱۰)

غم به ځان د چا پېرزوی باري څه کا (۱۱) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت څوك (۱۲)

د ابليس و رياضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په رياضت څوك (۱۳)

علت لا رشي عادت نه ځي له سري نه — خدای دې نه کاندي په بد چار عادت څوك (۱٤)

۱۱۳ — ۱۳۳٦

زه رحمان د ببلتانه سيلاب يم وړی
که لاس را کاندي د خدای په محبت څوك

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کی نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کی يې لومړی مسری داسې ده: "که له ډېره درده وغمه مي زړه چوي". په مصوره نسخه کی داسې ده: "که له ډېره غمه مي زړه چوي".

(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پايه". او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پايه".

(۳) دا مسری په "ق" چاپ کی داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کی نشته. په "ق ،ک" چاپ کی يې دوهمه مسری داسې ده: "چې سحر سحر ناري وکي هم غوك".

(٥) دا بيت په چاپي ديوانونو کی داسې راغلی دی: "چې مين د دلبرانو په جمال شوې اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك". او هم يې وروستۍ مسری د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك".

(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کی نشته او دوهمه مسری يې په "ق ،ک" چاپ کی داسې راغلې ده: "ترو به څه والي وماته نصيحت څوك".

(۷) دا مسری په "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کی داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدير وي".

(۸) د "ب" لومړي نسخه: "که نظر کا وقضا ورضا ته". "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".

(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق ،ک" او "ق" چاپ: "په هېڅ چا باندې به نه کا ملامت څوك".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسې ده: "څه پوهېږي د حکماؤ په حکمت څوك".

(۱۱) دا مسری په چاپي ديوانونو کی داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزوی باری څه کړ". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزوی ولې څه کړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی باری څه کړ".

(۱۲) د "ب" چاپ او "ق ،ک" چاپ کی د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاڼه په (۸٥) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوك — که خبر شي پرې به نه پرېږدي دغه در څوك (۱)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — نر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك (۲)

چې قبول شي په درگاه د مهرویانو (۳) — دغه (٤) په خبر به نه وي بختور څوك

که زما د یار په مخ د چا نظر شي — وبه نه کا وبل مخ وته نظر څوك (۵)

که هر څو دلبران پېردي (۶) په جهان کې — بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوك

ذ دیدن طاقت یې هیچا څخه نشته — وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوك

عاشقي یوه پایه ده چې جا یې بېـه — دغه کار کولی نه شي هم هرهر څوك (۷)

له هجرانه بله سخته بلا نشته — خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوك (۸)

مخ به بل خواته هرگز ونه جاړ باسي — چې شي ستا په خمار وسترگو ابتر څوك

وبه نه رسېږي تا ته په آسانه — ستا په غم چې خاوري نه کاندي په سر څوك

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي (۹) — چې حاصله گوښه نه کا په ششدره څوك

هومره نوم د عاشقۍ ورباندې مه ږده — چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوك

هغه نه کاندي نظر و سیم و زر ته — چې په لور دخپل آشنا کاندي نظر څوك

په گلونو د گلزار به میل نه کاندي (۱۰) — چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوك

د (۸۴) مخ پاته :

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "چې غرور کا په طاعت په ریا ضت څوك" په "ق ،ك" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ریاضت" پر ځای "عبادت" راغلی دی.

(۱٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "علت لاړ شي عادت نه ځي له سره یه — خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت څوك".
"ق" چاپ: "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوك".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوك".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی: "علت لاړ شي له سري نه عادت نه ځي ـ خدای دې نه کاندي په بدو چارو عادت څوك".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "نر ناحق خاوري شه لوني په سر څوك".
په "ق ،ك" چاپ کې داسې ده: "نه ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك".
په "ق" چاپ کې: "د دنیا چارې فاني واړه فاني دي — نر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك".
مصوره نسخه: "پر ناحقه خاوري لوني په خپل سر څوك"
د "خ" دوهمه نسخه: "ترو ناحقه خاوري لوني پر سر څوك".

(۳) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "چې قبول شي په درگاه د خوبرویانو".

(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلی دی.

(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "وبه نه کاندي بل خوا وته نظر څوك".

(۶) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې د "هرهر څوك" پر ځای "هر څوك هر څوك" راغلی دی.

(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.

(۹) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده: "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".

(۱۰) دا بیت په "ق ،ك" چاپ کې داسې دی: "په گلونو د گلزار یې مینه نه وي".

بې رهبره يون دعشق په لارې ګران دی — دلته بويه چې پيدا کاندي رهبر څوک (۱)

١١٤ — ١٣٥٢

چې بېلتون په ستر ګو ويني آشنايي کا (۲)
د رحمان په خبر به نه وي بې هنر څوک

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک — نور به څه کا په جهان کې اشتغال څوک (۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کاندي دستا په خط و خال څوک (۴)

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې (۵) — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال څوک (۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنيا کې — ترو به څه والي وچا وته احوال څوک (۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ ګرم نه دی — په دا هسې دره دکې نه لري مجال څوک (۸)

چې بې قيل وقال له يارة سره وشي (۹) — له نورچا سره به څه (۱۰) کا قيل وقال څوک

چې په اصل کې خداى نه دي پيدا کړي — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال څوک (۱۱)

سرخروي د هر سړي په ځيګر خون ده — نه هغه چې په سرا چوي سور شال څوک (۱۲)

مخ روښي دی د عاشق (۱۳) په خپلو اوښو — په دانه شي چې يې مښي په رومال څوک

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: ".بې رېباره يون دعشق په لار کې ګران دی — دلته بويه چې بيدار کاندي رهبر څوک".
لومړى مسرى يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: ".بې رهبره يون په لار دهرچا ګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځاى "کښې" راغلی دی
او هم دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: ".بې رېباره رسيده وبيار ته ګران دی".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون وينې په ستر ګو اشنايي کا — د رحمان په خبر بل نه دی رهبر څوک".
لومړى مسرى يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقيب به ستر ګو ويني آشنايي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ، "پ.پ" چاپ او "ق.ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا — چې نظر و کاندي ستا په خط و خال څوک".
او لومړى مسرى يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بيا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسرى په چاپي ديوالونو کې داسې ده: "نور خوبان دی ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړي نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هېڅ دی".

(۶) دا مسرى په "ق.ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال څوک".

(۷) دا مسرى په "ق.ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه والي وچا ته دزړه حال څوک".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه والي وچا ته د زړه حال څوک". ګمر په لومړي مسرى کې د "چې" پر ځاى "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسرى کې د "عنقا شو" پر ځاى "عنقا شي" راغلی دی.

(۸) ددې بيت لومړي مسرى په "ق.ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هېڅ ګرم نه دی".
لومړى مسرى يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هېڅ ګرم نه دی".
په مصوره نسخه کې يې، په دوهم مسرى کې د "په دا هسې" پر ځاى "بيا دا هسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي ديوالونو کې "نه دی" راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځاى "نه" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت په "ق.ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسرى د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پيدا نه شي چې په سر کاندي سور شال څوک".
د "پ" لومړي نسخه "نه هغه چې په سر کاندي سور شال څوک".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځاى "واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځاى "دهرچا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی(۱) — چې نظر کا په حرام او په حلال څوک
هر چې کر کا ذو ربشو غنم غواړي — له خاطره دې بېرون کا دغه(۲) خیال څوک
سړی بویه چې په نېک عمل نازېږي(۳) — نه چې ناز کا د دنیا په ملك و مال څوک

۱۱۵ — که دې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي(۴)
غوږ به نه باسي په شعر د خوشحال څوک — ۱۳۶۵

که په بخت کم بختان نه وي آخسته دل څوک — په حضور به له تا ولې بېلېدل څوک(۵)
و دیدن وته دې هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک
که دې لاس د خدای په چارو رسېدلی — بې مقصوده به یو د مرنه سمېدل څوک
دا یو سر دی ما د استا شکرانه کړی — بې ناحق مې و بېروي په سرو دل څوک
دا همه شومیت زما دی چې را رسي — ګنه ته او د چا زړونه بدول څوک
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — خوار مجنون په دې بیدیا غرونه ځنګل څوک

۱۱۶ — مین هره بلا کاندي که باور کړې
ګنه زه عبدالرحمن هومره ویل څوک — ۱۳۷۲

ک

غره وا غونډه ملا وتړه په جنګ — دغه پسه(۶) معرکه لوه د ننګ
وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کړه(۷) — یا ځان وګڼه په خپلو وینو رنګ

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د دنیا چارې همه واړه فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پرځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پرځای "یادېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که دې شعر د محمند رحمان تر غوږ شي". په "ق،ک" چاپ کې د "تر" پرځای "په" راغلی دی.
(٥) دا غزل د "خ" له دویمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دویمه نسخه کې "موکې" راغلی دی.
(٧) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "وبې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنگیالی چې یوځل مخ کا په یولوري(۱) — نور هیڅ نه وینی کوهی وي که گړنگ(۲)

هیڅ لځانه له جهانه خبر نه وي — چې چراغ په نظر کښېوځي د پتنگ(۳)

د بلبلو وچمن وته پرواز وي — داور پښتي وآتش وته غورزنگ(۴)

که جهان وبې هنر وته فراخ وي(۵) — یو لحد دی هنرمند ولره تنگ

هغه ښهر جوهري لره زندان دی(۶) — چې یکسان وي پکې لعل ومردارسنگ

آسمان څمکه دواړه ژامي(۷) د نهنگ دي — خه(۸) به زیست کاخوك په خوله کې د نهنگ

په ښادی لې هیڅ ښاد مه شه که دانا یې — غم ښادي دي(۹) ددې دواړو خنگ په خنگ

که رحمان د هغو تللیو وصال مومي(۱۰)
تېر به نه کا په داد ورکې یو درنگ
۱

١٣٨٢ — ١١١

ښښي مي په سر دی ستا د مخ د میني گل — بیا مي تور لیمه دي ستا د زلفو تور سنبل(۱۱)

ته چې آینه په لاس کې واخلې حیرانېږي(۱۲) — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل(۱۳)

---

(۱) دا مسری په قلمي نسخه کی داسې ده: " تنگیالی چې یوځل مخ په هغه لوری کا ".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: " نور یې هیڅ نه دي که کوهی دی که گړنگ ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۴) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسې ده: " سمندر کا مدام اور وته آهنگ ". د "خ" په دوهم نسخه کی داسې ده: " داور پرستو وآتش وته غورځنگ ". او دا بیت په مصوره نسخه کی نشته، په "پ" چاپ کی د " وته " پر ځای " ورته " راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته. د "پ" په لومړي نسخه کی: " که جهان وبې هنر وته فراخ دی ". په "ق، ک" چاپ کی د "که" پر ځای "دا" راغلی دی او دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کی داسې ده: که جهان مي بې هنر وته فراخ دی ".
(۶) په چاپي دیوانونو او "خ" لومړي نسخه کی " وي " راغلی دی. (۷) په "ق" چاپ کی " حامنی " او د "خ" په لومړي نسخه کی " چامې " راغلی دی.
(۸) د "خ" په دوهم نسخه کی د " څه " پر ځای " خو " راغلی ده. (۹) د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کی " ده " راغلی ده.
(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کی داسې ده: " که رحمان د هغې تنکلو وصال غواړي ". په "ق" چاپ کی هم د " هغو " پر ځای " هغې " راغلی دی.
(۱۱) دا غزل د "پ" په دوهم نسخه کی نشته، د "پ" په لومړي نسخه کی د " لیمه دی " پر ځای " لیمه مې " او په مصوره نسخه کی " لیمه شو " راغلی دی.
(۱۲) دا مسری په مصوره نسخه کی داسې ده: " ته چې آئینه واخلې ورځ ته حیرانېږې ". او د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: " ته چې آئینې واخلې لحان گورې حیرانېږې ".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کی داسې دی: " ته چې آئینه په لاس کې واخلې حیرانېږم زه له کومه راپیدا کړم صبوری او تحمل "، او دوهمه مسری یې په "ق" چاپ کی داسې ده: " زه له کومه ځایه راوړم صبوری او تحمل ".

گرځي په چمن کې منګل ډکه په ګلونو (۱) خدای زده چې ګلونه وړي یا زړونه په منګل
هم مې مشک لېږدي هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل (۲)
نه به ستا دغ په ښېر ګلشن وي چا لیدلي نه به وي زما په شېر آهونه د بلبل (۳)

۱۱۸ ۱۳۸۸
هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې
خلق (۴) حیرانېږي د رحمان په تغافل

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل هسې پاتې شوم مردود و نا قابل (۵)
مالا بوی هم د وصال مونډلی نه دی (۶) تش په توره مې (۷) خدای نوم کړ د واصل
هسې ډوب یم د ګناه په ګردابونو (۸) چې په سترګو مې و نه لیده ساحل
له وطن مې په هر زمان (۹) وباسي رقیبانو یې راپسې کړل محاصل (۱۰)
کربلا ده که جفا ده که وفا ده دا همه واړه په ما کړه خدای نازل (۱۱)
د دنیا په پلیتۍ مې ځان پلیت کړ (۱۲) حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل (۱۳)

۱۱۹ ۱۳۹۵
توره ډېره مې شوه سپینه زه حیران یم
چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل (۱۴)

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ، "پ ب" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکه وړي دګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکې وړي دګلو".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې، منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "دګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلي دي او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلي ده.
(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لېږدي هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق،ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلي دي او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دی لېږدي شي هم عنبر دي په جهان کې".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا دغ په ښېر بل ګلشن وي چا لیدلي نه به وي څما په ښېر هم آهونه د بلبل".
په "ق،ک" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "نه څما په ښېر به وي آهونه د بلبل"
په "پ ب" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلي دي.
(۴) په "پ" نسخه، "ق،ک" چاپ، د "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چېې" ترمخه ده.
(۵) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا مسری په "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال مونډلی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال مونډلی نه وه".
(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلي ده.
(۸) دا مسری په ټولو چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق،ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلي دي.
(۱۰) دا مسری د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړي، دوهمه، او دریمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلي دي.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلا ده که جفا ده که ښنا دونه دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق،ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې ده: "دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
(۱۲) د "پ" لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده: "د دنیا په پلیتۍ ځان مې پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانونو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلي دي.
(۱۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "چې زه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو(۱) قیل و قال | په ځ رنه دی قیل و قال د بدسګال
یا به فخر په خپل اهل و په نسب کا | یا به فخر کا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر د لذت و د زینت کا | یا به فکر کا د مال و د منال(۳)
یا به هسې پوچ ګویې کاندي آغازه | چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې | لکه ګډ شي و بله لعل و کوټې لال
لکه لعل و کوټې لال چې و بله(۴) ګډ شي | یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) جمع چې تېرېږي بې هم جنسه | تر و به څه وي د هغه عمر احوال
د دنیا چارې(۷) فاني دي مرد هغه دی | چې خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
ابا سیند(۹) لا څه مجال لري په تله کې | د دنیا د چارو هېڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چارې په مثل خواب(۱۱) و خیال دي | څوك به څه کا اعتماد په خواب خیال
لکه ملك و مال په خوب کې ور څرګند شي | خو چې ویښ شي نه يې ملك وي نه يې مال(۱۲)
لکه څاڅکې چې داوبو په سر لېده شي | که یې واخلي هېڅ ورنه شي په چنګال(۱۳)
لکه دود چې غوړونه غوړونه څرګند يې | تار په تار شي په یوه (۱۴) نري شمال
لکه یخ چې د سرو په زور شي جمع(۱۵) | هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي | لکه ابر د پسرلي د پیشه کال(۱۶)
په یوه ساعت یې ساز بیا یې ویران(۱۷) کا | خاورې خښتې(۱۸) دي په لاس کې د کلال

(۱) دا غزل د "پ" په دو همه نسخه کی نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کی " نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته، دو همه مسری یې په چاپي دیوانونو کی داسی ده: " یا به فکر کا د مال و د منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کی نشته، د "پ" په لومړی او دو همه نسخه کی د " لذت " پر ځای "ولایت" او مصوره نسخه کی " دولت" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړی نسخه کی "چی" نه دی راغلی او د "ق" چاپ کی د " و بله " پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کی "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کی د "هغه" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړی نسخه کې " د دنیا چارې همه فاني دي مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی " چې خبر شي په حرام و په حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړی نسخه کی "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کی " نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه کی " خوب " راغلی دی. (۱۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "که یې اخلي هېڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کی نشته او په مصوره نسخه کی د "سر" پر ځای "مخ" راغلی دی.
(۱۴) په "ق" او "ق، ک" چاپ کی "نري باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ": لکه یخ چې د ساړه په زور شي جمع". د "خ" لومړی نسخه: "لکه یخ چې د سړکه په زور شي جمع". او د "خ" دو همه نسخه کی داسی ده: "لکه یخ چې د سرو اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کی نشته، لومړی مسری یې د "خ" لومړی نسخه کی داسی ده: "په یوه ساعت باران بیا یې شین دی". او دو همه مسری یې د "پ" په نسخو کی داسی ده: "لکه ابر د پسرلي د پیشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کی " ورانه" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړی نسخه کی " خښتنې" راغلی دی.

د مجاز په معشوقو[1] کې وفا نشته — ما هزار ځله وښکلی دی دا فال
اعتماد یې په سبا دی او په غم مه کړه — نه یې هجر په قرار دی[2] نه وصال
ګاهې تور کوړی په مخ باندې راکښېنشي — ګاهې راکښېنشي په مخ باندې رویمال[3]
لکه مالګه چې خوله کښېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال[4]
چې د مرګ وتاخت وباخت ته نظر کړم — صورت وینم د مېږي په خېږ پایمال
خراب دل مې ځکه غواړي بلا دا شوه — چې کمې را معلومېږي په هر کال[5]

۱۲۰ — ۱٤۱۸

که وصال مې د یار بیا موند هاله سیال یم[6]
ګنه نه یم زه رحمان د هیچا سیال[7]

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه یې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نیسي دعا غواړي — مینې هسې منت بار کړ زما دل
عاشقۍ هومره داغونه دي پرې ایښي — چې تمام یې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار موندلی نه دی[8] — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکښېښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو یکې هسې مقام ونیو — چې له غېر ولې[9] وېزار کړ زما دل

۱۲۱ — ۱٤۲۵

زه رحمان خو منت بار د عاشقۍ یم
چې مین یې په دلدار کړ زما دل

چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل — څه به وینې مقتولان او مظلومان خپل[10]
چې کنځل راته په قهر قهر کاندې — دا لا وګڼې په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ پ" چاپ اود "خ" لومړۍ نسخه کی د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کی "وی" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی دی: "ګاهی تور کوړی په مخ باندی راکاږی ګاهی راکاږی په مخ باندی رویمال". په "ق" چاپ کی د "راکښېنشي" پر ځای "رابنکېږي" راغلی دی.
(٤) دابیت په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کی داسی راغلی دی: "لکه غونډ د مالګو کښېږدی په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهم مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "زه هم هسې سره نږدود شم په مثال".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کی داسی ده: "خراب زړه ځکه غواړی بلا داشوه". او د "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری داسی ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا داشوه".
(٦) دامسری د "پ" په نسخه کی داسی ده: "که وصال د یار بیا موم هاله سیال یم". اود "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "که وصال زه دیلد موم هاله سیال یم".
(۷) دامسری په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کی داسی ده: "ګنه اوس خو رحمان نه یم د چا سیال".
(۸) دابیت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمي نسخو کی دامسری داسی ده: "بې سبب اناز اخسته سنه نه دی".
(۹) د "پ" په نسخو اود "خ" په دوهمه نسخه کی "دی" راغلی دی.
(۱۰) داغزل د "پ" په لومړۍ نسخه کی نشته.

گفتگو په اشارت کاندي لــه نازه — کله اسم دچا اخلي په زبان خپل
په گریبان باندې چې تلك وهي غوټه — عاشق کیبــاسي لاسونه په گریوان خپل
خر یلله يې له حیرته بې شعــور شــي — چې دحسن رخت ځرګند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آیینه کې ورځـــرګند شي — خود پخپلـه سرفرو کاندي په ځان خپل
چې هر ځوك يې عاشقی وتــه هوس کا — ګویا لوبې کا په دین او په ایمان خپل
هیڅ صرفه دچا په سرو په مال نه کا — مالیدلي دي پخپلـه مطلوبان[1] خپل
مجنون ملك دعاشقۍ هاله خپل کـړو[2] — چې په اور باندې يې وسوځان ومان خپل
دامقام دی د هغو رنګـه عالمــو — چې هیڅ نه ویني په سترګو سود وزیان خپل[3]
آفرین دعاشقانو په همت شـــه — چې ورته ېر ترسر ومال ويني جانان خپل[4]

122 — هیڅ د سترګو غــر ولو خوندې نه وي — 1437
چې رحمان په سترګو نه ویني جانان خپل

تورلېمه مې دفراق په ژړا سپین شول — دوباره دزړه په وینو کې رنګین شول
ماوې زه به لا دیدن کړم د یارانو — خبر نه یم چې یاران په کوچ تعین شول
چا پتنګ غوندې ځان واچوه واورته — ځوك ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
ومرده وته دمرګ خوارۍ شوې پېښې — اوژوندي په زندګۍ کې اندوهګین شول
دقضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ — چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم يې په آسمان اېښود له نازه — هغه هسې نازېرو ور زېر زمین شول
چې مدام يې په سنجاب دپاسه خوب کړ — اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

123 — درحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي — 1445
چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول

---

1) په "ق، ك" چاپ اود "خ" لومړی نسخه کی "مظلومان" اود "خ" په دوهمه نسخه کی "مقتولان" راغلی دی.
2) د "خ" په لومړی اوددوهمه نسخه کی "بیاموند" راغلی دی.
3) (٤) دادوه بیتونه په چاپي دیوانونو کی نشته.

په لیمه کې مې مدام — ګرځي عکس د ګلفام (۱)

تور د سترګو مې ګلګون شوه — په ارزو د ګل اندام (۲)

بې د سترګو له خونا به — نه باده لرم نه جام

په طلب د دلارام کې — ما وند لیده ارام

زنخدان یې خدای ګوهي کړ — ور پر یو څم په هر ګام (۳)

که یې خال غلام د مخ دی — زه غلام یم د غلام

که په عشق کې ناکام دی پر — دانا کام دی زما کام

خوښ یم زه په عاشقۍ کې — که نیک نام یم که بد نام

په یارۍ کې مې قبول دی — ملامت د خاص و عام (۴)

د دعا په عوض غواړم — د خپل یار د خولې دشنام

ترینګلي خو به یې زار کړم — د غرخپل دعا سلام

تل خ ګفتار یې راته خوږ دی — تر کشمش و تر بادام

هم هغه مې مسیحا دی — چې یې راکاندي پیغام (۵)

مخ دیدار ماه تمام دی
رحمان ولیده تمام

۱۲۴ — ۱۴۵۹

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوی په فراق د ګل اندام".

(۳) په چاپي دیوانونو کې "سبو ټیږم" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته

(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ونماڼځي ساقي په يوه جام — تر دا هورته به نورځه وي احترام (۱)

بس دی مالره (۲) دا فيض د شرابو — چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام

مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ماتر پښو دی لاندې کړې ننګ ونام

په مېزان يو سر لعل وي بل سر کاڼی — مساوي ده عاشقي په خاص وعام

عاشقان (۳) د سپين خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر د اسلام

په مجنون باندې قلم (٤) راغلی نه دی — که حلال لې په مخ ورشي که حرام (۵)

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی (٦)

۱۲۵ — ١٤٦٦

په حلالو کې مدام وي احترام

و محمود و ته نظر کوه مدام (۷) — چې غلام کړو خپلې مينې د غلام

د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام

چې د زړه حضور يې نه وي په لمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام (۸)

چې مجنون غوندې په مينه کې صادق وي — رحمان وايي په هغه باندې سلام (۹)

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي

۱۲٦ — ١٤٧١

د رحمان په شعر ترکې د باآرام

د هجران له د بره غمه ولې نه مرم — له دې هسې زنګ ماتمه ولې نه مرم

چې يو يار له بله ياره جدا کېږي — د دې دور (۱۰) له ستمه ولې نه مرم

چې هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم (۱۱)

يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی — تر وزه بې خپله صنمه ولې نه مرم

چې په لړه ګرمه شا کاندي و ګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم (۱۲)

---

(۱) دا مسری د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "تر دا پېهورته به نورځه وي احترام".

(۲) په ټولو چاپي ديوانونو کې "بند دی مالره" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلی ده.

(٤) د "خ" په دويمې قلمي نسخې کې "کلنګ" راغلی دی.

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".

(٦) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړۍ مسرۍ يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".

(۷) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې ده: "د محمود و سلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) دا مسرۍ د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په کار نه دی که مقتدي دی که امام".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "پ" چاپ او په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "رحمان وايم پر هغو باندې سلام".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو کې د "دور" پر ځای "دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړۍ مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې يو يار له بله ياره لرې باسي".

(۱۱) دا بيت په "ق.ک" چاپ کې نشته، او لومړۍ مسرۍ يې په نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".

(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنمه ولې نه مرم".

١٢٧ — ١٤٧٧

چې د مرګ خواري په خوالري رحمانه[١]
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم — خدای دې نه کا چې په بلې خواته ځنګ خورم
عاشقي او نام وننګ دي وبله لري — خو به غم واره غم د نام وننګ خورم
خدای وما وته شیرین تر نیشکر کړه[٢] — که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کاروبار[٣] کې — همېشه په تندی توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې — هیڼې نه د بهلول نه د اورنګ خورم[٤]
شین لوګی مې په سر چتر د و لهه تخت دی — ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده — د هجران په غم کې لیپې لیپې بنګ خورم
لکه ښوک چې نعمتونه د دنیا خوري — زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم[٥]
واړه زهر شي زما تر ستوني دروي مې — بې له یاره که همه لا چې لونګ خورم

زه رحمان به خوږ ژوندی په جهان ګرځم[٦]
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

١٢٨ — ١٤٨٧

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم — زر راځه نشته چې بې ستا په پښو دېران کړم[٧]
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان و — اوس هسې حیران یم چې د کار به یې څه شان کړم
ډېرو خلقو لاڼي ستا د مینې دي وهلي — هیڅوک هسې مرشد لکه زه چې یې په ځان کړم[٨]
نه لري هم د عاشق[٩] زخم بې تسلیمه — داغ هسې د رد نه دی چې بې دفع په درمان کړم
نه کا هیڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې — ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې بې حیران کړم[١٠]
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا — هرچا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم[١١]

---

(١) په "ق،ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې د مرګ خواري په سرلري رحمانه"
(٢) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې ده: "خدای وما وته شیرین کړه تر شکرو".
(٣) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: "هیڼه د بهلول نه د اورنګ خورم".
(٥) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "پیایم" راغلی دی.
(٧) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېرو خلکو لاڼې ستا د مینې دی وهلې هیڅوک حیران مرشد لکه زه چې یې حیران کړم".
(٩) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(١٠) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې یې په ځان کړم".
(١١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه وي مسلمان شي که یې خدای که وهرچا وته چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

ورانديږي چې که ورستو آخر هسې معلومېږي
ستا له بېرحمۍ(۱) به زه رحمان لاس په گرېوان کړم

۱۲۹ ۱۴۹۴

زه داهسې ديوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم(۲)
نه پوهېږم چې دلچارې په ماخوك کا(۳) — لېونى دخپل نگاه په افسون چاکړم
کومې سترگې کوم پانه کوم غمزه د ده(۴) — دوب شهيد غوندې په خاك و په خون چاکړم
توان توفيق خود فتنو راځغه نه وو(۵) — په فتنو د تورو سترگو مفتون چاکړم

رحمان هيڅ له خپله ځانه خبر نه يم(۶)
چې داهسې رنگ زبون و محزون چاکړم

۱۳۰ ۱۴۹۹

صبح و شام مې لاس نيولې دى دعا کړم — خواست(۷) له خدايه ستا د مهر و وفا کړم
هيڅ دروغ رښتيا مې نه زده که باور کړې — ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتيا کړم
واره ته يې خندول که ژړول کړې — زه په خپله نه خندا کړم نه ژړا کړم(۸)
که ته نه يې راته وايه باري څوك دى — زه داهسې رنگ سرتور پښې پبل چاکړم(۹)
خوب خندا د بېلتانه په حمله نشته — خدآرام(۱۰) به په دادشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
يو وېښته مې د صورت کوږ شوى نه دى — هسې رنگ دې پټ پېچم په زړه ادا کړم(۱۱)
زړه که يو دى ماخو تا له درکړى(۱۲) — مگر نور و له نور زړونه پيدا کړم

چې مې واغوست سروپاى د عاشقۍ
زه رحمان دې سروپاى بې سروپا کړم

۱۳۱ ۱۵۰۸

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامى" راغلى دى.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك کا".
(۴) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترگې که بانو که مې غمزې دي".
(۵) دا مسرۍ د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفيق د فتنو هيڅ راځغه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:- "توان توفيق چې د فتنو راځغه نه وو". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "توان توفيق د فتنو هيڅ راځغه نه وو".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه يم چې داهسې رنگ محزون و زبون چاکړم". په "ق، ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځاى "يامه" راغلى دى. او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې داهسې زبون و محزون چاکړم".
(۷) په "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلى دى.
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) چاپي ديوانونه: "زه داهسې لېونى او مجنون چاکړم".
(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خه بلا" راغلى دى.
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه او نيمگړې نسخه کې "تالاراج کړم" راغلى دى.
(۱۲) د "پ" نسخې او د "خ" دواړه نسخې: "زړه که يو دى خو وتا دى ماور کړى".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم   دانسته به دغه سود په زیان ورنه کړم

که خوك راکاندي دنیا وعقبی دواړه   عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم

خومې تیغ په پهلو نه دی بلو سپېدلی(۱)   ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم

که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کېښوځي   یو وېښته به دې په درست جهان ورنه کړم(۲)

که مې چېرې لاس دستا په بوسه برشو   دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم(۳)

خوونه وینم ستا سترګې که يې خدای کا   عزرائیل لره به هومره ځان ورنه کړم

معشوقي د عاشقانو دین ایمان دی   زه به چالره خپل دین ایمان ورنه کړم

ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي(٤)   په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

۱۳۲   ۱۵۱۷

په رحمان د ستا دلبوی حرام دی
خود خپلو وینو جام تا وان ورنه کړم

دایو خرنګه ژوندون دی نه پوهېږم(۵)   خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم

جام دلبو(۶)يي چې ځان په وینو موم   تر و زلال که جګر خون دی نه پوهېږم

د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم   مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم

په شانه سره دې تار د زلفو بېل شو   که غوځ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(۷)

عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم   که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

د خپل زړه وعلامت و ته حیران یم   چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

۱۳۳   ۱۵۲٤

د رحمان خبره يې زېړه ترکنګو کړه(۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوي شراب خښلي دي پوهېږم   په رخسار دې ګل کړلي دي پوهېږم

که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو   تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې خه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان خه دی."
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یو خر د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(۶) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده ... رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم

چې رقیب و تا غوږ نه و بله ورو ړه ... ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم(۱)

څه حاجت دی چې دی خط په ملا لولم ... چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم

ته خپل جور و جفا څه وایې و ما ته ... ما همه واړه لیدلي دي پوهېږم(۲)

١٣٤ ... ١٥٣١

رقیبان ځکه تېری په رحمان کاندي(۳)

تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم

چې له مرګه بې پروا یې په هر دم ... دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم(٤)

نور همه واړه غمونه به دې هېر شي ... که یو ځل در باندې راشي(۵) دا ماتم

چې زخمي یې سبا نه مومې په بیع ... مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم

د مرهم و تیارې و رلره بویه ... چې لا نه یې د اجل په تیغ کرم

چې دې تن له سرایه د رومې تو ښه واخله ... تر دا سرای په هورته سرای نشته محکم(٦)

د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي ... مشکلات دي په هر دم په هر قدم

که دې وېره شي له ظلمه له ستمه ... ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم

که امید لرې له رحمه له کرمه ... ستا هم بویه په هر چا باندې کرم

له هر چا سره چې کړې هغه به مومې(۷) ... د هېڅ تخم مېوه نه د رومي بر هم

اجر واړه د عمل په اندازه وي ... دغه د واړه سره یو دي هم درهم(۸)

او س د ستا رضا نېکي کړې که بدي کړې ... نېک و بد دې واړه کښوي شي په قلم

خدای د رزق په زېرمه مه ویروه کلک شه ... تر سري د سري رزق دی مقدم

که ګڼې چې په حرص سره څه زیات شي ... زیات به نه شي د یوې ستنې ترسیم

که هزار رنګه تلاش او تردد کړې(۹) ... د قسمت شوي به نه کړې زیات و کم

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقیبان به څه تېری په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخو کې "درشي" راغلی دی.
(٦) په قلمي نسخو کې "دوهم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هر چا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تلاش او تدبیر وکړې".

د پر هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه — دی کافي دی د عرب او د عجم
په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی — نه لښکري خزاني ملك و حشم
تولك روټی یوه شړۍ در لره بس ده — نور همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی — نه چي غوښي غوړي وریژي یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي — نه اطلس و سقلات تاج و علم
د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړي — چي ته دلته کي و پریږدي په تورتم
که حرص در باندي زور شي مرگ را یاد کړه — دا علاج دی د غه رنځ لره محکم(۱)
غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین دیرو — خوب روا نه دی په وخت د صبحدم
مار چي سوړي لره ورشي گوره سم شي — ته د گور په غاړه راغلي نه شوي سم(۲)
خم قامت د دنیا کار کړي عمر واړه — او په دوه رکعته نفلو نه شوي خم
ځان پخواتر هغه وژاړه که مرد يي — چي په تا باندي ژړا کا نور عالم
نور عالم چي په تا ژاړي انصاف وکړه — بي انصافه ته په څه يي خوښ خرم
که زه نه وایم ته خود سترگي رڼي کړه(۳) — کوردي خورشه ته چارپاي يي که آدم

ای رحمانه لکه ته چي په خدای گرم يي
بل به نه وي په جهان کي هسي گرم

۱۳۵ — ۱۵۵۹

خو به صبر په جفا د یار کوم — خو به موم دلبر مخ ته گرزوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي(٤) — زه د الاف په دروغ خرنگه وهم
ته و ما ته نصیحت مه کړه ناصحه — زه د اخپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خو زده چي مینه او ردی خدای مین کړم — دانسته خپسر و اور ته اچوم
سر رشته مي خدای همه د یار په لاس کړه(۵) — په هر لوري چي مي راکاږي پسي ځم
د آشنا د میني لاس زما گریوان دی — زه په دا کار لي هیڅ عذر نه لرم(۶)
عاشقانو(۷) باندي حق د معشوقو دی — حق به ولي په باطلو بد لوم

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کي نشته.
(۲) قلمي نسخي : " ته د گور په غاړه گرزي نه شوي سم".
(۳) قلمي نسخي : " که زه نه وایم ته خپله سترگي وکړه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لري".
(۵) چاپي دیوانونه : " سورشته مي خدای د یار په لاس کي ورکړه".
(۶) قلمي نسخي : " زه په دا معامله کي عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړي نسخه کي " په عاشقانو " او د "خ" په لومړي نسخه کي " په عاشقو " راغلي دي.

ما چې مینه دیار فرضه په خپل ځان کړه — تر ټوله فرضو غاړه څرنګ غړوم

داخه ژوند(۱) دی چې یار نه وینم په سترګو

۱۳۶ — ۱۵۶۸

زه رحمان په جهان سترګې غړوم

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم — سر تر پایه بې بنیاده بې بقا شوم
ما دیار له غمه دم وهلی نه دی — که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)
بنده چې تن مې توی تومند شو په عشق کې — هاله څاڅکی شبنم وم اوس دریا شوم(۳)
زه دیار ورخ ته ګورم یار وما ته — چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې یې ګدا وم کند په غاړه — په وصال کې یې پادشاه دامرا شوم(٤)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې یتیم دړ غوندې یکتا شوم(۵)
مستوري راځنه یو وړه مستو سترګو — رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(٦)

بادشاهي د ګدایانو په دعا شي(۷)

۱۳۷ — ۱۵۷۶

زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم

ترهغه حده په هورته بدسري شوم(۸) — چې د درست جهان په سترګو کې اغزي شوم
دنیا واړه ځبله زیست او روزګار کاندي(۹) — خو یو زه په دغه بار کې کوډ لړګی شوم
تمامي جهان لمسن راځنه نغاړي — سپین زړی مې اغوستی تور کوډی شوم
هیڅ حاجت د هنر نشته ونصیب ته — غزا و شوه که مومند که داؤدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخو کې "داخه ژوند وند دی" راغلی دی.
(۲) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "بنده چې تن مې دړی وړی شه په عشق کې — هاله څاڅکی دشبنم وه اوس دریا شوم".
د "خ" دوهمه نسخه: "بنده چې تن مې دتوتومند شو په عشق کې — هاله څاڅکی دشبنم وم اوس ګیاه شوم".
او په "ق ک" چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده: "اول څاڅکی دشبنم وم اوس دریا شوم".
(٤) قلمي نسخې: "په وصال کې بیاخان وامراد شوم".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته: او دوهمه مسره یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "په صدف کې پنهم دړ غوندې یکتا شوم".
(٦) دابیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته او هم لومړی غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسره یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "ترهغه حده ببکاره بدسري شوم". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دامسره داسې ده: "ترهغه حده یوري بدسري شوم".
(۹) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړی مسره یې د "ب" په نسخه کې داسې ده: "دادنیا واړه وبله زیست وروزګار کاندی".
د پېښور په دوو نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "دنیا واړه سره زیست وروزګار کاندي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"عالم واړه سره زیست دروزګار کاندی".

د نوح زوی هم دیونیك نیکه نمسی وُ[1] — ګنه زه هم دیونیك نیکه نمسی شوم

کل وسواس له احتیاطه پېدا کېږي — زه له ډېرې هوښیارۍ نه لېونی شوم[2]

۱۳۸ اوس عطا د آدمیت را بانډې وشوه ۱۵۸۳

چې رحمان د هغه یار د کوڅې سپی شوم[3]

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم — په نرمۍ لکه اوبه داور سزا یم

وهر چا ته په خپل شکل ښکاره کېږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم

د دراز عمر مې حاصل شو له راستیه — لکه سرو مدام سبزه تازه پا یم[4]

هم په داسې پېنو جامو چې معلومېږم — لکه ابر هم ګوهر یم هم دریا یم

قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی — پټ د درست جهان بادشاه ظاهر ګدا یم

د غوټۍ په څېر په سل ژبو خاموش یم — لکه بوی هسې په پټه خوله ګویا یم

په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل کړ — د شبنم په څېر له ګل سره یکتا یم

۱۳۹ که چالاک د عاشقۍ وي[5] ورکه کړي ۱۵۹۱

زه رحمان د ګمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه[6] تلونی په شتاب یم — لکه پانه د خزان پسنه[7] په رکاب یم

که هزار آباداني کړم په جهان کې — غرض دا چې نهایت خانه خراب یم[8]

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "د نوح زوی هم د نېك نیکه نمسی وُ".

(۲) قلمي نسخې: "زه له ډېرې هوښیارۍ لېونی شوم".

(۳) "ق، ک" چاپ: "زه رحمان د هغې یار د کوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".

(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو کې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.

(۷) "ق" چاپ: "پا".

(۸) دې بیت لومړۍ مسرۍ په "ب" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "که هزار آبادي کړمه په جهان کې".

د "پ پ" چاپ: "که هزارې ابادۍ کړم په جهان کې".

"ق، ک" چاپ: "که هزار آبادي وکړم په جهان کې".

دوهمه مسرۍ یې د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیا تو لہ او بو دی — بیا خودا چې دا وبو پہ سر حباب یم

دا جهان قصاب خانہ کړہ خدای وماتہ[1] — پای بستہ ولاړ پہ غولي د قصاب یم

چې د خدای لہ معرفتہ خبر نہ شوم[2] — معلومېږم چې یا دیوم یا دواب یم

کہ صورت مې د سړي دی زہ یې څہ کړم[3] — پہ معنی کې د چارپایو پہ حساب یم

لکہ بت چې پہ رڼو سترګو اودہ وي — هسې زہ پہ بېدارۍ کې ورځ خواب یم[4]

پہ طاعت پہ عبادت مې زړہ یخ نہ کړ — همېشہ د معصیت پہ اور کباب یم

سر د خدای وعبادت تہ اېښوی[5] نہ شم — مدام ډوب د ګناهونو پہ ګرداب[6] یم

چې وخپلو ګناهونو تہ نظر کړم — سزاوار د هر عذاب[7] وهر عتاب یم

لکہ څوک چې پہ څرسوړ وي مخ یې تور وي — زہ هم هسې پہ خپل خدای پورې بې آب یم[8]

۱۴۰ — غزا وشوہ کہ ګفتار لرم[9] پہ ژبہ
زہ حقاً چې کردار نہ لرم کذاب یم — ۱۶۰۳

---

(۱) مصورہ نسخہ : "دا جهان خدای قصاب خانہ کړو ماتہ".

(۲) "ق، ک" چاپ : "چې خبر نہ شوم د خدای لہ معرفتہ".
پہ دوهمہ مسرۍ کې پہ مصورې نسخې کې د "یا د دیم" پر ځای "یو دد" راغلی دی.

(۳) د "پ" پہ نسخہ کې دا مسرۍ داسې دہ : "کہ صورت یې د سړي دی بہ یې څہ کړي".
د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې : "کہ صورت مې د سړي دی پہ دا څہ شو".

(۴) دا بیت د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې نشتہ.

(۵) د "پ" نسخې : "وښکلی نہ شم".
د "خ" لومړۍ نسخہ : "اېښنی نہ شم".
دوهمہ نسخہ : "نیوای نہ شم".

(۶) پہ چاپي دیوانونو کې "دریاب" راغلی دی.

(۷) د "پا پا" چاپ : "د هر سزا".

(۸) دا بیت پہ مصورہ نسخہ کې نشتہ ، پہ "پ" چاپ ، "پا، پ" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسرۍ داسې دہ :
"زہ هم هسې تر څښتن پورې بې آب یم".
"ق، ک" چاپ : "تر مولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړۍ نسخہ : "زہ هم هسې تر خپل یارہ پورې بې آب یم".
دوهمہ نسخہ کې : "زہ هم هسې تر اللہ پورې بې آب یم".

(۹) پہ چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخہ کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم — زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم (۱)
که یار سل ځله وعدې د وصال وکا — زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم
په جفا و په وفایې لا رغه نه شي — پُر حذر د نازپرور په کړي داد یم (۲)
د بې نیاز و په نیاز څه امید د کړ و دی — زه پرون سلطان خسرو وم نن فرهاد یم (۳)
که دیار له لاسه اور را باندې بل وي — لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم
بې مینه قرارې را باندې زوګ دی — شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم
که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي — زه له غمه به د هجر په فریاد یم
یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی — پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم
د وصال په یوه کال مګر برپای شم — د هفتې په هجر هسې بې بنیاد یم
چې یې نوره نتیجه نشته بې غمه — حق حیران د عاشقۍ په دا داد یم (۴)
په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه — اوس حیران متحیر په دا فساد یم
بې له عشقه چې مې پړی شو د پوزې (۵) — ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

که مې پیرې که مې پلوړې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته و خانه زاد یم

۱۴۱ — ۱۶۱۶

که مې خوله پر فقیرې شمېرې (۶) فقیر یم — که مې خوله پر امیرې شمېرې امیر یم
د دلبر و صدقې لره یې غوارم — هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم
د خرقې خدمت (۷) مشکل دی او که نه وي — زه هر دم و د خپې چارې ته خبر یم

(۱) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم ".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(۶) په مصوره نسخه کې "بولی" راغلی دی او دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (۲) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (۳) د ځان په ویر یم

آزادي ترډا په هورته نوره خه ده (۴) — چې بندي (۵) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي ترډا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (۶)

چې همیش په غوبناري دهجران اورم — رحمان ځکه د خپل یار وخ ته څیر یم (۷)

خوشحالا او دولتا مې غلامان دي (۸)

۱۴۲ — زه لاخ ان په پښتو ژبه (۹) عالمګیر یم — ۱۹۲۶

زه د یار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که په دوبېږم په اوبه یا په اور سوځم — د سروشونه وپه آتش وپه آب خوښ یم

چې د یار د خال وخط نښې پکې وي — زور زدسر په مطالعه د کتاب خوښ یم

ترداپوچه ګفتګو یه چې بې اورم (۱۰) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست وخراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهم مسری یې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".

(۲) دا مسری په "ق" چاپ کی داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپی دیوانونو کی داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپی دیوانونو کی "بله نشته" او د "خ" په لومړی نسخه کی "نوره څه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کی "بنده" راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپی دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده "خوشالی ترډا پهورته د نور کومه".
او په مصوره نسخه کی دا بیت داسی دی: "خوشالی ترډا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیر یم".

(۷) دا بیت په قلمی نسخو کی نشته لومړی مسری یې په "ق" چاپ کی داسی ده "همیشه په غوبناري دهجران اورم"

(۸) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "یو خوشال سل ختک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه "ترودا نور وګفتګو یو چې یې اورم". لومړی بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمګړی نسخه کی نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — له دې هسې بېدارۍ نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یار سره په سوال و ځواب خوښ یم (١)

د طوبې د ونې سیورې مې خوښ نه دي — ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

١٤٣ — دیار د هېرې غم خوارې یم عاجز کړې
رحمان ځکه په خوړدن د شراب خوښ یم — ١٦٣٥

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو و بېښته مې د صورت بې عشقه نه دی — خوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم (٢)

د وصال مرغه (٣) د اوښکو د انو راګړ — لکه د ر و لعل په غاره د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته — د دوهې په غاره ناست شاه جهان یم

روښنایي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لاره روان یم

د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم — پلې شر په لویه لاره د هندوستان یم (٤)

بې مینه مې هېڅ حال د صورت نشته (٥) — لکه بې مال و متاع تش دوکان یم

د هوس بلبل و بېساه راباندې نه کا — د افلاس په کبل کې د خزان یم

و یار لو سوته خاک تر تلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم (٦)

چې د یار په مینه سر و مال بندمه — خلق وا وري هغه زه عبدالرحمان یم (٧)

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٢) د "خ" لومړۍ نسخه کې "د خپل کروان یم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلی دی.

(٣) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزې د اوښو دانې راکړ".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تور د زلفو د اشنا کړم".

(٥) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بې له مینې مې هیڅ حال د صورت نشته".

(٦) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د ماد انو تر تلیو لاندې خاک یم".

(٧) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

۱۴۴ — ۱۹۴۸

پـه هر دم کې نوې نوې تماشې کـړم
زه رحمان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم — هم په دا لکه دریاب د دُرو کان یـم [1]

مرګې ترېخ دی چې ژوندون د چا شیرین شي — زه خورسند دیار تر وصل په هجران یم

ناداني مې دانايي شوه لکـه طـفل — په ناپاکو ګوهرو کې پاك دامان یم

چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سلېمان یـم

تن مې څه کړې چې زړه یار را څخه یوړ — بیهوده د خالي خونې نګهبان یـم

لکه ګل چې په نارمات کړې او بزاندوي — زه هم هسې د ژوند و د مړ و ترمیان یم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

۱۴۵ — ۱۹۵۶

خپل جانان مې هسې نقش د ی په زړه کې
نه پوهېږم چې رحمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یـم — تر دالا په دا غوښېږم چې پناه یـم [2]

چې یوسف (ع) غوندې هزار یکښې پراته دي — بند بوان د هغه سبب [3] ذقن په چاه یم

چې لې قد و قامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروی د خپل آه یـم [4]

د سپین مخ د تورو څڼو لـه رغبته [5] — منت بار د هر سفېد او هر سیاه یـم [6]

---

(۱) دا غزل د "خ" له یمي قلمي نسخې نه نقل شو .

(۲) دا غزل د "خ" په دویمه نسخه کې نشته او دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی : "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — تر دالا په دا عاجزیم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — لا پردا زهیرېږم چې لسترګو لې پناه یم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې دی : "ژوبلې ژوبلې د خوبانو په نګاه یم — تروخولا په دا هوښېږم چې پناه یم".

(۳) په قلمي نسخو کې د "سبب" پرځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.

(۴) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې دی : "چې یې قد و قامت و وینم په سترګو — عندلیب په سهی سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دویمه مسرۍ داسې ده : "عندلیب د سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې ده : "عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
او مصوره نسخه کې داسې ده : "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم . (پاته په ۱۰۷ مخ کې)

لکه خوک چې په خره سور وي مخ یې تور وي ... زه هم هسې ترخیل خدای پورې روسیاه یم[1]

د رقیب خبرې[2] ورم د یار د پاره ... دعاګوی هم د نیک خواه هم د بدخواه یم[3]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[4] ... نه[5] خبر په عبادت نه په ګناه یم

ښاخ د زلفو یې پخپله خدای راټیټ کړ ... ګڼه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم[6]

ځان هرګوره ناګاره راڅرګندېږي ... له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم[7]

بې صبري د یار په وصل کې مهجور کړم ... د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېر وو هم بیا آه کړم ... په نارو نارو[8] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو یې راښکلم زه وځان ته ... هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم[9]

لکه بار دوني پوخ شي ځنې رژي ... زه هم هسې بار ترلې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو ... خو حېدلی تر[10] چمل و ترپنجاه یم

د (۱۰۶) مخ د پاڼېلیکونو پاتې: (۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبته" پرځای "زینته" راغلی دی.

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب پ" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهر سیاه یم".

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه خوک چې په خره سور شي مخ یې تور شي".

(۲) د "پ" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلی دی او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اورم د یار دپاره".

(۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نیکخواه هود بدخواه یم".

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پرځای "زه" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ښاخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړ ګڼه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هرګوره څرګندېږي له هغه ورده راهسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هرګوره ناګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ، "ب پ" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوځکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکلمه خپل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبه جذبه یې راکښوم وځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلی دی.

۱۴۶   ۱۹۷۱

د رقیب علاج آسان دی بلا داشوه (۱)

زه رڼاح [۱۰] له خپله یاره نا ویساه یم

زه یودم د ستا له غمه بې غم نه یم
بې غم ستا له ذکره فکره یودم نه یم (۲)

هر زیارت له چې در وم [۳] مراد مې ندې
زه زایر [۴] د بت خانې د حرم نه یم

ستا د در په تورو خاورو باندې خوښ یم
بې تا خوښ په تماشا د ارم [۵] نه یم

چې د [۶] ستا په تماشا یم خبر شوی
نور خبر په تماشا د عالم نه یم

بې د ستا له زیبا مخه وبل مخ ته
منتظر دیوې ستنې قرسوم [۷] نه یم

که د ستا د ښکلي مخ عاشقان ډېر دي
زه په وار وکې اول یم دویم نه یم

که له غمه دې ونه مرم حاله [۸] وایه
چې یا دیو یم یا دواب [۹] یم آدم نه یم

سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې
لکه غشی خو [۱۰] فساد له ره سم نه یم

زړه مې ستا په غمزه غوځ دی غزا وشوه
که په لاسو په پښو روغ یمه ګرم نه یم (۱۱)

خم د زلفوم [۱۲] محراب دکړو وروځو
څه [۱۳] د مار و دلرم په ښېر خم نه یم

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی ده: "د رقیب علاج آسان دی که لې خدای کړ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۳) په چاپی دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی "حُمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی "زاهد" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کی "حرم" راغلی دی.
(۶) په چاپی دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی "دا" او د "خ" په لومړی نسخه کی "ن" راغلی دی.
(۷) په چاپی دیوانونو کی "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کی "سیم" راغلی دی.
(۸) د "خ" په لومړی نسخه کی "راته" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړی نسخه کی "دیوال" راغلی دی.
(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کی "زه" او د "ق" چاپ کی "و" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسې دی: "زړه مې ستا په غمزه غوځ دی بلا داشوه که په لاس په پښو روغ یم کرم ندیم".
د "خ" په دوهمه نسخه کی دوهمه مسری داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ یم کرم ندیم".
په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کی داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ خوګرم ندیم".
(۱۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کی "لې" راغلی دی.
(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کی "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کی دا مسری داسې ده: "پېچ وخم په خبر د مار و دلرم ندیم".

کہ مې کم وبېش لہ لاسہ واقع کېږي[1] | یم سرې شکم لرم بې شکم ندیم[2]

زہ د بېلتانہ لہ لاسہ[3] ژاړم

واقعہ دہ ډېرہ گرانہ هېڅ گرم ندیم[4]

۱۴۱ — ۱۹۸۳

هسې تېز دړومي دوران | گویا برق دی درخشان[5]

د آسیا پہ څېر[6] گردش کا | پہ زمین باندې آسمان

ککرې دي د سر یو | چې وریږي تر دا میان

پیدا کېږي فنا کېږي | نہ یې سرشتہ نہ سامان[7]

نہ یې سرشتہ نہ سامان شتہ | نہ یې حد شتہ نہ پایان[8]

---

(۱) دا مسرۍ پہ چاپي دیوانونو کې داسې دہ: "کم وبېش کہ مې لہ لاسہ واقع کېږي".

(۲) دا مسرۍ د "خ" دوهمہ نسخہ کې داسې دہ: "هم سرې یم نس لرم بې شکم نہ یم".

(۳) پہ چاپي دیوانونو او د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې "لہ غمہ" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخہ: "دا واقع دہ ډېرہ گرانہ هېڅ گرم ندیم
د "خ" لومړۍ او دوهمہ نسخہ کې داسې دہ: "دا واقعہ دہ ډېرہ گرانہ هېڅ گرم ندیم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز دړومي دوان | گویا برق دی دآسمان".
د "خ" دوهمہ نسخہ: هسې تېز دړومي دوران | گویا برق دی دا جهان".
مصورہ نسخہ: "هسې تېز دړومي روان | گویا برق دی دا جهان".
د "خ" لومړۍ نسخہ: "هسې تېز دړومي روان | گویا برق دی دا سمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "دود" راغلي دي. (۷) قلمي نسخې: "نہ یې سرشتہ نہ سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ
نہ یې حد شتہ نہ پایان شتہ | نہ یې سرشتہ نہ سامان". "پ" چاپ: نہ حد نہ ونہ پایان شتہ | نہ یې سرشتہ نہ سامان".
"پ پ" چاپ: "نہ یې حد نہ یې پایان شتہ | نہ یې سرشتہ نہ سامان".

ځینې ډ ول وهي ښادي کا ــــ ځینې وير کا د خپل ځا ن
ځینې شمع غوندې ژاړي ــــ ځینې ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی ــــ که يې ګورې يو بيابان (۱)
که يې ګورې يو ګلشن دی ــــ که يې ګورې يو زندان (۲)
يوه هسې تماشا ده ــــ چې يې هيڅ نه شي بيان (۳)
کيفيت يې موندہ نه شي ــــ په دليل او په برهان
چې يې کومه خوا رفتن دی (۴) ــــ يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)
هيڅ خبر نه دی انسان

١٤٨ ــــ ١٦٩٦

د بر ياران وو د ګل خان او جمال خان ــــ په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)
دهمه وار و يارانو مخ د ې تورشي (۷) ــــ که به خوک وبله (۸) ياري کا په داشان
چې يو يار په سيوري پروت وي (۹) بل په اورکې ــــ وهغوته به خوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي ــــ صد رحمت شه په ياری هم د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کی نشته.
(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هيڅ نشته بيان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې يې هيڅ نه شی بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هيڅ بيان".
(۴) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".
(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کی نشته . دوهمه مسره يې د "خ" په لومړی نسخه کی داسې ده :
"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وار و يارانو مخ يې ورک شه".
(۸) "ق" چاپ : "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ : " هيڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شی- صد رحمت شه په ياری د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه : " هيڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شی صد رحمت شه په يارکه د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : " هيڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شی صد رحمت شه په يارکه د ګل خان".

په داهورته[1] د يارئ شرطونه څه وي — چې په اورکي د وارهٔ وسوځي يکسان
چې له آله له اولاده سره وسول — خداى دي نه كاشوك داهسي مظلومان
چې په اورکي يو د بل د پاره سوځي — مالېدلي نه وو هسې مخلصان
څه رنګ شوخ ووهغه اوراوهغه خلق — چې لي مر نه کړ و داوښکو په باران[2]
الغياث دى الغياث دى الغياث دى — چې انسان كا هسې ظلم په انسان
د نمرود چارې مې وليدې په سترګو — چې لي اچول وا وروته نبيان[3]
هم دې ځمکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] — چې نه ځمکه په نار وشوه نه آسمان
هم دې لويو لويو غرونو ته حيران يم[5] — چې ونه لوښته له ويخه سرغلتان
له دې خپله سپيه نفسه مې زړه بد شو[6] — چې اوبه ښبني ياخواره خوړي په جهان
عالم وايي چې قيامت به په جمعه وي — وليد ما په يکشنبه په دا دوران
هزار حيف دى چې داهسې رنګه چارې — واقع کېږي د دنيا په سود و زيان
سربند نه ګويا د بنت کربلا و — چې سيلاب شو د سر و وينو پرې روان[7]
په عيسى اوپه دجال کې ګناه نشته[8] — دا مکرونه دي د نفس ود شيطان

---

(١) د "خ" دوا رو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داهورته " راغلى دى.

(٢) د "خ" لومړۍ نسخه : " چې مړ نه کړه هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه : "چې يې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".

(٣) "ق ، ک" چاپ : " چې به يې اچول وا وروته نبيان".
"پ" چاپ : " چې يې اچول ژاور ته نبيان ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې يې اچول وا ورته مرسلان".
دوهمه نسخه : " چې يې اچول په اورکي مرسلان".

(٤) "پ" چاپ : " هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : " ودې ځمکې وا سمان ته تعجب يم".
دوهمه نسخه : " ودې ځمکې واسمان وته حيران يم".

(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ودې لويو لويو غرونو ته حيران يم".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".

(٧) دا بيت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې نه نقل شو ، په چاپي ديوانونو او نورو نسخو کې نشته.

(٨) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ګناه نه ده ".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل پخپله — داهمه واړه تقدیر دی د سبحان (۲)
هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي — چې یې زړه شي هغه کاندي پادشاهان (۳)
شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه — په خونونو واړه ملك د هندوستان (٤)
و دارا او اورنګ زیب وته حیران یم (۵) — چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)
د حسن حسین غزا دې څوك په زړه کا — چې همه واړه په تیغ شول شهیدان (۷)
د دوی غوښې او هډوکو ینو رغړولې — بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)
هر چې اهل د دنیا دي حال یې دا دی (۹) — که سړی دی که پیری دی که حیوان
آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني (۱۰) — په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې — په هوا کې هم دغه کاندي مارغان
خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱) — همه واړه یو تر بل مشت وګریوان (۱۲)
مرداري د دې دنیا خو هم دغه ده — ځکه بېرته ځني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
نوموړی مسری د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".
(٤) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه په خوېونو واړه ملك د هندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې بې خسا کړ په خونونو واړه ملك د هندوستان".
(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "و دارا و اورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "و دارا و اورنګ زیب ته دې څوك ګوري".
(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې په ځان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې ترداميان".
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د دوه غاښي او هډ یې په وینو رغړولو هسې بې حساب خلقه شوله توپان".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هر چې آل د دې دنیا دی حال یې دا دی".
(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مځ د ځمکې وبله وژني".
(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت و په ګریوان".

۱۴۹   ۱۷۲۵

مکاري د زماني څه هومره نه ده
چي رحمان يې چا ته وکاندي بيان (۱)

دنيادار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه چين (۲)
هيڅ کم نه دی تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه سنه دی زما شعر نمکين (۳)
مراد له توروسپينو واړه د لبريده — موقوف نه دی دغه (۴) کار په توروسپين
چي رنگين رنگين مضمون پرې کښلی نه وي — څه په کار دی د بياض ورق رنگين (۵)
مرتبه د سليمان چي چا لره ورشي (۶) — هيڅ پوره نيمگړی نه دی په نگين
خوند په خوله دی نه په ښخښه نه په خواږه دی (۷) — آب و خوړ که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دی که په خس وي يا په خاوري (۸) — څه حاجت دی په بستر و په بالين (۹)
مصري توره هم په بد غلاف کې زنګ شي — خداى خوك مه کړه د بدانو هم نشين

۱۵۰   ۱۷۳۴

څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه ، " چي يې زه رحمان کريم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چي رحمان يې که و چا وته بيان ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۳) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين".
د "خ" لومړی نسخه: " بلکه به دی زما سبز نمکين".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".
(۵) د "پ" لومړی نسخه " کار رنگين ".
(۶) د "پ" لومړی نسخه ، " چي خداى چالره مرتبه دسليمان ورکا ".
د "خ" لومړی نسخه : " که خداى چالره پخه دسليمان ورکه".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خداى چالره نتيجه دسليمان ورکه".
(۷) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواږه دی".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په شکسه نه په خواږه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواږه دی".
(۸) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ : " خاوري".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين".
(۱۰) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين".

که تري ولو ښته شاهان او سلطانان
هېڅ نیمګړی په چا نه شو د اجهان[1]

که هزار هزار فنا شي په یو دم کې
بیا پیدا شي په یو دم کې هزاران

درفتن د آمدن حساب یې نشته
لکه بحر چې لهېږي بې پایان

یو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم
هم دغه زده چې ورېږي شي په ځان

پیغمبر غوندې صاحب تر دنیا تېر شو[2]
دا دنیا یې ورانه نه شوه په هجران

چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو
د چا یاد وي ما وتا غوندې سګان

که غلبیل کړم د تمامې دنیا خاورې
بیا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوی د نام و د ننګیال یې پاتې نه شو
چې دعوی یې کړه د نام او د ننګیان

که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه
دخپل پلار او د نیکه په ګورستان

چې یې ته په دوارو سترګو ننګولي
ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چې مدام یې په قربان قربان بللي
اوس دې غوږ دره باندې وکا چې قربان!

١٥١ د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم[4] ١٧٤٦
چې یې او ربل شوی نه دی په دیوان

ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان
له عاشق سره کینه کړې که احسان

له احوال دې چا نه زده چې به څه کړې
که جور که لطف کړې عیان[5]

رنځ راحت د عاشقانو وا ړه ته یې
دا دروغ دی که وصال دی یا هجران

هغه شونډې چې خوږې دي تر شکرو
له تخلوې عار نه کا عاشقان

رجوعات د بنا یسته ؤ چا ته نه وي
هرګز نه وي سرکوزي د سروي شان

---

(۱) داغــزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نیمګړي نسخه کی نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کی، د "ولو ښته" پر ځای "ولنبسل" راغلی دی.
(۲) "ق ، ک" چاپ : "محمد علیه السلام تر دنیا تېر شو".
(۳) قلمي نسخې : "که غلبیل کړې د تمامې دنیا خاورې بیا به نه مومې دارا او شاه جهان".
(٤) "ق ، ک" چاپ : "د رحمان دې سوزان شعر ته حیران یم".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه : "کله جور کله غوږي کړې عیان"! او دا غزل د "پ" په نسخو کی نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایست د هېڅ انسان [1]

قصد تر هسې حده ولې کړی ګل رخه — چې له دېره نازه وژني عاشقان

د مرېي صورت څه روغ له کاڼي نه وي — نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان [2]

وهرچا وته [3] چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان [4]

ستا له جوره زهره [5] نه لري چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي ویران

خوار حېران لکه عاشق دی ستا له درده — خدای دې هېڅوک هسې نه کا خوار حیران [6]

لکه دېر وایي د وصل راحتونه — دغه هسې د فرقت دی سخت زندان

د رخسار نښې دې وار د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان

له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولید ستا د حسن ګلستان

کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان [7]

رنګ د روی دې لري رنګ د سروګلونو — توري څڼې دې ښا خونه د ریحان

سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه ښکلي وار تورې د قرآن

وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي — کل خیریت [8] دی کوهي ستا د زنخدان

که د درو تجلی ده دېره دېره — د رتا رېک شي چې ظاهر شي ستا دندان

ته سلطان د ښایسته وې د لبره [9] — دا نور واره ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخو کې د "مرېي" پر ځای "سړی" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کی "وهرکار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړی نسخه کی "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کی "چاره نه لري" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کی نشته.
(۸) "ق،ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کی "دا وادره" راغلی دی.

کە د انور ښایستە ستوري ویل کېږي — تە خورشید خوندې صورت لرې عیان[١]

لە هرچاچې اوربېدە شي دغە وایي — چې ښایست دې زرە نە لرې نقصان

درولعل شو ویل د رحمانٌ خکە[٢]

١٥٢ — **١٧٦٩**

چې دی ستا دلعلو وشونډو شوګویان

چېرتە د یار شونډې چېرتە غم د دل وجان — چېرتە کمتی لال او چېرتە لعل د بدخشان

پاك ومنزه دی عشق د نفس لە خاصیتە — چېرتە چاه د ګیډې چېرتە چاه د زنخدان

لږ تفاوت نە دی د رندی او د زاهد ی — چېرتە خلمي جونه چېرتە کونډې یتیمان

وارە بې وقوف دي کە څوك دین پە دنیا پلوري — چېرتە پنځه ورځې چېرتە عمر جاودان

زار شه دهوا وحرص خیال ترقناعتە — چېرتە ملك د مصر چېرتە ده د غلامان

نه شي د ملنګو دخانانو سره کلی[٣]

١٥٣ — **١٧٧٥**

چېرتە عزیزخان چېرتە ملنګ عبدالرحمٰن

فراموش مې دی دستا پە مینه خان — خان لا څه دی بلکه عمر جاودان[٤]

لکه زه چې ستا د درپه خاور وخوښ یم — هومره عیش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چې ستا د غم پېنه وړنه اخلم — هومره پېنه اخستی نه شي پهلوان[٥]

هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې — چې آګاه نه یم په سراو په سامان

هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه — چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان

دا به څرنګ شي چې ته دکال وعده کړې — په مانه تیرېږي بې تا یو زمان

---

(١) دابیت د "خ" پە لومړی نسخه کې نشته ، پە "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق، ک" چاپ ، د "خ" دوهمه نسخه او نیګمړي نسخه کې "روښان" او مصوره نسخه کې "تابان" راغلی دی.

(٢) قلمي نسخې : " تروویل دړحمان درولعل شو ځکە"

(٣) چاپي دیوانونه : " نه شي دخانانو د ملنګو سره کلي". د "خ" په لومړی نسخه کې "وبله کلي" راغلی دی.

(٤) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " عیش جاودان" راغلی دی.

(٥) دابیت د "خ" په نیګمړي نسخه کې نشته ، په "ق، ک" چاپ کې " دسرپېنه وړنه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم — لټوم دې په هر ښهر په بيابان

۱۵۴ — ۱۷۸۳

که له دره يې شړې کړې پرېږدې ته (۱)
د پرمين دی ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شم پرم زه غمونه د هجران — هومره ډېر دي لکه رېګ د بيابان (۲)

دسرې د دښمنۍ توان مې نه وُ — خدای را پېښه دښمني کړه د آسمان

لکه خوك چې د اوښ بار په مېږي کېږدي — هسې زه يم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لکه اور د بېلتانه چې په ما اوري (٤) — چا لېدلی ګنه اور دی په دا شان

د يار غم به مې هغه سړی په شمار کړي (۵) — چې شمېرلي يې وېښته وي د خپل ځان

که څوك وايي حال دی څه دی په هجران کې — په خاطر دې تصور کا د و زخيان

ناقرار زړه (۶) مې د يار په هوا والووت — تش صورت مې په ځای پاتې شو پرېشان (۷)

د يار يادمې (۸) زړه په غېږ ستر ګو يوړ — لکه بت په دېوال کښلی يم حيران

ماوې زړه د مومن عرش دی خبر نه وم — چې به عشق زما دا عرش (۹) کاندي وېران

عاشقۍ تر هغه حده بې هوش کړم — چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لوردلوره د تهمت په غونډو وېشت شم — ملامت را باندې وايي درست جهان

۱۵۵ — ۱۷۹۵

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی
په ويل به څه ګروهېږي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شړې ګناه يې کوم دی   د پرې دستا په مخ مين دی يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوبه شم پرم - درد غمونه د هجران   هومره ډېر دي لکه شګې د بيابان " . دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق ، ک" چاپ : " په خپل يار پورې ناتوان " راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دی: " لکه غم د بېلتانه چې په ما اوري".
د "پ" لومړۍ نسخه : " لکه ستا د بېلتانه کاڼي په ما اوري". (۵) قلمي نسخې : " زما غم به د هغه سړي په شمار دي".

(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې " روح " راغلی دی.

(۷) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او نسيمګړي نسخه کې " حيران" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ کې " دم" ، "ق ، ک" چاپ کې " غم" راغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته . دوهمه مسره يې په چاپي ديوانونو کې داسې ده:
"لکه بت چې په دېوال کې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " زړه " راغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان — زه يې هسې خوار کړم لکه شګې (۱) د بيابان
زه د عشق په کار کې تېر تر سره هم تر مال يم (۲) — کښکې که په سر مې د امشکل کا خدای آسان
کښېوتم د عشق په آدم خور و ګرداب نو — نه په وړاندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان
رنځ د عاشقۍ چې زه ظاهر کړم و طبيب ته — هېڅ ويلی نه شي طبيبان او حکيمان
شهرياران د دنيا واړه ګدايان دي — زه د عشق په اور کې سوی سرګردان (۳)
نه مې حال وچا ته وې چې داخه دی — عالم واړه په فکرت تللي حيران
د عشق اور را بان دې بل نه شو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم کې چاك ګرېوان

راشه عاشقي مه کړه رحمان (رح) اوکه نه وي
۱۵۶ — تل به په اور نا ست يې که بادشاهي د جهان — ۱۸۰۳

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حېران
د قضا په حبل تړلی — په مثال د بنديوان
شېرين ځان ور ځنه د رومي — نه يې زور رسي نه توان
که بندي مال و ملك واړه — هېڅ رنګ نه مومي امان
نه يې مل نه يې حامي وي — درد يې ورشي په څپل ځان
درمانده ورته ولاړ وي — وزيران او وکيلان (۴)
هېڅ دارويې کړلی نه شي — کوز کوز ګوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهم نسخه کې "لوته" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کار کې تېر تر سر و مال يم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کار د بار کې تر سر تېر يم".
د "خ" دوهم نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سر و تر مال تېر يم".
مصوره نسخه: "زه د عشق په کار و زار کې تر سر تېر يم".
نيمګړې نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سر تېر يم باري څه کړم".
(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برېښي.
(۴) د "خ" په نيمګړې نسخه کې "اميران" راغلی دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي ... زره يې چوي په ارمان

چې يې روح له تنه بېل شي ... نور پرې ژاړي فرزندان

يو ساعت وربانديې ژاړي ... آخر صبر کا خوا ران

بيا يې غسل له ره واخلي ... په تخته باندې عريان

په جامو يې هوسېږي[1] ... مرده شوی او غسالان

چې له قبره يې بازګشت شي[2] ... مال يې يوسي ميراثيان

په مسند يې دعوی کاندي ... هم دوستان هم دښمنان

سهيلي به يې تالا کا[3] ... هغه خپل مصاحبان

نام نښان يې هسې ورک شي ... لکه عين بې نښان

نه يې نقش پاتې کېږي ... نه يې اسم په جهان[4]

دا دنيا آب روان ده ... نه شي نقش په آب روان

که هزار رنګ ابادي کا[5] ... نهايت خانه ويران

لکه باد هسې به تېر شي ... کاروبار ددې دوران[6]

۱۸۲٤ دا بيان دور و دراز و ... ۱۵۷
کوتاه قطع کړ رحمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خوشاليږي" راغلي دي.

(۲) په قلمي نسخو کې "بازګشت کا" راغلي دي.

(۳) چاپي ديوانونه : "سهيله يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيله دده تالاکه".
مصوره نسخه : "سهيله يې هم تالاکه".

(٤) په قلمي نسخو کې "زمان" راغلي دي.

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني که".

(۶) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کې : "هغه دور د دوران".

که ګڼوا تر آشنایۍ وی بېلتون[1]
ما به نه وَ له چاکرۍ پیوستون

چې مې یار په سترګو ولید ما ګومان کړ
چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون

په نیمګړې داد خبر د فلك نه وم[2]
چې به بیا شي په ستنه را څخه ستون

نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم
سکه ترنن ورځې بهتره وه پرون

هر زحمت چې پر ما راشي شکرانه کړم[3]
عاشقۍ تر هسې حده کړم زبون

اوس که لاس یې بله مړم هېڅ سود نه کا
هغه چار چې مې له لاسه شوه بېرون

لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي
محبت یې له حجابه کړم بېرون[4]

چا چې رخه له سینه مخه را کوله
اوس دې سوځي په نیلي ګرځي د ګردون

په دا هسې حال کې څرنګ صبوري شي
چې دښمن دې کامراني کا ته محزون

که په صبر سره تور کاڼي لعل کېږي
لعل یې مدکړې په دا هسې شوا خون[5]

د دنیا هوس په ما باندې حرام شو
د هوسې هسې کړم شپه په مېږ تون[6]

دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی
چې وما وته لولوي صبر و سکون

۱۵۸

و رحمان ته ځان هغه ګړی آسمان شي
چې د ستا په غم کې[7] ناست وي سرنګون

۱۸۳۷

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسرې دا ده :" که ګڼوا له آشنایۍ نه وی بېلتون".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړی داد فلك د خبر نه یم".
(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه " راغلی دی.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګر خون" راغلی دی.
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې د یار په غم کې" راغلی دی.

و

هېڅوك مه شه گرفتار د تورو زلفو ‎ ‎ ‎ مه اسير شه[١] په كفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پرېشان وي ‎ ‎ ‎ هر چې كاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم كله قراري وي[٢] ‎ ‎ ‎ څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

څو يې صبح[٣] د قيامت دميده نه شي ‎ ‎ ‎ ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع[٤] د سپين مخ شي باندې بله ‎ ‎ ‎ گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار كا د عاشق د خاطر خونه ‎ ‎ ‎ چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو[٥]

چې تمام جهان يې نښتى دى په دام كې ‎ ‎ ‎ څوك به څه كاندي انكار د تورو زلفو[٦]

زه له كوم، يوه كمنده سر وكاږم ‎ ‎ ‎ كمند ونه دي هزار[٧] د تورو زلفو

هومره زړونه يې پېيلي په هر تار دي[٨] ‎ ‎ ‎ چې تسبيح كړه خداى زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب كا دره ماته ‎ ‎ ‎ چې پرې راشي دره دار د تورو زلفو[٩]

---

(١) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "اسير مه شه"

(٢) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "د محشر عالم به كله په قرار وي"، خو "پ" چاپ كې د "كله" پر ځاى "څرنگ" راغلى دى.

(٣) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولې صبح".

(٤) مصوره نسخه : "ككه".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي حلقه مار د تورو زلفو". او چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه كې "چې حلقه شي" راغلى دى.

(٦) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به كاندي څوك انكار دررو بښانو".

(٧) د "پ پ" چاپ : "بسيار".

(٨) د "خ" لومړۍ نسخه : "هومره زړونه يې پېيلى هر تار دي".

(٩) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.

ملك د هند او د حبش یې واړه زبر کړ[1] — چې پیدا شو شهریار د توروزلفو

سامارا نوغونډې ګرځي په ګنجونو[2] — نه شي هیڅ په زړه کې ډار د توروزلفو

که بل مار چیچل په لاسو یا په پښو کا[3] — په زړه خوله لګوي مار د توروزلفو

۱۵۶   د رحمان ترقلم مشك وعنبر وریږي — چې آغاز یې کړ اشعار د توروزلفو   ۱۸۵۱

اوښکې نه لري حساب زما د سترګو — بې حسابه شو سیلاب زما د سترګو

سیاهي مې همه واړه سفیدي شوه — هسې پر یولې شو کتاب زما د سترګو

که مې سره دي که سپین دي که مې تور دي[4] — اوښکو یووړ هر اسباب زما د سترګو

چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شو — حبطه شو آب وتاب زما د سترګو[5]

چې ګوهر مې په دا ګرمو اوښکو نه شو[6] — مګر کانې دی حباب زما د سترګو[7]

که نور خلق د آفتاب په رڼا زیست کا[8] — مخ د ترکو دی لمر افتاب زما د سترګو

مایې خیال لره ابلق د سترګو زین کړ — قدم نه ږدي په رکاب زما د سترګو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك د هند د حبش واړه زبر زبر کړ".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ملکلو نو" راغلی دی.
(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چیچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "د بل مار چیچل پر لاس و یا په پښو وي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "که مې سره وي که مې تور که مې سپین دي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "که یې سره دي که یې سپین دي که یې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره وو که مې تور وو که مې سپین وو".
(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما د سترګو".
"ق ،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما د سترګو".
"ق" چاپ : "حیف چې پاتې شي آب وتاب زما د سترګو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما د سترګو".
(۶) چاپي دیوانونه ، مصوره نسخه ، او د "خ" لومړۍ نسخه : "چې ګوهر یې په دا ګرمو اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې ګذران مې په دا ګرمو اوښکو نه شي.
(۷) مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "مګر کانې شه حباب زما د سترګو".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک د افتاب په مخ کې ګرځي".

چې مې[1] نقش په زړه سرې شونډې د يار شوې — کاڼ د لعلو شو ګرداب زما د سترګو

لکه تښتي وحشيان له مردمانو[2] — هسې وتښتېده خواب زما د سترګو

ما رحمان چې سترګې روڼې په خپل يار کړې[3]

اوس محال شو[4] اجتناب زما د سترګو

۱۶۰ — ۱۸۶۹

هر ساعت زما د غوږ په تا وولو — د فلک لاسونه شنه شوه تر څنګلو

هو من غم د بېلتانه را باندې راغی[5] — چې حساب يې نه په خوله شي نه په ګڼلو

هغه سترګې چې نرګس وې هم با دام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شيرينې وې تر قندو — ما هېڅ فيض ترې بيا نه موند بې سکنځلو[6]

دا کاږه کاږه باڼه او کږې وروځې — نور څه نه کا بې کړو وکړو وهلو[7]

په شپه نوکې د عاشق په وينو سرې کا — سبا پورې کا نکريزې په منګلو

دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی د سرو ګلو

دريغه مرګ يې په دنياکې نيمه خوا شوې — ښايسته غوټۍ يې پرې يستې د ګلو[8]

هسې بند شو په کمند د تورو زلفو

چې حيران يم د رحمان په خلاصولو[9]

۱۶۱ — ۱۸۷۰

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، مصوره نسخه : "چې يې نقش".

(۲) د "ب پ" چاپ : "لکه وتښتي وحشيان له مردمانو".

"ق، ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشيان له مردمانو".

مصوره نسخه : "لکه تښتېنند وحشيان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړي نسخه : "ما رحمان چې په سترګو روڼې په خپل يار کړې".

(٤) چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلی دی.

(۵) په مصوره نسخه کې "اوري" راغلی دی.

(۶) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه : "لو رڅه نه کړي بې کړو وړو د ويلو".

(۷) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حو حيران يم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د ميو ورکړ و لبانو ‏ ‏ اوريې پورې کړ په کور د ميخوارانو

چې دې جوړه کړه لينده د کږو وروځو ‏ ‏ ځو به ښکار کړې په حرم د غزالانو[1]

چې دې اسهر د څڼو په زلفو کښېښود ‏ ‏ معطر دې کړ دماغ د ديوانګانو

په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو[2] ‏ ‏ سربلنده شوه خرقه د خاکسارانو

ګڼه غشي واړه بېرته ځي له نښې ‏ ‏ زه ازار کړم ستا کږو وږو[3] مژګانو

چې زما د يار تر منځه جدايي کا ‏ ‏ کاڼي پرېوځي په خونه د بدانو[4]

که مې چېرې خواست د خدای په در قبليږي ‏ ‏ سوال به زه د عمر کړم د مهوشانو

سور پېزوان دې په سروشونډو هسې ښه کا ‏ ‏ لکه جيم په قلم ښکلی کا تبانو

د سرو تيک دې شهزاده په جبين پروت دی ‏ ‏ ښينکی خال دې محاصل په بنديوانو

دواړه لبچې دې وښلې مصري تورې ‏ ‏ درپوهېږم سر به پرې کړې د خوارانو

١٦٢

ستا له غمه په ځان زه د رحمان سوځي

لکه شمع په زيارت د شهيدانو

١٨٨١

چې کوتلی وې په تيغ ستا د چشمانو ‏ ‏ سرحلقه دی د جمله و شهيدانو

ستا وصال د سر پرېکړيو دی دلبره ‏ ‏ ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو

د پيرې سوړی عاقل له ضرور دی ‏ ‏ دا مقام دی د سرتور و ديوانګانو

په سرپوښ محل[5] کې نور د آفتاب نه وي ‏ ‏ دا دولت دی نازل شوی په ډاګيانو

هم په دا زماله سترګو وينې ځاځي ‏ ‏ چې دې نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخې : "خوب دې زوبکړي د حرم په غزالانو".
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پيدا شو" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه اداکړم ستا کږو ووږو مژګانو".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "زه اداکړم ستا کږو وکږو مژګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه : "زه اداکړم ستا کږو وږو ځوميش ګانو".
(٤) دا بيت او ورپسې څلور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرولبو هسې زیب کا   لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

١٦٣   ١٨٨٨

ماسواله یاره هرچې دی رانه

واړه کفر دی په دین دعاشقانو

که نظرکا څوك په کار د درویشانو   خود به ووینې وقار د درویشانو

په دغه لارې به ورشې خدای رسول ته(١)   که څوك یون کاندي په لار د درویشانو

هر گفتار به یې دخدای په در قبول وي(٢)   چې قبول یې(٣) وي گفتار د درویشانو

په یوه قدم تر عرشه پورې رسي   ماالبدلی دی رفتار د درویشانو

هسې گرم بازار بل په جهان نشته   لکه گرم دی بازار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت(٤) کا پس له مرگه   چې بازار وي په مزار د درویشانو

بادشاهان د دنیا واړه یرې پراته دي(٥)   لکه خاورې په دربار د درویشانو

هر بهار لره خزان په جهان شته دی   خزان نه لري بهار د درویشانو

د جنت د باغ گلونه به یې هیر شي(٦)   که څوك ووینې گلزار د درویشانو

چې دنیا یې کړه دخدای د پاره ترکه   صد رحمت شه په روزگار د درویشانو

د قارون وحال ته گوره حال یې څه شو   راشه مه کوه انکار د درویشانو

په هرچا چې دغضب لینده کا سنځه(٧)   خطا نه درومي گوزار د درویشانو

---

(١) دابیت په مصوره نسخه کی نشته د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کی دامسری داسی ده : "په دغې لارې به ورشې وخدای ته".

(٢) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "قبول شي" راغلی دی.

(٣) "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.

(٤) قلمی نسخه : "طواف".

(٥) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړی نسخه : "بادشاهان ددې دنیا واړه پراته دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "بادشاهان د دنیا ورته پراته دی".

مصوره نسخه : "بادشاهان د دنیا واړه پراته دی".

(٦) "ق ،ک" چاپ : "به دې هیر شي". د "خ" لومړی نسخه : "به یې هیر دي".

(٧) په قلمی نسخو اود "ق ،ک" چاپ کی "غوکه" ، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کی "کښته" راغلی دی.

۱۶۴ — ۱۹۰۱

درست دیوان د ملاح زار تر دا غزل شه[1]
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

دپېښ وان خمی دي د زیب کا پر لبانو — توري زلفي دي ځنځير د عاشقانو[2]

دا سور ټیک دي شهزاده پر اوربل پروت دی — شینکی خال دي معاني د بندیوانو

دواړه لب دي ښایسته تر سرو یاقوتو — شرموله ده زلګۍ ستا د غندانو

دوه رخساره دي دوه سیب د سمرقند دي — پر سینه دي دوه نارنج د رنځورانو

دواړه لیچې دي کړې کښلي مصري توري — دروهږم سر به غوڅ کړې د خوارانو[*]

توري وروځې دي کږې پر جبین (زیبا کا)[3] — لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو

د پېغله سیوري عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو ملنګانو[*]

ستا وصال د سر پر بیکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو[*]

د لیلی د کوڅې سپی پر مجنون پېښ شو — په بار بار یې ښکلاوه پر دوو عینانو

۱۶۵ — ۱۹۱۱

ماسوا له یاره هر چې وي ملاح نه وا[*]
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

کله ځو په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کومې خواته لاړل حال یې څه دی — خبر نه یم د ګرزنګ له پریوتلیو[4]

له دې غمه مې زړه چوی که څوک خبر وي[5] — لږ په ما هم خبر وکړی خدای ساتلیو

پس له دې به چېرته درومې ځا مو کوم دی[6] — راته وایې د دنیا په سرای راغلیو

---

(۱) مصوره نسخه : "تر یو غزل شه".

(۲) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جیتونه په ځینو غزلو کې تکرار راغلي دي.

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې "که څوک څه راشي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبر بې ..." راغلی دی.

(۶) دریمې نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومو ځای مو کوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته درومم ځای مې کوم دی."
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومې ځای دې کوم دی".

ګوندې ستاسو په مخ زه هم پښنده شم(۱) لاس د خدای و در ته نيسي پسند ليو
هيڅ خبر يې په هيڅ لوري مو نه دي نه شي که دي غواړې شپه او ورځ په سپړو پليو
له ناپوهه خلکه نه کيږي پوښتنه زه و تاسې وته وايم پوهېد ليو(۲)
١٩١٩ خبر نه يم چې په باب مې کښلي څه دي؟ ١٩٦
زه رحمان په اند پښنه يم له دې ښکليو

د دلبرو په درګاه نه رحمت(۳) لرم نه جاه
غوټۍ مې د زړه ولې(٤) د چشمانو په نګاه
هومره قدر مې پرې نشته(۵) لکه قدر د ګياه
يو(۶) نظر رابانديې نه کا از براى عند الله
هيڅ له ځانه خبر نه يم چې يې څه لرم ګناه(۷)
که له غمه يې سر پټ کړم بل سر نه لرم پناه(۸)
١٩٢٦ د رحمان په خير و مه شه(۹) ١٩٧
حال احوال د چا تباه

---

(۱) چاپي ديوانونه او د "خ" قلمي نسخې : "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند يده شم".
(۲) دا دوه بيته د "خ" له دغې نسخې نه نقل شول او دا هم بيت د "پ دوړن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دويمه نسخه : "عزت"
(٤) د "خ" دويمه نسخه : "د زړه په دينې"
(۵) چاپي ديوانونه : "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "ترو نظر رابانديې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دويمه نسخه : "چې زه څه لرم ګناه". "ق ،ک" چاپ : "چې يې زه لرم ګناه".
(۸) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي ديوانونه او دوې قلمي نسخې : "د رحمان په خير دې نه شي".

ورځ دې تېره په شومځه کړه شپه له خوبه
خدای به کله یاد وې خانه خرابه

په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې
غافل مه شه د دې عمر له شتابه

دلته دم او قدم دواړه په حساب دي
پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه

راستولي خدای حساب دی په کتاب کې
خبر زده کړه له حسابه له کتابه(۱)

ته وخپلو نېکو بدو ته نظر کړه
چې بدې دې څو تېرې کړې له ثوابه(۲)

په هغه جهان به خرنګ ځواب وکړې(۳)
چې په دا جهان عاجز يې له جوابه

عاقبت به تورو خاورو لره درومې
ځان به څو څنډې په ګوته له ترابه(۴)

زه دې پېژنم په اصل کې تراب يې
ته چې ځان څنډې په ګوتو له ترابه(۵)

څو په دا جهان اوبه له تندې نه شې
په قيامت به دې سينه نه شي سيرابه

چې آفتاب يوه نېزه شي بيا به څه کړې(۶)
چې نن(۷) سيوري له تښتې له آفتابه

د کاغذ په کشتۍ سير کوې رحمانه
دا کشتۍ به دې مرګه کاندي غرقابه(۸)

۱۹۸

په ازار د چا راضي مه شه کالح نه لا
که خلاصی په قيامت غواړې له عذابه

۱۹۳۸

په ورځ ناست يې بې طلبه(۹)
په شپه خوب کړې بې ادبه

لاس دې وخاته له دواړو
هم له روژه هم له شبه

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېك و بد و ته له مخ پله چې ثواب دې څو تېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به خرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به خرنګ ته ځواب کړې".
(۴) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بيت او ورپسې بيت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "تو د به څه کړې".
(۷) چاپي ديوانونه: "اوس چې".
(۸) دا بيت د "خ" په دوو واړو نسخو کې نشته. لومړۍ مسرۍ يې په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سيل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي ديوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلي شوي نه هوري شوي ترمنځ(۱) ورك(۲) شوي مذبذبه

عبادت دي په ريا شو په مذهب کي بد مذهبه(۳)

مدام بندي په سبب کي بي خبر له مسببه

وايه تشي شرومبي شاربي خبر نه شوي له مطلبه

ته اوده وربانديي سور(٤) يي آس دي يون کا بي جلبه

تن دي تش په توره وسو آس دي داغ کړ بي منصبه(۵)

دراکب چي والك پردى شي سود يي څه وي له مرکبه

له ژوندیو سره ناسته(۶) له مړه دوه څو مرکبه

هلاك لوى شوي په اوبو کي اوبه نه پېژني کبه

لکه کاڼي يا کودري په دریاب کي تشنه لبه

ناآګاه ځان آګاه بولي(۷) دا خبره ده عجبه(۸)

مراد له زهده معرفت دی نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹ د رحمان شراب له عشقه ۱۹۵۳
نه له کورو له عنبه(۹)

ته شهلا(۱۰) يي شکر لبه ګلرخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې: "ترمیان".
(۲) چاپي دیوانونه: "ډوب شوي".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه کې "بي مذهبه" راغلې دی.
(٤) قلمي نسخې: "وربانديي ناست يي".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق ،ک" چاپ او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "ناست يي" او د "پ پ" چاپ کې "ناستا دي" راغلي دي.
(۷) قلمي نسخې: "ناګاه خپسوا ګاه بولي".
(۸) "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ: "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي دیوانونه: "نه انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کې "شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جملهٔ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
بې زیوره ښایسته یې(۱) — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهي دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیا موند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت رانیو له کوکبه(٤)
د ښایست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه(٥)
د وصال موندل دې گران دي — مگر فضل شي له ربه(٦)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(۷)
داد ولت د خدای په داد دی — موندل نه شي له نسبه(۸)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وي بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ — ستا د حسن په تعریف کې تاج محمد گونگ دی(۱۱) له ادبه — ۱۹۶۹

---

(۱) قلمي نسخې: "بې زیوره دلفریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې: "دالیو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او د "پ" لومړی نسخه: "آب حیات و حیات بیا موند ستا د لبو له سببه".
(٤) په ټولو چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار ه له کوکبه".
(٥) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي: "مگر مهر وشي له ربه".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مگر مهر شي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړی نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "یو دم نه دی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وي" پر ځای "نه دی" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

په هر ذره چې د یار مینه شي غالبه — بله مینه یې هېڅ نه وي مناسبه
نوري وا پره مرتبې به ورته هېڅ شي — که خبر شي څوک له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهۍ وېره وکړه(۱) — که هر څو دې لار کوتاه ده طالبه
عشق څرګند خزانه ده خوار هغه شو — چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره(۲) خط د هم وېیانو تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه
هېڅ یې مه پوښته له فرضو له واجبو — په هغو چې عاشقي کړې خدای واجبه(۳)
عاشقان تر سر و ماله یار ته تېر دي — خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه(۴)
زه رحمان دخپل صاحب په رضا نیست کړم
څه په کار دي بنده بې خپله صاحبه(۵)

۱۷۱ — ۱۹۷۸

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته — زړه دې زما تور کړله دې نوره مخلوقاته(۶)
ما خو چې ته ولیدې هغه ساعت مې ووې — نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته
شیخان او زاهدان چې نصیحت وماته وایي(۷) — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته
څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه — لا تر ما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته(۸)
مرم په دا چې ما لره تا جار باسي هغه خلق — بیا دې په دیدن تر ما ړنې ځغلي وخواته(۹)

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "د مطلب له کوتاهی وېره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړی نسخه کی "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "بهتر" راغلی دی او هم دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته..
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغو چې دیار مینه شوه واجبه".
(٤) دابیت په مصوره نسخه کی نشته ، په لوړو قلمي نسخو کی دوهمه مسري داسې ده : "خدای به دا طایفه نه کاندی کاذبه".
(۵) چاپي دیوانونه : "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".
(۶) ددې ردیف قول بښتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلې ده : "شیخ وزاهدان چې نصیحت والي وماته".
(۸) دا مسری په "پ" چاپ کی داسې راغلی ده : "لا تر ما نه خوښ یې وقاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کی داسې راغلې ده : "لا تر ما ته خوښ یې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلې ده : "لا تر ما خو مینه کړه و قاضي او و ملاته".
(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلې ده : "بیا دوی په دیدن تر ما ورنې زغلي وخواته".

۱۷۲ — ۱۹۸٤

زه رحمان چې دې وینم یاره وایم خدا به خیر کړي:
گډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته (۱)

که د عقل څه اثر لري وسر ته — لاس په سر مه شه د هر ګېدي ودر ته
په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر (۲) وسیم وزر ته
بې منته جام د زهرو ښه بلې سه دی — نه هغه چې منت بار (۳) وي وکوثر ته
د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه — وایه حال د زمانې وبرادر ته
دې فلك وچا ته هیڅ بسنلې نه دي — چې یې نه دی راپېرودی څنې بېرته
د خروار دعوی یې وګڼه مه سکنه — که یې پور وي دیوې جودانې در ته (٤)
که له خدایه دې وخلق وته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته
همېشه به دې په درګر څې رتلی — دا ستوګنې ځای به بیا نه مومې چېرته (۵)

۱۷۳ — ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل دره

چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته — (۶) حق حیران د خدای په کره شم ودې کار ته
له دهشته یې دیبار پوښتنه (۷) نه شم — خدای زده څه به یې ویلي وې دیار ته
خلوتیان لکه برده پیلې خرڅېږي — غږ یې نه خیږي د حسن وبازار ته

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړي — ګډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړي — ګډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړي — ګنهه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "که رتچه یا جودانه به یې وي در ته".
(۵) قلمي نسخې: "دا ستونې ځای به نه مومې هیچېرته".
(۶) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم ودې کار ته".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د يار له حقيقته — خوك د يار خبرې کاندي واغيار ته

درد وغم د عاشقې رخه هومره نه دي — چې بې عقل د چا رسي ومقدار ته

زه و يار چې سره خپل غمونه شمار کړو — يار وما ته حيرانيږي زه و يار ته

د دنيا چارې همه وار په وار شي — ما د يار غمونه نه پرېږدي وار ته [1]

١٧٤ — ٢٠١

مطلع: هسې وزګار چيرې دی له عشقه [2]
چې غوږ ونيسي ناصح غونډې وزګار ته

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پيالې د صراحی له برکته

کله اوبه دي د حياتو په ظلمت کې [3] — ساده ونه ويو وما را کړې بې ظلمته [4]

هغه يار چې وما جام د مېو راکړ — د دښنو وينې مې وڅښې بې شدته [5]

بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم [6] — لازمې بيا مونده بېرون له ششجهته

د دښمن په دښمنۍ مې خنداکيږي [7] — لکه شمع د مقراض له خصومته

بې خبرې مې کل په خپل باندې شمېرلې — د زمرې په خوله کې ناست يم په فراغته

من بهتر دی تر هغه چې خوك بې پته شي [8] — په ياری کې دې خدای نه کا خوك بې پته

داستي چې په اور سوځې مرادي دادی — چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته [9]

خدای هاله د سړي ياد شي چې دردمند شي — کمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "وار" پرځای "يار" راغلی دی.

(٢) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٣) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.

(٥) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پرځای "بې شربته" راغلی دی.

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودی زه د دنيا له غمه خلاص کړم".

(٧) د "پ" نسخې او "خ" لومړۍ نسخه: "خنداشي" او "خ" دوهمه نسخه "خنداراشي".

(٨) مصوره نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.

(٩) د "خ" دوهمه نسخه: "داستي چې شيرين خان سيزي په اور کې مرادي دادی چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته". په چاپي ديوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پرځای "زه" راغلی دی.

پهٔ تدبیر و پهٔ تلاش کله موندهٔ شي — چې موقوف وي هغه کار پهٔ عنایته [1]

که څوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نهٔ وي د هغهٔ پهٔ نصیحته

١٧٥ — ٢٠١٣

زهٔ رحمان پهٔ سل حلقو د زلفو بند یم
لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته [2]

ستا پهٔ مخ کې څهٔ [3] حساب د جمال نشته — ځکه ما څخه د صبر مجال نشته

ته د سرو د مال وېره پهٔ ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته

زهٔ پهٔ دا سبب له وېرې سره زېړ دم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته [4]

که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — د هغې چارې امید مې پهٔ کال نشته

د شهید و حال ته گوره حال یې څهٔ دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته

روښنایي مې د چشمانو ستا دیدن دی — پهٔ دا کور کې بل چراغ او مثال نشته

پهٔ جوبیار زما د سترگو سرو تهٔ یې — پهٔ دا نهر باندې بل څهٔ نهال نشته [5]

مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا — چې یې هیڅ حاجت پهٔ خط و پهٔ خال نشته

مخامخ که راته وگورې دلبره — پهٔ کاته کې دې ثواب دی وبال نشته [6]

د آفتاب پهٔ مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن پهٔ آفتاب کې زوال نشته

پهٔ جذبه د محبت مې ځان ته راښکه — نور حاجت مې پهٔ ریبار او دلال نشته [7]

١٧٦ — ٢٠٢٥

ستا پهٔ یاد و رحمان هسې رنگ مشغول دی
چې پهٔ زړهٔ کې یې هیڅ غم د وصال نشته

---

(١) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.

(٢) چاپي دیوانونه : "لا د پاسه سور پېزوان شو بله نته".

(٣) پهٔ چاپي دیوانونو کې د "څهٔ" پر ځای "چې" او پهٔ مصوره نسخه کې "هیڅ" راغلی دی.

(٤) قلمي نسخه : "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".

(٥) قلمي نسخه : "پهٔ دا نهر باندې خیر نهال نشته".

(٦) دا بیت پهٔ قلمي نسخو کې نشته.

(٧) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او پهٔ نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تە کە دې لمر واېم د لمر زلفې تار تار نشته — سرو کە ستا قد بولم د سرو پېژ يون رفتار نشته (۱)

هر څوك چې دې ستا و آتشين خسار تە گل والي — پوچ والي داور پە مخ کې وقر د گلزار نشته (۲)

زلفې دې ناحقە څوك سنبل بولي دلبرە (۳) — ولې چې لە مشکو سرە هېڅ د گیاه کار نشته

ماچې غني پە غوږو ستا د ر د سپیو واورېدە — هسې رنگ بلبلە پە چمن کې پە گفتار نشته (۴)

ستا د بدن هغه کاچې يې سر پە تن تنس نە وي — ولې چې د سر د خښتن حورو تە لار نشته (۵)

یار بە د رقیب پە لوړې خدای نە کا ځنم (۶)
ولې چې د سپیو فرښتو سرە څه کار نشته

۱۷۷ — ۲۰۳۱

کە څوك لاس لە سودە و کاندې زیان نشته (۷) — پە ملنگ باندې قلنگ او تاوان نشته

دوفا خریداران دې بلخوا د روي (۸) — دامتاع د زمانې پە دوکان نشته

جدایي لە آشنایي نە پیدا کیږي — نا آشنا لرە هېڅ غم د هجران نشته

مگر ځان وخدای تە وسپارې امان شي (۹) — کنه بلە خوا د هیچا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد کە دی سرو بولم د سرو یون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو کە ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړی، دویمه او مصورە نسخه : "قد تە کە دې سرو وایم د سرو یون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پوچ والي داور پە مخ کې بل هسې گلزار نشته".
د "خ" دویمه نسخه : "پوچ والي داور پە مخ کې قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي دیوانونه : "زلفې دې ناحقە خلك بولي د سنبل صنم".

(۴) د "پ" لومړی نسخه : "ماچې واورېدە غږ د ستا د سپیو — هسې رنگ بلبل هېڅ پە چمن کې خوش گفتار نشته".
د "خ" دریمه قلمي نسخه : "ماچې غږ پە غوږو واورېد ستا د سپیو — هسې رنگ بلبلە پە هېڅ چمن کې خوش گفتار نشته".

(۵) دا بیت د "خ" پە دویمه او مصورە نسخه کې نشته، پە نورو نسخو کې دا بیت داسې دی : "ستا د بدن هغه کە چې يې سر پە تنسه نە وي
ولې سر د خښتن حورو تە لار نشته".

(۶) د "پ" لومړی نسخه : "یار بە د رقیب پە لوړې خدای نە کا رحمانه — ولې چې فرښتو سرە د سپیو هېڅ کار نشته".
د "خ" مصورە نسخه کې يې دویمه مسره داسې دە : "حق دی چې د سپیو فرښتو سرە کار نشته".
د "خ" لومړی نسخه : "حق دی چې نر سپیو فرښتو سرە روزگار نشته".
د "خ" دویمه نسخه : "حق دی چې د سپیو و فرښتو وته لاره نشته".

(۷) د "خ" دویمه نسخه : "کە څوك لاس لە سودە واخلي زیان يې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خرید اربلخواته دې درومي".
د "پ" لومړی نسخه : "دوفا خریدار وبلە خواتە درومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مگر ځان وخدای تە پاسلي پە امان شی".
"ق" چاپ : "مگر ځان وسپاری خدای تە پە امان شی".

هغه یار به زه وکوم چې خوا ته غواړم — چې یې هیڅېرې منزل و مکان نشته
دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته
چې یې قد لړې یې هم زلفې هم سرې شونډې — د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (١)
عشق عاشق له یو هسې ګلستان دی — چې و باغ و ته یې (٢) لار د خزان نشته (٣)
عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نیستګار او ناتوان نشته
که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي (٤) — دلیلی په دروازه کې دربان نشته
دانایان به د رحمان په قال پوهېږي (٥)
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

١٧٨ — ٢٤٢:٣

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته (٦)
چې و هجر و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته
کارخانې چې ددې دهر لیدې کېږي — همګې د عشق سرکار دی نور څه نشته
هر مژګان یې په ما هسې چارې کاندي — وایم عین ذوالفقار دی نور څه نشته (٧)
بویه مردې چې یې له مخه زلفې وا خلي — د غه ګنج دی د غه مار دی نور څه نشته
د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه وایم چې بې شمار دی نور څه نشته
و هر لوري ته چې د زړه په غوږ و څیر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته
چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدې شي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته (٨)
هر طبیب ته چې ځان و بیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته
خوار رحمان که بې تامینه په بل چاکه
عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

١٧٩ — ٢٠٥:٢

---

(١) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړی او دوهم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (٣) د "خ" لومړی نسخه: "چې یې باغ وته لار د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(٥) د "پ" لومړی نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناتوان نشته". (٦) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (٧) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (٨) دا بیت د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما دزړه له احتیاجه — نور(۱) مې څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه
دطالب و مطلوب راز به ما درن وښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه(۲)
یار ته یار که حال په خوله نه وایي څه شو — حکیم ته پټ څرګند وي له مزاجه(۳)
که زما له حاله ما پوښتې حال دادی — چې بې تا مې ورځ تیاره ده ترشب داجه
اشنایي به ما په کوم قوت کوله — که خبر وی ستا دهجر له تاراجه
که له سلوبه یوخواست دچا قبلیږي(٤) — خدای دې هیڅوک رنځور نه کا بې علاجه

۱۸۰ — په رماح بلا پسې که زهیریږي
ته مشغول اوسه له خپله تخت وتاجه — ۲۰۵۹

چې خبر شوم دساقي دجام له راحه — لکه مړی ملاقي شوم له ارواحه
زه چې زلفې دیار وویښم په خوب کې — په شپه مشک راباندیږي وورځ ترصباحه
سبا زیری دوصال په مهجور کاندي — دهیوادخبر موندِه شي له سیاحه(۵)
که روا کا خون خوردن دعاشقانو — څوک وتي شي دخوبانو له صلاحه
هر ساقي چې جام دعشق لري په لاس کې — داپیاله یې په مستانو ده مباحه
مخ بې میني که څوک ستایي ستایه نه شي — دممدوح له قدره چا زده بې مداحه(۶)

---

(۱) د "پ" نسخه: " بیا مې څه پوښتې " ، او د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې " ته و مې څه پوښتې " راغلی دی.
(۲) د "پ" نسخې: " دطالب ود مطلوب روش به ما درووښو که ته نه یې خبردار له دې رواجه ".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: " دطالب مطلوب روش به ما در وښود که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
مصوره نسخه: " دطالب دمطلوب دود به ما در وښود که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: " وطبیب ته خود معلوم وي له مزاجه".
(٤) چاپي دیوانونه: " که په سلوکی یوخواست دچا قبلیږي".
(۵) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د مهجور خبر موندی شی صباح ".
همدا مسری د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې ده: " دهواخبر موندہ شي له صباح".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کې هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلی ده.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رحمانه ځان یې ژغوره له نکاحه (۱)

۱۸۱ — ۲۰۶۶

ولې تللی یې له ما مدام په څه
ترهېدلی یې هر صبح وشام په څه (۲)

زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم
ته وما وته کوې دشنام په څه

همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې
یو ساعت را سره نه یې رام په څه

دایماً را څخه درومې مخ په وړاندې
لکه عمر بېرته نه ږدې ګام په څه (۳)

را ته وایه زه به هم هغه کومه
رقیبانو (۴) ته بښې انعام په څه

لړ پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی (۵)
ګډ وې سره حلال حرام په څه

رحمان ستا په مخ بې خنوځ (۶) مین دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په څه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

ولې نه ګورې وما ته سم په څه
زیاته وې د غم زده و غم په څه

ستا په غم کې چې ما وینې عالم ژاړي
ژړوې را سره نور عالم په څه

په مطلب دې د سړو شونډو نه پوهېږم
چې مې وینې د زړه خښې هر دم په څه

وږدې خپلو مستو (۷) سترګو ته دې وایه
چې وږژنې (۸) مې قلم قلم په څه

ستمګار چې ستم کا څه بهانه کا
ته په ما باندې کوې ستم په څه

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "اې رحمانه ځان ترې ژغوره له نکاح".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "اې رحمانه ځان ژغوره له نکاح".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "لکه عمر په سرعت نه ږدې ګام په څه".
(۴) په چاپي دیوانونو کې "غمازانو" راغلي دي.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "لږ پرهېز کړه له رقیبه خدای دې پار ".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "خنو" پرځای "زلفو" راغلي دي.
(۷) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بوندو سترګو" راغلي دي.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "وږژنې" پرځای "داوژنې" راغلي دي.

مدکره خدای چې څوک بې یا خوښ خرم وي　　زه به اوسم بې تا خوښ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم　　دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

۱۸۳　　　　۲۰۸۱

لږ یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی
د رحمان له سترګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه　　له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم ویارته　　چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې ووینم له ځانه خبر نه یم　　چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخپل زړه له حاله هیڅ راویل نه شي　　له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)
دعشق راز چې هیچا نه دی بیان کړی　　تر و به زه له دې بیانه وایم څه
دخپل یار له غمه درست په اوښکو ډوب شم　　له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم دهجران په تناره کې　　دوصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه یې یوسي　　له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه　　د دې دهر له باغبانه وایم څه

۱۸۴　　　　۲۰۹۱

هر چې وایم تر هغه واړه بهتر دي
زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا دعشق له آه سره　　ستا زما له مینې خلق واړه خبر ده
هیڅوک دې په خوله دعاشقۍ لاف و نه کا　　کله هم پټیږي وچې شونډې ګونه زرده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه　　خدای دې ملاقات له هیچا نه کا له نامرده

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم　ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "دخپل زړه له حاله هیڅ ویلای نه شم".

کله بې درد انولره زړه دې چاوړکړي[1] ... زه به صدقه کړم سل بې درده اهل درده

بې دستاد عشق د شهید نوله خاکدانه ... کله زرغونېږي سره لاله هره گرده[2]

۱۸۵ ... ۲۰۹۷

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ماخ (دالان) سرېږي له یوه فرده

که زما مینه په تاده خطا نه ده ... که بې تاده نارواده روانه ده[3]

څوک چې بې دستاله مخه بل ته گوري[4] ... آیینه یې نا صفاده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړېږي ... داغ ږا واړه خنداده ژړا نه ده

د دنیا په تماشا چې څوک نازېږي ... خو هم نن یې تماشاده سبا نه ده

که ته سل ځله له ماسره جفاکړې ... ستا جفا واړه وفاده جفانه ده

هغه تېر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه ... اوس په درست جهان رسواده په غلانه ده[5]

۱۸۶ ... ۲۱۰۴

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماخ (دالان) وته وېړیاده بها نه ده

له اغیار سره خندا خه په کار نه ده ... له اغیار سره سودا خه په کار نه ده

سل یارې که دیوه یار دپاره کړې شي ... آشنایي د هر آشنا خه په کار نه ده

بدله بد وسره بو به نېک له نېکو ... د جفا په ځای وفا خه په کار نه ده[6]

هر بلبل به دې ثنا کا که ته گل شې ... په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" درې واړه قلمي نسخې: "کله بې درد انولره زړه د چا ووړدرومي".
(۲) دابیت د "خ" په درې واړو نسخو کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ: "بې له تا که په بل چا ده روانه ده".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه گوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه: "څوک چې بې دستاله مخ د بل سر گوري".
د "خ" دوهمه نسخه: "هر څوک چې بې داستاله مخه بل مخ گوري".
د "خ" مصوره نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه بل خوا ته گوري".
(۵) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تېر شو چې مو مینه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(۶) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق دبوی[1] په خبر په پټه خوله څرګند وي ... په داچار وکې غوغا ښه په کار نه ده
دعشق درد واړه عاشق لره راحت وي[2] ... ددې هسې درد دوا ښه په کار نه ده
عاشقان وحرص هوادي سره لري[3] ... د بیمار په ځان هوا ښه په کار نه ده[4]
عاشقي نادره چار ده په جهان کې ... ولې بې خدایه سودا ښه په کار نه ده[5]
که یې کړم هم هیڅ یې نه ګڼم سوګند دی[6] ... وابستګي ددې دنیا ښه په کار نه ده
ددنیا مینه بې کاره او ربړه شي ... چې مې ولېده رښتیا ښه په کار نه ده[7]

۱۸۷ — ۲۱۱۵

که رحمان په جهان دېر پایم دلبره
زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

کوره بیا به څوک ادا[8] کا په زړه غونډه ... چې دا هسې مسته دروې مخ بربنډه
ته چې ګل د آشنایۍ له باغه غواړې ... خبر زده کړه د هجران له خار وخنډه
طالبان که مرور دي هم پخلا دي ... بې مطلوبه د چا نه رسي داهنډه
مار ستم دده ولېده په سترګو ... د خپل یار له جوره ژاړي لکه کونډه
دعاشق دلاغرۍ[9] سبب دا دی ... چې فرقه د معشوقو شوه په زړه ټنډه
زه به حورې دجنت بې یاره څه کړم ... خدای دې سره دچا نه کاندي ارهنډه
سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي ... که راکه شي دتورلحد ګور هنډه

۱۸۹ — ۲۱۲۳

زه رحمان دهغه حسن دعاګوی[10] یم
چې جرګه دعاشقانو وې پرې پنډه

---

(۱) په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "دبوه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "عشق ودرد واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوادي سره لري".
(۴) د "خ" لومړۍ نسخه: "دبیمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".
(۵) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کړمه که یې نه کړمه سوګند هم دادی".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(۱۰) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ماچې جور وجفا بیا مومۀ له یاره　　دوفا طمع به څه کړم له اغیاره[1]

له دښمنه به دښنادې طمع څوك څه کا[2]　　چې د دوست له لاسه غم شي وردو څاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي　　حیف خو دادی چې دل دا شي دل آزاره[3]

دا ګله هم[4] د یره د یره له هغو شي　　هر چې طمع تري د ښو کېږي بسیاره

اوس د استا رضا جفا کړې که وفا کړې　　دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره[5]

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دی[6]　　خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره[7]

۱۸۶　　چې له دېرې حیا نه ګوري وچا ته[8]
خوشحال خو مخ کړه د رحمان دزړه دیاره　　۲۱۳۰

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "له دښمنو به دښنادې امید څوك څه کا".
په "ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "له دښمنو به دښنادې طمع څوك څه کا".
په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "له دښمن به دښنادې طمع څوك څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "له دښمنه دښنادې طمع څوك څه کا".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "ب ب" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړم ما نه نه شي.
حیف خو دادی چې دلدار شي دل آزار".
د "ب" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کې ما نه تر نه شي
حیف خو دادی چې دل سوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار ما نه ترې نه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار که ما نه نه شي.
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "ب ب" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(٥) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دی" پر ځای "پوره دی" راغلی دی.

(۷) دا مسری په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "خدای دې خوك لې وفا نه کا وفاداره".

(۸) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
خوشحال خو مخ کړه د رحمان دزړه دیاره".
په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
خوشحال خو مخ کړه د رحمان دزړه دیاره".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "که له ډېرې حیا نه شي کتی چا ته
خوشحال خو مخ کړه د رحمان دزړه دیاره".
دوهمه مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره … در بغه در بغه چې بې یاره ځې بهاره (۱)

اوردخوب ورځ ورونو چې دغره په سر لګېږي (۲) … شنې لوخړې خېژي له نښتره له چناره

داخه عاجزي ده چې زه کښېم په کاغذ باندې … راشه ووېرېږه دعاشقو له آزاره (۳)

داخه اوښکې نه دي چې بهېږي له چشمانو … وینې دي لمبېږي د زړه ګوټې له پرهاره (٤)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتېږي … راشه ای طبیبه ګوندې مرم در ب دیاره (۵)

غرونه دي نرېږي چې په حال زما خبر شي … سینه داوښکو ده ومې چې راغلې له کهساره

نوږخه نه دي واړه داناري دبېلتانه دي … راشه که لې اورې درباب له هره تاره

۲۱۳۸

۱۹۰

زه یو خوار وزار یمه رحمان په عاشقی کې
خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له غاره

ستا په عشق کې ده وخوځېدم سر تر سره … چې له غمه دې ژوندی ګرځم دلبره (٦)

زه به ستا له غمه کله شو لامسه وم … بارې دم دخدای په لاس دی نازېږوره

جدایي به مې یو دم قبوله نه کړه … که چا مرګ او بېلتون اېښی وې په غوره (۷)

شام سحر مې دغه ستا زلفې رخسار دي … نور مې مه پوښته له شام له سحره (۸)

---

(۱) داغزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"در بغه در بغه چې بې یاره شي لهاره".
(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلېږي" راغلې دی.
(۳) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووېرېږه دعاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووېرېږه دعاجز و دل آزاره".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داخه اوښکې نه دي چې پر مخ زما لهېږي
دا مې د زړه وینې چې بهېږي له رخساره".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمېږي په زمان زمان زیاتېږي
رای شه طبیبه ګنه مرم دخدای دیاره".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لامړ نه یم دلبره".
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې ورخسار دي
هېڅ مې مه پوښته له شام له سحره".
د "خ" په نورو دریو واړو نسخو کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دي".

چې خبر دې[1] په وصال و په هجران شوم — خبر نه یم له فردوس له سقره

بې دستاله مخه و رخ راباندې شپه ده — روښنايي دورځې چېرې وي بې ثمره[2]

هسې بې سر و سامان دې هېڅوك نه شي[3] — لكه زه چې بې سامانه یم بې سره

یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی[4] — كه زه وكړم ستا په عشق كې سل هنره

هیڅ اثر د ماځ [یان] اوښکي په یار نه کا

١٩١ — ٢١٤٧

خدای دې اوښکې د چا نه کا بې اثره

زه عار نه لرم په عشق کې له پیغوره — بې پروایم د ستي په خبر له اوره[5]

بدي په خوله د سمندر هس د موم[6] — څوك چې ما منع كوي د عشق له شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته تو دا بله خواري نوره

لكه ته چې خدای هر گوره ښایسته كړې — زه يې هسې ډېر بې صبره كړم هر گوره[7]

چې په تورو اوسپینو مې اړوي دا څوك دی — كه ته نه يې په مخ سپینه په زړه توره

د رقیب له بدخویه به خه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته گوره[8]

---

(١) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې "چې خبر يې" راغلی دی.

(٢) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :

"بې دستاله مخه و رخ راباندې شپه شوه".

(٣) د "پ" پ "چاپ کې "نشته" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "نه ستو" راغلی دی.

(٥) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" په لومړي نسخې کې "موم" راغلی دی.

(٧) دا مسری په دوارو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده :

"زه يې هم هسې بې صبره کړم هر گوره".

د "خ" په لومړي او د "پ" دوهمه نسخه : "زه هم هسې بې صبري کوم هس گوره".

(٨) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "د رقیب له بده خویه به څه وایم — لا چې یار ورسره مل شي هالد گوره".

په "پ" پ "چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "د رقیب له بده خویه به څه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته گوره".

د "پ" په دوهمه نسخه کې : "د رقیب له بدخویه به څوړ وایم — لا چې یار ورسره مل شي هلته گوره".

د "خ" لومړي نسخه : "د رقیب له بدخویه به څه وایم — لا چې یاد ورسره بل شي هلته گوره".

چې يې پوړ د مرګ تر پوړه لا بدتر وي(۱) — هې توبه د بېلتانه له بده پوره

دا مې خپل نصيب طالع دی را رسېږي — ګنه غم کله رسېږي له غم خوره (۲)

قاف تر قافه بادشاهي به يې روزي شي — چې په چاوشي د استاد زلفو سيوره

۱۹۲ — ۲۱۵۷

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمٰن

کنه څوک په هوښيارۍ وځي له کوره

نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره — څه به رسي و مېړمن و ته مزدوره (۳)

ستا تر قده تر قامته نه رسېږي — که نښتر که سپاري وي که کجوره (۴)

تر قامت پورې دې سروه ده سر کوزې — تر رخسار(۵) پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې و حسن ته نظر کا — ښاپېرۍ لې په نظر وي نامنظوره

چې تا مې د خپلو شونډو ور په خوله کړ — طايفه دې د صوفيانو کړه مخموره

اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم (۶) — زه خو ستا په مينه لا هم له شعوره

دا جذبه د عاشقۍ نه ده نور څه ده — کنه کله څوک وتې شي له دستوره

اوس به زه د شب خېزۍ څه منت وکړم (۷) — چې څمره دې کړه په خوب کې را حضوره

چې په ننګ و په ناموس تر لوړه کم وي (۸) — صدقه شه ناقابله زوی له لوره

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه پوړې هيڅ دی".
د "پ" په دوهم نسخه کې : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه هم بهتر وي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړ بهتر دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه لا بهتر دی".

(۲) دا بيت او دوه پسې بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.

(۳) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(۵) د "خ" په درې واړو قلمي نسخو کې "تر صورت پورې" راغلی دی.

(۶) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست کړم".

(۷) "ق" چاپ : "اوس به څه د شب خېزۍ منت باري کړم".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ و په ناموس تر لوړه کم دي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې دا بيت داسې دی : "چې په ننګ و په ناموس تر لوړو کم دي خدای دې مور کاندي په هسې زوی په لوره".

که سل ځله زویه غوره وي تر لوره — خدای دې مور کا په داسې زویه بوره [١]

که سل ځله زوی رویداره وي تر لونو — صدقه شه نا قابله زوی تر لوره [٢]

ننګیالي تربرونه ښه دي او که نه وي — ننګیالۍ ترله هم ښه ده له تربوره

خوبرویي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې میوې په پانو کوره [٣]

که د غلوزو لباس وکا غزا وشوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره [٤]

١٩٣ — ٢١٧

په عاشق د ښایسته و قدر ډېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چې په وخت د ځنګدن وکا بې ږیره — تر ونن ولې هسې ناست [٥] یې بې تدبیره

هر سړی چې ګانده [٦] غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لا نن ګرځي د ګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نیسي — یاد د غیر چې لرې نه کړې له ضمیره [٧]

چې د دولت په طلب ګرځې خدای دې هېر دی — فقیري [٨] داسې چېرې وي فقیره

د غم دې خدای بدل کړه په ښادۍ — زهیر مه شې په آشنا پسې زهیره

که هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کې — وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هر سړی د هغه مخ په رڼا ګرځي — چې یې خونه د خاطر وي پرې منیره

همېشه پراته په اورو په اوبو وي [٩] — عاشقان د لعلو لبو له تاثیره

---

(١) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "که سل ځله زوی رودیار وي تر لونو — صدقه شه نا قابله زوی تر لوره".

(٢) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٣) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "کوره" پر ځای "پلوره" راغلی دی.

(٤) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "له زنبوره" راغلی دی.

(٥) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پر ځای "رنګ" راغلی دی.

(٦) په "پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ورانده" راغلی دی.

(٧) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(٨) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(٩) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اورو په اوبو وي".

١٩٤ زه رحمان د آزادۍ په[1] تالاش ګرځم
باري نه د تورو زلفو له ځنځيره ٢١٨٢

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] يم له شعوره | چې يوه خبره نه لرم منظوره
طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی | خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره[3]
توري هرچېرې ترلې په د ښمن شي | ياره ستا ستر ګې دوستان وژني په توره[4]
معشوقې د زمانې شوې سره تولې | د زړه خونه مې يې ولوټله چوره[5]
زه تنها په ضرور نه يم ستا له غمه | پيدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]
هرې شپې له ورځ شته ده په دنيا کې | زما عمر جدايي کړ بې له نوره[7]
مهرويان وفا له هيچا سره نه کا | دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]
چې خبر شي واره ګوتې په غاښ نيسي | په هجران کې خبر مه شې له مهجوره[9]
د رقيب له بده وستر ګو نه ځان ژغورې | هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]
هومره توان او توفيق نه ګڼم په بخت کې | چې تاته بکا ما له فسق او له فجوره
په نظر د مدعيانو تور کو دی[11] وي | کرې کښېنم د کټ د پاس حوره

١٩٥ د رحمان له[12] ستر ګو نه م به هاله[13] ورځ شي
که ورځ شي د چا لم وي له ناسوره ٢١٩٤

(١) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.
(٢) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.
(٣) دا بيت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانو کې يې دوهم مسرې داسې راغلې ده: "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.
(٤) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په پېښور چاپي ديوانونو د "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی.
(٥) د "خ" په لومړي نسخه کې "پېچوزه"، په دوهم نسخه کې "پلې خپوره"، د "پ" په لومړي نسخه کې "مخبوره" او په "پ پ" چاپ کې دا مسرې داسې ده: "د زړه خونې يې او لوټلې بې صبوره".
(٦) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٧) دا بيت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شپې له ورځ شته په دنيا کې زما عمر جدايي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړلو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې يې وروستۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "زما عمر جدايي کړ بې نوره"، په دوهم نسخه کې "جدايي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.
(٨) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (٩) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حيرته واړه ګوتې په غاښ نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".
(١٠) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په "پ" چاپ کې: "د رقيب له بد وستر ګو دې ځان ژغورې هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (١١) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (١٢) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (١٣) د "خ" په دوهم نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه — په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه (۱)
مسلې دې ننګې و رپسې لنګ کړه — بې چا و نه دننګ کښېږده وړې نغاړه
که دیار په سر لوټې دا ستا رضا وي — په خندا خندا راځه په لکه غاړه
دافلاک چې دآسیا په دود ګردش کا — په دنیا کې به پرې نن دېدا اندلواړه
په دنیا کې ګوره هرچې زنده سر دی — داجل په تیغ به پرې که ددوی غاړه

۱۹۶ — ۲۲۰۰

دملې ځنځیر حاجیان په لاس کې نیسي
و نیو کې* دیار زلفینې دواړه

ګاه په غارمه سوځي کېږي رېږدې په ساره (۲) — کله مري له لوږې کله مري په ډېر خواره
واره په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي — نه يې هغه وږي په قرار دي نه ماړه
کله لاس په سر ځبله کېږدي تواضع کا — کله وبله کړي لاس په توره په چاره
خاوري دآدم چې خمیر کړې فرشتګانو — درست يې په غمونو په دردونو ولاړه
څه شو که څوک نن ساعت وهل کړ یا تړل کړ — پېښ به په هغه شي چې واحه شي هم تاړه (۳)
خوبه وي تند رسته دا زموږ بنا سسته — زه يې درمانده یم په پښتې په اخاره (٤)
بنا يې چې څوک پس له مرګه خاندي په لحد کې — هرچا چې په دا ژوندون کې خپسر وژاړه (۵)

---

(۱) داغزل یوازې اویوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "نمو" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه "څه شوکه څوک نن ساعت واهه ویا تاړه شي — پېښ به شي هغه چې واحه شي هم تاړه".
د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه: "څه شوکه څوک نن ساعت واحه شي یا تاړه شي — پېښ به شي هغه چې هم واحه شي هم تاړه".
(٤) دا بیت په "ب" چاپ، د "ب ب" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته دا زموږ به —
— ورانه خونه دېر یې درمانده شو په پښتې په اخاره". "ق" چاپ: "خوبي دتندرسته دا زموږ به بنا یسته — زه يې درمانده یم په پښتې په اخاره".
(۵) د "ب ب" چاپ: "هرچا چې ژوندون کې خپل پښې سره وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه: "هرچا چې په دا ژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هرچا چې په ژوندون کې خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هرچا چې په ژوندون کې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هرچا چې په دا ژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هرچا چې په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واړه تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوني — یون دي په دا لاري هم د ځوان هم د زاړه

زلفي د دلدار(۱) دي چي هر څوك یې طلبګار دي — لوی دي که هلك دي که غټان(۲) دي که واړه

سخ د هغه چا دی چي په در کي یې قبول شي — زار د هغه چا چي یې له دره وشاړه(۳)

مارحمان غوندي جواب کړو ورته سلو(۴)

۱۹۷ — ۲۲۱۱

خدای خبر چي کوم یو هغه ترکي وېلاړه(۵)

خوبه وران شي د دنیا بازاره ناره — هر نفس د بېلتانه په تاخت لتاړه(۶)

لا غونچې په باغ کي سترګي سپړدي نه دي — باد خزان یې د زړه مېنه کړه وېجاړه(۷)

هسي باد پرې د فنا له لوري یه والوت — د لاله خوله(۸) یې پرې بېسته لتاړه(۹)

څه بزرګي به یې د باز و د همای وي — زباني ذکر که سل رنګ کا خراړه(۱۰)

که زر سل کالدي تېر شي په اوبو کي(۱۱) — په نرمۍ به نرمه نه شي وچه تراړه

---

(۱) "ق،ک" چاپ: "زلفي مي دیاران دی" راغلی دی.

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کی "پیران" راغلی دی.

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمی نسخو کی یې دوهم مسری داسی ده: "زار د هغه چا دی چي له دره یې شاړه".

(٤) "ق،ک" چاپ: "مارحمان غوندي به سلو چي سلام ورته کولو".
په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کی د "جواب" پرځای "سلام" او د "خ" په دوهم نسخه کی "لبیک" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده: "ما غوندي رحمان غوندي زاري وکړه ورته سلو".

(۵) په مقابله شوو کتابونو او قلمی نسخو کی "ولاړه" راغلی دی، خو "د عزم د په نظر کی نیولو او نیت" په معنی د "ویلاړه" په شکل سم دی چي د هیمون د ساغلی "دوست" په قول یکی راغی.

(٦) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کی نشته. د دې بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی ده: "خود به وران شی د دنیا بازاره تاړه".
په دوهم مسری کی په "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کی د "نفس" پرځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مسری یې په قلمی نسخو کی داسی ده: "خوبه وران شی د دنیا بازار لتاړه".
او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "خوبه وران شی د دنیا بازار تاړه".

(۷) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "هغې غنچې لا په باغ سترګې سپړدې نه دی — بد خزان یې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
"ق،ک" چاپ: "لا غنچو په باغ کی سترګی سپړدې نه دی — چې خزان یې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی: "هغو غنچو لا په باغ سترګې سپړې نه دی — بد خزان یې د زړه مېنه کړه وېجاړه".

(۸) په "پ" چاپ کی "قوله" راغلی دی.

(۹) د "پ" له دوهمی نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "لتاړه" راغلی دی.

(۱۰) دا بیت په قلمی نسخو کی داسی راغلی دی: "څه بزرګی به یې د باز و همای نه شی — سر زبانی ذکر که سل رنګه خراړه".
د "ق،ک" چاپ کی داسی راغلی دی: "څه بزرګی به یې د باز او همای وی — سر زبانی ذکر که سل رنګ کړه خراړه".

(۱۱) "پ" چاپ: "که سل زر کاله پرې تېر شی په اوبو کی" او د "خ" لومړی نسخه کی "که یې سل کالونه تېر شی په اوبو کی".

تر دا هسې عمره نه عمر بهتر دی — هر چې حال یې زنګدن شي عمر واره (١)

ترخلاصي څني بندي ښه یې رحمان ناره (٢)

١٩٨ — ٢٢١٨

که د شها (٣) د زلفو څېل دي شي په غاره

چې غرقاب شي تر و مژګان په یم د زړه — نو خراب شي خانمان په نم د زړه (٤)

عبث والي غم د زړه و بوالهوس ته — خدای پوهېږي هلکان په غم د زړه

په بل مخ باندې سبوا د یار له مخه — ماتر لې دي چشمان محکم د زړه

چې یې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي — بالا تر دی هسې شان قدم د زړه (٥)

د خلیل ترکعبې د اکعبه ده لویه (٦) — که آباد کا څوک ویران حرم د زړه

که نو خلق قدمونه دي په ځمکه — ما دی ایښی په آسمان قدم د زړه

د امکان چې د آسمان ځمکې تر میان دی — یوخلوت دی د امکان سلم (٧) د زړه

نه ملهم د زړه له چا غوارم بې خدایه (٨) — چې کړی نه شي طبیبان ملهم د زړه

صورتي همدمان ډېر دي په جهان کې

١٩٩ — ٢٢٢٧

ولې نه مومي رحمان همدم (٩) د زړه

ساقي پوره نشه د میو جام تیار کړه — عمر هېڅ معطلي نه لري تلوار کړه (١٠)

---

(١) د "خ" لومړي نسخه : "تر و د هسې عمر نه عمر بهتر دی هر چې حال په تنګدستي شي عمر واره".

(٢) دا مسرې په قولو دارد چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : "تر ولد خلاصه بندي ښه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "ای" په ځای "ته" راغلي دي. د "خ" په لومړي نسخه کې "ترخلاصي نه بندي ښه يې ای رحمانه".

(٣) په چاپي دیوانونو کې "یار" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "ب" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په یم د زړه نو خراب شي خان ومان په نم د زړه". د پېښور په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په نم د زړه نو خراب شي خان ومان په نم د زړه". د "خ" په لومړي نسخه کې : "چې غرقاب شي تر مژګانو نم د زړه نو خراب شي خان ومان په یم د زړه" راغلی دی.

(٥) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته او د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې یې عرش او کرسي لاندې ترسیوری بالا دی هسې شان حرم د زړه".

(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوېیه" پر ځای "بویه" راغلی دی.

(٧) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(٨) په چاپي دیوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(٩) د "پ" په لومړي نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(١٠) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، ددې بیت په دوهمه مسرې کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندي" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ داستا زما په ګلو ګرځي(۱) — هر نفس د خپل نفس له تیغه دار کړه
تر خودۍ چهوړ ته بله بلا نشته — خادمي د بېخودانو په دربار کړه
دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه(۲)
که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سپینه دکه د شرابو اختیار کړه(۳)
خوږې دوه سترګې غړېږي په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه
هغه خوله دې چې تهمت پرې وایه نه شي — غوږ په هیڅ باندې مه باسه خپل کار کړه
بې وفا دي د دې دهر یاران واړه — چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه
مدعي چې په زړه ورشي هغه وايي(٤) — ګوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

٢٠٠

ماځ وايي د دنیا چارې فاني دي
البته په دا خبره اعتبار کړه

٢٢٣٧

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ(۵) خپله رضا کړه
اوس د ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما د ستا جفا قبوله په وفا کړه
ګل په لعل او په ګوهر کله خوله پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه
بې له ما چې داستا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه(۶)
دوه یاران به د ارنګ نه وي چالیدلي — چې یوه ورته ښکنځل کړه بل دعا کړه
ما و درست جهان ته شا و تا ته مخ کړ — تا و درست جهان ته مخ او ما ته شا کړه(۷)

---

(۱) دا مسرۍ په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرځي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دی"
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٤) "ب" چاپ او د "ب ب" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

ډېر هندکي په جهان گرزي د چا ياد دي   عشق عالي پايه د هيرا و د رانجا کړه

هم په دا يې ترجمه وو[١] نام بلند شو   چې قبول عندليب د گل جفا کړه

نا آشنا د بېلتانه له غمه خه زده   خداى د غه خواري په بخره د آشنا کړه

عاشقان د يار تر سپيو هم زاړه دي   گمنه ما د رقيبانو خه پروا کړه

زه رحمان[٢] چې ستا د حسن ثناخوان شوم
ستا له رويه درست جهان زما ثنا کړه

٢٠١   ٢٢٤٨

باړه وتره هاله کښت و زراعت کړه[٣]   تقوى دارشه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په و پاندې چې په ورستو گوري   په دنيا کې سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر گوره ډېر مشکل دى[٤]   خولا نه يې غريب زېرمه د غربت کړه

چې نور خلق ملامت درباندې وايي   لا ښخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چې عقبى ته د دنيا په اجر مومې   خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

خو به گورې د قيامت ورځ او شپو ته   خو هم دا جهان په ځان باندې قيامت کړه[٥]

چې نېکي بدي په تله کې تلل شي[٦]   خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا درباندې زور شي[٧]   سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چې ستا خپ او د حق مخ وي   که حق غواړې ته هم مخ په حقيقت کړه

---

(١) په قلمي نسخو کې "ترجمايي" راغلى دى.
(٢) په چاپي ديوانونو کې "سيم" راغلى دى.
(٣) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه : "باړه تر وچار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باړه وچار باسه هله کاله د زراعت کړه".
د "پ" لومړي نسخه : "باړه تر وچار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله يې".
(٥) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" لومړي نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چې دې نېك و بد به تله کې تلل شي".
(٧) قلمي نسخې : "که لښکري د حرص و ر باندې زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی — خو دې توان شي د جملو زړونو خدمت کړه

ورانېږي هم واړه ستا په خبر سري وو — ته هم پاخه د هغو په خبر همت کړه (١)

د دنیا چارې هم واړه فاني دي — باري پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه (٢)

په طبیب (٣) د عاشقانو دارو نه شي — درومه بل خواته دارو د خپل جهت کړه

خو بې حق موندلی نه دی مرد ناروجه (٤) — په دا مرسته دا (۵) جهان واړه لټ پټ کړه

ای رحمانه اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

٢٠٢ — ٢٢٦٣

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره ګیاه په نم تازه (٦)

سترګې وخوږم کړې کړم له نمه وچې — کړمې کړې به ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

د یار نوی نوی غم زېږن وي وصل — رغوي سوي پرهر ملهم تازه (٧)

کړدي زړه له غمه وچوي د ګلې مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

شایسته یاران ګلونه دي رحمانه
بېلتانه کړه اکثر مړاوي کم تازه

٢٠٣ — ٢٢٦٩

نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایا زه — خوښ یم ستا د مخ په اور باندې جلیا زه (٨)

په اور سوی ښهر وران دي څه حکمت دی — سوی ستا د مخ په اور یمه بسیا زه

---

(١) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(٢) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٣) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړي نسخه کې "مد نا زړه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دا مړ شه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا زړه مه" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مردانه شه" راغلی دی.
(٦) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(٧) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زېږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(٨) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ د نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تور او" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپلېږې
کـه دې موم په دروغ که په رښتیا زه

نن راغلي په جهان یو که دیدن کـړې
نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه

دا اوبدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱)
کاشکې بیا موم فرصت یه دا دنیا زه

چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته
غوځ کړم غوځ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه (۲)

چې له غمه له انده دې مړ نه یم
سنګ آهن یم آدم نه یم ګویا زه (۳)

که جوړه تلې خوك وقبر ته درېغه (۴)
ژاړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه

همېشه دخپلو وښکولـه سـېلابه
سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه

که خوك قیاس زما د ډېرو وښکو کا
هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه (۵)

۲۰۴

زه رحمان د یار ثنا کولی نه شم
کاشکې دا چې په جهان نه وی ګویا زه (۶)

۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " دا اوبدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه ".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوځ کړم غوځ ستا دې ډېرې حیا زه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " غوځ کړم وګوره دا ستا ډېرې حیا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوځ کړم غوځ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه ".

(۳) دا بیت په " ق ، ک " چاپ کې نشته ، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " چې له غمه له اندوهه دې ونه مړم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پا یم ".

(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که جوړې خوك تللی وقبر ته درېغه ".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوك وقبر وته درېغه ".
"ق ، ک" چاپ : " که خوك قبر ته جوړه ورتللی درېغه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای خوك وقبر وته درېغه ".
مصور نسخه : " که جوړ تلی خوك وقبر وته درېغه ".

(۵) په قلمي نسخو کې " په دریا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه ".

(۶) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکې نه وای په جهان کې خه ګویا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکې په دا جهان نه وای ګویا زه ".
د "پ" لومړۍ نسخه : "کاشکې مه وې په جهان کې خه ګویا زه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " چې رحمان د یار ثنا کولای نه شم کشکې مه وای په دنیا کې لوز ګویا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په جهان کې خو پیدا زه ".

ای زما د زړه آرامه راشه راشه سرو قده گل اندامه راشه راشه

چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې (۱) دهمه واړو امامه راشه راشه

بې تا نشته هیڅ حرمت (۲) د عاشقانو دمشتاقو احترامه راشه راشه

خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي زه وږیږم له ایامه راشه راشه (۳)

نن (٤) هنگام دی که جفا کړې که وفا کړې چارې نه شي بې هنگامه راشه راشه

دا جهان د مسافرو یو رباط دی تله دې تله دې له دې گرامه راشه راشه

پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه عنبر بویه لاله فامه راشه راشه (۵)

شپه لا پر پرده بې تا وه رخ رابانديږ شپه شوه (٦)

د رخ (نن) ماه تمامه راشه راشه

۲۰۵ ۲۲۸۸

په دوران مې (۷) هسې رنگ دلبر پیدا شه گویا بل دلبر د پاسه لمر پیدا شه

یا طالع د زمانې یا بخت زما دی چې دا هسې رنگ شیرین بشر پیدا شه

چې قاصد د ورک یوسف زېرې پرې وکا (۸) د یعقوب دستر گو بیا نظر پیدا شه

عشق دې داکه یو فساد دی نه پوهېږم په جهان کې چې داشور و شر پیدا شه

دریغه نخل د عشق مه وی زرغون شوی (۹) چې له شاخې دغم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتدیان دی"
لوړی قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کی د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته او د "خ" په لومړی نسخه کی د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.

(۵) قلمي نسخې : "پری رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه داشه راشه".

(٦) دا مسری په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسې راغلی ده : "شپه لا پر پرده روښانه وه تا د رخ رابانديږ شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کی د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.

(۷) په "ق، ک" چاپ کی د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.

(۸) د "ب" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کی د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.

(۹) په مصوره نسخه کی د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیك دعشق له غمه خبر دي(۱) خو هم مالره داسخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه(۲) په پرهر باندې مې بل پرهر پیدا شه
دنا اهل زوی پلار به خه بنادي کا چې له پښته یې لئیم(۳) پسر پیدا شه
بیا به روغ د عاشقۍ له رنځه نه شي په هر تن کې چې دغم(٤) اثر پیدا شه

۲۰۹

چې هنر عیب کوي، عیب هنر کا(۵)
د زمان په دور دا هنر پیدا شه

۲۲۹۸

چې نصیب یې(٦) سینه چاکه زړه افګار شه جرس ځکه په فریاد او په چغار شه
چې ندا د عاشقۍ په عاشق وشوه د غفلت له خوبه پا څېده بېدار شه
عبادت د ریا کار څه په کار نه دی(۷) لکه غوك هسې(۸) په بحر کې مردار شه
د جاهل زهد په زهد حساب نه دی(۹) لکه مال په خمر خرڅ د خمر خوار شه(۱۰)
مشقت د نادانو واړه پوچ دی لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت د بې عملو عالمانو لکه ګنج(۱۱) د کتابو په(۱۲) خره بار شه
چې یې کاندي و نا اهل و نا قابل ته نصیحت د ناصحانو کوم(۱۳) په کار شه

---

(۱) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ملائیك د عشق له زخمه خبر نه دی".
(۲) دا مسرۍ د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یو د ترکو عاشقي بل بې نیازي شوه" او د "ق، ک" چاپ کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلې دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "دنا اهلو مور و پلار به څه ښادي که".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مسرۍ د "پسر" پر ځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا".
(٦) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "عبادت د ریا کار هېڅ په کار نه دی". د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "عبادت د ریا کار و په کار نه دی".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې "غوندې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "د زاهد زهد په زهد حساب نه دی".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "لکه مال چې په خره خرڅ د خمر خوار شي".
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پېټې" راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوم" پر ځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷ — ۲۳۰۶

د خان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[1] په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا گوشه کنار شه
سمندر غوندې په اور کې گلعذار شه

پس له مرگه که ژوند غواړې سرگیا کړه[2]
په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه

داترخې اوبه به خه کوې د بحر
خود بخپله د گوهر په څېر آبدار شه

بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[3]
په وچ کانې باندې ونه د کوهسار شه

که دونې په څېر گل و میوه غواړې
ځان په نمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[4]

دست په دست که د خپل کار په درستولې
لا تر ځان وړومبی ولاړ د بل په کار شه[5]

که دې وېره شي له خپلې درماندگۍ
د درماندو دستگیري کړه خبردار شه

که هوا دې د جنت په خاطر گرځي
خاک نشین په آستانه د هغه یار شه

که په توره تیارۍ کې رڼا غواړې
ننداره چي د یار د زلفو د رخسار شه

که په کار دې د سروشونو شیریني وي
د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه

که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز[6]
په ژړا لکه باران د نوبهار شه[7]

۲۰۸ — ۲۳۱۸

د خان په عاشقۍ کې ستړې وشوې[8]
چې څوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "گل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ته سرپرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ : "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ځان کړه ځمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه : "لا یخوا تر ځان وړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لا تر ځان لا ومبی روان د بل په کار شه"
(٦) د "پ پ" چاپ : "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخو کې : "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه | چې وراس مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دعاشقي گوزار کړه | ولې یو هم هسې نه وُ چې کارگر شه
وهر لورته چې غوږ باسمه غوغا ده | یا ناره د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي بارې څه کا | چې د عشق په لیونیو یې گذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړي (۲) | په د بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په در کې چې پراته دي نېکبختان دي | چې دستا له دره ووت در په در شه (۳)

د عشق زخم به څوک څه گنډي رحمانه (۴)
چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

۲۰۹ — ۲۳۲۵

هیڅ مې نه زړه نه پوهېږم داخبر شه | چې دلدار مې د اغیار په شکل وخېر شه
زمانه مې د رقیب له لاسه وژني | چې مې سپي گانه هغه را باندې شېر شه (۵)
د هجران غمونو هسې په عذاب کړم | هغه هم چې (۶) مې لږ گانه اوس ډېر شه
چې په تیغ مې لوېي کړې سزا مې داده | سبه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه
تېر ساعت به د هېچا په لاس کښېنوزي | اوس به څه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)
چې مې نوش د هجران پیاله کړه تلخه | د وصال لذت مې ټول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې د عشق په لیونو باندې گذر شه"
(۲) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".
(۳) دابیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او په درې وارو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې څوک څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به څوک وگنډي رحمانه".
(۵) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصور نسخه کې داسې ده: "چې مې سپي گانه راته شېر شه".
(۶) په "پ" چاپ کې د "هم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "هغه عیب چې به مې لږ گانه اوس ډېر شه".
(۷) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".
(۸) دابیت د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دروستۍ مسرۍ داسې ده: "د وصال لذت مې هسې زنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې مسرۍ داسې ده: "د وصال دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل واړه گنډېر شه".

٢١٠ — ٢٣٣٢

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي
سکه رحمان دغه يار له دله هېر شه (١)

پاخه يو ځله سېراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه وهر مې آشام شه
لا اوله بندګي بيا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه
د صياد له وحشتو نو خپل سر خلاص کړه (٢) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
ژوندي ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوېي غواړې د خاور و په مقام شه
درست جهان د کمينه په خوی وخوره — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نيستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه
ودښمن وته پخپله عيب مه وايه (٣) — ځان پخوا تر مرګه وو ژنه مدام شه
په مستانو کې د عقل ښتن غل دی — که په نور و خلقو خاص يې د لته عام شه

ای رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه (٤)
د غږ پسه په صفت د ګل اندام شه

٢١١ — ٢٣٤١

د دنيا د سود د پاره خمګين مه شه — غم د دين و د ايمان کړه بې دين مه شه
هر ګره ګره کشای لري کم بخته — نا اميد له خدايه غوټه جبين مه شه
د بې خفته دي دا رنده چې دانه چين شي — خوږې آب و دانه شته دانه چين مه شه

---

(١) د "پا پ" چاپ : "جوړه رحمان د هغې يار له دله هېر شه".
د پېښور "ق، ک" چاپ : "رحمان ځکه د هغه يار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "سکه رحمان د هغه يار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : "سکه د رحمان دغه يا دله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې يې نه په جفا ياد نه په وفا وي سکه رحمان دهغه يار له دله هېر شه".
(٢) "ق، ک" چاپ : "لا اوله د صياد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : "د وصال له وحشتو نو خپل سر خلاص کړه".
(٣) چاپي ديوانونه : "ودښمن وته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "او دښمن ته عيب خپل پخپله والې".
(٤) قلمي نسخې : "ای رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ای رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دي — ځان حلال کړه لکه زاڼي شاهين مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) — لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه
کار په تش لستوڼي نه کېږي بې لاسه — لاس په ن يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)
عاشقي او خود بيني دي سره لري — که مطلب دې عاشقي ده خود بين مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهېږې — مسافر د هندوستان او د چين مه شه
خپل تابوت در ته ولاړ زين کړی آس دی — ته په زېر مه د بل آس و د زين مه شه

۲۱۲ — ۲۳۵۱

چې تقوی دیانت نه لري ناسمه
د دې هسې همنشين، همنشين مه شه (۳)

په امید د ګانده ورځ زړور مه شه (۴) — نقد نسيه حُبله بېل کړه او تر مه شه
په امید امید يې خلق نا امید کړل — د فلک له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره (۵) — ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه
د هُمای په څېر طمع کړه و ځ هډوکي — لکه مچ طالب د شهدو و شکر مه شه
ځان صدف غوندې و خاورو ته کړه څرمه — لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه
په بر عزيز دي موم دلان تر سنګدلانو — ته يوځا خلی شه (۶) د او سنکو ګوهر مه شه
حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي — ته انسان يې تر حيوانه بتر مه شه
نفس شيطان سره وکفر ته وباسي — رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرځېږي" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".
(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".
(٤) چاپي ديوانونه: "په امید د آينده و زړور مه شه".
(۵) قلمي نسخي: "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو — ته پادشاه د هسې ملك يې خواستګر مه شه".
"خ" په ځینو نسخو کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(۶) قلمي نسخي: "يوځو تلې شه" او د "خ" په ځينو نسخو کې "يوځوځا خلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

تپ راڼه وي عاشقان دیار په عیب ته تپ رونه دهغه یار په هنر مه شه

دغه ځای دبید لانوری تمام نشه

۲۱۳ ۲۳۶۱

د دلبرو په کوڅه د لاور مه شه

چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه (۱) لـه نظره مې هر سنګ در و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار لـه غمه بیا په اجر دغه ژړا خندان شه (۲)

کمینی له جمله آفتو خلاص کـړم (۳) لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر یې شهد شول په صبر (٤) د خلیل په خبر آتش یې ګلستان شه

عشق یو دادی په عاشق له خیله خدا(یه) هسې نه چې وهرچا وته عیان شه (۵)

چې دیار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو خیل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

د رنځور علاج تا رخه دار وي دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استا د خولو بوی وربانده راغي د عطار په مخ د اوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به یې څرګند وي هغه څوک چې تېر تر ځان و تر جهان شه

د ګریوان په چاک کولی یې څه لا رغه وي (٦) چې څبګر یې رومبی چاک تر ګریوان شه

عشق د یار په رانه وچولي ولجه دی خو چې وچولي یې غوټه کړي تاوان شه (۷)

نادانان به د دنیا غمونه کاندي مرد هغه دی چې په زړه مرد خپل ځان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کی "روان شه" راغلی دی.

(۲) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(۳) "ق، ک" چاپ کی لومړی مسری داسې ده: "کمینه له جمله آفتو خلاص کړم".

(٤) "ق" چاپ: "د غصې زهر یې شو بدل په صلح".

د "خ" د هم نسخه: "د عیسی زهر یې شهد شو په صبر".

(۵) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

په "ق، ک" چاپ او د "پ" په لومړی نسخه کی د "لا رغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" له لومړی نسخې او مصوری نسخې نه نقل شو.

نښانه د نادانۍ به نوره څه وي ... چې سړی په خپل ګوزار[1] باندې پښېمان شه
آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

۲۱۴ — ۲۳۷۵

بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه ... که له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غروند غروند خوب په ځای کې اوبو تښتې[2] ... یار په سیند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان یم ... چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندې او رقیب ستایې طالع ګوره ... چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه[3]

کدې سل ځله اقرار راسره وکړ[4] ... دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

دېر غمونه دې چې بې خوره بخپله[5] ... په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل[6] ... هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمانه په زړه ازار شوم

۲۱۵ — ۲۳۸۳

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه ... هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه[7]

که څوک والي چې له ځانه ښېرین نښته ... ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړه د شپې سوځم ... تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار کله خزان وي ... په ما کل واره خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "ب" لومړی نسخه او د "خ" په نسخو کې "ګوزار" او په "ق ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غروند غروند خوب په یو ځای خلکي اوبه شي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په لوړو قلمي نسخو کې لومړی مسرۍ داسې ده: "بې غمزه مسه چې بې وخوار شبلد".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې بې وخوار یو دبله".
(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه وزړه وکړ".
(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همېش د نور رابانده ووري — په ماکانې د آسمان دي بې مخلصه
د پېر غمونه د هجران رابانده تېر دي — اوس یو دم رابانده ګران دی بې مخلصه
د آشنا د مینې اور وما ته ګل دی — ګل د اور په دود سوزان دی بې مخلصه
په وصال کې مې نه مرګ لیده نه تبه — اوس مې مرګ په هر زمان دی بې مخلصه
زه حیران د هغو خلقو په روزګار یم — چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

٢١٦ — ٢٣٩٣

د ناصح د زړه دمه په هیڅ نه شي
مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

چې ښکاره شي راته راز د یار له پطه (1)(2) — پرېشان شوم په نمط حیران له دې نمطه (3)
څوک به خبر د وفا طمع کاله ښکلیو — چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه
په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېښنې دم — که شم داخل خارج د غم له شطه
پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیا ته — تېره والې د قلم راځي له قطه
بیا به څو زړونه محبوبه په منګل وړې — هسې راغله لکه تکه سپینه بطه
د یار غم به دې هاله په زړه مېشته شي — که دې غیر غمونه شي له دله حطه
نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي — ګوره څه به شي معلوم له دغه خطه

٢١٧ — ٢٤٠١

چې مې قد د یار دراز او نه کوتاه دی
ناصح والخسته په لاس څکه اوسطه

د هغو چې په هجران شي سینه داغه — نور بې خبر دي له آرامه له فراغه (4)
د غم ځای دی د بلبلو د تو تیا نو — د چمن له ګلو بېرته او سه زاغه

---

(1) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(2) د یار له پطه = د یار له پته، د قافیې د سمون په غرض یې "پت" په "پط" لیکلی دی.
(3) نمط = نمت = والې هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(4) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سرتر پايه معطر شوم تن د يان د زلفو بوی راغی له باغه
تر قيامته به مخمور بې خوده اوسم که يو گوټ را کا ساقي له دې اياغه
زه به ستا په درگې عمر وار تېر کړم د مجنون مې تل روزگار کېده له راغه
ستا په نور به زه صورت ستي کړم (ستاه)
که يې وويم يو ځل جبين چراغه

٢١٨ ٢٤٠٧

ما به ولې کړو فرياد او فغان دريغه که آشنا وی راسره ځا ودان دريغه[(1)]
له فراقه ځ د زړه په وينو وېځم کاشکي نه وی مرگ بېلتون په جهان دريغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي چې آخر به باندې راشي خزان دريغه
زه حيران ورته ولاړ په ستر گو وينم چې دايم راځي درومي ياران دريغه
يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه گران بها عمر مې لاړ رايگان دريغه
سرکښي کې تېر تر حده بېچاره يم
که قوت د طاعت راکړ وځان دريغه

٢١٩ ٢٤١٣

که يو ځل مې هغه يان وليدی دريغه سرفراز مې سرگردان وليدی دريغه[(2)]
چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه ريز مريزه مې پيکان وليدی دريغه
د وجود گلزار يې درست سره اغزي شو خارستان مې باغستان وليدی دريغه
روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی ناست په تخت مې شاه جهان وليدی دريغه
د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه بيا مې دا خراب ودان وليدی دريغه
لکه زه چې له مخلوقه گريزان يم سگ مې هسې گريزان وليدی دريغه
دا سبق راته تعليم شکستگي کړه چې روغ کار مې شکستگان وليدی دريغه

---

(۱) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه — فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه
ودې خپلې حیرانې وته حیران یم — چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه
د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوې — بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه
چې زما زحمت پېغور ګڼې وما ته — ما هغه د ځان په شان ولیدی دریغه
خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي — ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه
د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغه
صبح و شام مې ګدایي د یار د در کړې — په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه
درخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل — لړې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه
مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې — د یار ما د غه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

(٢٢٠) (٢٤٣٠)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه — په کینه به آیینه نه کړې ته پاکه(1)
ځواک بې وجهې چا ته توره تیره اخلې؟(2) — خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه
چې خندایې د بلبل په آه سړه کړه — خدای دې ګل ګریبان پاره کړ سینه چاکه
ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې — چې له بغضه په دریاب چوې تناکه(3)
که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې — لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

---

(1) د "پ" نسخې: "په کینه به آئینه نه کړې خپیاکه".
د "خ" لومړی نسخه: "په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په کینه به آئینه نه کړې څه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په کینه به آئینه څه کړې پاکه".
(2) د "پ" په لومړی نسخه کې دا مسری داسې ده: "څول بې وجهې چا ته توري توبري اخلې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیره" راغلی دی او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړی نسخه کې د "بې وجهې" پر ځای "ناحق" راغلی دی.
(3) دا مسری په تمولو چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلی ده: "چې له بغضه په دریاب کې چوی تناکه".

بالا دست به شي هاله په نورونو(١) | که تعلیم د زبردستو واخلي(٢) له تاله
بیا به نه مومي د ترکو واك و حکم | څو ونه وځي د جهان له جمله(٣) واکه
د هغه جهان څوندون به هغه(٤) مومي | چې لاس وکاږي د دې جهان له ځواکه(٥)
ته چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې | عاشقي داهسې چیرې وي کا واکه(٦)
چې داهسې بزرگ مېلمه وکوره بیاېي | اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه(٧)
په دوئي کې به ونه شي تر توحیده | څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه(٨)
دا همه واړه حجاب دی چې لیده شي | نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه(٩)
په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد | مېنځ یې ګوره له چغزي اوله متاکه(١٠)
اولیاء په جهان ځکه څرګند نه دي | چې پاك ژوي خیسر(١١) نغاړي له ناپاکه

هیڅ وفا یې له هیچا سره ونه کړه
تر و ... به څه مانه(١٢) کا له افلاکه

٢٢١ | ٢٤٤٥

---

(١) د "پ" په دوهم نسخه کې "خلق" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړۍ نسخې ـــــــ کې "اخلي" راغلی دی.
(٣) په چاپي دیوانونو کې د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "له جمله ځواکه" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "هاله" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهم نسخه کې دا مسره داسې ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له شراکه".
(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې چېرې ده کا واکه".
اود په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه".
(٧) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته.
لومړۍ مسره یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې داهسې لوی مېلمه ته کوره بیاېي".
(٨) دا مسره په مصوره نسخه کې داسې ده: "څو د خپل سره خالي نه شي له اشراکه".
(٩) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.
(١٠) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان یې ګوره چې چغزي دي که متاکه".
د "پ" په دوهم نسخه کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".
(١١) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کې "خیل سر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهمه مسره یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روي ع سر نغاړي له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی پسند وس نغاړي له ناپاکه".
(١٢) په "پ" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کا   صد چندان لکه جفا هومره وفا کا(۱)

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم   یو په سله هومره مینه یار په ما کا

نه یې(۲) وړی په احسان دمې نه په جور   مجنون څکه په لیلی پسې ژړا کا

د رست جهان د خوبرویانو نازبردار دی(۳)   نه یوازې د غم نازان(۴) په ما و تا کا

۲۲۲   ۲۴۵۰

خشکل نه گوري تاج و هغه مخ ته(۵)

چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کا(۶)

چې خېمه یې(۷) د سیلاب په مخ شوه لکه   د حباب تماشا گوره تر د مکه

هېڅ وېسا نه ده په کار د یاڼ په سیوری   که تري لاندې وي دا وسپېنو کوډیکه(۸)

دا د لاندې به همه واړه چیت پیت شي   مگر سر وي چا و کښلي تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی   خولک به څه خوري د دې دهر له سنانکه(۹)

چې دښمن یې له دوسته اې ولې(۱۰)   د هغو احتیاط بویه له کومکه

رښه واچوه د نفس و خولې ته خاوري   خوري نه ده خوله د گور په خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د گور په خاورو خوله شي   په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "نازپرور" راغلی دی.

(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه بد گوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
د پېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه بد گوري رحمان څرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه گوري رحمان د هغه مخ ته".

(۶) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرښته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لا تري لاندې وي د خولې گوگو لکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک دا وسپېنو کړ یکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپیو له سنانکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نمای وي ای ولې".

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳ | ۲۴۵۸

که نور څوک مبارکي کا و بله نوري
و ماته ته د خپل یار وي مبارکه

ګیله وتړه په پړي سره کلکه[1] | د روږدي طمع و مډکړه له فلکه
هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه | ګویا غواړي په کچکول کې اوږ مکه[2]
له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا | د غه طمع لې طاعون ګڼه[3] بې شکه
له باران سره یې هستي بلې ووري | چې هر زخم یې بدتر وي[4] تر ټوپکه
که په چا یې شفقت او مرحمت شي | ظلم جور یې بدتر وي[5] تر . . .
مولمبه نه شي هیڅ سړی بې قناعته | که یې خونه وي په سیم وزر ډکه
بیا به نه مومي کمال بې کمینه | که خیمه یې وي[6] په عرش د پاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دی | په تنګ چشم باندې تنګ شي ترڅپکه[7]
د دې دهر په یارانو کې آب نشته | که یې غواړې تر سما وتر سمکه
ترخې[8] اوښکې د عاشق آب و نمک دي | خدای دې نه کا څوک بې آب وبې نمکه

۲۲۴ | ۲۴۶۹

دا درازې اندېښنې مډ کړه ماته
د دنیا چارې په تلو دي تر دمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي لحاله | حال خو دا دی چې ناتوان یم بې مجاله
زه د یار په دیدن ځکه شتابي کړم | چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې له اوږ بکه".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګڼم" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستیره وي" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتر وي" پرځای "متر وي" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ترچشمکه" راغلی دی.
(۸) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترشې" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې "ډېرې" راغلی دی.

... احمد (عزیز)
HASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال دې زار نه شوم | شرمنده یم د خوبانو تر جماله
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه | عشق نې نیاز دی له ثواب له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه | هیڅ مې مه پوښته له نورو قیل وقاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي | بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنیا په آخرت مې دې خدای نه کا | بې نصیب د مهرویانو له وصاله

٢٢٥ — ٢٤٧٧

که یار سر په د بدن غواړي مه ځاروه
د غم حکم رحمان کړی دی دلاله

خو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله | وبه نه رسې تر خدایه تر رسوله
خدای وتا ته دین دنیا په غوره کښېښوه | تا دنیا کړه په داد وار وکې قبوله
تر حرص په هوږ نه بله بلا نشته | دا بلا دستا په خونه شوه نزوله
یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شې | تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې | ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه روګردان شوې ومخلوق ته | بیا وځان ته عاقل وایې نامعقوله
نصیحت لکه هلك درباندې تریخ شو | د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

٢٢٦ — ٢٤٨٥

چې رحمان غوندې خورسند نه شې په نوکې
خلاص به نه شې په هیڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه | بیا مې کومې خواته استوي چې درومه
لکه ړوند چې لاس د بل په اوږه کېږدي | هیڅ ژوره لوړه نه وي ورمعلومه
خدایه را پېښه نړۍ لار کړه نابلدې | لکه ورانه ما شوره چې وي [1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلی دی.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي — بازي کبوتر د مارغه په خېټه پلومه (۱)

هسې کوډې عاشقي را باندې وکړې — چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې يې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي — الغياث د دلبرانو له رسومه (۲)

کله راکاندې شراب د لعلو لبو — کله جام د زهرو راکاندې چې شومه (۳)

۲۲۷ — ۲۴۹۳

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (۴)
اې رانه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد (۵) به په دنيا کوې تر کومه — دا رفتار به پسې شا کوې تر کومه

خوب به پټ له مرګه ګرزې سينه زيره — په روښانه ورځ به غلا کوې تر کومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې — صيادي به د عنقا کوې تر کومه

د پيرۍ به علاج په دانګ په لوړ نه شي (۶) — دغه کار به په عصا کوې تر کومه

په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې — د ناسور د رنځ دوا کوې تر کومه (۷)

۲۲۸ — ۲۵۹۹

ته چې پند وايې ناصحه و ما ته
شکايت به د قضا کوې تر کومه

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه — ځان پرې خپل جليا کاشي يې خونه ويرانه (۸)

مطلب په معنې کې د دلبر د مينې بحر — شو صدف د سترګو واره پرې يه دردانه (۹)

---

(۱) دا بيت د "پ" په نسخو کې داسې دی : "خراب زړه مې لوړ و زلفو ته هوس کړه ولې کبسوتم د مرغه په خېټه پلومه".
د "خ" په دريو دارو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده : " ولې کبوت د مرغه په خېر پلومه".

(۲) قلمي نسخې : " الغياث دی د دلبر ولړ رسومه".

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده : " کله جام د زهرو راکړ چې يې شومه".

(٤) قلمي نسخې : " ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو اې په ځان تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده : " چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو ".

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(۶) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده : " د پيرۍ علاج په دانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " د پيرۍ علاج په دانګ و په دول نه شي.

(۷) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(۸) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. ددې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " ځان په خپل جليا کړ مړ شه يې خونه ويرانه".

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وینې تر چشمانو رابهر کړې — اوښکې نه دي وینې وې لېږې شوې دا نهانه (١)
زه په دا لـه ستر ګو سپند د اوښکو بیا یم — یې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (٢)
شوه چشمه د سترګو ستا د غم په وینو صافه — خُلـه مې همېش اوښکې بهېږي روانه (٣)
خیر د بدن و خوار عاشق ته ارزاني کړه — ته دلبر غني يې د خپل مخ په خزانه
اوښکو د فراق دې باندې زور وکړه رحمانه — هیڅ پروایي نه شي بې پرواهه مستانه (٤)

٢٢٩ — ٢٥٠٧

عقل د رحمان دې په جفا سره مسلوب کړه
مکره مکره مکره هسې بده یارانه (٥)

د بېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه — نور دې زما سر وي او د ترکو آستانه
هیڅ مې حاصل نه کړه په شیخي او په تقوی کې — پس لـه دې مې واړه دي هر چې شي په میخانه
شیخ و شیخي ورد و وظیفه او ذکر فکر — زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه
زه و زاهدانو ته حیران یم د وی و ماته — دیوانه به ده خند د وده به دیوانه (٦)
ګنج د درو زاړه شه د عاشق تر خاطې اوښکو — نه خروار د عقل نه د عشق یوه دانه (٧)
تیغ د یار لـه لاسه په مرګ د عاشقانو — هسې لذت کاندي جوړ د میو پیمانه (٨)
خدای لره به ورشم په سودا د یار لـه مخه — بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه
زه لـه د بېره مینې په تش بوی د یار شیدا شوم (٩) — تل د لمد و ختولن او به دي بهانه

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "غم مې د زړه وینې لـه چشمانو راجهړې ولې چې بهېږي د وصال دی آب خانه".
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" دوهمه نسخه : "شوې چشمې د سترګو ستا د غم په اوښکو صافې خُلـه همېش اوښکې تر مې بهېږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هیڅ پروایي نه شي بې پروایاره دی مستانه".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "عقل د رحمان د دنیا سره مسلوب کړ مکره یاره مکره هسې نه ده یارانه".
(٦) قلمي نسخې : "دیوانه به ده مېخند د وده به دیوانه".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) چاپي دیوانونه : "هسې لذت کا لکه د میو پیمانه".
(٩) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شیدا یم" راغلي دي.

"حکه زاهد زهد کا د یو جنت د پاره — سربلند لی نه شي په اوربل د جانانه[1]
گوره د منصور هسي په دار نه شي رحمانه — مکره دا د عشق خبري مستي زندانه[2]

۲۳۰ — بله نښانه د عاشقي نشته نامه[3] — ۲۵۱۸
بي نام و نښان شه که دي غواړې نښانه

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وماتړم سنگاره که مستانه[4]
زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پر سپین مخ زلفي شانه
راغلم ستا زیارت له که مي زړه یقین نور نه شي — تمیک پښن وان مي دواړه پیره ستا دي شکرانه
تیغ د معشوقو دي په گردن د عاشقانو هسي — هسي رنگه زیب که لکه مي چه پیمانه

۲۳۱ — چیري د منصور ربه د ود سنگسار نه شي رحمانه — ۲۵۲۳
مه کوه د عشق خبرې د برې رندانه

کله مخ یوه خوا کا حجابونه[5] — خدای به ورکا وخوبانو ثوابونه
کله وي چي یو په رنگ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کي آفتابونه[6]
په گرداب د نخدان یې هسي غرق یم — هیڅوک مه شه غرق په هسي گردابونه[7]
لکه زه چي یې له غمه په عذاب یم — خدای دي نه ندي په چا هسي عذابونه
گفتگوي مي هیڅ اثر و ربانده نه کا — کله غمه یې تصنیف کړم کتابونه
په یوه ځواب مي رد کا هزار سواله — هسي کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کی نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه ربنتیا خبري د بري رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمي قلمي نسخي نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمگړې نسخه: "سکه یوه خوا کالد مخه حجابونه".
(٦) د "خ" نیمگړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

هیڅ پایاب (۱) د فن غریب یې موندلی نه شي — ځوك به غم غواړي د بحر پایابونه
کاروان ستړی و بله کېږدم راته وایي — په یارۍ کې عالم نه کاندي خوبونه (۲)
مال و ملك یې همه واړه او به یوسي — د هغو سترګو چې دې وي سېلابونه
تکبر وور وروځو محراب ته دې حیران یم (۳) — څه نسبت لري بتان و محرابونه
ما هاله د پارسایي و ولاس وکښېنالی (٤) — چې په لاس کې لري مطربانو ربابونه

۲۳۲ — ۲۵۳۵

ارغواني جامې یې واغوستې د ملاح نه
بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

راکوي د بېلتون د (۵) پېغورونه — بلوي مې په تندي باندې اورونه
نور څه نشته واړه خوبي دي د زړونو — چې وژلي شي (۶) د ترکو په تېغونه (۷)
هر نګاه یې په وکښو د زړونو شېر دی — همېشه را باندې ازمایي زورونه
خدای دې تور د تورو سترګو چاته نه کا — عالمونه یې وکړې په تورونه (۸)
یو د حسن اور یې بل کړم په جهان کې — په دا اور باندې (۹) یې وسول زړه کورونه
نه دیان په مینه غل کړم رقیبانو — ګنهګار یې کوم راپورې وپورونه

۲۳۳ — ۲۵٤۲

د ملاح د عاشقۍ رسوایي غني وشو (۱۰)
چې برپا شوه په هر ښهر کې شورونه

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړي نسخه کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "دا برولو و محراب ته چې حیران یم".
(٤) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په بشپړه نسخه کې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق"، "ک" چاپ کې "را کاده شي د بېلتون د و پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په بشپړه نسخه کې "بې ننګه" راغلی دی.
(۶) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وژلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "پېغورونه" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مسرو کې د "لې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ کې "زوند شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لن د خدای د پاره کښېږده قدمونه
څه خو قیاس زما د پرهار و ښکور کړه — چې مې چیرې وو په تن کې دارلمونه (۱)
هر چې ستا په دم ژوندي وي نه ر غېږي (۲) — که بې تا په ځان پوکي هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پو کا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (۳)
له قسمت خلاصېده د هېچا نشته — که داخل شي د مکې په حرمونه
سرې کله په کوښښ ترځایه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کا ندي دینار و درمونه (۵)

۲۳٤ — قسم وخوري له خوبانو بیا لې مات کا — ۲۵۰
څه باور دی د ربانح په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (۶) — په مړو پر پواته د خاورو انبارونه
څوک سرتور، پښې پېل خاور و له درومي — چا کان ږدي په سر اېښي دستارونه
سنه استوګنه د دوو ورونو سره نه شي (۷) — بلکه یو ځبله اخلي ازارونه
دیوې ونې (۸) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هو مره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په چا حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دی په هر چا باندې تېرشوی — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه
د بې توزکې بازار ګي مې ترسر تېر دي — څوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "رودونه" راغلي دي.
(۲) د "پ پا" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ کې نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کار و روزګارونه" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې "سنه تو منه" راغلي دي.
(۸) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د مالې" راغلي دي.

٢٣٥ ‏— ٢٥٥٨

جدايي د آشنايانو هر دم کا ندي
په رحمان باندي د توره و گوزار و نه

پټ پناه مې په خاطر لګي اوروڼه
چې را ياد شي د مينو ښېروڼه (١)

تل جرس درته واهه د کوچ د لېلا شي
پر د ښانو زلمو وتري باروڼه

راشه ورشه حال يې وګوره چې څه دی
پر مينو باندې پرېواته قبروڼه

تا چې دا شيرين ښږ خاوري بيابان کړه
تر شيرين ښږ يې وخاته خاروڼه

هامين چې تالېده اوس لېده نه شي
دي بند شوي د لحد په حصاروڼه

٢٣٦ ‏— ٢٥٦٤

يوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چې يې تا لې په ذره نور نه شي فکرونه

دريغه وليدی يو ځل هغه مخونه (٢)
چې درازلري مژگان دراز خدونه

دراز قد دراز مژگان درازې زلفې
ورېږ شوندېږ ورېږ خوله واړه غاښونه

د آسمان شمس و قمر به ترې قربان کړم
هم د ځمکې په سر واړه سره ګلونه

چې يې ووينم په مخ مې اوښکې درومي
د سپرلي له مخه ورېږي بارانونه

که يو ځل يې مخ ووينم په ستر ګو
ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه

د هجران په شپه سو رکت راته سوړ اوري شي
يو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (٣)

چې په سپينو انګو دې زلفې زانګي (٤)
ښاماران دي د چند نو په ښاخونه

٢٣٧ ‏— ٢٥٧٢

که خداى غم د جدايي ورته آسان کا
و رحمان ورته اسان دي نور غمونه

---

(١) دا غزل د "خ" دوه يمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) د "پ" چاپ : " دريغه دې ليدې يو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : " دريغه ووينم يو ځل هغه مخونه".
(٣) دا او درېيم بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) "پ" چاپ : " لوړې زلفې دي په سپينو لېچو زانګي".

که ستا خپله سیاه روي نه وي دښمنه آیینه زما د زړه نه ده څخنه (۱)

ته چي ما ته په نظر د عیب ګوري دغه عیب وار ستا دی عیب جنه

خپل صورت په آیینه کي هر څوك ویني که خبره د چا صفا وي که رنګینه (۲)

چوهاري د حلال خور په نامه بولي له بنو خلقو بدګویي نه ده ممکنه

ته چي بد له بله والې زه وبه وین م چیر به خپله بدي نه کړې معینه

ترهغه به رومبی عیب ستا ښکاره شي وهرچا وته چي کړې د چا غندنه (۳)

هر رنګ تخم چي کري هغه به راخلي (۴) خپله خپله میوه نیسي هره ونه

که له خپله عیبه ځان زغوري ناصحه
ته د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

٢٣٨ ٢٥٨٠

ما وي زه به نه کړم په خوبانو باندي مینه مینه د خوبانو څوي د صورت وینه (۵)

خدای زما په برخه عاشقي کړه له ازله خوښ یم په دا برخه که ترخه ده که شیرینه

څکه هغه سوځي هر چي اور ورباندي بل وي روغه خلقه شوه د ګرځو رو تماشبینه

ښه تو به مي نه شي په تش لاس د کورکلي مرد بویه چي واخلي د غم پیټی له غمګینه

نور عالم به څه کړم زه مرید د هغه کس یم هر چي وما لره کا یو پیغام له نازنینه

خوب به سوك په سترګو غروم له هسي غمه (۶) خوب مي تل ویني د زړه غلي له آستینه

سر د رحمان درومي د هجران په تیره توره (۷) ته یي نګاهبان شي یا اله العلمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کي "رنګینه" راغلي دي.
(۳) چاپي دیوانونه: "چي هرچا وته دي کړي ده خندنه".
د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کي "د چا" پر ځای "د ځان" راغلي دي.
(۴) په چاپي دیوانونو کي "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او د پېښور په لومړي نسخه کي "موسي" راغلي دي.
(۵) قلمي نسخي: "زه به لوړه نه کړم په ښتا نو باندي مینه کشکي که مي څوك کښناي لوړه ورانه کاله حینه".
(۶) دا بیت د "خ" په نسخو کي نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کي لومړی مسری داسي ده: "خوب به دوا ره سترګي غړوم له هسي غمه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کي نشته. "ق" چاپ کي لومړی مسری داسي ده: "سر د رحمان درومي د رحمان په تیره توره".

٢٣٩ اورد جدایي په رحمان دي لګېدلي (١) ٢٥٨٨
وخت دی که مدد کړې یا میران محي الدینه

یادوي په خوله مکه او مدینه — نسکور پروت لي دعوی تي په سینه
زور بند سر لکه غوټچه مراقبه کړې — پټ دي نفس د زړه رخت دي (٢) رنګينه
دا اطلس و قبا (٣) غواړي ندي مومي — لدنا کامه دي (٤) خرقه کړه پشمينه
عبادت دي خوټبږي تر معصيت کا (٥) — خر خو نبيسه وحانته آيينه
کينه بد ده بې شکه جنګ حرام دی — نه له نفس و له شيطان سره کينه (٦)
تر ناپاکو نارينه و (٧) وي ښه تره — پاک دامنه پرهيزګاره ارتينه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وي — نه زنان غوندي له نقش و نګينه (٨)
د ديندار بې ارتيني تر يوي کوښي — صدقه شه سل بې دينه نارينه (٩)
نيکوکار سړی ښه تر دی که خوردسال وي — تر سپين ږيره بدکاره ديرينه

٢٤٠ بدکردار که صد ساله شي (١٠) و رحمان ته ٢٥٩٨
خر ګند ږي لکه طفل شبينه (١١)

بيا دي مخ دی جار وتلي خه بلا شوه — دا بلا له کومه لوري را پيدا شوه

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کي نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کي داسي دی: "اورد جدايي په رحمان دي لګېدلي تدي نګهبان شي يا الله العلمينه".
(٢) د "خ" په لومړي نسخه کي دا مسرۍ داسي ده: "پټ دي نفس د زړه رخت دي رنګينه".
د "خ" دوهمه نسخه: "اندرون دي لکه نقش رنګينه".
(٣) د "خ" لومړۍ نسخه: "جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "لي".
(٥) دا بيت په مصوره نسخه کي نشته، لومړی مسرۍ يي په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "معصيت به دي خپل تېر تر عبادت کړي".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه کي نشته.
(٧) چاپي ديوانونه: "ده"، مصوره نسخه: "دی"، د "خ" دوهمه نسخه: "نه".
(٨) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته، "پ" چاپ: "نه ښځو غوندي له نقش نګينه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه نرنا نو غوندي نقش نګينه".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کي نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کي د "کوښي" پرځای "نوکه" اخلی دی.
(١٠) چاپي ديوانونه او نوري قلمي نسخي: "وي".
(١١) "ق، ک" چاپ: "بدکردار که صد ساله دي خو رحمان ته هسي ښکاري لکه طفل شبينه".

ورځ چې واوري د غه هسې نه وي خړوې لکه نن چې د خپل يار وماته شا شوه (١)

دا زما په يار کې مهر و وفا نشته که دنيا وار له بې مهره بې وفا شوه

چې يې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي په نصيب مې يوه هسې دلربا شوه

چې و حسن ته يې ګورم حيران نه يم راڅرګنده يوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده بې صبري مې تر حسابه زياته لا شوه (٢)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (٣) بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې را ښکلې مې پري غښتي د دعا و هغه نه د مې ونه وښته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا غلا کړه هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه بهره به له دنيا معاملو هم چې مې نغده په ورغوي کې نسيا شوه

د ربر ته جاروتو شو راته پور بې په نصيب مې بله نه وه داوه دا شوه (٤)

يوه برخه هر سړي له خداى ور کړه زما برخه آشنايي د خپل آشنا شوه (٥)

د تدبير په دام به څه ښکار کښېوزي معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري د غه هسې نه وي خړوې لکه نن چې د خپل يار وماته شا شوه (٦)

چې يې زر کړ زيړ رخسار زما دخاورو عاشقي نه وه په باب زما کيميا شوه

څه حکمت د يار په مينه کې خداى کښېښود چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

٢٦١٦ دا باران نه دى چې ورېږي له آسمانه ٢٤١
دمرغانو په ښکاح باندې ژړا شوه

---

(١) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(٢) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلی دی.
(٣) چاپي ديوانونه: "قراري مې په طلب کې بې حرام شه".
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "هر اشنا" راغلی دی.
(٦) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.

چې په نور څه لوړې زړه نړې بې خدايه | څه پوهېږې چې په ځاى کړې که نې ځايه (١)
داخوښته چې به تل تر تله پايې | که بيا پايې خو تر سلو کالو پايه
که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي | دغه پسه بيا به څه کړې راته وايه (٢)
سم له لاسه (٣) چارې نه شي مرد هغه دى | چې بېدار وي و غليم وته له وړايه
ته په اصل کې سړى يې خاروى (٤) نه يې | د چارپايو چارې (٥) مه کوه دوپايه
مرتبه به دې د مېچ او د مېږي شي | زړه په غوړو و غوښو مه تړه همايه (٦)
موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته | اې په تخت دا ورنګ زېب ناسته ګدايه (٧)

وړاندې سراى له توښه تړه رخته (٨)
خو سفر دې کړى نه دى (٩) له دې سرايه

٢٤٢ — ٢٦٢٤

په حالت د عاشقانو نظر بويه | په زيارت د شهيدانو ګذر بويه
بې مرشده خبر څوك د مريد اخلي | څوك په غم د فرزندانو پدر بويه
بې ريباره رسېده وياړ ته ګران دي | په کوڅه د مهرويانو رهبر بويه
بې هنره چا دولت موندلى نه دى | په خدمت د صاحبانو هنر بويه
ستا له سترګو مې هر ګور ملاحظه شي | له دې هسې سياه دلانو (١٠) حذر بويه

---

(١) د "ق، ک" چاپ: "راته وايه دا په ځاى کړې که بې ځايه".
د "خ" لومړى نسخه: "څه دې زده چې خداى به ځاى کړې که بې ځايه".
د "خ" دوهمه نسخه: "څه دې زده دي چې په ځاى کړې که نې ځايه".
د "ب" لومړى نسخه: "څه دې زده چې دا بې ځايه کړ کا بې ځايه".
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "دغه پسه به نور څه کړې راته وايه".
(٣) د "خ" لومړى نسخه: "هم له لاسه".
(٤) د "خ" لومړى نسخه: "چارپاى نه يې". مصوره نسخه: "خاروى مشه".
(٥) "ق، ک" چاپ: "خودرايه". "ق" چاپ: "مرشره چارپايه".
(٦) قلمي نسخې: "زړه په غوښو په غوړو مه تړه همايه".
(٧) د "ب" نسخه: "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که يې په تخت دا ورنګ ناسته ګدايه".
(٨) د "خ" لومړى او مصوره نسخه: "واخله".
(٩) د "خ" لومړى نسخه: "نه وى".
(١٠) د "خ" په لومړى نسخه کې د "سياه دلانو" پرځاى "سياه مارانو" راغلى وي.

(c) kotobon.com The Digital Library

ښه چې ستر ګې خدای ملالې کړې د ترکو　　لن په زړه د ظالمانو اوښ بویه
ستا په داغ[1] به هر یو زړه مشرف نه شي　　دغه تاج د بزرګانو په سر بویه
چې خبر د تاجداران نه اخلي یار بدکا
٢٤٣　　٢٦٣٢
بادشاهان له ګدایانو خبر بویه

زړه مي ورکړو خود رای　　هرچي شي تکیه په خدای
په سودا د عاشقۍ کي　　یا به شاه شم یا ګدای
یا به کېنم و د وهځانه　　یا په سیوري د همای

(۱) "پ پ" چاپ کی د "داغ" پر ځای "یار" او د "خ" په لومړی نسخه کی "تاج" راغلی دی.

چې خدای کا هغه به وشي | نه بل خدای لرم نه ځای
بې دلبره به ون نه کړم | بل هیڅ یا ته د زړه رای (۱)
پای بوسي به یې پرې نه ږدم | خو مې رسي د ست و پای
یا خندا ده په جهان کې | یا ژړا ده په وای وای (۲)
تر دا دوه چاره په هورته | نور څه نشته په دا سرای
عاشق بویه چې صادق وي | نه خودکام و نه خود رای
خالې دې نه کا خوله په عشق کې | جو فروش گندم نمای
زه رحمان په کان پوهېږم
که مې مل شي (۳) کار فرمای

٢٤٤ ٢٦٤٣

کشالې زه خاورې ایرې دستا در وای | چې قدم دې همېشه زما په سر وای
خویو خله زما ستا و بله مخ شوی | نور مې موخه ستا د غشیو په تهتر وای (٤)
تمام تن مې د رنځو په خیر اوره شوی (۵) | خو په ما د تورو سترگو یو نظر وای
په زیړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا مومنده؟ | که د ترکو ملاقات په سیم و زر وای
ملامت به په ما څه لره وایه شو | که دستا د دلبرې نه خولک خبر وای (۶)
مرتبه که ستا د عشق شي ور ښکاره | ملایک به واړه والي چې بشر وای (۷)
تماشا به زما هله در ښکاره شوه | که تر ما غوندې بېدل وای زه دلبر وای

---

(۱) قلمي نسخې: "نور و هیچا د زړه رای".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې: "نور مې موخه ستا و غشیو ته تهتر وای".
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د رنځو په خېر ووړ ووړ وای".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خونبار به زما سترگو غوندې نه ؤ   که په مخ مې د ښېرو تود ورېږه وای

ستا په درد کې طبیب والي وگمان ته
لا به ښه وي که دې حال تر دا بتر وای

٢٤٥   ٢٦٥٢

یو یو داغ په ټټر اېښی د هرچا دی   که بادشاه د ولایت[1] دی که گدا دی

سېرابي په سرچشمه د دنیا نشته   تشنه لب لې گوښی گوښی په غوغا دی

لږ راحت په د بړ زحمت باندې مونده شي   د دې دهر خس حرام شه[2] که وریا دی

د دنیا ښادي بېغمه مونده نه شي   لږ خېرات د شوم له کوره په بلا دی

فراغت يې په باندې ولې حرام نه وي   چې داخل په سراچه د دې دنیا دی

د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا   جهان واره کور اکور مجنون لیلا دی

عشق یو هسې رنگ افسون په عالم پوکې   چې عاشق په تورو سترگو نابینا دی

د هرچا يې بخره ورکړه گوښې گوښې   خپل قسمت د هر سړي جلا جلا دی

ورکړه راکړه ټولگي د بل په لاس دي   د لته دخل نه زما دی نه دستا دی[3]

په هر څه چې د صاحب د زړه رضا شي[4]   په بنده که ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا که يې رضا وي که يې نه وي   د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی

خان جهان سپارلی بويه وهغه ته[6]   چې يې حکم جاري شوی په هرچا دی

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
"ورکړه راپېړ وده ټول د بل په لاس دي   هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
"ق، ک" چاپ: "ورکول او اخستل د بل په لاس دي".
"پ، پ" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېړ ودل د بل په لاس دي".
د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ورکړه راپېړ وده هم د بل په لاس دي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نېمگړې نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه او نېمگړې نسخه: "خان ایمان سپارلی بويه وهغه ته".

۲۴۶ — ۲۶۶۶

د هر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه د هغه په مدعا دی

چې مولا ورسره مل نه وي ښکاره
که لښکر يې ورسره وي يک تنها دی

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی — چې هيڅ خير بهاي نشته بې بها دی (۱)

يو خو دا چې يې په شکل د آدم کړم — دويم دا چې محمد صلعم مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ وسترګې خوله او ژبه (۲) — يو صورت مې په خواسه مسمّا دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستورې — درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه — مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور راباندې وورې — درست صورت مې پکې غرق سرتر پا دی

په هر دم زندګاني بخښي وما ته — هر نسيم د يار له لوري مسيحا دی (۳)

د چمن و سرو ګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د فدا يه په خندا دی

د ګلګونو ميو ناوې راته ناسته — زنګاري قميص اغوستی د مينا دی

خيلې وينې په ورغوي کې نيولې — هر ساغر د مي فروش جان فدا دی (۴)

د شنه رود په غاړه ناست سرود په لاس کې (۵) — هر مطرب لکه بلبل هسې ګويا دی

سپين مخونه سرې لښتې دي د دلبرو — هر ديدن يې د آفتاب په څېر رڼا دی (۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "چې هيڅ هيڅ بهاي نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ: "چې بهاي هرګز نشته بې بها دی".
(۲) د "خ" دو ځمه نسخه کې "لوږه" راغلې دی.
(۳) دا بيت د "خ" په دو ځمه نسخه کې نشته.
(۴) د "ب" لومړی نسخه او د "خ" دو ځمه نسخه: "هر ساغر د مې پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړی نسخه: "هر ساغر د مي پرخښلکو ځان فدا دی".
(۵) په چاپي ديوانونو کې "سنه رود" راغلی دی.
(۶) دا بيت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې يې لومړی مصرع داسې ده:
"سپين مخونه سرې لښتې د دلبرو".

چې دا هسې معرفت یې پرې پېر زو کړ(1)
۲۴۷ په رحمان باندې منت د پاک مولا دی ۲۶۷۹

دا چې مست په میو راغی یار د چا دی — بیا به تاخت کا په کوم غولي وار د چا دی(2)
چې زړه سوی یې د حرم په صید هم نه شي — دا یې درد او نې صرفې گوزار د چا دی(3)
ماخو نه دي خولې یې و چې آزار کړي — دا چې ما آزار وي آزار د چا دی
چې یې درست جهان د مخ په نظاره یست کا — دا آفتاب غوندې روښان رخسار د چا دی(4)
چې بلبل یې رسېدې تر گلو نه شي(5) — دا د ننه په حرم گلزار د چا دی

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري رحمانه(6)
۲۴۸ دا نا ترس او بې پروا نگار د چا دی ۲۶۸۵

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی(7)
زما یار غوندې به بل یو دلبر نه وي — د جمله و دلبرانو سرور دا دی(8)
خوند دلبو او د چاه زنخدان یې(9) — راشه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی
چې یې وصل او هجران و ته نظر کړم(10) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "چې نعمت د معرفت یې پرې پېرزو کړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "چې زړه سوی یې د حرم په صید نه شي — دا د غشي یې صرفې گوزار د چا دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "دا یې درېغه بې صرفې گوزار د چا دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کې "تر گله" راغلی دی. د "خ" لومړۍ نسخه: "چې بلبل یې رسېدی نه شي تر گلو".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې هېڅ ترس یې په زړه نه کېږي رحمانه — دا نا ترسه نافرمان نگار د چا دی".
"ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ: "دا نا ترسه بې پروا گوزار د چا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "زما یار غوندې به بل په جهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوند دلبو و د چاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوند دلبو یې او چاه یې زنخدان دې".
(۱۰) د "پ" نسخې: "چې د وصل د هجران نه یې نظر کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې د وصل و هجران و ته یې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې و هجران و وصال و ته یې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطیبه　　قدم کېږده په ځان باندې منبر دادی

د کعبې سفر آسان دی مرد هغه دی　　که له ځانه سفر وکړې سفر دادی(۱)

هر منعم چې دلجويي د قلندر کا　　هغه نه دی قلندر، قلندر دادی

چې توانګر د قناعت په خزانه شي　　بل توانګر په جهان نشته توانګر دادی

۲۴۹　　دا هنر نه دی چې خاوره په ځولو سره زر کا　　۲۶۹۴
چې زر خاوره کا لالانه هنر دادی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی　　که مرهم ورباندې کېږدې ډېر ثواب دی

حجاب نه له اغیارو مناسب دي　　د یارانو په یارۍ کې څه حجاب دی

بې له تا چې ښایست ریږي بې حسابه　　نور ښایست د جهان واړه په حساب دی(۲)

ښاپېرۍ که هرڅو ډېرې ښایسته دي　　په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی

لکه ګل(۳) چې تر آفتاب پورې خجل دی　　دغه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی

دا د میو څه مستي او سرخي نه ده(۴)　　تیغ د سترګو دې په وینو کې غرقاب دی

۲۵۰　　زه رحمان به ځواب څه کوم ویار ته　　۲۷۰۱
وژوندیو ته د مړیو څه ځواب دی

د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی　　مطرب ایښې په زانو باندې رباب دی

ته چې ما وته توبه وایې ناصحه(۵)　　په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی

زه چې ځان منعه کوم د عشق له کاره　　په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی(۶)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی　چې له ځانه سفر کاندی سفر دادی ".
(۲) چاپي دیوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " یعنې دا دی بیت دوهمه مسرۍ او ورپسې بیت لومړۍ مسرۍ په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانۍ چاپ او " ق ،ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلې ده.
(۴) قلمي نسخې : " دا د میو د مستۍ سرخي نه ده ".
(۵) د " خ " لومړۍ نسخه : " ته چې ماته توبه فرمایې ناصحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښیې ناصحه ".
(۶) دا بیت او له دې نه وروسته بیتونه په مصوره نسخه کې نشته. په " ق ،ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لارې " او د " خ " په دوهمه نسخه کې " ادره " راغلي دي.

د آسمان چې لوی په عقل کې باله شي — په محیط دعاشقۍ کې یو حباب دی (١)

محتسب په رقص گډ شو باك یې نشته — صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی (٢)

هر چې ژغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړی کور په مخ کې دسیلاب دی

په رقیب باندې غفلت راغی ویده شو — یار پېلوله مخه واخیست بې حجاب دی (٣)

ته چې خوب غواړې (٤) په عشق کې راته وایه — کوم چاکړی د مزدي په خوله کې خواب دی

بې عمل که کتاب کېږدي په سرخه شو — گویا اینسی یې تر پېښو لاندې کتاب دی

چې د شر له عملونو نه خیر غواړي — تشنه لب غوندې سرشوی په سراب دی (٥)

د دښمن له مکاره نه و ویرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ درآب دی

٢٥١

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه (٦)

٢٧١٣

لکه عمر چې دې تلونی په شتاب دی

چې تر سنگ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه له وړکړی مالم بخت دی

خدایه کله به هغه غل راته اسیر کړې (٧) — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی

هو مره غم به نور په هیچا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په مایك لخت دی

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "په محیط دعاشقۍ یو حجاب دی".

(٢) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.

(٣) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.

(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کی "والي" راغلی دی.

دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده : "ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې".

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "که سر و لعلونه خیر خیر غواړی".

د "خ" دوهمه نسخه : "چې د شرعې له عملونو خیر غواړی تشنه لب غوندې سرشوی په سراب دی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عبادت په شتا بجد کوه رحمانه".

(٧) په قلمی نسخو کی "یاغیان" راغلی دی.

مګر بل په تېره تېغ شي ياں له ياره   ګنه بناخ له خپله شاخ سره درخت دی[1]
د پالنګ او د پېرېه[2] حاجت لا نشته   د يارانو نشستن د زړه په تخت دی

۲۵۲   ۲۷۱۹

چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي
په رحمان باندې بې ياره هسې وخت دی[3]

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی   زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[4]
ستا په مينه کې زما له مخه تښتي   که آفت دی که آسيب دی که فساد دی
هر امداد چې را کاوه شي ستا په مينه   په لېمه زما قبول هغه امداد دی
که تمام جهان مې پرېوځي په لېمه کې   بې تا نه را ځرګند بېرې نه مې ياد دی
ما چې غوږ د استاد عشق په ترانه کړ   نصيحت مې نور د زړه په غوږ و باد دی
اوس زما له ننګ و نامه سره خبر دي   چې دې نام د عاشقۍ را باندې زياد دی
هر ګلشن چې له ګلرخه بې خبره وي   د عاشق په نظر غولی د صياد دی

د رحمان وتوان ته ګوره هومره نازکه

۲۵۳   ۲۷۲۷

چې د او سپينو روغ نه دی آدم زاد دی

که يې مهر و محبت که يې عناد دی   ما د يار په ياری کړی اعتماد دی[5]
زه او يار که په تن دوه په معنی يو يو   هزار خونې واړه بنيمه يو بغداد دی
هېڅ بېلتون زما د يار و بله نشته   کار همه واړه موقوف په خپل ميعاد دی
زه خپل آه آتشين له خدايه غوارم   د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی
هېڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی   د عاشق خاطر په خپله مينه بناد دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په نورو قلمي نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده : "ګنه بناخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شرېد" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "په رحمان د يار له غمه هسې وخت دی".
(۴) په چاپي ديوانونو کې "زړه" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي — هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی

سل په دا رنګه نوم و ننګه د عشق نور دي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی

چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي — عشق د عقل و د هوښ کره داماد دی

بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي — ما او تا غوندې ګړي د چا یاد دی

چې پرېشان د یار د زلفو په خبر نه وي — جمعیّت د هغو زړونو لوی فساد دی

که رښتیا له خرابې سره ګنج وي — خرابات د بې بنیاد و بېخ بنیاد دی

که کمال د کمینه په اندازه دی — فوقیّت د شاګردانو په استاد دی

که په یار پسې ترجمان تېر شي(١) — په رحمان زمونږ هسې اعتقاد دی

٢٥٤ — چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
رحمان کړي نوی نوی اجتهاد دی(٢) — ٢٧٤١

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی — همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی

که رهبر وي ګمراهانو لره خضر — عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی

ګوندې چېرې خولک د خدای په در قبول وي — ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی

د شهیدو پرهارونو ته نظر کړه — هسې رنګه مې له دوسته ګو خونبار دی

چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی — هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی(٣)

چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني — لا مې زړه د هغه سترګو منت بار دی(٤)

د آسمان دې د هغو په مدعا وي — چې په ما باندې یې کړی ستا اخبار دی

٢٥٥ — که یار سل ځله جفا ورسره کاندي
د رحمان داهسې کله اعتبار دی — ٢٧٤٩

---

(١) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٢) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهم مسری داسې ده: "لا مې زړه د هغو سترګو منت بار دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادر کار دی — چې کمال حُسنې اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه — په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي — باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو — چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا — انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه — ابر خور ب دی غبار دی(۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو — لعل وور شو بزرګوار دی(۲)
لوی آسمان توره تبی شو — هلک لمر خره انوار دی(۳)

ووړ سړی ګوره تاج یانه — چې لوی فیل یې بار بردار دی

۲۵۶ — ۲۷۵۸

زلفې دې له ډېرې درازیه پای تر سر دي — یا د بنفشې لښتې خورې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکر یا نبات دي — یا خوزه غلط شوم(٤) تر همه وار وبهتر دي
قد ته دې خولک نه شي رسیدی له بلندی — ولې چې معراج وته خانه د پیغمبر دي
ما چې ستا بنایست ولمر سپوږمۍ سره په تول کړه — تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
خاخلي له آسمانه په هر چا وورې یکسانه — پرخه په واښه شي په صدفو کې ګوهر دي(۵)
بخت دی چې یې خولک متمکن کړه په تخت باندې — خولک دغم په خار سره پاره پاره جګر دي(۶)

---

(۱) قلمي نسخې : " ذره ضعف شوه افتاب شوه ابر خور ب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ : " نمر هلک نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه : " هلک لمر صره الوار دی".
د "پ" لومړی نسخه : " هلک لمر شوخره الوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "بیم" راغلی دی ددې بیت لومړی مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده : " لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

با د چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ — څله يې ګردونه د جهان وار په سر دي

هله به سړی شي چې دې نوم عبدالرحمان شي — اوس سړی په څه يې که دې لوستي زر وزر دي[1]

سپيني او سکي، زر ځار ميني له دولته[2]

۲۵۷ — ای رحمانه داد عاشقانو سيم و زر دی — ۲۷۶۷

دنيا دار که مستغني په سيم و زر دی[3] — هنرمند و څخه ګنج د خپل هنر دی

بېهوده به[4] زور زور وځان ته وايي — د دنيا سړی که هر څو زور ور دی

هسې مه وايه چې زه يم په جهان کې — پيدا کړی د خدای د سر د پاسه سر دی

ځينې ځينې يې وليان پيغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پيغمبر دی[5]

جو دانه قدر يو لعل يکې پيدا شي[6] — نور جهان وار د تور و کاڼو غر دی[7]

يو بادشاه دی چې لښکرې پسې درومي — نه په هر يوه سړي پسې لښکر دی[8]

پيدا کړي د خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان وار برابر دی[9]

که د غمر و رفتن ته څوک نظر کا — دا به وايي چې آفتاب د نماز ديګر دی[10]

چې يې[11] سر په ځمکه ايښی وي و يار ته[12] — په آسمان باندې ختلی لکه لمر دی

---

(۱) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بيت په "پ،ب" چاپ کې نشته.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "دنيا دار که دنيا دار په سيم وزر دی".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "ځينې ځينې يې وليان پيغمبران کا هر سړی نه اوليا نه پيغمبر دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه چې هر يو اوليا او پيغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځينې ځينې اوليا د ځينې نبيان وو نه چې هر يو اوليا و پيغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځينې ځينې اوليا و پيغمبران کړه نه چې هر يو اوليا و پيغمبر دی".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "جو دانه قدر چې لعل يکښې پيدا کا".
نورې قلمي نسخې: "جو دانه قدر يو لعل يکښې پيدا کړه".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان وار د تور کاڼي او تور غر دی".
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ يې په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وايي چې رفتن د نماز ديګر دی".
(۱۱) "ق،ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "پ،ب" چاپ: "خپل يار ته".

تعجب زما د ډېرو وسېنکو مه کړه (1) | ما موندلی په دا بحر کې گوهر دی

دریا خرقه یې خدای مه کړه په غاړه (2)

۲۷۷۸ رحمان کوم دستار تړلی قلندر دی ۲۵۸

دواړه سترگې مې کړې دستا په لوري دي | مدام ډوبې د فراق په آب شوري دي

زه یوسپی یم چار چشمه دستا له سپیو | چې مې ستا ودرته دوه سترگې څلور دي (3)

کنه ولې مې دوه سترگو ستا په طمع | وهر دره (4) وته نیولې کوډ په کور دي

چې مې خال د ترکو ولید په چیل زړه کې (5) | د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه | همگې واړه د خپلو رختو چور دي (6)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره | سود و زیان په دا جهان کې خوار و ورور دي

په رحمان باندې گمان د اهسې مه کړه (7)

۲۷۸۵ چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي ۲۵۹

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی | گویا میشت (8) مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تور و سترگو | خراب دل مې له جملهٔ عالمه تور دی

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "ته زما په ډېرو وسنکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ته زما د ډېرو او سنو ته عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د ډېرو او سنکو غیبت مه کړه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولوري ته مې دوه سترگې څلور دي".

(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لوري ته".

(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې گومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې بې تا به په لور څه غولېږي لوز دی".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

کړمي زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر مې د غم ګنه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو — چې اخستي مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چې په هسې کور نازېږي هغه کور دی
دا رحمان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پوروړیو کې یو ومري — دی د واړه پوروړیو زوی او ورور دی(1)

۲۶۰ — ۲۷۹۳

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم(2)
ما په سترګو قبول کړی دا پېغور دی

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې(3) د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه را کا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي(4)
معشوقه مشفقه بویه مهربانه(5) — نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خدای وما ورته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الرم(6) دا زېړ رخسار له خلقو — لکه زر چې څوک له خلقو پټ پنهم ږدي
هېڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا(7) — کوم یو مست دی چې قدم په لاره سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(8) — کوم طبیب دی چې په روغ صورت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړي"؟
(۳) مصوره نسخه : "په لوري".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ت" چاپ : "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه : "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(٦) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه : "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "بېرند وستي ګو".
(۸) چاپي دیوانونه : "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

۲۶۱ — ۲۸۰۳

زه هر ګوره تر خپل صمد پورې شرمیږم(۱) — برهمن چې سر په پښو د خپل صنم ږدي

و آسمان ته لاس د عقل نه رسیږي(۲) — داخو عشق دی چې په عرش کرسي قدم ږدي

زه رحمان لې تاج ګڼم د یار له لاسه

که مې پښې په سر د جور و ستم ږدي

۲۶۲ — ۲۸۱۰

د دنیا کاروونه واړه غولول دي(۳) — دا ګمان په هیچا مه کړه چې مې خپل دي

هیڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه — دا یخ خوږې په اوبو پورې کول دي(۴)

که دې دوه کاسې دانې وي په کندو کې(۵) — پس له شامه هسې وایه(۶) چې د بل دي

پوره غوږ د غوښو شته په هر چا پورې — که د شرم(۷) پوره غوږ غواړې باطل دي

که ته دوه(۸) او درې عیبونه د بل شمار کړې — بل به تا ته هسې وایي چې ستا شل(۹) دي

نصیحت د ناصحانو اثر نه کا — د سرې او سپینې خوشې تېکول(۱۰) دي

دانا اهل جهان دي نه پوهیږم

که مې د رحمان پښې په ګوګل دي

---

(۱) "ب" چاپ او د "خ" لومړی نسخه: "زه هر ګوره تر خپل صنم پورې شرمیږم".
"ق" چاپ: "زه هر ګوره خپل صنم پورې شرمیږم".
"ق، ک" چاپ: "زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمیږم".
"پ پ" چاپ: "زه هر ګوره تر صنم پورې شرمیږم".
مصوره نسخه: "زه هر ګوره تر خپل یار پورې شرمیږم". نوموړی بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.

(۲) "پ، پ" چاپ: "واسمان ته لاس د عقل نه رسیږي".
"ق، ک" چاپ: "دې اسمان ته لاس د هیچا نه رسیږي".

(۳) "پ پ" چاپ: "د دنیا چارې همه واړه غولول دي". د "پ" لومړی نسخه: "د دنیا ورځ ګارې همه وبله غولول دي".
د "خ" لومړی نسخه: "د دنیا ورځ ګارې همه واړه غولول دي". د "خ" دوهمه نسخه: "د دنیا کار وبار واړه غولول دي".

(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا یخ خوږې په اوبو پورې کول دي". د "خ" لومړی نسخه:
"هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه یخ خوږې دا اوبو پورې کول دي". چاپي دیوانونه: "دیخ سورې په اوبو پورې کول دي".

(۵) د "خ" لومړی نسخه: "په کندول کې".

(٦) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه: "وایي".

(۷) مصوره نسخه: "سر".

(۸) چاپي دیوانونه: "یو او دوه". د "خ" لومړی نسخه: "دوه درې". د "خ" دوهمه نسخه: "دوې نورې"، مصوره نسخه: "دوه".

(۹) چاپي دیوانونه او نورې نسخې: "سل".

(۱۰) قلمي نسخې: "بیهوده د سرې او سپینې کوتل دي".

سپین رخسار و مشکین خال دې و بله ضم دې ... یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي
که دې مخ په زلفو پټ شو باك يې نشته[1] ... د حيات او به هم پټې په توره تم دي
ستا د زلفو له رخساره له سره شو ښکاره ... پيدا شوي شام شفق د صبح دم دي
په دهن کې دې غاښونه تجلي کا ... يا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي[2]
نه چې اوس زمانه غوڅ ستا په غمزه دي ... چاره غوښې لا قدیم سره په غم دي
بې ژړا و چا ته نه ګوري سيه چشم ... د نرګسو غوړېده د جوی په نم دي
راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ... ستا جفا و وفا دواړه منقسم[3] دي
ستا د حسن د تعريف لره بركته ... د رحمان د شعر کوکې پر عالم دي

٢٩٣ ... ٢٨١٨

چې د شنګه مې دلبر په لاس کې جام دی ... نن اورنګ د زمانې زما غلام دی
مدام کله وي دنيا د دنيا دارو ... بې له عشقه چې دولت يې مستدام دی
دهاروڼ خرخ پای نیلي دی د سپهر ... خو به دوکا چې يې دو په سر د بام دی[4]
د دنيا چارې په مثل دي د سيورې ... د آفتاب په مخ د سيورې څه مقام دی
که يې صبح ښايسته دی خندۀ رویه ... بيا يې هسې په هر صبح پسې شام دی
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې ... په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی
ببغي په دنيا چېرې ده رحمان ناله ... يو ببغم دې خوك را وښيي کرام دی

٢٩٤ ... ٢٨٢٥

ما د ستا ولمن ته اچولي د اچپل ځان دی ... ستا دی زما نه دی که دانا دی که نادان دی

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "که دې مخ په زلفو پټ دی باك يې نشته".
(٢) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "يا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دی".
(٣) قلمي نسخې: "مغتنم".
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې واړه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حیران دی

بې له تا که سیل (۱) په گلستان کړم د گلونو — نه پوهېږم هېڅ چې گلستان دی که زندان دی

چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

د برهم ولې تېرشول د مجنون بې نام ونقشه (۲) — عشق دی چې عاشق له ده هم نام د هم نشان دی

لوی ترکوم چې نجې دې پس وانه چې افسانه شو — واړه په سبب د عاشقۍ دي نمایان دي

۲۶۵ واړه د خپل ځان په نظر گوره که دانا یې — ۲۸۳۲
اې عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی

هم (۳) بادشاه دی د جمله وو بادشاهانو — هم دی یوه سلطان په سر سلطان دی

هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی (۴) — هغه کار واړه وده وته آسان دی

خوک آفتاب شي په آسمان راخېژ ولې (۵) — ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی

خوک د نمر په مخ حجاب شي غوړ ولې — ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی (۶)

خوک په شپه کې شي مهتاب (۷) پیدا کولی — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی

خوک یو څاڅکی پرېستی شي له آسمانه — نزول (۸) کړی ده په مونږ باندې باران دی

خوک شي روح نوی پستی په یوه ماشي — ژوندی (۹) کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "گذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دوهم مسره داسې ده: "هم دی یوه په سر باندې سلطان دی".
(۴) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولې".
(۶) له مصري نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کې شي مهتاب راخېژ ولې — ده په شپه کې خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخې: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی　　ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی[(۱)]
خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولی　　ده له خاوره پیدا[(۲)] کړی ګلستان دی
خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی　　ده له اوره پیدا کړی زمستان دی[(۳)]
خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی　　پیدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی[(۴)]
خوک شي رزق وهر[(۵)] مخلوق ته رسولی　　دی دهر یوه مخلوق روزي رسان دی
خوک بنده لره ایمان شي ورکولی　　ده ورکړی هر مؤمن لره ایمان دی[(۶)]
خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلی[(۷)]　　ده عیسی لره ورکړی دا مکان دی
خوک له خدای سره خبرې شي کولی　　ده موسی مشرف کړی په دا شان دی[(۸)]
خوک ایسنو دی په توسن د هوا[(۹)] زین شي　　ایسنی ده په هوا تخت د سلیمان دی
خوک په سپینه ږیره پاتې تر قیامته[(۱۰)]　　ده په خضر باندې کړی دا احسان دی
چې په ده شي هغه کار په هیڅ نه شي　　هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی
په اوبو کې چې د کاني کوټ بنا کړ　　ده ورکړی پکې اور لره امان[(۱۱)] دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو　　سنګ ته ده ورکړی رنګ د ارغوان دی".
"ق" چاپ : "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو　　ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه : "خوک شي سنګ لره د ګلو رنګ ورکولی　　ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ د ارغوان دی."

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په لورو نسخو کې "ارغوان کړی" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې دا مسرې داسې ده : "خوک شي رزق رسولی هر یوه ته".

(۶) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کې د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.

(۷) قلمي نسخې : "خوک له ځمکې وآسمان وته ختی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ : "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي دیوانونو کې د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ : خوک تر ږیره به وپاتې تر قیامته".

(۱۱) چاپي دیوانونه : "مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کې د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده(1) یې ځملي سر دی لګولی — هم یې زوړند په رکوع سره آسمان دی

هره ونه په قیام ورته ولاړه — هر ګیاه یې په تسبیح سره زبان دی(2)

همه واړه په تسبیح د ده مشغول دي — که ملك دی، که پیری دی که انسان دی(3)

هر ماهي یې په دریاب کې حمد(4) وایي — هر مرغه یې په چمن کې ثنا خوان دی

حق په حق یې ثنا هیچا کړې نه ده(5) — نه له هیچا واقع شوې دا بیان دی

مخلوقات تو هسې نه دی پېژندلی — لکه ده سره(6) چې قدر د خپل ځان دی

حد پایان یې بې هیڅ سري موندلی نه دی — معرفت یې هسې بحر بې پایان دی

نه هیڅوك د ده په خبر د ده په شان دي — او نه دی د چا په خبر د چا په شان دی(7)

نه یې زیان نه یې زوال نه یې نقصان شته — دی(8) بې زیانه بې زواله بې نقصان دی

نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته — دی بې مثله بې مثاله بې مکان دی(9)

پاك یې وګڼه بې شکه بې ګمانه — له هغو چې د چا شك د چا ګومان دی(10)

نه یې خوك په سترګو وینې نه لیده شي(11) — او یې چونه بې چګونه نمایان دی

که خوك وایي لیده نه شي لیده نه شي(12) — او که وایي و هر چا وته عیان دی

---

(1) په چاپي دیوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "زوړندسر هم په رکوع سره آسمان دی".

(2) د "خ" دوهمه نسخه : "ګویان دی"

(3) قلمي نسخې : "که سړی دی که پیری دی که حیوان دی".

(4) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.

(5) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "حق په حق یې هیچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "نه هیچا نه واقع شوې دا بیان دی".

(6) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "څخه" راغلی دی.

(7) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.

(8) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.

(9) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی : "نه یې مثل نه مثال نه یې پایان شته — دی بې مثله بې مثاله بې پایان دی".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره یو شان ده په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسره داسې ده : "نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته".

(10) مصوره نسخه : "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".

(11) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "که یې خوك په سترګو وینې لیدی نه شي".

(12) د "خ" دوهمه نسخه : "که خوك وایي چې لیده شي لیده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو | او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی (۱)

بې پردې به حسن چا ندوي لیدلی | که څوك وايي چې لیده شي تش گومان دی (۲)

۲۶۹ — ۲۸۶۸

له زرگونو صفتونو راشه گوره
چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی (۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر گلستان دی | تن مې ستا له غمه پانه د خزان دی

ستا د غم له هجره هسې نهره مند یم | چې په سترگو کې مې جوړ رود روان دی (٤)

ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو (۵) | چې هم وینې ترې بهېږي هم خندان دی

هسې رنگ مې د خپل زړه له وینو واخست | چې ځان د رهت راته په شکل د جانان دی

که د ستا د زلفو مارکاندي خونونه | ما موندلې ځنې عمر جاودان دی

ځنگدن که هر څو تریخ وتلخ وایه شي | ستا د لبو په مدد آب حیوان دی

آشنايي ترجد الحه کمن وربې نه ده | معطر په بوی د مصر درست کنعان دی

لکه لمر په څلورم آسمان لیده شي | محبت په سل حجابه کې عیان دی

نور د شمع په فانوس کله پټېږي | عشق د عقل په پرده کې نمایان دی

که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته | زه له دېرې ځلې (۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: "له هزار و صفتونو یا ور مې کړه / چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق ـ ک" چاپ: "له زرگونو صفتونو راشه گوره / یو صفت یې کړي ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "له هزار صفتو یو یې اداکړه / چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "له هزار و صفتونو یا وروکړي / چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی: "ستا د هجر په غم هسې لهره مند یم / چې په سترگو کې مې جوړ رود روان دی"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهم مسری داسې ده: "چې له سترگو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق ـ ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق ـ ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګي زلفې چا دي سمې کړي (۱) چې هر موی يې په ښو رنګه په خوشادي
بې پردې په حسن نه وې چا لېدلې که ښوک والي چې لېده شي تش ګمان دی (۲)

ښادي غم خوندې اسانه مونده نه شي سوړ په خپلو وينو لعل د بدخشان دی
که وصال په هر زمان وای هسې دريغه لکه غم چې د هجران په هر زمان دی

بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو نور مشکل واړه په ما باندې اسان دی
هم په دا راته اسان شوه نور غمونه چې ستا غم د حد په هو رته راته ګران دی

قافله د صبر هېڅ وېسا پرې (۳) نه کا ستا له غمه مې منزل د زړه ويران دی
يو نفس به دې له دره بېرته نه شم څو مې يو نفس (۴) باقي په دا جهان دی

لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی
لکه تا چې تور ګيسو په مخ پرېشان کړه هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان دی

خواره خاطر به د رحمان سلامت څوک وي
چې ګذر يې ستا په چاه زنخدان دی

۲۶۷ ۲۸۸۹

ستا د عشقه خو نه تور زړه دې ګلګون دی هم په دا چې نوشته په جګر خون دی (۵)
تش به نه شي هغه خم د عشق له ميو چې يې خاورې د فرهاد و د مجنون دي (۶)

د دنيا چارې همه واړه فاني دي دا د ستا جور و فا ولې افزون دي
مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي چې په سره کفن له ځمکې راببرون دي

---

(۱) چاپي ديوانونه : " طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې ".
د " خ " دوهمه نسخه : " طاوس رنګه زلفې نه دي چا لېدلې که ښوک والي چې لېده شي تش ګومان دی ".
(۲) دا بيت د " خ " په دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د " ب " لومړۍ نسخه او د " خ " په لومړۍ نسخه کې : " راباندې نه کا " راغلی دی.
(۴) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ کې " دم نفس " راغلی دی.
(۵) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) " ق ، ک " چاپ : " يار ستا جور و جفا ولې افزون دی ".

چې يې هیڅ بها زلمیو څخه نشته — جونه نه دي سکه گنجونه د قارون دي
بادشاهان په یوه دم کې گدایان کا — ما لیدلي فسادونه د گردون دي

۲۶۸ — ۲۹۹۶

د رحمان د زړه خوناب مگر قبول شي
چې مخونه د دلبرو پرې گلگون دي

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه د با ندې
له زگیرویه مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچوله کبله سو ځي تاندې
زه دستا په غم کې شمع غوندې ژاړم — ته زما په ژړا صبح غوندې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آویزان دی — لکه زلفې دې په مخ دي آویزاندې
ما دې ستا دانه پېښو په اور کې سوی — د دنیا اندیښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی[1] غم په سري ورشي — نور غمونه یې هم شي تر پښو لاندې
هر چې ما په نصیحت له تا جار باسي — بیا دې ستا په لورې دروې تر ما وراندې[2]

۲۶۹ — ۲۹۰۴

سره لمبه گوره چې څه کا په وچ ډکي
مخ د یار په رحمانه هسې چارې کاندې

په دنیا کې که څه کار دی که دین دی — د دې کار په کننده ؤ آفرین دی
چې تقوی او دینداري یې شي په برخه — د هغو د سعادت ستوري قرین دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کښېنود — چې وچ ټوک مې په دهن کې انگبین دی
بې هاتیانو بې اوښانو بادشاهي کا — د زاړه پوزي تو کړ کې یې قالین دی
چې په خواست د حاجت پورته کالاسونه — د آسمان د ملایکو پرې آمین دی
چې قبوله کهتري کا په دنیا کې — د هغو په بهترۍ باندې یقین دی

---

(۱) په قلمي نسخو کې "یو" راغلی دی.
(۲) د "خ" د ومې نسخه: "هغه تله کا ستا د لورې ته تر ما وراندې".

تل د لوړي او به د رومي وشو ورته　　حق تعالی کمال ورکړی و مکین دی
خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده　　که زمروکی يې خيرن وي زړه يې سپين دی
د سرکښو سر که ورشي و آسمان ته　　په دوه ورځې پسې ځای زير زمين دی
چې سنبوه يې وي په سر کې اولوي کا　　د رحمت لياقت نه لري لعين دی
که صورت يې د سړي، سړی بالرشي　　په معنی کې سړی نه دی شياطين دی

۲۷۰　　که [illegible] سره متاع د دنیا نشته
شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبین دی　　۲۹۱۶

مخ د يار شمس و قمر درې واړه يو دي　　قد د سرو صنوبر درې واړه يو دي
حاجت نه لرم په شهدو په شکر و(1)　　لب د يار شهد و شکر درې واړه يو دي
که بې ياره په بستر د ياسرين ويم　　نار و خار و د ابستر درې واړه يو دي
چې ورو و د بوان ترې نظر کړم　　باغ بوستان او دغر درې واړه يو دي
چې غبار يې د کوڅې راباندې راشي　　د اغيار مشک و عنبر درې واړه يو دي
خدای د يار له هجره هيڅوک خبر مه کړه　　تاخت و قتل و داخبر درې واړه يو دي
هغه دم چې سړی د رومي له جهانه　　توره خاوره سيم و زر درې واړه يو دي
قلندر چې په رښتيا قلندري کا　　خان، سلطان و قلندر درې واړه يو دي
ورد يې نه شي په پردي ملک حمله هيڅوک(2)　　کور و کړا و مبصر درې واړه يو دي
چې دې نه لکي يو يار نه دې آشنا وي　　هغه نهر بحر و بر درې واړه يو دي
په دکان د نابينا و جوهريانو　　خرمهره لعل و گوهر درې واړه يو دي
پسران دي عار زما له عشقه نه کا　　پاک عاشق پسر(3) پدر درې واړه يو دي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "حاجت نه لري په شهدو په شکرو".
(۲) په قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده : "ورد يې نه شي په پردي که حمله هيڅوک".
(۳) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پير" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګورا او پيښور د ږي واره يو دي [1]

غزل وشوه که ځان ستايي و رحمان ته

۲۷۱ — ۲۹۳۰

بې هنره ګا و خر دي واره يو دي

چې دا هسې لاس په لاس د دنيا پرېښودي — ~~څه چو و~~ چندن په ځان پورې مښودي

دا دنيا په مثال پوله مرګ سيلاب دی — د سيلاب په مخ کې څه پوله ايښودي

جل ځلې لا واده ندوي سره کونډه وي — دا رنګ چارې د مرګي د خر خښو دي

قافلې چې په دنيا کې شوې داخلې — بيا هم هسې معلوميږي چې دلښودي [2]

دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې تر کوچ مخوا په زېرمه د توښودي

چې بې وخت آرام ما ن کا په وخت اوده وي — د هغو عالمو بېرې د وکښو دي

په هر شان چې يار خوښيږي زه هغه کړم [3] — خپل ول د صاحبانو په پيښو دي

د يار غم مې لکه تاج وي په سر ايښې — نور غمونه مې همه لاندې تر پښو دي

معشوقې په عاشقانو خود پوهيږي — دلته څه د عاشقه نښې د ښو دي [4]

مي خواران که بې خبر شي له مستي نه

د رحمان د ميخانې شراب د څښو دي

۲۷۲ — ۲۹۴۰

زه بلبل ستا د وصال بوستان څه دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان څه دی

چې آشنا شي ستا له دره له د بواره — انتظار يې په روضه د رضوان څه دی

چې روزي يې شهادت شي ستا له تېغه — احتياج يې په چشمه د حيوان څه دی

چې مسکن يې د زره ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطارو دکان څه دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې دا مسرې داسې دي: "ګورا وګورا او پيښور دړې واړه يو دي".

(۲) "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ، په "مصره" په او د "خ" په دوهمه نسخه کې "د تلو دي" راغلي دي.

(۳) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې يار خوښيږي نه يې کړمه".

(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې "ايښودي" راغلي دي.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان څه دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا څه شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندي نادان څه دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق و رعد چکاره دي باران څه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر دی
نه پوهېږم چې ځان څه دی جهان څه دی

ته چې نه ګورې وماته لږ مې پوه کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصان څه دی

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه نور دې په خاطر کې ارمان څه دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې دواړو دې په زړه کې ګومان څه دی

چې مې وینې تر و مې څه پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان څه دی

۲۷۳

هر چې والي ستا رسي د سلطان غاړه
وتوانا وته حجت د ناتوان څه دی

۲۹۵۳

نښه (۱) مې ستا د بنو غشي په سینه دي
پورې وورې مې وتلي تر آینه دي

تل یې مخ د یار په مخ باندې وي اېښی
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دېرینه دي

لکه ستوري چې بریښنا کا په آسمان کې
په تهمت مې ستا داغونه نګینه دي (۲)

درته وایم (۳) چې له آهه مې پرهېز که
د هغو چې پوښاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزانې لمبې وي
ولې کسې زما تور سوي نبینه دي

څه بد سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مې مستې شبینه دي (۴)

هغه سترګې چې پیدا کړې خدای خونرېزې
بې غضبه (۵) په غضب او په کینه دي

شرابیان (۶) چې شراب مومي خوښې شومي
کله منعه په اختر (۷) په آدینه دي

---

* . دري مخ پایلیکونه دي په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

٢٧٤ ٢٩٦٣

چې تمام د خپل ځيګر په وينو رنګ شو
د تماخ خبرې ځکه رنګينې دي

(١) د عاشق نظر په خوړ دو په خواب نه دی — مراد يې بې د يار له دره (٢) بل باب نه دی
تر نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی (٣)
چې د يار سره حساب د دنيا کاندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی (٤)
چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي (٥) — که د درست جهان ارباب شي ارباب نه دی
هر چې يار منعه کوي له خپله يار — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی
دا حجاب چې نور (٦) عالم يې حجاب بولي — دا زما د يار تر ميانه حجاب نه دی
که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه (٧) — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی
که ليدلی زليخا يوسف په خوب و — ما په ويښه دی ليدلی په خواب نه دی
صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيڅ اکړی د غه کار په شتاب نه دی

٢٧٥ ٢٩٧٣

تماخ سوال د بوسې کړې دی له ياره
لا يې هيڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خو د زخم په شان نه دے — د بل زخم په خير سهل و آسان نه دی (٨)
عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی (٩)
عاشقي نه ده که ګوره بې حيراني ده — کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی (١٠)
يو عاشق دې خوړک راوښيي په عشق کې — چې يې رود په مخ د اوښکو روان نه دی (١١)
هو ره اوښکې د عاشق په ګرېوان ورې (١٢) — ته به وايې چې يو سيند د ګرېوان نه دی
دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران وي سره نه وي هيڅ ګران نه دے (١٣)

* دې مخ د متن پاڼيکونه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان دسرې بد دي — غم د ترکو بد د هيچا په ځان نه دی (۱)

دوزخ داور که تاوده حده تېر دی — برابر د بېلتانه لـــــه نيران نه دی (۲)

چې باله شي څوک په عشق کې کم عقل — دا کم عقل د بر هوښيار دی نادان نه دی

۲۷۶ — چې بې يار و جهان و ته نظر کړم

وايم چې ويران دی وران نه دی (۳) ~~ ناسخ ~~ — ۲۹۸۴

د (۲۰۳) مخ د متن پاڼليکونه :

(۱) په قلمي نسخو کې "خرخ" غلطي دی.

(۲) دابيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" غلطي دی.

(۳) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "ورته وايه چې له آدمي پرهېز که".

د "خ" دوهمه نسخه : "ورته وايه چې له آهوې پرهېز که".

(٤) دابيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "بې سببه" غلطي دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "مي خوران" غلطي دی.

(۷) د "خ" په لومړی نسخه کې "په جمعه" غلطي دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پاڼليکونه :

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "ديار له بابه" غلطي دی.

(۳) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "دا اسباب د عاشقه اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "د غه جنج په عاشقه کې حساب نه دی.

(۵) د "خ" نسخې : "ارباب نه وی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عام عالم"

(۷) د "خ" لومړی نسخه : "که ثواب دی هم ثواب ديان په عشق کې".

(۸) "ق، ک" چاپ : "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی

د غه راز ولوړ عالم ته عيان نه دی".

"ق" چاپ : "د غه راز و نيا ن عالم ته عيان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د عاشق زخم خته د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق، ک" چاپ : "دا د عشق اسرار په ماخامان نه دی".

"ق" چاپ : "دا د عشق اسرار په جاهلانان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د غه راز بوهر سړي ته عيان نه دی".

(۱۰) دابيت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۱۱) "ق" چاپ : "باران نه دی".

(۱۲) د "پ" لومړی نسخه : "هومره اوښکې د عاشق په ګريوان درومي".

"ق، ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ را درومي".

د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکې په ګريوان د عاشق درومي".

(۱۳) چاپي ديوانونه : "که هم ځان د تحفه د ..." هيڅ ګران نه دی"

(پاتې په (۲۰٦) مخ کې)

هر نګار چې بې وفا دی نګار نه دی — په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی (۱)
هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی — هغه کار چې بېفایدې دی خه کار نه دی (۲)
په تلخۍ د میومست خالق (۳) مې خوښ دی — هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی (٤)
دیندار یې د دنیا دار یې ده حُبله (۵) لري — ما لیدلی هیڅ دیندار د دنیا دار نه دی
که رونګار دی په جهان کې عاشقې (۶) ده — دې نور عالم رونګار خه رونګار نه دی
چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار خه اقرار نه دی (۷)
په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي — د خدای د رحمت دی غبار نه دی
چا به کسب نې له عشقه نور خه نه کړ — باري ګنج دی چې هرچا ته اظهار نه دی (۸)
معشوقه وفا له هیچا سره نه کا — ګنه کوم یو دې رختخریله نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده : " لوړ غمونه که په ځان د هر سړي دی ".
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " نه رحمان والیم چې وران دی ودان نه دی ".

ددې مخ د متن پایلیکونه :

(۱) . دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . ددې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : " هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی
د "خ" دوهمه نسخه : لا داغیان سره سودا خه په کار نه دی
له مکار سره رونګار خه رونګار نه دی
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " انسان ".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د میومست عالم خرم وي "
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی ".
(۵) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : " سره ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " وسله ".
(۶) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " که رونګار دی په دنیا کې د عاشق دی "
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار خه په کار نه دی

(پاتې په (۲۰۷) مخ کې)

د دلدار وصال د خدای په داد مونده شي (۱) — دغه کار مي د هيچا په اختيار نه دی

۲۷۷ — ۲۹۹٤

په رحمان باندې منت د معشوقو دی (۲)
د بې حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه يار چې بې وفا دی خه يار نه دی — هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی

که د سر ښندل د شوار په ما وتا دي (۳) — دا په عشق کې سهل کار دی د شوار نه دی

انديښنه سړی بيدار کاندي لا خوبه — کم انديښنه که بيدار دی بيدار نه دی

که خه عمر دی عاشق لره وصال دی — د هجران عمر د عمر په شمار نه دی (٤)

د چشمانو په حنبل (۵) کې تېر وېر شي — اعتبار د زماني اعتبار نه دی (٦)

که د سلو نو ويو پلار شي به بې خه کا (۷) — بې وقوفه زوی د پلار خه په کار نه دی (۸)

۲۷۸ — ۳۰۰۱

معشوقې همېشه ناز په عاشق کاندي
رحمان هېڅ لا د خپله ياره آزار نه دی (۹)

عاشقان دې په اور سوي دي که نه دي — ستا د عشق په اور الوي دي که نه دي (۱۰)

د (۲۰٦) مخ د پايليکونو پاته برخه:

(۸) "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "باري گنج دی چې هر يو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چيا به کسب د عشق نه کړه باري خه کړي چې دا گنج وهر يوه ته اظهار نه دی".

د دې مخ د متن پايليکونه:

(۱) "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د خپل يار وصال د خدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "د خپل يار وصال د خدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "د خپل يار وصال د خدای په داد مونده شي د غه کار و هېڅ بنده ته اظهار نه دی".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر ښندل د شوار دی وتا ته".
(٤) د "ب" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني خه اعتبار نه دی". او هم دا بيت او ور پسې بيتونه د "ب" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) "ق، ک" چاپ: "که د سلو نو ويو پلار شي خوک به بې خه کا". "ق" چاپ: "که د سلو نو ويو پلار شي خوک به بې خه کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلونو ويو پلار شي ته به بې خه کړې"
(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زويه زويه د پلار نه دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان لا د خپله ياره آزار نه دی". په "ق" چاپ کې د "معشوقه" پر ځای "معشوقو" راغلی دی.
(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نيمګړې نسخه کې نشته.

زخمونه د هجران واړه په عشق کې — تا وما وته ښو ولې دې کړه نه دي

په دنیا کې خو یاس وو مال ویل شي — د واړه ما په تا بایللي(۱) دي کړه نه دي

تل د دوو څو په لېښدو د بڼو غشي — تا په ما باندې راکښلي دي کړه نه دي

چې مدام یې زما زړه له غمه څوي — تورې زلفې دې پېچوي دې کړه نه دي

راشه وګوره احوال د عاشقانو — مړه د عشق په تېغ کوتلي(۲) دي کړه نه دي

ناصحان چې نصیحت وما ته(۳) کاندي — چېرې دوی هم مین شوي دي کړه نه دي

ښایسته که په ښایست کې ملایک وي — په وکښه د زړونو روي دي کړه نه دي

۲۷۹ — بلبلان پسې ناري وهي رحمانه — ۳۰۱۰

د بهار ګلونه شوي(٤) دي کړه نه دي

داڅو ورځې چې معلومېږي واړه مړه دي — که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي(۵)

یاد باد په غم کې خاوري دي داتورې — یاد اور په غم کې واړه وچ واښه دي

د خپل عمر شپې او ورځې چې په ښه کړم — هسې دروغ ګویا ښنده او به دي(۶)

غافلان که وېني اوري بې خبر کړي(۷) — دا لې خوب دی نه لېده نه اورېده دي

چې د خدای له معرفته خبر نه وي — هغه واړه که بېدار دي هم اوده دي(۸)

۲۸۰ — د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی — ۳۰۱۶

چې په زړه کې یې د یار له غمه څه دي(۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "پاسلوي دی" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "په شير کوي دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګوکوي دي" راغلی دی.

(۳) په "ب" چاپ او "ب ،ب" چاپ کې "دپاره ته" راغلی دی.

(٤) په قلمي نسخو کې "توي دي" راغلی دی.

(۵) دا غزل د "ب ب" چاپ کې نشته.

(۶) د "ب" لومړی نسخه: "هسې دروغ چې دسېند ګویا او به دی". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې دروغ ګویا بحر دی او به دی".

(۷) "ق ،ک" چاپ: "غافلان چې وېني اوري عمل نه کړي".

(۸) د "خ" لومړی نسخه: "بېدار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې د اشنا له غمه څه دی".

په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی — په معنی کې د جمله وُ کدخدای دی[1]
مجنون بېد غوندې رونق د ګلستان شي — چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی
چې له غمه د جرس غوندې نالان دی — د جمله ګمراهانو رهنمای دی
چې خوک زړه د ستا وتوره وسترګو ورکا[2] — ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — د هغو نا ستی په سیوري د همای دی
چې تا وویني وما ته نصیحت کا — شک پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

٢٨١ — ٣٠٢٢

که زردار دي آشنایان د زردارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی

که مطلب و مدعا د سړي خدای دی — هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې ځبله غږ کا — هر آواز یې خواب آلودو له درای دی
که سړی و حقیقت و ته نظر کا — ژوندی خلق واړه ناست د مړو په ځای دی
د اخو بخت دی خوک یې سپین او خوک یې توره — ګنه عیني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته — هم دغه دلیل د شاه و د ګدای دی
ته نظر د کاریګر و په کار مه کړه — کار همه واړه موقوف په کارفرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندي — له جهانه یې مطلب جهان آرای دی
که خوک خپل د دست و پای و پاسي له میانه — خدای بخپله د بې دستو دست و پای دی
په هغه جهان شکې و بدي نشته — هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

٢٨٢ — ٣٠٣٣

زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه د یار په یار پسې وای وای دی

---

(١) قلمي نسخې: "په معنی کی د جمله جهان کدخدای دی".
(٢) "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په نیمګړي نسخه کی "توره و زلفو" راغلي دی.

که د خلقو و نظر ته آدمی دی　　خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان د یار په سپیو کې داخل کا (۱)　　تر وهاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای د یاره له غمه بې غم نه کا　　دا په ملك د عاشقی کې لوی ورانی دی
زه د یار په غم کې زیره خبره خوښ یم　　دا زما خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون د یار و وصل ته وایم　　ګنهګار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منعه کوې د یار له دره　　کوم یو در له دغه دره برالی دی (۲)
زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم　　که څوك ما ګڼي زه نه یم واره دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست　　د لیلی د زلفو هسې غر وندی دی (۳)
زرداران که او به خښي په جام د زرو　　خوښ زما دا خپل د خاوره وکنډولی دی
اورنګ زیب که د ډیلي په تخت نازېږي　　خپله خونه هر ګدای له ډیلی دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي　　څوك یې پېژني ساهو دی که مړنی دی
چې یې خاوري شي له خاوره وسره ګډې　　تر وچا خبر زده چې د کوم نبکه ملسی دی
توره شپه په آشنا یانو رڼا ورځ ده　　رڼا ورځ په ناآشنا و تروږمی دی
نه دي ستر ګې پو زه غوږ د کم شناختو　　په معنی کې یو د بوال سوړی سوری دی (٤)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه　　عشق په مثل د سلیمان بادشاه ګمی دی
هر چې حب د عاشقی لري په زړه کې　　که په قطع (۵) صد ساله وي هم ځلمی دی
داهلال دی چې لیده شي په شفق کې　　که په لاس د ګل ندامې سپین ونبی دی
ناآشنا به بهره خښکل ځنې مومي　　چې مدام یې په آشنا باندې غوږی دی (٦)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کی "حساب کا" راغلی دی
(۲) دابیت د "خ" په نیګری نسخه کی نشته.
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بیت په نیګری نسخه کی نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "حمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "زبیرګی" راغلی دی.

خړ بوږې مې قربانۍ له پوهېږم — داچې کړې دې په ما باندې زړه سوي دي

چې په نوم باندې بالښت لېږده نه شي — معلومېږي چې نرخوږ یا ښاپېرۍ دی (۱)

چې د خط په دود خلق پکې پرېوځي — زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهي دي (۲)

زه رحمان له یاره خوښېږم که جفا کا

که جفا نه کا وفا کا خو تېرې دي

۲۸۳ — ۳۰۵۵

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي — لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغیلې یا غلې دي (۳)

هغه کوږې لکه تا دي په ما کړې — کله کړې په مجنون باندې لیلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړې مصلې دي

بوی هم ستا د وفا نه دی را الوتی (۴) — ما پخپله خپلې کړې تسلې دي

نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه یادې زما د پېرې مسلې دي (۵)

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهید شي

د جنت حورې همه واړه د ده لې دي

۲۸۴ — ۳۰۶۲

چا چې کړې ودنیا وته اسرې دي — د همه واړه په سر خاورې ایرې دي (۶)

نادانان که د دنیا په چاڼ نا زېږي — ودانا ته واړه وښتي (۷) مسخرې دي

چې بې خدایه محبت کا هغه خلق — نارینه یې واړه خره او ښځې خرې دي

وسپین ږېرې وته مه وایه سپین ږېره — همګې واړه طفلان د ګهوارې دي (۸)

---

(۱) دا بیت په نېګمرې نسخه کې نشته، "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرې داسې ده: " معلومېږي چې نه حور نه ښاپېرۍ دی".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "پ" چاپ: " زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا او غېلې یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوانونه: " زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا، غلې او یا ګلې دي".

(٤) په قلمي نسخو کې "رابلودلی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "سپ پ" چاپ کې نشته.

(٦) چاپي دیوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ایرې دي" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې" ، د "خ" لومړۍ نسخه: "زښتي"

(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپین ږېرې ته مه وایه چې سپین ږېرې".

هسې وايي چې څمې دي دزنانو — کړي يې ايښې په دستار کې ترخې دي
نه څه فيض نه ګټه څني مونده شي[1] — همګي واړه بې فيضه بې ګټې دي

۲۸۵ — ذخيره د دنيا مه کوه صالح ناله — ۳۰۶۹
داهم واړه د خاورو ذخيرې دي[2]

په هر ځای چې ستا ثنا شي شپوه ګړې — خوږه شي هلته د ړو مرغلرې
دهغو سترګو به او ښکي وي ګلرنګي — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې
هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوږې خوږې خبرې[3]
مرور کاندي عاشق له جمله خلقو — معشوقې له هيچا مه شه مرورې
په ساعت کې سرې مرهم يې ژوندي کا[4] — طالعې دي دخوبانو سحرګرې
زه ځان دوب ګڼم بې تا په خپلو وينو — کړمې دوب کا څوک په شهدو په شکرې
لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړم — چې له مخه دې حجاب کړم راته لرې
چې مې نوم د ستا د تورو زلفو واخيست[5] — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې
هيڅ په حق د حقدارانو نه ګروهيږي — هميشه زما د زړه په ورو منکرې[6]
زما ستا مينه ښکاره په جهان ده — ولې دا رنګه ښکاره ګواهي[7] نغرې

(۱) چاپي ديوانونه : "چې نه فيض نه څه ګټه څني مونده شي".
مصوره نسخه : "نه څه فيض نه څه ګټه څني مونده شي".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "دهمه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه : "داهمه دايرو خاورو ذخيرې دي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(٤) چاپي ديوانونه : "په ساعت کې سرې مرګ هم ژوندی کا".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ساعت کې سرې مړ بيا يې ژوندی کا".
(٥) چاپي ديوانونه : "چې مې نوم د ستا د زلفو په خوله واخيست".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "هميشه زما په زړه ورې منکرې"
مصوره نسخه : "هميشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلي دي.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه و فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې (۱)
چې میوه یې د کابل خوږه لې نه وي — د هغو له غمه و خلکې شي گرگرمې (۲)
د رند و سترگو (۳) حاجت د رانجه نه وي — په بد رنگه ناوې څه والې سندرې
که په غره په سمه گرزم باك مې نشته — مزري تل گرزي په لوړه بابه ژورې

۲۸۹ — ۳۰۸۴

د حاجي شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندي د تا غوندې نادرې

عاشقي را باندې سورې کړې مرې — هېڅ مې نه دروي لې یاره ترمرې (٤)
خدا اثر به یې د عقل وي په سر کې (۵) — د هغو په سر چې کېني سبا پېرې
د مژگانو په پنجو مې زړه راکاږي — خدای د ترکو بندې (٦) سترگې کړې زمري
علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي — هر چې کاندي د خوبانو چاکري (۷)
لږ د صبر سبق ماله هم را کړې — که په عشق کې څوك دغه طاقت لري (۸)
خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم — چې شپې و ورځ مې غني وي لکه توري (۹)
په صورت مې نري تبه شوه ولاړه — تا چې دواړه سترگې توري کړې نري (۱۰)
د وصال دلالان کوم طرف ته غواړم؟ — چې بندې شوم د هجران په کچرې
نور د شمع په فانوس کله پټېږي — تا چې واغوستې د خیال جامې نرې

---

(۱) د "خ" د همه نسخه: "زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق، ک" چاپي دیوان کې د همه مسرۍ داسې ده: "د رقیب کره مې د ول دي یا سندرې".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په رند د سترگو" راغلي دي.
(٤) د "خ" د همه نسخه: "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړې — هېڅ مې نه دروي لې یاره ترحلقې".
په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "عاشقي را باندې سورې کړې مرې".
(۵) مصوره نسخه: "خدا اثر به لې په سر کې وي د عقل".
(٦) چاپي دیوانونه: "مستې".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "که په عشق کې څوك دغه طاقت لري".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت په لوړو قلمي نسخو کې نشته په نورو نسخو کې داسې دی: "خدایې د عشق د پیر دلاله په لاس کې ورکړم — شپې و ورځ مې ړنځه وي لکه تبرې"
(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

۲۸۷ — **۳۰۹٤**

زه رحمان په زړه نري کړم هغو ترکو(۱)
چې يې ملاوې د وښتو په دود نري

کړله تا يې شرم نه کيږي هري — مخ به پټ نه وو د حورې د پرې(۲)
چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له دې وېرې زيست په شپه کا قمرې
ستا تر حسن پورې حسن وار هيڅ دی — نيست به څه له هستو کا برابرې
بې دستا د تور و سترګو جا د ګرو — کوم آهو د بيابان زده وې د م ګرې
ستا د عشق د توري هسې پارنګ ګوزار دی — چې لمخه يې حباب شي ککرې
دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجويي او دلبرې
حسن وار ه د عاشق په عشق موقوف دی — معشوقه که فرښته وي که چورې
وعاشق ته د يار غم وار ه سبا دي ده — رضا په ملک کې نشته دلګيرې
دا دستور دی چې له درده زګيروي خېږي
ګنه څه و د رحمان له شاعرې

۲۸۸ — **۳۱۰۳**

ستا د تور و سترګو په ياد امې وښکلي اوړي — حق دی که پر بوڅي په شرات د غم ستورې(۳)
زلفې دې سايه کړې مخ دې او رپه جهان بل کړ — هر چا ته چې ګورم نيم په نور وې نيم په سيوري(٤)
خولې دې په وصال کې قند نبات خولې ځيګر خونوري — چاو کړ و د ید د چاشوه سپين دسترګو توري(۵)
او ر ستا د خسار د ما په خپلو او ښکو بل کړو(٦) — تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري
سترګې مې داستا له خياله پر بوتې و نه ته — څه شو که مې بې سترګو صورت ځي په بل لوري(۷)

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، دروستي مسرې يې په "ب" چاپ ـــــ کې داسې ده: "حق دی که پر بوڅي په شرات د غم کې ستوري".
(٤) د "پ" چاپ او قلمي نسخې: "زلفې دې سايه کړې مخ دې نور په جهان کړې"، د "پ" لومړی نسخه: {زلفې دې سايه کړې مخ دې او ر دا بانډې او ري / او س دې که و ريځ د کړم په بوڅې م په دا سيوري}
(۵) د "پ" لومړی نسخه: "يو اصل دی چې خولې قند نبات خولې ځيګر خون خوري — حال ستا دلبا نو او زما د سترګو توري".
(٦) د "پ" لومړی نسخه: "او ر ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".
(۷) د "پ" لومړی نسخه: "څه شو که بې سترګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړي کله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بد و یکسان اوري

۲۸۹ — ۳۱۱۰

ځان په مستو سترګو بانديٰ مه غولوه رحمانه[1]
دا مستان هوښیار دي له حکمته سره ښوري

غمخواري د اهسې چېرې وي غمخوري — چې به ما د لته کې ناست لري ته به وړي[2]

هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دي زما تور لېمه سره کړي — چې یې ستا لا سونه سره کړه سترګې تورې[3]

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سرو د مال چورې

اصیل نه دی چا پېر و دی نه یې پلوري — ته اصیل په دیدن پېرې هم یې پلورې

د الوم رنګ د آشنایۍ او دیارۍ دی[4] — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زوري

د رخانۍ په سل غمونو خدای اخته کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګوري[5]

زه وتاوته دستا له جوره ژاړم — ته راواخلې[6] سل ګیلې نادرې نورې

د رحمان په عاشقۍ به آفرین کړې

۲۹۰ — ۳۱۱۹

که لن مخ په آئینه کړې ځان وګورې[7]

ته په هره ګړۍ[8] غم د سیم و زر خوري — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خوري

عاقبت به دې یو ځل تر سینې وو ځي — ته چې تل په هر هر[9] شاخ بانديٰ ثمر خوري

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه: "مه غولېږه د سترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخې: "چې ما دلې وته ناست لرې ته دوړې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) په چاپي دیوانونو کې د "یارۍ" په ځای "ورورۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(۶) "ق" چاپ او "بي، ک" چاپ کې "راوسېکې" راغلي دي.
(۷) د "ب" لومړی نسخه: "که لن مخ و آئینې ته کړې وګورې"
د "خ" لومړی نسخه: "که لن مخ و آئینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه: "که ته مخ و آئینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه: "هر یو ښاخ"، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "په هر ښاخ".

معلومېږي چې خپل غم د سره نشته — ځکه غم د برادر او د پسر خوري[1]
په عوض یې کوم طاعت کړي راته وایه — دا نعمت چې[2] په هر شام په هر سحر خوري
روژتي هم په خلو د یار پسې افطار کا — ته خاوره ځله طعام په هر پهر خوري[3]
کړیو ځله تر کماله ورسېږي — نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري
بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی[4] — قند یې وګڼه که زهر په هنر خوري
که سنبسنه د نام ونګ دې شي ترخنګه — د هر چا په کج روی به خپل ځیګر خوري[5]

۲۹۱ نهال په زړه د صبر[6] نخل کړه رحمانه
چې[7] مدام د برخوردار و په خیر بر خوري ۳۱۲۸

له چشمانو مې د غم اوښي اورې — چې اغیار (ته) یار زما له قصده ګوري[8]
سرو مال به د قاصد تر راتلو جار کړم — چې خبر راله راوړي د یار له لوري
تر سر کې پېزوان یې جار شه قلندره — لکه مست هاتي مدام په ځنځیر سنوري
ته چې راغلې خوبان واړه پسې شا شول — لمر چې وخېژي نور ځي پټېږي ستوري
شینکی خال دې د جبین په مخ کې زیب کا — لکه حوره د طوطي ونې تر سیوري

۲۹۲ په ... د بېغمۍ ساعت حرام شو
لکه بېد مجنون چې شاله سنوري ۳۱۳۴

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې نه هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې ته په هر شام و سحر خوري".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ: "ته به خرنګه روژه نیسې په صبر چې خلو ځله طعام په هر پهر خوري". په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "روژتي په خلوم پهر افطار کا".
(٤) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "که سنبسنه د نام ونګ ده ترخنګه".
(٦) مصوره نسخه: "د خیر نخل کړه".
(۷) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".
(۸) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

ترا به ورځې پورې به جفا کړې کم به مهر و وفا هم چېرې پیدا کړې
معشوقې کله جفا کله وفا کا مېنه یې چې کله هغه کله دا کړې
ماسته خوې دې وهر چا و ته ستا یلی(۱) چېرې یې نه چې دې و غږن مې تره چاکړې
ستا خه لاس را باندې نه رسې دلبره چې په لاس د رقیبانو مې سزا کړې(۲)
مرم په دا چې د رقیب(۳) په رضا درومې نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړې
چې د غدا و بنګې زما د غه خوستا وې(۴) دا یې راز به مې په درست جهان رسوا کړې
په درست عمر به هیڅ بدلې نه وې(۵) هغه چارې چې ته هر ساعت پر ما کړې
مار نحوړ یه کتکې پر ېږدې چې کمېږم تر لا ګرزې د رقیب سره خندا کړې(۶)
لاس ترغاړې د رقیب سره خندا کړې چې ما ووینې له قصده راته شا کړې(۷)

۲۹۳

هر بېګاه والې چې خوله به سبا درکړم(۸)
دا بېګاه به په ماځ کله سبا کړې

۳۱۴۴

په پیرۍ کې چې هوس د مې و ناب کړې بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړې(۹)
بې طاعته عنایت له خدایه غواړې(۱۰) د عتاب په ځای امید د ثواب کړې
دانسته ګناه کوې توبې وکا بې لکه بت هسې په غټو سترګو خواب کړې
په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې بیا سماع په هغو غوږو د رباب کړې

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "ویلي" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "اغیار" راغلی دی.
(۴) چاپي دیوانونه: "چې دستا دغه خصلت دی زما او بنکې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به یې هیڅ لبدلے نه وي".
(۶) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کمېږم" پر ځای "لولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هر بېګاه والې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه: "په طاعت عنایت له خدایه غواړې". په "پ" په "چاپکې" داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت غواړې له خدایه".
او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت له خدایه غواړم د عتاب په ځای امید د آب و تاب کړې".

په هغو شونډو چې حمد وثنا وایي | هم هغه شونډې بیا د ونې شراب کړې
علم وکړې هیڅ(۱) عمل وربانديې نه کړې | لکه طفل هسې لوبې په کتاب کړې
په شپه پروت یې د مغان په میخانه کې | او په ورځ مخ په لورې د محراب کړې(۲)
تمام عمر د دنیا په طلب ګرځې | بیا د خدای په طالبانو حساب کړې

[٢٩٤] له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي(۳) [٣١٥٣]
له ربانه (ناسخ) ګوښه ونیسې حجاب کړې

چې مدام د بل وعیب وته نظر کړې | خدای له خپله عیبه ولې ناخبر کړې(۴)
که یو جودانه عیب وینې په بل کې(۵) | هغه یو جودانه عیب به یې لوی غر کړې(۶)
که دې خپله ګناه لویه لکه غر وي(۸) | په حیله حیله به غر د مچ وزر کړې(۷)
که خوک تله د انصاف په لاس کې در کا | خپل تمو او د بل آس به برابر کړې
تو لعنت دې په دا هسې منصفي شه | چې له حقه و باطل وته ګذر کړې
خدای وتا د ملائکو مقام درکې(۹) | ته دا خپل صورت په خپله ګاوخر کړې
په نعمت یې شکرانه کولی نه شې | چې نعمت در باندې درشي شور وشر کړې(۱۰)

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هیڅ" پر ځای "بیا" راغلی دی.
(۲) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "او د ورځې مخ په لورې د محراب کړې"
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "ورځ د وزې مخ په لورې د محراب کړې".
(۳) دا مسری په "پ" چاپ او "پ اپ" چاپ کې داسې راغلی ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دی".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "ب" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "له خالقه دې هیڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه وېره".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځای "کور وکر" راغلی دی.
(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلی دی.
(۶) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تورغر" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) د "ب" نسخې او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که څوک تله د انصاف درته په لاس کا".
(۹) د "ب" لومړي نسخه: "خدای د تا ته ملائکو مقام درکړو".
(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلک ستا په رضا کار کا ستا هم بویه | چې دا خپله رضا واړه وخدای وکړي (۱)

نه هغه چې دی به ستا په رضا کار کا | ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي

که دې یو وېښته د ځان دپاسه کوڼ شي | ځان هغه ساعت له خدایه منور کړي

چې بندګي دې په خدای وي یو ګړۍ | نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړي

لکه څوك ترمکې لاړ شي بېرته راشي | د دنیا د پاره هسې لوی سفر کړي

که یوه ړنځه د زړه په لاس کې کښېوځې | خرڅ خرواړ د عبادت په ړنځه ورکړي (۲)

د ځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې | په پیرۍ کې به خر زېرمه د محشر کړي (۳)

په دنیا پسې دې لمړي دي رنګ کړي | ځان وخلقو ته درویش و قلندر کړي

لکه وار چې د زړې لوګیه تېر شي | اوس تو یې له ضرورته په سپین سر کړي

په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (۴) نه شي | ته په ورځ د عاشورې به څه اختر کړي

لکه بېخ د زړې ونې چینجي وخوري | په دا تېر عمر به څه ښاخ و ثمر کړي

د غم باغ به دې خلاص نه شي لځزانه (۵) | که چاپېر ورځنې سد د سکندر کړي

۲۹۵

وبدخواه وته څوك نیاك نصیحت نه کا

رحمان ستا په غم شریك دي که باور کړي

۳۱۷۳

خدایه مه کړه ناامید هغه وګړي | چې امید یې وي د ستا په کرم کړي

ستا له رحمه به زه ولې نومېدي کړم | چې دې ځان دی د رحیم په نام نوم کړي (۶)

خواست زما قبول کړې ای ملك الملکه | ستا د اسم اعظم روی مې دی درومې (۷)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خرواړ د عبادت په ړنځه ورکړي"

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه نګدا ختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زېرمه د محشر کړي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی د رحیم په نام یاد کړي".

(۷) دا غلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته د ملا ښایسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص يې مه کړه بنديوان بنده چې تمن بنده — چې په غاړه يې وي ستا د مينې پړې
همېشه به رنځوري او ربلن ګرځي — چې يې نهال وي په سينه د مينې زړې
که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سېند ولي
دا نيمګړي سړي ننګ هم د خيل نام کا — نه خو خدای يې چې په هېڅ نه يې نيمګړی(۱)
هېڅ بنده دي په بندګۍ(۲) کې لېده نه شي — چې تا خط د ازادۍ(۳) نه دی ورکړی
دا همه واړه شوميت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه مه نه يې ستړی
چې يې تا يې په زړه باله هوا ګرزي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی(٤)

۲۹۶ — هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که يې زيان وي زه زيان يې پوه دولې — ۳۱۸٤

دا آشنا له لاسه ناست يم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی
چې په ژوندي طمع پرېکړه شي له ژونده(۵) — نو په څه باندې وېرېږي سر پرېکړي
که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور يم په دغه روايت مړی
خو بې ژوندون مې جدايي هسې را تېر کړه — چې د غم له تلخۍ دم نه شم رانغړی
دا صورت(٦) په مثال خس محبت اور شو — تر و داور په مخ کې څه کاندې خسړی
لاعلاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه يې پېزوان شو د عشق پړې(۷)

۲۹۷ — له احواله يې وووو پوښتې يارانو
بېلتانه د زيان واړه دي خطا کړي — ۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وي نيمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "ته خو خدای يې په هېڅ شي نه يې نيمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګۍ".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګد".
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "دووړی" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژونده ونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړې".

خو به هسې آزادي په دا ځهان کړې | چې خبرې به د سرو د سامان کړې (۱)
همیشه به دا ځهان در باندې نه وي | چې به سیل په بوستان په گلستان کړې
واړه دردي بدلوي (بې) په مشکلیو | هر تلاش چې د دنیا په سود و زیان کړې
غمخواري د آل عیال دې حمقي ده | چې د بل په زړه ډېر گرځې خپل نقصان کړې
په نفاق کې به ضایع شې مرد هاله | که ځواتر د دښمن جمع خپل کاروان کړې
چې په دوو ورځو پېښې بدې هغه ډوب شي | بیهوده دلبستگي پر این و آن کړې

۲۹۸ — ۳۱۹۸

د تېر عمر ارمان مه کوه حمانه
چېرې نه وې چې بیا دا ساعت ارمان کړې

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې (۲) | مال د یاره، یار له ما سره یکسان کړې
هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی | دفع رفع (۳) يې د وصل په درمان کړې
ته چې ما منع کوې د یار له لوري | کشلي باد سحر منع په بوستان کړې (۴)
غم د هجر چې تېرې، ترا وره سخت دی (۵) | له دې غمه مې په امن په امان کړې
کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی (۶) | دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې
حجاب لرې کړه (۷) زما د یار تر میانه | بې حجابه مخ د یار راته عیان کړې
که مطلب د نور چا نورې منې دي | ما گدای په آستانه د خپل جانان کړې
که دا نور عالم وبله خواته گوري | ما په لوري د دلبرو (۸) نگران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. ددې بیت لومړی مسرۍ د پښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدایه زړه د مهر دیانو مهربان کړې".
(۳) په "ب" چاپ کې "دفع ورفع" راغلي دي.
(۴) دا بیت په قلمي نسخو او د پښور د قصه خوانۍ "ق، ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسرۍ د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر ترکاني اور دی".
په پښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "غم د هجر چې تېرې ترکاني اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تیر تر کمه اوور دی".
(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی".
(۷) دا مسرۍ په پښور چاپ کې داسې راغلې ده: "حجاب لرې کړه زما له یار ترمیانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړي نه، له خپله یاره — نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړي (۱)

نه چې یار له ره ورځم په هغې لارې — مهتر خضر مهتر الیاس مې رهبران کړي (۲)

تاریکي د معصیت راڅخه واخلي — د طاعت په روښنایي مې زړه روښان کړي

چې زما په پرېشانۍ یې (۳) زړه سنه کېږي — زړه یې ما غوندې په یار پسې پرېشان کړي

چې زما په چمن راشي ګستاخي کا — د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړي (٤)

چې ازاده د منګ تر سره پر بوځي — د فلک په څرخ مې توره د زبان کړي (٥)

هغه عشق چې د ترکو د غمزو وي — هر کلام مې د هغه عشق پیکان کړي (٦)

چې کشور د افغانانو معطر کا (۷) — د هر بیت مسرۍ (۸) مې زلفې د خوبان کړي

چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) — برکت مې په جزدان په قلمدان کړي

٢٩٩

الهي د خپل حبیب له برکته (۱۰)
دا ساده انشا نګینه د ګوتې کړي

۳۲۱۶

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړي — تر لابیا په ما ګومان د نام و ننګ کړي (۱۱)

هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو — که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړي (۱۲)

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسره د "پ پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "مهتر خضر او الیاس مې رهبران کړي".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار له ره ورځم په کومه لارې مهتر خضر او الیاس مې رهبران کړي".

(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٥) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې هسې خوشبو دی".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوی دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوی وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".

(۱۱) د دې بیت لومړۍ مسره په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخپلې جامې رنګ کړي".
دوهمه مسره یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه لابیا ګومان په ما د نام و ننګ کړي" او لومړی غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړي".

دلسوزي به دې په نور وګړي خو وي (۱) — چې له ما غونډې مخلص سره جنګ کړي

ته په عشق کې ما هاله در وغږن بوله — که (۲) يو بل هم هسې ما غونډې ملنګ کړي

داناړې سوړې غمازې دې په عشق کې — ګنه ما به د بلبل په خبر آهنګ کړي (۳)

عاشقي و معشوقي ته سپينه لار ده — ته وما وته دا سپينه لار ګړنګ کړې (٤)

چې يو دم مې له نظره پناه کېږې (۵) — دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي

په سنه خوې سره د خلقو افسانه وي — خداې زما له کم بختيه په زړه سنګ کړي (٦)

٣٠٠

دا دې خولې له ځنګه ناست د نر پوهېږم (۷)

چې خبر يې له ساځ سره په ځنګ کړي (۸)

٣٢٢٥

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي — نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)

که دې وشي ملاقات له سر وقدو — د فاختې په خير به کوکې په کو کو کړي (۱۰)

عاشقي به د عشق توره در په لاس کا — تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)

په انصاف په عدالت به نوشيروان شي — هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي خړ شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو خړ شي".

(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلې دی.

(۳) دا بيت په اړو واړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې غمازې دې په عشق کې ګنه تل به د بلبل په خبر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې په عشق کې دي غمازې"

(٤) دا بيت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عاشق و معشوقې ته سپينه لار ده ته وما وته دا سپينه لار ګړنګ کړې".

(۵) دا مسرۍ په ټولو واړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره نه يو خوا شې".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره يوه خوا شې".

(٦) په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په سنه خوې سره د خلکو افسانه شې خداې زما له کم بختۍ نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سنه خوې بوې د خلکو افسانه لې".

(۷) په پېښور چاپي ديوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "راند دوايه" راغلی دی.

(۸) د "ب" او لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو کې "حنګ" راغلی دی.

(۹) دا رديف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که په قد د سر وقد و دې ګذر شي د قاضي په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسرۍ کې د "په خير" پر ځای "هسې" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په ټولو واړو چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لوړ د صبر د سکون په ملک به هو کړي".

(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلی دی.

د سکندر په څېر جهان به د رځ ګرګند شي(١) — که سر کوز په آیینه د خپل زانو کړي
تر یخ لوګی به یې د قند و په څېر نغړ شي(٢) — که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي
و به نه وینې د ترکو مستې سترګې — مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړي(٣)
که یو ځله تورې زلفې په شانه کړي — خالستر به په چمن کې کشمالو کړي(٤)
د رست جهان به قاف تر قافه معطر شي — که یو ځله شانه ګنډه په ګېسو کړي(٥)
ستا د زلفو مار خوړلی به روغ نه شي — که افسون د مسیحا ور باندې پو کړي
لاس و پښې دې بې زېوره ښایسته دي — څه منت به د پایلو(٦) د باهو کړي

که سوزن د بڼو اوړي تار د زلفو(٧)
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

٣٠١ ٣٢٣٧

(٨)
تاچې څه د پرې سترګې د آهو کړې — نه پوهېږم چې آهو یې که جادو کړې
دعاګوی چې د چا وي څه ښادي ده(٩) — ته په څه زما و مرګ وته ارزو کړې
په محراب د عاشقانو کاڼي ووت(١٠) — ته چې چین د جبین غوټه په ابرو کړې
تاچې رنګ د ګلو واخیست زه پوهېږم — زرغونه به په څېره زما ګنګو(١١) کړې
ستا له ډېره ډېره جوره معلومېږي — چې به ما په خپلو وینو(١٢) کې لاهو کړې

---

(١) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د سکندر په څېر جهان به دې د روزي شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "د سکندر په څېر شاهي به دې د روزي شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "د سکندر په شان جهان به دې د روزي شي" راغلې ده.
(٢) د "پ" په لومړي نسخه کې "نغړ"، په "ب" چاپ کې "نغړده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلی دی.
(٣) د "ب" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".
(٤) دا بیت په دروداړو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پاولیو" راغلی دی.
(٧) لومړي پنځه بېلتونه په چاپي دیوانونو کې په "تاچې څه د پرې سترګې دې آهو کړې" غزل کې راغلي دي.
(٨) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تاچې څه د پرې سترګې د آهو کړې / تر و پرې که آهو یې که جادو کړې" دوهمه مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه پوهېږم چې پرې یې که آهو یې که جادو کړې".
(٩) د "خ" په دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "ښادي ده" پر ځای "ښادي که" راغلی دی.
(١٠) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "پر یوځې" راغلی دی.
(١١) په "ب" چاپ کې "کنګو" راغلی دی.
(١٢) په "ب" چاپ، د "خ" دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(۱) زاغ به نه شي بې دیاره سبز دیدنه — که سل پنده سپیلني ځان ته لوګړي
د غفلت لېچن لیمه به دي روښان شي — که دیار د کوڅې خاوري ته خښلکو کړي (۲)
دا دارو ته به دوا لي کوي طبیبه — چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي (۳)
نصیحت په عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واره بې ځایه بې قابو کړي

۳۰۲

په ماڼي باندې بې یاره خوب حرام دی
که بې سل پالنګه (۴) لاندې تر پهلو کړي

۳۲۴۷

(۵)
کړ نظر په ما تو ګوړ و ورو روزګار کړي — هومره نه دي چې حساب یا بې شمار کړي
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي — د بدخواه خاطر به (۶) سنه ددو ازار کړي
صبر و نیسه په محکمي که مراد غواړي — په تلوار به هیڅ و نه کړي که تلوار کړي (۷)
رضا پاسله و قضا ته فراغت شه — او که نور څه نور څه والي ځان به خوار کړي (۸)
آزادي او کاروباري و بله لري (۹) — لاس له کاروباره و باسه که کار کړي

۳۰۳

چې پخپله بې فاني بولي ماڼ ته
تر و بیا څه په هغو چارو اعتبار کړي (۱۰)

۳۲۵۳

---

(۱) دا بیت "خ" لومړنۍ نسخه بیتونه، په دواړو چاپي دیوانونو کې په "که دعشق شکري ښېري تر ګلو کړي" غزل کې راغلي دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ او "ق.ک" چاپ کې داسې راغلي دی: "د غفلت لېچن لیمه به دي بیناشي که دیار د کوڅې خاورې دي خښلکو کړي".
په "پ" لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسره داسې راغلې ده: "که دیار د کوڅې خاورې خښلکو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "که دیار د کوڅې خاورې په خښلکو کړي".
(۳) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دا دوا که به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا دارو ته به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دارو دي دادی که دوا کوي طبیبه که دیار په درد و غم کې مې دارو کړي".
(۴) په قلمي او دواړو چاپي دیوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې راغلې ده: "هومره نه دي چې حساب او یا بې شمار کړي".
(۶) په "پ" چاپ، د پېښور "ق.ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او "پ پ" چاپ کې "خوښ" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسره یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "صبر و نیسه په محکمي مراد غواړه".
(۸) د دې بیت لومړۍ مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".
(۹) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "آزادي او کار و بار دي سره لري"، خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "جبله" راغلی دی.
(۱۰) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر و په څه په هغو چارو اعتبار کړي".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — داګدای[1] په دیدن ولې توانګر نه کړې

ستا دې دېرې حیا دېر کوره ونه ورانه کړل — چې وهجا ته کاته برابر نه کړې[2]

ستا په دېر حسن مې داعقیده نه شي — چې دا روغ وګړي وار او تر نه کړې

ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که او رنګ د زماني قلندر نه کړې[3]

زما هر زمان هر دم په تا ګذر دے — ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې

لکه ته چې دلاور زما په مرګ یې — چېرې دا رنګه رقیب دلاور نه کړې

زه د ستا په جفا خوش یم تل تر تله — که غماز مې له دې رازه خبر نه کړې

ګذشته جور وجفا دې اواره وي[4] — که دا جور وجفا بار دیګر نه کړې

هغه خوك دي چې به ستا له دره درومي — کم یې ته له خپله دره بدر نه کړې

سنګدلي ده هغو خلقو له ختمه — چې یې ته په مجلس وشې اثر نه کړې

رحمٰن ستا میني رسوا کړ باري حیف دی — چې ته هیڅ په دا خبره باور نه کړې[5]

۳۱۴ — ۳۲۶۴

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې[6] — دچمن په ګلو ولې ګذر نه کړې

دا نهار چې د بېستان یې معطر کړ — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې

رضا ولې په قضا سپاړلی نه شي — دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې

جك زده[7] چې په نارو د مرګ خبر یې — ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې

چې د نور خلقو په سر اچوي خاوري[8] — ته په خپله خاوري ولې په سر نه کړې

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوله ګدای" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړي نسخه: "ستا دې د ېرې حیا د ېر کور ونه مات کړه چې هچا وته کاته برابر نه کړې".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته

(۴) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې وار آواره وي". د "خ" لومړي نسخه: "ګذشته جور وجفا وار معاف دی".

(۵) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې"

(۶) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مصرعه د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".

(۷) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړي نسخه: "چې دې پلخاورې په سر اچوي نور خلك"

پس له مرګه چې بیا مرې له لوږې تندې — ولې نن ساعت توبه د محشر نه کړې

۳۰۵ ۳۲۷۱

دا ویل چې دې اثر کاندې په نورو[1]
اې رحمانه په ځان ولې اثر نه کړې

چا چې لمرې وي په خپلو وینو لړلې[2] — د شبنم په څېر به تل وي سپین سپېځلې
چې صیاد ځنې د اوښکو دانې نه وي — د هوا مرغان هیڅ‌چا نه دي نیولې
هر یو مخ کله لایق د آبرویي وي — اوښکې نه دي روې په مخ د هر چا ولې
هره شپه به شمع څه له ژړا کا — که یې نه وي په ژړا کې ښه موندلې
چې سیلاب د عاشقۍ ور باندې راغی — مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي[3]

ما رحمانه به ژړا نه کړه له خوبانو
که مې نه وې په قسمت دا هسې شکلې

۳۰۶ ۳۲۷۷

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي — ترو دا رنګه ولې زېړ نه غون ښکارېږي[4]
دا سپوږمۍ چې نه یې سرشته نه یې پښې شته — په کوم حسن به له تا سره سمېږي[5]
زړه مې یووړ ستا د مخ په رڼا زلفو — باري غل په سپین سبا کله پټېږي
خم ابرو یې د پناه د زلفو تم شو — دلبرم لشه له مار سره تاوېږي[6]
که قامت[7] دې څوک شمشاد بولي غلط دی — د لګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي
و دندانو ته دې دُر ویلی نه شم[8] — کاڼي کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "دا ویل دې اثر کله کا په نورو".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسرې داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو لړلي".
(۳) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو، په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي — ترو دوی ولې نه څوته اوړ ښکارېږي".
(۵) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "رسېږي" راغلی دی.
(۶) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "خم ابرو یې د پناه د زلفو ځم شو — دلبرم له نښه ماره حیله تاوېږي".
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ: "و سپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرو یو له وحشته[1] — همګي لړم ماران دي چي ودبږي

لکه لوند زړوکی تا وکړي نوبې ووزې — ستا له غمه مي رنګ زېړ پو(ست) چي بږي[2]

سپوږمي هم (دا) هسې تا وخوړې ستا له مخه — چي په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي

مخ دې او د خط دې سبزه د(ن) زه حیران یم — چي سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي

اور او به سره چا ګډ لیدلي نه دي — دا قدرت دی ستا په لبو کې نمایېږي[3]

باریک خطي زلفو لاندې کړم رحمانه

٣١٧ — ٣٢٨٩

مور چګان د شپې له مخه پایمالېږي

صبحدم چي هغه یار را باندې راشي — عجب لمر دلمر د پاسه هویدا شي

ښکلي مخ لره حاجت د سینګار نشته — بې ترتیبه چي لمر وخېژي رڼا شي

چي یې ووینم له ورایه یوړې نښلم — لکه ښېښه چي وبله کاه وکهربا شي

مال دې یرې یا نا چاري ویار ته شاکړه — ناروا د ضرورت په ځای روا شي

زه په وصل کې خوارېږي د هجران ژاړم — د هر کار فکر ترکاره لاپخوا شي

لاپخوا تر جدايي نه ژړا بویه — ګنه هلته هر یو ژاړي چي جدا شي

وصال نه دی چا په سر و مال موندلی — مګر غاره په دا کار د چا ادا شي

زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم — دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

د رحمان په اوښکو هسې رنګ پوهېږم

٣١٨ — ٣٢٩٨

چي آخر به په تمام جهان رسوا شي[4]

کړ د ګلو کړه چي سیمه د ګلزار شي — اغزي مه کره په پښو کې به دې خار شي

---

(۱) په قلمي نسخو کې "له ورېځې" راغلي دي
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته
(۳) د "مخ" په دوهمه نسخه کې "ښکارېږي" راغلي دي.
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه: "چي دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه   چې هم دا غشي به ستا په لښو ګوزار شي
کوهې مه کنه د بل سړي په لار کې   چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي
ته چې هر چاته په خواره و سترګو ګورې   لا هو مې به ستا صورت تر خاورو خوار شي
آدم زاد په معنى واړه يو صورت دى   هر چې بل ازار وي هغه ازار شي
که ته نه کوې نظر د چا وعيب ته   هر سړى به ستا د عيبو پرده دار شي
دهقان کر په لوړه ځمکه باندې نه کا   سر کوزى کوه چې بڼ دې مرغزار شي(۱)
د مات لوښي آواز کله ثابت خېژي   د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي
نر چې صبح دى رڼا نه لاړ سمې کړه   ناګهان به دې د اصبح شب تار شي(۲)
لږ چې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي   چې لږ لږ وبله جمع کړې بسيار شي
که بل بد کاندې ته ښه ورسره وکړه(۳)   هر يو نخل چې ميوه لري سنګسار شي
تل وښو وته آزار د بدو رسي   هر چينجي و نرم چوب وته د وخار شي(٤)
هغه زړه به له طوفانه په امان وي   چې کښتي غونډې د خلکو بار بردار شي

خداى دې بد له لاسه مه کړه او کړ وي هم
د رحمان دې له کل بدو استغفار شي

۳۱۹

۳۳۱۲

هر وګړى چې منصور غوندې په دار شي   دار يې پس له مرګه نخل ميوه دار شي
روښ صورت که روغ عالم له کمال دى(۵)   لېوني له کمال دې چې سنګسار شي
هر ګياه چې و کمال ته ورسېږي   سر وځمکې وته کوز وي نګونسار شي
نرى باد به يې په خپل منزل داخل کا   که څوک پاڼه د خزان غوندې طيار شي(٦)

---

(۱) قلمي نسخې: "سرکوزى کړه چې پټى دې مرغزار شي".
(۲) دا بيت په "ق، ک" چاپ او "خ" په "دوهمه نسخه" کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندې ته ښه کړه مه رنځېږه".
(٤) "ب" چاپ او "پ" چاپ کې "چوب تر ور دوښار شي" راغلى دى.
(۵) د "خ" په "دوهمه نسخه کې" "په کار دى" راغلى دى.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګډار" راغلى دى.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو　　صبحدم که څنا ورد ی هم بیدار شي
چې یو موټی ایرې ناز په آیینه کا　　په دغه خبره فخر د خاکسار شي(١)
کریمانو سود موندلی دی په زیان کې　　لکه ښاخ د ونې وترا شي باردار شي
خزانه په سخاوت سره زیاتیږي　　د کوهي اوبه چې وکاږې بسیار شي
منزل د ونې گیدې مشکل نه دی　　منزل د ونې یوسترگو مشکل کار شي
کم خوراك سړی نژدې کا فرښتو ته　　هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي
صاف دلانو له لږ نصیحت بس دی　　د گوهر و پیوستون په نري تار شي
غلبه د عشق بانه د حسن غواړي　　توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي(٢)
د توفیق له مخه هر مشکل اسان دی(٣)　　وستي وته داوږلېږي گلزار شي
ناز د حسن پرورش مومي له عشقه(٤)　　هسې نه چې د خوبانو په سینگار شي
راحت بې محنته نه دی چا موندلی(٥)　　د وصال خوښي د هجر په مقدار شي
عاشقانو لره واړه سعادت دی　　که یې سر و مال د یار تر نامه(٦) زار شي
یاره! یاره! هر څوك وایي په جهان کې　　زه به پس له مرگه وایم چې یار یار شي(٧)
لکه دار کاندي ودخوی له گرگانو　　هسې رنگ له جدایی نه زما دار شي

٣١٠ د رحمان داپوچ گویچه په کار نه ده　　٣٣٣١
عاشقي په گفتار نه شي په کردار شي

تبسم مې د وگړي په روزگار شي　　چې یې نه له خدایه ویره نه یې دار شي(٨)

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نیمگړې نسخه کې د "توفیق" پرځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(٥) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "خانه" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرگه یې نه ویره نه یې دار شي".

له دې وږي دده د ورانده ومري — لا يې مينه د دنيا په کار و بار شي
که يې هر قدم د مرګ په سر لار وي — يې قدم هسې وانخلي چې په لار شي
دغ وندي نصيحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅي په ګفتار شي
دا اميد مزې يې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسيار شي
سپينه ږيره په اوږني کې زوړ راواخلي — چې به مالره سپاهي او منصبدار شي[1]
دغه ما زړې نهال کا ورته ګوري — چې دا سيورې دا ميوه به مې په کار شي
هر فصل چې ترې ږېبي هوسېږي[2] — چې به ګانده راته بل فصل تيار شي
لا يې ليږه تخم هم کړلې نه وي[3] — ناکښتر يې څني طمع د خروار شي
غم وندي د ناز وکړيو خسيو غمري — چې سبا بېګاه به مالره ګوهار شي
لکه وړکي کمتوري غواړي له زانې — په دا هسې پوچ ګويي يې اعتبار شي
چې هرګز په ثمر نه وي چېړې شوي — د هغو ناسته نيو اميدوار شي[4]
هلکان غوندي پاس پر کوټه ځغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو ره حصار شي
په زحمت د تن له مالګې هم پرهېز کا — هغه نه کا چې له ځې پرهېزګار شي
دغه وندون په تربېله يې نظر نه وي — چې دا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

۳۱۱ — ۳۳۴۷

خه دې خه به پند والي وچاته
هدايت د هر بنده په کردګار شي[5]

چې شهيد د تورو سترګو په خنجر شي[6] — خوشنودي يې د سرو شونډو په کوثر شي
چې را يادې سپين رخسار دراز مژګان کړم[7] — هغه دم مې زړه سپند سينه مجمر شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر فصل چې تېرېږي هوسېږي".
(۳) "ق" چاپ: "لا يې پا نه تړ يندړ هم نه وي رېبلي".
(٤) دا څلور بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدايت د هر بنده په خپل کردار شي". (٦) دا غزل د "پ" په لومړي نسخه کې نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را يادې لو ره مژګان او سپين رخسار کړم". "ق ،ک" چاپ: "چې را يادې توري سترګې سپين رخسار کړم".

عندليب خاطر مې السوزي په ګلو ‌ ‌ ‌ که د ترکو سنبل زلفې يې شهپر شي

که يار سل ځله جفا راسره کاندي ‌ ‌ ‌ زما کله په جفا د يار باور شي

د ناصح په نصيحت به منع نه شم ‌ ‌ ‌ که هزار ځله مې ورور (۱) او برادر شي

د رقيب او زما صلح سره نشته ‌ ‌ ‌ که موچېړې لاس ودست وبله بر شي (۲)

صبوري او قراري له ما خطا دي (۳) ‌ ‌ ‌ تر هغه ساعته پورې چې محشر شي

تر ساعت به د هجران په لاس کېنوزي ‌ ‌ ‌ مګر تللی آشنا بيا په آشنا ور شي

۳۱۲ ‌ ‌ ‌ ۳۳۵۶

خوبرويان به د سيوري مې توکره او اخلي (۴)

که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي (۵) ‌ ‌ ‌ که په د وار روسترګو روندوي مبصر شي

تازه نوی سر پيدا کا لکه شمع ‌ ‌ ‌ چې يې غوڅ د ستا په مينه د زړه سر شي

چې کيميا د قناعت يې په لاس کېوزي ‌ ‌ ‌ که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي

ستا د در ګدايان واړه بادشاهان دي ‌ ‌ ‌ خو چې ستا له دره ووزي دربدر شي

تل يې مخ وي له عالمه جار وتلي ‌ ‌ ‌ د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي

که د درست جهان له حاله خبردار وي ‌ ‌ ‌ چې تا ووينې له واړو بې خبر شي

۳۱۳ ‌ ‌ ‌ ۳۳۶۳

آيينه که د جمال کړي ورځ ګنده

دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي ‌ ‌ ‌ د ګير مرشد هسې وايه چې به تېر شي

---

(۱) د "خ" دويمه نسخه : " يار ".

(۲) "ق، ک" چاپ : " که موچېړې لاس په يو بل سره بر شي ".

"ق" چاپ : " که موچېړې لاس وبله سره بر شي ".

د "خ" لومړۍ نسخه : " که دم لاس ودست چې وبله برابر شي ". دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : " له صبورۍ له قراري زما توبه ده ".

(۴) د "خ" لومړۍ نسخه : " خوبرويان به د سيوري مې توکره ور واخلي ‌ ‌ ‌ که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي ".

(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې " په چا ور شي " راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خېرمه وي وچا ته (۱) ورومبی واره تر وروستیه پورې هېر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی سړی کله شېر شاهي شي کله سپر شي

یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا یو رقم دی کله زوړ شي کله زېړ شي (۲)

د دنیا چارې مدام په قرار نه وي د بنو په څنبول کې په بل پېر شي

په لږ عمر کې د بې غم له کومه راغی (۳) خوله خپلې بې صبرۍ په سرې ډېر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي (۴) په سودا کې سختي نه کا تېر وېر شي

۳۱۴ ۳۳۷۱

بنا یسته په جهان ډېرې دي بې حسابه
بارې څوک به د رحمٰن دیار په خېر شي

له دې کښته له یوزیه خوبه ولاړ شي تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي (۵)

په ظاهر صورت خو هسې (۶) معلومېږي چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شي

دا آسمان ځمکه به وي او ته به نه یې په ودانه ودانۍ کې به ویجاړ شي

د بهار د ګلو عمر مدام نه وي عندلیب غوندې به پاتې پاهار (۷) شي

په ویلاړ ویلاړ به ځان ورپسې ورک کړې (۸) چېرې نه وې چې د ترکو په ویلاړ شي

۳۱۵ ۳۳۷۷

که لیلی غواړې جهانه بایده دا دي (۹)
چې مجنون غوندې ساکن د کوه وکاړ شي (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "غم هغه دی هر چې خېرمه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "یو قمیس دی کله زوړ شي کله زېړ شي".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په لږ عمر کې د بې غم له کومه راغی".
(۴) قلمي نسخې: "خریدار و فروشنده و بله راضي شي".
(۵) د "ب" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "له دې کښته له یوزي خوبه لاړ شي تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوانه لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوانه لاړ شي".
(۶) په "ق ـ ک" چاپ او "ق" چاپ کې "دا هسې" راغلي دي.
(۷) "ق ـ ک" چاپ: "په سوبهار شي"
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه او "ق ـ ک" چاپ او "ق" چاپ: "په ولاړ ولاړ به ځان ور پسې ورک کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ژړا ژړا به ځان ور پسې ورک کړې" او لوموړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "که لیلی غواړې بایده دي دا رحمانه" او لوموړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه: "کوهسار"

که د زړو ميړه و سره وي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم ړ شي[1]
که هيڅ پرګړې نه وي په جهان کې — واجل ته ګله خړ په خپته پړ شي
راشه راشه د ا د بړناز او کبر مه کړه — ياره څو به دې دا ناز په جهان وړ شي
دا رخسار چې دې روښان تر آيينې دی — عاقبت به د لحد په خاوروخړ شي
مراد خو واړه دلبرې دې غزا وشوه[2] — که د سر وي په څېر څوک په قامت لوړ شي
نېکنامي له نېک خويه نه پيدا کېږي — د غه چاره نه په سوک نه په لوړ شي[3]
عاشقان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سوک د نې هڼروي چې خپړ شي[4]
دهوا په نغوته مه ځه که دانا يې[5] — دهوا[6] ويشتلی غشی ز ر په زوړ شي
داخوزه له شفقته تا ته وايم — ګنه ځان له سرنوشته په چاڼ غم شي
ودان به نه کاندې يو حرف خپلې بخرې — که پيدا وسکو د چا درست جهان چقم شي
په تدبير به د تقدير کښلي نو نه کړې — د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

٣١٧

٣٣٨٩

په رحمان بې ياره صبر هسې ګران دی[7]
لکه هر چې ديده دانسته نغم شي

هغه دم چې زړه ملال شي — يو ساعت ورباندې کال شي
حيران تللی وي په فکر — فراموش يې قيل و قال شي
نه يې ګفت نه يې شنود وي — په غوږ کوڼ په ژبه لال شي
نه خواب و چا ته کاندي — نه يې غوږ د چا په سوال شي[8]

---

(١) چاپي ديوانونه : "که د سرو زړو سړي دي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله څوک اخلي نه نوم مړ شي".
(٢) قلمي نسخې : "مراد حمد له دلبره دې غزا وشوه".
(٣) دا بيت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سکوی د بې هڼرو وي چې سپړ شي".
(٥) "خ" لومړۍ نسخه : "دهوا په فريب فهم کړه که دانا يې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوا يې" راغلي دي.
(٧) چاپي ديوانونه : "په رحمان باندې بې ياره صبر ګران دی".
(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "قال شي".

علم عقل ځني لاړ شي　　درست صورت يې خواب وخيال شي[۱]
په رنځوستړګو ويده وي　　لکه نقش د ديوال شي
قوت يې و ينې د ځګر وي[۲]　　هم د غه يې اشتغال شي
د چشمانو تول ه بارانه[۳]　　په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ　　تېر[۴] تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله　　تېر تر مال وتر منال شي[۵]
په خپل درد و په خپل غم کې　　له[۶] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې　　د مرده وُ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي　　بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره　　هسې بې تېغه حلال شي[۷]
يا خبدی نه شي له ځايه　　په زره غوځ په تن کمال شي
د وېشتليو په خبر يون کا　　د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس د لوټې لاړ ي　　تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سری ژغوره[۸]　　بيا لاګوره چې[۹] خوشحال شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړي مسري د "لاړ شي" پر ځای "ياځي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "خوړي".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "له باره شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هم تر آل وتر عيال شي".
(۵) مصوره نسخه : "هم تر آل ترعيال تېر شي　هم تر مال وتر منال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "هم تر آل تر اولاده　هم تر مال وتر منال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسری داسې ده : "هم ترمال وترمنال شي".
(۶) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ : "ترعالمه"
(۷) د "خ" لومړی نسخه : "هم بې تېغه حلال شي"
د "خ" دوهمه نسخه : "د ماهي په خبر يې ګوره　هسې بې تېغه حلال شي".
(۸) "ق" چاپ : "ژغوري".
(۹) چاپي ديوانونه او نوري قلمي نسخې : "بوميه".

چې د زړه وینې شي و چې — نوې وینې په محال شي [۱]
د باغبان سترګې کا سپینې [۲] — چې تازه نخل و نهال شي
رویېدن [۳] د کښت آسان دی — پرورش یې لوی [۴] جنجال شي
ویراني په یوه دم شي — آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار ومري بیا لا بویه — چې یې زوی با کمال شي [۵]
څوک خبر دی له دې دوره — چې په ما به پېښن خوشحال شي [۶]
چې په حال کې یې حال نه وي — څه امید په استقبال شي [۷]
دیوه ساعت له مخه — خدای زده څه رنګه احوال شي [۸]
د دنیا چارې فاني دي — رفت آمد یې په یرغال شي [۹]
په مثال لکه د سیوری — خوا و شا دهر د زوال شي [۱۰]
اعتماد په اوبو مه کړه — چې استادي په غربال شي [۱۱]

---

(۱) چاپي دیوانونه : "چې د زړه ولې شي غوځې — لوز ژوندون یې په اشکال شي"
د "خ" دوهمه نسخه : "د زړه ولې یې شي غوڅې — دوا کول یې په محال شي".
مصوره نسخه : "لوز یې ولې په محال شي".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "د باغبان که سترګی سپینې".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "د روښېدن".
د "خ" دوهمه نسخه : "داروون".
(۴) چاپي دیوانونه : "ډېر جنجال شي".
(۵) قلمي نسخې : "چې یې زوی په کمال شي"
د "خ" دوهمه نسخه : "چې فرزند یې په کمال شي".
(۶) "ق" یک چاپ : "څوک خبر دی له خپل دوره — چې به پېښن راته څه حال شي".
قلمي نسخې : "چې زمان لره څه حال شي".
(۷) مصوره نسخه : "بې طاقته بې مجال شي".
د "خ" دوهمه نسخه . لومړی مسری : "چې په حال کې یې ته وینې".
(۸) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : "خدای زده څرنګ به احوال شي".
مصوره نسخه : "ګوره څرنګه احوال شي".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "رفت آمد یې په غربال شي".
مصوره نسخه : "رفت آمد په ډېر غال شي".
(۱۰) د "ب" لومړی نسخه : "دهر د جال شي". — د "خ" لومړی نسخه : "ددې د زوال شي"
مصوره نسخه : "دهر رجال شي". مګر دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته. (پاتې په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په حنبول کې — شال شړې کاشړې شال شي
که بادشاه د ولایت وي — کندولې په لاس کنګال شي (۱)
په ثواب یې غلط مه شه — په یوه ساعت (۲) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه — په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي — بیاد ګاوخر د لال شي (۳)
جوهري وي د ګوهر و (٤) — خاورې اغزي د کلال شي (۵)
کلالي او ګل کاري کا — فروشنده د مات سفال شي (٦)
په هستۍ کې یې اشراف وي — په نیستۍ کې یې ارزال شي (۷)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي — د پیرۍ په وخت شغال شي (۸)
چې مشهور په صداقت وي — پوچ ګویې واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا — کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکار نیک افعال وي — بدکردار او بد افعال شي (۹)
سرنوشت د سړي ګوره (۱۰) — یو عیسی وي بل دجال شي
چې نیک بخت وي نیکویي کا — چې بدبخت وي بدسګال شي (۱۱)

د (٢٣٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لوړ دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "چې استادی په سغال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړیځه".
(۳) قلمي نسخې : "ګاو د لالو خر دلال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "خاورې اغزی د کلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ٢٣٨ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه — چې خوش خوی و خوش خصال شي[1]
په هجران کې نا امید مه شه — خدای قادر دی که وصال شي[2]
په حرامو کې امید که — ګوندې مخ دې په حلال شي[3]
کافر و باسي له کفره — په یوه ساعت ابدال شي[4]
تورخښتې کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تورخال شي[5]
ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملک و مال شي
چې سیالي یې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال شي[7]
ممکنات به منع نه کا[8] — که خوک سل ځله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې د رمال شي

۳۱۷

فال به ښه ګوري ~~ټال~~ ناټه

خپل افعال[9] د سړي فال شي

۳٤٤۳

د (۲۳۷) مخ د پا یلیک پاته برخه :

(۶) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . دوهمه نسخه : "خادرې اغزی کلال شي".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : "د ځوانځه په ساعت ښېروی د پېریه په وخت شغال شي".
د "ب" لومړی نسخه : "په پېریه کې شغال شي".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : "ښکو کار وي ښک عمل کا".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : "او بدکاره بد افعال شي".

(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانو او لوړو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : "سرنوشت د سړي خپل دی".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : "چې بد بخت شي بد شکال شي".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : "چې خوش خویه خوش خصال شي".
(۲) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : "په هجران کې نا امید شي".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړی نسخه : "په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "په حرام کې امید وار شه" او د "خ" دوهمه نسخه : "په حرام امید وار مه شه".
(٤) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : "په سپین مخ د پاسه خال شي".
(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "خس" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړی نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : "په دېر عمر منفصل وي". د پېښور په
لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : "په دېر عمر معضل وي". (۸) د "ب" لومړی نسخه : "ممکنان به منع نه کا".
(۹) "ق ، ک" چاپ : "عمل". د "خ" دوهمه نسخه : "ممکنات یې طبع نکه"

هر چې ستا په زنخدان کې بې منزل شي (١) — لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله نوم دستا دشونډو په خوله واخلي — که يې زهر وي په خوله کې هم عسل شي (٢)
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه — چې يار زړه ورځنې يوسي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ وبې نوا يم (٣) — لکه کښت چې اوبه نه مومي شهل شي
په جهان تر آشنايي خواږه څه نشته — ولې حيف دی چې هجران يې حنظل شي (٤)
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله — دغه رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي (٥)

٣١٨ — ٣٤٥٠

زه رحمان بې يار هسې شول وشل يم (٦)
لکه کب چې بې محيطه شول وشل شي (٧)

که سل ځله هم کنار وهم بغل شي — د دنيا مين به واړه سره بېل شي (٨)
دا چې اوس په يوه کور کې سره ناست دي — عاقبت به يې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې يې ځای دی په دستار کې — همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دا مخې چې يې مخ دلبر په خبر دی — تور وپښته به يې په مخ باندې ځنګل شي (٩)
دا شيرين شربت چې د وصال دی — د هجران په وخت به (١٠) زهر هلاهل شي
ما ديار په بېلتانه کې دی لېدلي — که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "زنخدان باندې منزل شي".
(٢) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې زهر وي په خوله کې يې عسل شي".
(٣) چاپي ديوانونه : "په هجران کې زه بې برګ وبې نوا يم".
د "خ" لومړی نسخه : "زه په هجر کې دتر کو بې نوا يم".
(٤) د "ب" لومړی نسخه : "په جهان کې تر آشنايه خواږه نشته — ولې حيف چې په هجران کې يې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په جهان د آشنا يانو خواږه نسته — ولې حيف چې يې هجران د زړه صيقل شي".
اوبله موږ بيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته
(٥) دا بيت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لومړۍ قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کی نشته.
(٦) "ب" چاپ : "شم".
(٧) د "ب" لومړی نسخه : "لکه کب چې بې محيطه شل وشل شي".
د "خ" لومړی قلمي نسخه : لکه کب چې بې محيطه شل وشول شي".
د "خ" دوهمه نسخه : لکه کب چې په محيط کې شول وشل شي".
(٨) چاپي ديوانونه : "د دنيا په مينه واړه سره بېل شي".
(٩) دا بيت د "خ" په نسخو کی نشته.
(١٠) د "ب" په لومړی او د "خ" په لومړی نسخه کی "کې" راغلی دی.

پسند له وي بې د وصال په حمکه نه بندي | چې خبر د جدالۍ په دلبندل شي[1]
د دې جسې رنځ علاج به څوك په څه کا | چې نه فهم د چارسي نه اتکل شي
که د غرونو په سر ګرځي سرتیې تیت وي | هر چې زړه یې د خوبانو یرغمل شي

۳۱۹ — د ریاضت خاطر غمونو جسې زنګ کړم
مګر جام د میونا باوې چې صیقل شي — ۳٤٦۰

که د زړه په وینو رنګ د چا ګو ګل شي | چې ببلتون په چمان شته د خو به ببل شي[2]
که د اوښکو په دریاب[3] باندې نهال کړي | نیشکر به نیشکر شي نل به نل شي
مشقت د سري واړه ابتر دی[4] | په سبوره کې چې د ګل بوټی نهل شي
د دنیا یاري دوستي څه په کار نه ده | له اوله یار او دوست وي پسې غل شي
که هر څو یې ویلډم و محبت وي | نهایت سره په جنګ وپه جدل شي
په مثال د دروغږني مس غلي | آب و تاب یې په دوه ورځې کې بدل شي
که یې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي | هغه سبب یې په پیرۍ کې بیا حنظل شي
د رقیب له بده خویه به څه وایم | تر و د اګوره چې لا یاران ورسره مل شي[5]

۳۲۰ — زه ریاضت په سبه ویل دیاں پوهیږم
کښلي زهر په دهن د چا عسل شي — ۳٤٦۹

هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي[6] | په دا جام کې ورښکاره تمام عالم شي
په آدم کې د حیوان خوی نه هم شته[7] | بیا هغه لري آدم بوله چې آدم شي

---

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدالۍ په تزلزل شي".
(۲) چاپي دیوانونه، د "خ" لومړی، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په چمان ګرځي خو به ببل شي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جویبار" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په نیمګړې نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی نیمګړې او مصوره نسخه کې نشته.
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "جام د جم دی".
(۷) د "ب" نسخې : "په آدم کې د حیوان خوی مند شته دی".
/ د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حیوان" پر ځای "چارپای" راغلی دی.

چې خولیو نه د چا پایو پکې نه وي(١)
سړي هوښ په سړي هاله مسلم شي(٢)

چې اغوستي يې لباس وي د پاکانو
د ناپاکو چارې کاندي خوبه ګرم شي

که هر څو لذيذ طعام وي مزه نه کا
چې يوه ذره نمک يې زيات و کم شي

ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي
د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي

هر چې خپله رضا پاسلي(٣) و قضا ته
که هر څو په ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي

عاشقي چې تر کماله ور سېږي
د خپل يار له لاسه زخم(٤) يې مرهم شي

٣٢١

که په ځان باندې قدم کېږدي رسانه
نه فلکه به دې لاندې تر قدم شي(٥)

٣٤٧٨

چې مجنون غوندې يو موټي استخوان شي
په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي

عاشقانو په شکست کې برې بيا موند(٦)
دلته توان د هغه سي چې ناتوان شي

زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده(٧)
چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي

له چشمانو يې باران د رحمت ورېږي
زرغونه يې په څېره باندې زعفران شي

له رخساره حال د زړونو معلومېږي
له بهاره نېک و بد د کال عيان شي

له نکتې نه تمام علم حاصلېږي(٨)
درست خروار له يوه مشته نمايان شي

په کار نه دي مخالف هزار تقرير
موافق له حاله نيم(٩) کلام داستان شي

لکه مېله کار و باره وي وتلي
د هغو ناودې په سر چې غافلان شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه: "چې خصلت د چا پايانو پکې نه دي".
(٢) د پېښور چاپي ديوان: "سړي بېتوب په سړي هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړي نسخه کې "له سړي" راغلی دی.
(٣) "پ" چاپ او "ب ب" چاپ: "پاسلوی". "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ: "وسپاري".
(٤) د "خ" دوهم نسخه: "پرې مرهم شي".
(٥) "ب ب" چاپ: "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".
(٦) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بيا موند".
د "خ" نيمګړې نسخه: "عاشقانو په خپل شکست برې بيا موند" او "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "عاشقانو په خپل شکست کې برې بيا موند".
(٧) د "پ" په لومړي، د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.
(٨) د "ب ب" لومړي نسخه: "له يوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه: "له يوې نکتې حاصلېږي تمام علم".
(٩) د "خ" په نيمګړې نسخه کې "يو کلام" راغلی دی.

کړې دې عمر په کار د غفلت مه کړه — په اوده باندې سل کاله یون ما شي

د غفلت بنیاد د اوښکو په موج خېږي — یو څڅوبکی خواب آلوده طوفان شي

روند په خپله عصا پرېوځي وکوهي ته[1] — خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي

سرکښي د عاجزانو په کار نه ده — هر مېږی چې وزرونه کاندې پښېمان شي

موم دلان به يې له شره لمن زغوري[2] — سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي

چې کیمیا د قناعت يې په لاس کښېوځي — د شړې[3] په خرقه کې بادشاهان شي

بل پوشاک يې په کار نه وي لې لمده — هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي

عاشقي ده تر جمله بلاؤ زیاته[4] — ومجنون ته دیو و دد واړه حیران شي

پس يې به ورکا درښتان د خپلو غوږو[5]

که يې تېر تر غوږو شعر د رحمان شي

۳۲۲ — ۳٤۹۵

آشنايي به د بلا ده آشنا مه شي — جدايي به دې فنا کا فنا مه شي[6]

د غم[7] به دې درزه ولې کاغوځي — ګرفتار په درد و غم د جانا مه[8] شي

په زیړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي[9] — د دوو رنګو په شان ګل د رعنا مه شي

---

(۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پرېوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پرېوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه: "روند په خپله عصا پرېوو شي په څنګه".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.

(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د شړالو" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په لوړو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پیچورته" راغلی دی.
د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ومجنون ته دیو و دد ځکه حیران شي".

(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "پرې به ورکا تبان در د خپلو غوږو".
په "پېښور" چاپ کې: "کاتبان به ورکا دُرد خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه: "ښایسته په در د خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هم دیان به ورکه در د خپلو غوږو".

(۶) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړۍ مسرې "بده بلا" په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.

(۷) چاپي دیوانونه: "درد و غم".

(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه "جانان مه شي".

(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "په زیړ رنګ به دې تل اوښې بهېږي".

هم[1] په دا چې د رو غږن د خدای دښمن دے — وهچا ته د رو غږن په ویناء شي
کا اعلی مرتبه غول ږي عاشقي ده — نور همه واړه ادنی دي ادناء شي[2]

٣٥٠١ — همیشه به سرنگون په فکر ناست یې — ٣٢٣
د رحمان په خبر مشغول په ثناء شي[3]

دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیبه قرار ي د بیمار نه شي
چې په لوح محفوظ کښلي لیوني وي — په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي[4]
دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې (واخلي)[5] — د قضا علاج په مورا و په پلار نه شي
دهغو چې خدای کمال حسن روزي کړ[6] — هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي
د ردو غم د عاشقي چې د بر مشکل دی[7] — هیڅ سړي دې په دا غم گرفتار نه شي
زه همه عمر د غه له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي[8]
یار له یار سره جفا کا هسې د بره — چې هیڅ فرق یې د اغیار او دیار نه شي[9]

٣٥٠٩ — که هر څو یې دلبري او دلجویي کا[10] — ٣٢٤
د رحمان په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(١) د "ب پ" چاپ: "غم په دا".
(٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٣) چاپي دیوانونه: "د رحمان هسې مشغول په ثناء شي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "چې په لوح د محفوظ سبکلي لیوني دي".
(٥) چاپي دیوانونه: "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(٦) قلمي نسخې: "وهغو چې خدای کمال د حسن ور کا".
(٧) قلمي نسخې: "د ردو غم د عاشقۍ د بر مشکل دی".
(٨) چاپي دیوانونه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دویمه نسخه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه: "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار د یار له لاسه ازار نه شي".
(٩) دا بیت په "ب پ" چاپ، "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "یار له ما سره جفا که هسې د بره — چې هیڅ فرق مې د اغیار و دیار نه شي".
(١٠) د "خ" لومړۍ نسخه: "که مې هر څو دلبري او دلجویي کا".

دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دویده شي
هومره اور دعاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لاله یې له تربته دمیده شي
همېشه یې دخپل یار په لوري دوځي — نهایت چې په دا ډوکې رسیده شي
خم ابرو دیار مې نقش په لېمه دی[1] — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لېده شي
څه حاجت دی چې زه یار وچاته ستایم — کار همه دخپلو سترګو په دیده شي
کله وي چې یو دبل په ویل غولېږي — مګر صافه دچا خپله عقیده شي
خود څرګند وي لکه صبح پنهان کې — هرګز پوان چې په یارۍ کې دریده شي
آب وبې دعاشق هله ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي
دآه غشي یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې کمان طوره خمیده شي
بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي[2]
هر چې زړه په هر ویانو باندې بایلي — بې درمه بې دیناره خریده شي
مادیان په څېر بل مخ لېدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځې آفریده شي[3]

۳۲۵ — ۳۵۲۲

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له ما نه شنیده شي

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لا تر بله خوا روان دده بدبوی شي[4]
مرده شوي چې هوس کا د بل ومرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي
دوست دښمن دسړي وار د خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي
هره ونه چې کږه په یوه لور وي[5] — عاقبت یې پرېوته په هغه سوې شي

---

(۱) د "خ" د همه نسخه: "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لوړي نسخې او د "ب" لومړی نسخه: "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې: "لا تر بلځوا روان دده بد بوی شي".
(۵) د "ب" لومړی نسخه: "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړی نسخه: "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

په لوټي کې نور څه نشته بې زواله　　هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي [1]

داوبو اصل له خاوره پیدا کیږي　　خاکساري د خاکسارانو آبروي شي

هومره زیان له خوګ وخره نه رسیږي [2]　　لکه څوک په آدمیانو کې بدخوی شي

سړي هو هغه چې د سړي له تنه پاڅي　　د سړیو په جامه کې خربشوي شي

۳۳۶　　وهغوته چې خدای بخښلي وي ښود　　۳۵۳۱

څه حاجت یې د رحمان په ګفتګوي شي

وخت د عیش وطرب تیر شو خزان راغی　　څنګه د بلبلانو په ځان راغی

دلداري مې تر امید وه باري څه کړم　　هغه یار د دلبرانو په شان راغی

آشنايي مې په هوس وه خو چې بیل شوم　　د واړه لاس مې وبله مینوا رمان راغی

سود سودا د عاشقۍ که نفع مند وي　　ما هیڅ سود پکې ونه لید تاوان راغی

تمام عمر که وصال وهومره نه و　　لکه یو زمان د ښکلیو هجران راغی

ګوی زما د زړه یې یووړ په چوګان کې　　بیا د ناز په نیلي سور په جولان راغی [3]

غونچه لب چې په خندا کاندي پریشانه　　په شیبو زما د اوښکو باران راغی

۳۳۷　　د میرزا دارزاني دعوی به پریږي کا [4]　　۳۵۳۹

قدردان د شاعرانو رحمان راغی

[5]

په اول کې تا د عشق وهلې لافې　　هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې

اوس خیل سره ورته محکم نبولی اوسه　　چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافې

سپین چلتار په یوه تکي بد نما شي　　دا رزالو چارې مه کړه که اشرافې

---

(۱) په "تپا" او "تپاپ" چاپ کې "پوی شي" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمدې په هر لوري غوغاوي"
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعري قدر به کم کا".
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیزه خو معرفت کولای نه شي — ته کره او کوټ معلوم کړه که صرافي

ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه — چې پټ کړې دي دمینې په غلافي

که دا هسې لوټې غواړې لوټې دا ده — که په اصل کې منصور غوندې نه لافي

د دوران له فساده نه امان غواړه — که په عقل د خپل فکر موې شګافي

د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه — مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

۳۳۸ — ۳۵۴۸

کوم صفت به زه رحمان دا ستا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

یا دا ستا چشم و ابرو وینم په خواب کې — یا مستان دي اوده شوي په محراب کې[1]

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي — یا خوښنده تجلی که په حباب کې

یا تر خط لاندې دې غوټه ستا د خولې دی — یا کوکب دی غرق شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې — یا سنبل دی کجک شو داوده په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه — یا خوښنده ځان خړ ګند کړ په آفتاب کې

یا دا ستا پېزوان زما په ځګر ښخ دی — یا سیخ نه دي پیېلې په کباب کې

یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی — یا خسی دی چاه وړي په ګرداب کې

۳۳۹ — ۳۵۵۶

چې دیار کاته لې ووزي بیا له ستر ګو
د رحمان به څه عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې — مګر بیا مومند شي داو ښکو په دریاب کې[2]

که ته وینې زما پټې خښتې دلبره — رنګ دلبو دي ګواهي لي په داباب کې

په هر ځای چې ستا دلبو نام آغاز شي — د لاله و باران ووري په حباب کې[3]

---

(۱) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

له خستو زړونو به څه دلستاني کا | د خراج ګنجایش نشته په خراب کې
زه حیران دستا د وروځو په تور خال یم | کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (١)
ګل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي | نازک زړونه بد وي په صاف ځواب کې
د بهار په ګلو اوري باران نه | د څاڅکي طاقت نشته په حباب کې
د ناسخ غلطي و بښه اې خدایه
دا وتر و چارې نه وي په حساب کې

٣٤٠ — ٣٥٦٤

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې | عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې (٢)
لا زما و یار ته مه ته ره ناصحه | ما موندلی دی دا یار په ډېر محنت کې (٣)
که صورت د هغې مستې ډېر ښکاره شي | عقل هوښ به دې هیڅ نه وي په صورت کې
که د عشق ترکس لګي غاښ به بایلې (٤) | ته چې ما ته غاښ چیچې په نصیحت کې
زه توبه په هغه تېر عمر وکاږم | چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې
د آشنا د مینې پت به را مات نه شي (٥) | که مې سر له تنې درومي په دا پت کې
له ادبه یې و مخ ته کتی نه شم | خدای راپېښه جدایي کړه په وصلت کې
په قیامت که څوک له نیت پوښتېده شي | زه د یار د کوڅې خاورې یم په نیت کې
لکه زه چې یې د در په خاورو خوښ یم (٦) | خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې
د درګاه په خاک نشینو یې تل سخ وي (٧) | د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(١) د "خ" دوهم نسخه: "کافر هیڅکله سجده نه کا په محراب کې".
(٢) ددې غزل پای نه په مصوره نسخه کې څیرې شوی ده.
(٣) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.
(٤) چاپي دیوانونه: "که د عشق ترکس پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "که د عشق ترکس پر پوزې غاښ به بایلې".
(٥) چاپي دیوانونه: "پت به مې مات نه شي"
(٦) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته په لوړو چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسری داسې ده: "لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ یم".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

۳۴۱ ۳۵۷۵

د دنیا له دولتونو بې پروا یم (۱)
زه رحمان د عاشقۍ په ښه دولت کې (۲)

مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې (۳) هر خس ئې تېره تېغ وي په دالار کې
داسو ګل به دې دستان په وېښو سور کا چې دې ایښې زمانې دی په دستار کې
مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی زه دې آب حیات سوی یم په نار کې
چې او سپینه آیینه پرې او به کېږي تر و زما هستي یې څه ده په دیدار کې (٤)
په هر وار چې یې وسترګو ته نظر کړم لاس مې وللي دې له ځانه په هر وار کې
یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې عاشق کله وي په صبر و په قرار کې
که مې سر و مال دستا په مینه درومي زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې
هیڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله که د چا سود د زړونو شي په آزار کې (٥)
عشق د عقل په کوڅه استوګنه کا چا موندلی نه دی یار په دا دیار کې (٦)
ستا له دره له دیاره به وانه وړم خو و نه مرم ستا په دره په دیار کې (٧)
کم بختان دي یار په وصل کې مهجوري د وچ ډکي بهره نه وي په بهار کې
مفلسانو لره عین کوهستان دی که همه عمر یې کور دی په بازار کې
وهغو چې خدای حق بیني سترګې ورکړي د یوسف تجلي ویني په دیوار کې (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې: "زه رحمان دعاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) "ن" چاپ او "ب" چاپ: "چې دا وسپینو دانه پرې اوبه کېږي — تر و زما هستي څه دي په دیدار کې".
"ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې دا وسپینې داني پرې اوبه کېږي — تاب زما د هستي څه دې په دیدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې دا وسپینې آهین پرې اوبه کېږي".
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ستا له دره له دیاره به وانه وړم — خو و نه مرم ستا په دره په دیار کې".
(۸) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن نه واره عیب ښکاره ږي[1] — ښایسته که ځان یوسف کا په سینګار کې
چې هنر د عاشقۍ یې خدای نصیب کړم[2] — بې هنره نور څه نه وینې په یار کې
دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي[3]
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

۳۴۲ — ۳۵۹۱

مدام ناست یم وچ ګوګل سترګې په نم کې — عشق را وښوه څه وړ په خپل حرم کې
ما چې ستا د توري زخم په څوله[4] ښکل کړ — نور مې دالذت بیانه موند په مرهم کې
خوار مجنون چې سر په پښو د لیلی کېښود[5] — سرفراز شو په عرب په عجم کې
زه ورور مدام غالب وی په کم زوري — زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم — بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مرې د ژوندیو تر میان پروت وي — هسې بېل یم له عالمه په عالم کې
هیڅ صحت[6] مې د دمګړو په دم نه شي — هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ وي نه جستجوی شته — مراد مې ته یې په هر دم په هر قدم کې[7]
که نصیب مې شي کوګل ستا د سپینو — وبه نه کړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو — لکه غوټه د چا پرېوځي په توږم کې
سره په وینو د سرو ګلو په دود زړانګي — هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې
زه رحمان که ناره خوښ یم له عالمه
باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې[8]

۳۴۳ — ۳۶۰۳

---

(۱) چاپي دیوانونه: "وعیب جو ته واره عیب ښکاره ږي".
د "خ" لومړی نسخه، "عیب حق واره عیب ښکاره ږي".
(۲) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ: "که هنر د عاشقۍ لې رب نصیب کړي".
(۳) قلمي نسخې: "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(۴) د "ب" په لومړی نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه، "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلی کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه، "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې(۱) چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې

سره ګلونه د چمن راته سوراور شي(۲) چې قدم نې یاره کېږدم په بوستان کې

چې یې مرنه یم له دېرې نې نیا زې(۳) حیران یم د ناتوان صورت په توان کې

که هر څو فکر له ځانه سره وکړم هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې

هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي خوک ساتلې شي بخري په ګریوان کې

تر هغه به نادان بل په جهان نه وي چې خوک مهر وفا غواړي په نادان کې

که یې سل ځله په زاړ(۴) وقربان بولم غوږ رانه باسي په زاړ و په قربان کې

هسې رنګ زما په ږېره ژړا خاندي لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې

جوهري شي در و لعل کاندي برسېره چې مې کېښي د دوستر ګو په دکان کې(۵)

چې مې هیچېرې په خوا په خاطر نه وي زمانه یې راڅرګند کا په زمان(۶) کې

۳۴۴ ۳۹۱۴

چې په وصل کې یې اوښکې نه وچیږي
تر و به حال د تماح څه وي(۷) په هجران کې

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې

خوږې تېره تلخالي تر ستونې نه شي شیریني به خوند د رنه کا په دهان کې(۸)

ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې

لکه متن له معنی، معنی له متنه یار هم هسې دی زما په دل و جان کې

عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه سر بازي ده هر نفس په د امیدان کې

---

(۱) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "ناز" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یو آن" راغلی دی.
(۷) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "څه شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وو بېزره — که هزار ځله توانا یې په خپل ځان کې (۱)
هم هغه به پس له مرګه ازار وړي — هر چې بل ازار وي په دا جهان کې
په ملخ باندې یې یاره هسې حال دی
لکه حال د زندانیانو په زندان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)
ستا د عشق له موجه هیڅ لوري وتی نه شم — دوړه لاس مې پر پواته د عشق (۳) په لامبو کې
سل توبې مې ماتې کړې واړه وښتم له عشقه — ساه و یساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې
تر څو چې له ما څې دادا وښکو باران ګوره — رخ د سفر هیڅ نه دی په داګهو شیبو کې
نه یوه سپوږمۍ نه په اسمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کا ندې خلق په څنبو کې (۴)
عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام داوږه نخرې په لمبو کې (۵)
هر څوک چې د عشق په آتش ځا سېزي ګڼله (۶)
خدای دې ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هسې خوښ یم ستا در په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې (۷)
عاشقي که نوره خلقو ته خواري ده (۸) — ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې (۹)
و بیمار ته که نا خوښ والي وګرې — خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غمو کې هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې".
د "ب" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".
(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمۍ نه هزار ستوري له آسمانه بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کېږو کې".
(۵) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پېغبو" راغلی.
(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".
(۷) دا غزل د "ب پ" چاپي دیوان کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم ونه خواري ده".
(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".
(۱۰) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه کې نشته. دوهمه مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".
"ق، ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام وروزنیو وته نظر کړه — هسې سترګې دي زما په بېدارې کې[1]

یاں دیار له سترګو اوښکې پاکیزه کا — تا دریاب[2] کړې زما اوښکې په یارې کې

مال ډېرې ناچارې وي یاں ته شاکره — سرې[3] عذر دی په ډېره ناچارې کې

غم به هیڅ یو هوښیار خوښ کړي نه وي — ما خوښ کړي دي دا غم په هوښیارې کې

۳۴۷ — ۳۶۳۷

د (رحمان) اوښکې به څرنګ په قرار وي

چالېدلی دی دریاب په قرارې کې

سپین مخونه تور کوډي شي په پیرۍ کې — سم قدونه کوږ لګي شي په پیرۍ کې[4]

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم لېچ تاب و هم زیږی شي په پیرۍ کې

یو طرفه لې سر یږ دې بل خوا دره مې[5] — خپل صورت تمام پرې دی شي په پیرۍ کې

دمړه ؤ په حساب وي غزا وشوه — که څرګند لیده ژوندي شي په پیرۍ کې

مړ لا سنه دی پس له مرګه بیا ژوندي شي — نښته دا چې څوک ځلي شي په پیرۍ کې

که څه وخوري لکه زهر نه هضمیږي[6] — نه څه ښني نه څه خوري شي په پیرۍ کې

دا ځواني ده چې څه اوري یا څه ویني — نه لیده نه اورېدی شي په پیرۍ کې

۳۴۸ — ۳۶۴۵

ای (رحمانه) پیري هسې عاجزي ده

که رستم وي زړه پرې سو شي په پیرۍ کې[7]

یو ځل ولېدای دیار پرېشانې زلفې — په عارض باندې حلقه پېچانې زلفې[8]

که تور تم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښانې زلفې

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده: "دخپل بام وندوانو وته نظر کړه".

(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلي دي.

(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې "څمره" راغلي دي.

(۴) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دې تور کوډي شي په پیرۍ کې — سم قامت دې کوږ لګي شي په پیرۍ کې".

(۵) قلمي نسخې: "که پل یو سرې دي بل خواته دره مې".

(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "پ" په لومړي نسخه کې "اړ نه یږي"، د "خ" په لومړي نسخه کې "ورنه یږي"، په مصوره نسخه کې: "پې تېرېږي" او د "خ" په بهګري نسخه کې "وته جوړېږي" راغلي دي.

(۷) په قلمي نسخو کې "زړه سوی شي" راغلي دي. (۸) - دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الٰهي دی راشه ګوره | د دانا د ګردن طوق ناداني زلفې
هم په خپل د خپل ځان په زړه حیران یم | په اوږو د یار پرتې حیرانې زلفې
په شمیم د خوشبویۍ يې زه خوشبو شوم | خدای دې نه کا په خپل دا د پښېماني زلفې
په کوم لوري بوزه سر تر پښو وکاږم | و ګردن ته مې پرتې رېسمانې زلفې

٣٦٥٢ ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وینې ٣٤٩
چې رحمان وینې د یار خندانې زلفې

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی | ګنج د دُر و د مرجان مې دی موندلی (١)
هوره طمع مې له خپله بخته نه وه | نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی (٢)
که په ډېر مشقت لاس له خدای راست (٣) | زه خو وایم چې آسان مې دی موندلی
چې مې یو نفس وصال ورسره وشو (٤) | واړه اجر د هجران مې دی موندلی
څه عجب (٥) دی که تمام جهان زما شي | چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی

٣٦٥٨ زه رحمان په خپل شعر شکرګذار یم (٦) ٣٥٠
چې داهسې رنګ دیوان مې دی موندلی (٧)

ما چې سترګې و ګلرخ ته واړولې | په هغو سترګو مې وینې وڅڅولې (٨)
د عمل جزا يې بیا مونده برحقه (٩) | دا دستور دی چې کړې هغه اخلي
تر ځنو یې یو په سله زړه قاتل دی | تل چې مې تورې په کاڼي تېرولې

---

(١) مصوره نسخه : "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".
(٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".
(٣) د "خ" د وهمه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس له راغی".
(٤) د "خ" د وهمه نسخه : "ورسره وشي".
(٥) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(٦) د "خ" د وهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ یم".
(٧) "ق" چاپ : "چې داهسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(٨) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٩) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بیا مونده برحقه".

خو د کړده به پښتاوان له چانه غواړې   چې یې غوڅې په خپل تیغ کړې سپینې څپلې
مادا مرګ دا ستا په مینه کې هاله لید   چې ګدای د بادشاهۍ لافې وهلې
له خوبانو به څوک څرنګ وفا(۱) غواړې   سروې کله کشمشې میوې نیولې
په دربار یې سندرې سي شه ورته کېنه   تار په تار د سرو ښښتر ایرې مسبلې(۲)
که دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وې   بدې بخرې به چا کله قبلولې
چې ښکلي یې ورکوله و ښکانو   دې بدانو څه بدې ندو لاغو ښتلې(۳)
څوک له خاورو ایرو پاڅوي تخت وکړي   څوک له تخته د ایرو په ډیران ولې
ستا چې نیت د آشنایۍ نه و صنمه   د رحمان ستر ګې دې ولې نه ګنډلې

۳۵۱ — دازل په ورځ د بخرو جوړې وه / اې صانع چا بایلودې چا ګټلې — ۳۶۷۰

بدلوې په دنیا دین و ایمان ولې؟   نه پوهیږې په خپل سود او په زیان ولې؟
همیشه په ځای د شکر شکایت کړې   منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟
د ربسلی خدای د هرې چارې توان دی   په دې توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟
مدام اوښکي تویوې د رزق له غمه   د ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟
چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې   کور و کړ شوې د محشر په سامان ولې؟
هیڅ ګیاه له ځایه نه خوځي نم مومي   ته د رزق په طلب مرې ګرځان ولې؟
چې بې خواتره قضا خپله رضا غواړې   بیهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟
په ژوندو مره چې د مرګ له غمه خلاص شې   اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟
غیرې مینې دې په زړه باندې انبار کړې   په کعبه کې دې ننه باسې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "میوه" راغلې دی.
(۲) دا بیت او ورپسې څلور نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې " دې بدانو څه بدې ندوې غوښتلې ".

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

زړه د نفس په پیروي د رنځه لاړ شو — د خبیث په لاس دې ورکړه قرآن ولې؟
څو یوسف د حبشي په بها مومي — د مطلوب په بها[1] نه سپندې ځان ولې؟

۳۵۲ — ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني کاندې که نه
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

په نور څه[3] پسې دې خله ژاړې ولې؟ — د چارپای په څېر دې ځایه ناړې ولې؟
چې روغ مېده کوي په شخوند خوږ دې — تروخې بې کوې لوارې ولې؟
نه داخیل کلام مېده په داخیل شخوند کړه — تا دا لوته تېرې کړې دارې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم وېل کېږي — بېهوده په بېړته ولې لاړې[4] ولې؟
نېک له نېکو بد له بدو مناسب دی — نېک و بدو بله پر بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور اېښود نه شې — تمامي عمر په پراته لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کېښوست[5] — وکښېږې نه شې د غم طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — ۳۶۹۰

چې په ورځ د شېخۍ لافې کړې ماته نه
په شپه مې له مېخ وشر غواړې ولې؟

تر څو خپله بې عقلي هوښیارې[6] بولې — کاشکې[7] بیا مومې د غوښتو په نرخ شولې
عشق یو دادی په عاشق بانډې[8] له خدایه — هسې نه دی چې یې پېرې یا یې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي — که د مصر مستورې شي وارې ټولې[9]

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوز چا" راغلی دی.
(٤) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گرزې" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ: "هوښیار تیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دریغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مسره یې په صدرې کتابونو کې داسې ده: "هسې نه چې یې یا پېرې یا یې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستوراتې شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه: "که د مصر مستورې کړې وارې ټولې"
په مصوره نسخه کې د "وارې" پر ځای "ځبله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی
چې اوبه يې خاك آلود وي ختولي (۱)

له هغو سره به څه فکر د یار وي
چې په غم وي د کاله یاد کولي

عاشقي د خپل نغري په غاړه نه شي
څو په یار پسې وانخلي ځلي ځولي (۲)

د وصال په نعمتونو غره مه شه
جدايي يې خلقي کړي په زړه زمولي

دُر ګوهر په تله نه دی چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی څه يې تولي

۳۵۴ — ۳۷۹۸

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی
چې ماهي غوندې يې تېغ يم کوتلي

مالېدلي چې لېنده دي وه راکښلې
تا د ورځو په لېندو يم زړه وېشتلې (۳)

په خپل ځان مې تر هغه پورې نظر و
څو مې ته په نظر نه وې کېوتلې

اوس مې ستا په مینه ځان و جهان هېر شو
د سیلاب په مخ کې لا ړم لکه خلي

عاشقي به لې د باد په مخ بنه کا
که چا ځای وي کوه قاف غوندې نیولي (۴)

چې د عشق له بحره روغ سلامت ووځي
زه يې نن ګڼم له موره زېږېدلي

هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو
هغه بيا تر کوره (۵) نه دی ورغلی

چې له غره نه پرېوتلی وي بیا پاڅي
پاڅېدې نه شي له زړونو پرېوتلي

چې د اور لمبو وهلي وي بیا روغ شي
نه روغېږي د آزار (۶) لمبو وهلي

زه رحمان يې هر دم وینم ستا په غم کې
که خپل مرګ په سترګو نه دی چا لیدلی

۳۵۵ — ۳۸۰۸

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولي".

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "ځلي ځولي" "پ پ" چاپ : "خلي نه ولي" "ق ک" چاپ : "زالې نه ولي".
"ق" چاپ : "زالې نه ولي" د "خ" لومړۍ نسخه : "نه مې ژولي" او د "خ" دوهمه نسخه : "زالې نه ولي".

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "راکښلي" او په "ق ک" چاپ کې "وښلي" راغلي دي.

(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۵) د "ب پ" چاپ کې "تر موره" راغلي دي.

(۶) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلي دي.

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي — دهغو عمر به واره په عذاب وي (۱)

هغه ملک چې پکې سیند او رود بار نه وي (۲) — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

واسمان ته به یې سترګې وي ختلې (۳) — دباران له انتظاره به بې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کرهې کې (٤) — دهغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (۵)

همیشه له خدایه خواست داوبو کاندي — که یې څېرې خواست په عمر مستجاب وي (٦)

لکه تل چې یې په زړه داوبو غوښ وي (۷) — هومره غوښ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران وربانديي ووري — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (۸)

د ګرمې او دخشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (۹)

داوبو له ډېرې قیمتې نه — لږ ګي لوښي یې مردار په منجلاب وي (۱۰)

فرق دپاکو دناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګیږې وړې په پیښاب وي

داوبو په وېش چې وړشي انصاف نه کا (۱۱) — که په لاس یې ورقونه دکتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سیلاب". د "خ" په لومړي نسخه کې دامسرۍ داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په نه وړ بار نه وي".

(۳) د "خ" "دوهمه نسخه": "و آسمان وته یې سترګې وي ختلې".

(٤) "ب" چاپ: "لکه خوک چې کړوي یې په کرهې کې".
"ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوک چې تلدوي په کرهه کې".
"خ" لومړۍ نسخه: "لکه خوک چې تلدوي په کټورې کې".
دوهمه مسرۍ یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دهغو په طور به درست سره کباب وي".
"ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "دهغې ماهي په شانې به کباب وي".

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل و زراعت به نې سیراب وي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کاندي خواست به څېرې مستجاب وي".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې یې په غږ داوبو غوښ وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په زړه داوبو غږ وي".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او دخشکۍ له ډېر دهشته په افتاب باندې ګومان یې دمهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لږ ګي لوښي یې مردار د منجلاب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوډي یې واړه منجلاب وي".
د "ب" لومړۍ نسخه: "لوښي لږ ګي یې مردار د منجلاب وي".

(۱۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه دي".

دا و بو په غلا چې ور شي نه جاروزي — که ساکن د خانقاه او د محراب وي(۱)

دا و بو ثواب یې نه کېږي له لاسه — که په ګوټ اوبه یې عین د حج ثواب وي

د باران امید یې نه کېږي له خدایه — که یې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي(۲)

پلیتي به یې له تنه څه رنګ دره وځي(۳) — چې اوبه یې نایابې تر ګلاب وي

چې د نوکو اچولو په ځای ور شي — تر نخره یې ځان بتر کا که عقاب وي(٤)

هیڅ یې مه پوښته له غسله له اودسه — چې یو څاڅکی یې په ګوهر غوندې نایاب وي

په سبب د ډېره ډېره تیممه — همېشه یې سپېره ږیره په تراب وي(۵)

د ملې سړې(٦) په مخ کې وې آب چېرې — هغه خلق چې بې آب وي خو بې آب وي

په آبې کې لاهم وي خو نه ویرانه — هغه کلي چې د بل کلي پایاب وي

یو به نسي هیڅ برې له سړې(۷) ورځه — پایاب سړې که زوی د ارباب وي

سم حساب له عزیزانو کله مومي — تل تر تله یې د بل لاندې(۸) حساب وي

نه طاقت د بد وېل لري نه صبر — لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي(۹)

نه یې مرګ نه یې فتنه له لاسه کېږي — لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي

چې یې زیست روزګار په کار وي تحمل کا(۱۰) — همېشه یې له بدیه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "که یو ګوټ اوبه عین د حج ثواب وي".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق"، او "ق،ک" چاپ : "دور شي".

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړی مسری یې په "ق،ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب د دې چې ډېر ډېر تیمم کړي". د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ږیره" پر ځای "سپینه ږیره" راغلې ده.

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق،ک" چاپ کې د "سړی" پر ځای "ځمکې" راغلې ده د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده : "هغه خلك چې د بل کلي پایاب وي".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ یې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پایناب سړی که زوی هم د ارباب وي". "ق،ک" چاپ : "پایناب سړی که زوی هم د ارباب وي".

(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته "ق،ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت یې د ګنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پیچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې : "نه طاقت د بد ویل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پیچ وتاب وي".

(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده : "چې یې زیست یا یې روزګار په تحمل شي".

که یوه بده وینا لي تر خولې ووزي — هغه دم یې په خپل ځان باندې عتاب وي (١)
یو هغه سړی تېرې ور باندې کاندې — چې په عمر ئې د سوال نه د ځواب وي (٢)
همسایه وي چې پکار د پښتانه شي — او په اصل یا موچي وي یا قصاب وي (٣)
ملایم ویل اثر په هغو څه کا (٤) — چې په زړه کې یې نه شرم نه حجاب وي
لکه دیو چې د سړي په صورت (٥) شي — ته ګومان کړې چې سړی ولې دي دواب وي
په هېڅ رنګ له بده خویه نه جاروزي — هسې مست د جاهلۍ په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي (٦)
هسې رزق دې خدای چا لره ورنه کا — که به رزق چا په هسې رنګ اسباب وي (٧)
تر داهسې زمیندار هغه سنه دی — چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (٨)
نوکري د یوه سپي ورله سنه ده — هغه پر بڼه چې لا نوم یې د نواب وي (٩)

٣٥٦ — ٣٧٤٥

د خشکي له څمد قوم د [illegible] خوښ دې
که رفتن یې له هغه ځانه په شتاب وي

تل دې ستا د خواب آلود سترګو خواب وي — چې فتنې په خوب او د شي دیر ثواب وي
لکه مې چې په میناکې تجلی کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(١) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته دوهم مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه یې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(٢) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړی مسری یې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړی تېرې ور باندې و کا".
(٣) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسایه یې چې پکار و پښتانه شي او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسایه او چلیکار یې پښتانه شي او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسایه یې چې پکار او پښتانه شي او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
(٤) چاپي دیوانونه: "ملایم ویل اثر ور باندې نه کا".
(٥) د "خ" د دوهمې نسخې کې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېوزي تر و خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب داهسې حرصو مینا ګوري- تر و خلاصي به له هغو نه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې داهسې اشراف د حرصو په میان کېوزي تر و خلاصي له هغو نه یې په کوم باب وي".
(٧) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دوهم مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سیلاب وي".
(٨) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٩) دابیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پښتې د صبر   زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم   چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي   چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې   چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي   که ختلی د حباب په سر سیلاب وي[1]
هم په دا یې د نغمې اثر پیدا شو   چې په تشه ګېډه صبر د رباب وي
د حرص[2] له خپله نقده بهره نشته   لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا   لکه پاڼې د خزان پښه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې   ساکنان د خرابات واړه خراب وي[3]

۳۵۷

چې ښادي غوړي بې شماره بې حسابه
په رنځ به د غمونو څه حساب وي

۳۷۵۷

د هغو چې وبله هر و محبت وي   په هسته او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورته   چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه د اور په لمبو سوی څه په اوبو   واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي   ناست ولاړ یې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومري هم حاجي شي   چا چې کړې د مکې په لور یې نیت وي
هغه څوک چې پېروي د اولیاء کا   دا یې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي   هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د ننوو په تخت کېني غراو شه   و فهیم و ته کم فهم بې[4] عزت وي

---

(۱) د "خ" لومړۍ او دوهمې نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(۲) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

قت

دداناو د نادان ترمیان یو حد دی هوښیاري تر حد پسې هورته حماقت وي

تجاوز له خپله حده په کار نه دی ده رچا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸ ۳۷۶۸

نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
لره ئي ماتم سره دي غم د آخرت وي

دهغې بنا چې نوم محنت آباد وي تر و خاطر به یکې څرنګ د چا ښاد وي

په خواره او په خښو کله وېنې نسیي[1] هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي

د رنځور په خوله کې کله مزه کاندي که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي

پای بسته و له هر چېرې یې زندان دی هغه هر چېرې آزاد دی چې آزاد وي

عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي

د بنا دی نښه هغه وي یا په جهان کې[2] چې په پای پسې یې بیخ نې بنیاد وي

بو دني هغه باله شي په معنی کې[3] چې د تن په نابودي یې اعتقاد وي

نقصاني وي د دنیا عمارتونه که تري لاندې سل ستونه د فولاد وي

زندګي که څوک پوهېږي حضور دم دی آینده و رفته کله د چا یاد وي

د دنیا الکه سیلاب هسې بهېږي نه یې چا ځای استوګه نه استاد وي

وهغو ته چې خدای خود په خپله وښود څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]

چې کامله اراده لري په زړه کې د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "په خواره او به خښه کله غوښه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خواره په خښه به کله وینه نیسي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "بیخې و بنیادي هغه دی په پایښت کې".
د "خ" لومړی نسخه : "بنیادي بیخې هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهم نسخه : "د بنیادي بیخ هغه دی په پایښت کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "وهغو ته چې خدای په خپله وښود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

٣٥٩ — ٣٧٨١

د بې يارانو د څخه بېل شوو هيڅ ګرم نه دی
که رحمان له جدايي نه په فرياد وي

په دنيا کې که هر څو وبله پېوند وي — پس له مرګه به يې درست صورت بند بند وي

زه به وخورم په دا باب هزار قسمه — که باور دې په قسم او په سوګند وي

يا به وړاندې تر تا درومي يا د وروستو — که دې ورور که دې عزيز که دې فرزند وي

زمانه به يې تر پښو لاندې پايمال کا — که په قطع تر آسمانه سربلند وي

هم يې هسې پيمانه ګڼه په خاورو — که دې(1) د که خوله تمام عمر په قند وي

هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې — پس له مرګه به همه واره په بند وي

هر چې غاړه يې وحق ته اېښې نه وي — همېشه به يې په غاړه کې کمند وي

دا چې نه وتا ته وايم که يې خداى کا — په آياتو په حديث کې به څرګند وي

ته چې نه کوې باور په آيتونو — تر و زما ويل به څه درله پند وي

ناپسند به د منکر په انکار نه شي — هر کلام چې دلپذير او دلپسند وي

٣٦٠ — ٣٧٩٢

خدايه ګنج د قناعت و رحمان ورکړې(2)
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي(3)

که د درستې دنيا غم مې په سر بار وي — واړه سهل دي که يار راسره يار وي

هزار وار به يې ديان تر نامه زار کړم — که په قطع مې دا يو صورت هزار وي

هغه نه(4) دي په شمار د عاشقانو — چې د خپل تهمت داغونه يې په شمار وي

مشکل کار د عاشقي چې خدای پيدا کړ — کله بل په جهان هسې مشکل کار وي(5)

---

(1) په چاپي ديوانونو کې "که يې د که خوله" راغلی ده.
(2) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدايه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(3) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(4) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلی دی.
(5) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان داهسې کار وي".

ښوتې او ښکلي په مخ لاړې رونجي نه کا — د هغو و معشوقو ته کله لاره وي
تر څو چې ګل زما د یار په شکل(۱) غواړي — کله دا رنګه ګلونه په ګلزار وي
نه مومندہ شي په بازار کې نه په ښهر — هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي
زه د یار په څېر مخ نه وینم په سترګو(۲) — که په هره خوا خوبان هزار هزار وي
د عاشق نظر په دېرو په لبن نه وي — که د بدن د یار په لبن که په بسیار وي(۳)
شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی — که زما د یار په څېر به د چا یار وي(۴)

۳۶۱

مرګ له هیچا سره وار نه کا ناصح
یار به ځان تر یاران رومبی کا که په وار وي(۵)

۳۸۰۳

له هغو سره به څه فکر د یار وي — چې یاران یې په هر لور هزار هزار وي
په آشنا پسې ویښتلي هم هغه وي — چې له نورې آشنایۍ یې استغفار وي
صبورې او قرار یې دې په ما نوم شي(۶) — که یې تا بدې یا صبر یا قرار وي
هر ژوندون د یار په وصل بنایسته وي(۷) — بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي
په یارۍ کې آزار نشته خدای دې نه کا — که ذره به زما زړه له تا آزار وي(۸)
وهغو ته عاشق نه ویلی بو یه — چې یې فکر یاد سر یاد دستار وي(۹)
که د یار له لاسه اور په یار بلېږي(۱۰) — هغه اور د عاشقانو ته ګلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنګه". د "خ" په دوهمه نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لمړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "زه د یار په څېر بل نه وینم په سترګو". او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "د بلاغ" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) په قلمي نسخو کې "په بل د یار" او "په هیڅ د یار" راغلي دي.
(۵) "سپ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که یې یار وي" راغلي دي.
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "نوبت"، د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نوم" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لږ ژوندون د یار په وصل کې بنا دي ده".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۱۰) د "سپاپ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اور شي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)
ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

۳۶۲ — ۳۸۱۳

هغه جونه به لیلی غوندې رسوا شي
چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا پاره دې اغیار هم زما یار وي
چې سړې په لوړ مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي
هر چې کاندې نوکري د بادشاهانو — خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي
زه به ستا له رقیبانو شرمانده کړم — دا دستور دی چې له ګله سره خار وي
خوشدل خاره یې څښتن نه شي په تاتر کې — کله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي
سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سرو سترګو (۴) خیالدار وي
په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

په رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا
هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

۳۶۳ — ۳۸۲۱

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت ایره شوې (۶)
نه وندر کا، له هوس، نه مري له غمه — سړی سخت دی ګنه لواش پرې وشوې (۷)
زړه که چاودی هم له دې غمه به وچاود (۸) — چې دیار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت، "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته
(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.
(۵) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "هغه شوک چې ستا له مخه خبردار وي".
(٦) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پرځای "سره" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه ندر کا له هوس مري له دېره غمه".
او په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "نه درکېږي په هوس نه مري له غمه".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه روند به تور لیمه شي
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شي
چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندي — د هغو خلقو له مرګه وار وړاندې شي[1]
خدای رضا له ره چا هسې تعویذ وکړي — چې لیونی زه د هغه یار تر غمه ښه شي
یو ځل یار په سترګو ولیدی[2] چې دا ای — د غه پسه هر چې شولې بیا هاله شي
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه[3] — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شي
لکه درست عمر په خوله د رقیب کاږکا — دغه هسې یو زمان زما په خوله شي[4]
زه رحمان په دا خبره[5] څو حیران یم — نه پوهېږم چې د یار له غمه څه شوي

٣٦٤ — ٣٨٣٢

چې په مخ باندې د اوښکو یو قدم وي — عین د تور وله پوهه سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي[6] — زه چې یار په سترګو نه وینم تور تم وي
کړن و ورو څو غوندې نبښ و هلې نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سر پوړنه کول د چا سر سبب يي — چې پېچلې د یار زلفې خم درخم وي
معشوق چې د عاشق په غم وي غوښه — د عاشق سترګې دې وځي چې بې غم وي
همه مې د دفو جهد موهسې بوي یه — چې د دوار و ژوندګي په یوه دم وي[7]
که د درست جهان خوښي ور باندې راشي — مګر خدای چې خوشحال بې یاره خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لیدلی چا په سل رنګه ستم وي

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ووینم".
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(٤) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(٥) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله"
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره عرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار و هډمې په یوه دم وي".

دا قضا خه په قاضي موقوفه نه ده … خود بخپله یار تر یاره پوري ګرم وي

راحت هر چېرې چغولره لازم وي … چې په درد و په محنت کې مقدم وي

چې خوناب یې د چشمانو مې ناب شي … پیوسته له دغه جامه سره جم وي

هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب[1] ته … که په اصل څوک عرب وي که عجم وي

هنرمند غواړه طالع له خدایه غواړه … بې سلیمانه په کان نه دی که خاتم وي

٣٦٥ … ٣٨٤٦

د رحمان خندا په اجر د ژړا ده … تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

همېشه دې زما سر او ستا قدم وي … تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي[2]

ستا له لاسه واړه مالره نافع دي … که مې زهر بدي[3] په زخم که مرهم وي

زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال دی[4] … که نسکور مې په لبانو جام د جم وي

نور عالم که د دنیا په ښادۍ ښاد وي … زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي[5]

که په زړه باندې مې سل غمونه راشي … د ستا غم دې تر همه و مقدم وي[6]

ما دې خدای د ستا له غمه بې غمه نه کا … تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي

رحمان ستا په مخ مین دی خدای خبر دی[7] … که په داګې به هیچېرې زیات و کم وي

٣٦٦ … ٣٨٥٣

---

(١) په چاپي دیوانونو کې "و رقیب ته" راغلي دي

(٢) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٣) د "پ" چاپ : "که مې زهر وي".

(٤) د "ق" چاپ : "زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی".
د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه : "زه به تا پسې ګومان کړم چې بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه : "زه ګومان کړم چې په تا پسې بدحال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوهمه نسخه : "زه بې تا هسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "زما زړه دې مدام خوښ د یار په غم وي".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "د ستا غم مې تر همه و مقدم وي".

(٧) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا … که په داګې به هیڅکله زیات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه : "رحمان ستا په مخ مین دی که باور وکړې".

تر چې ماته والې چې په چا باندې شېدا يې ‏— زه په تا شېدا يم وايه تر چې يار د چا يې[1]

زه به تا په کومه زيرکه شم پېروي ‏— چا زده لکه تا زده هو مره وايه چې څه وايې

زه چې کېږم جن وم عاشقي مې گرځن دمات کړه ‏— تر چې لکه وي هم هغه هسې کبريا يې

ځان که ستا په مينه کې فاني کړم خه به وکړم[2] ‏— تر چې په دا هسې رنگ له اهه بې پروايې

مرگ مې په تا ولې خداى اختر کړه ونه پوهېږم[3] ‏— خه دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ زمايې

خه شو که زه يم انگشت نما په مينه ستا کې ‏— زيان له ما نه خوښ تر د قاضي هم د ملايې

٣٦٧ ‏— ٣٨٦٠

ستا د عشق تر توري گکري د حکمان زار شه

دا هم سهل کار دى زما يار که په دا يې

چې پخته شي آشنايي ‏— تر ميان ووزي جدايي

و طالب وته وفا شي ‏— د مطلوب بې وفايي

بادشاهي کاندي بدله ‏— د د بدن په گدايي

خاني پلوري په وربشو ‏— ميرزايي په ميرزايي[4]

نظر نه کاندي هيڅ بېري ‏— په لوټي په بلا ايي

ور ته کفر څرگند بري ‏— خود بيني او خود رايي

خود رايي په عاشقي کې ‏— له عاشقه نه بنايي

معشوقې که بې وفا دي ‏— عاشقان خوبي ستايي

غوبلې کوڼ ستر گې زندوي[5] ‏— د خپل يار په خطايي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(٢) "ق" چاپ : "که نه ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".

(٣) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ نه مايې".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" لومړي نسخه : "په غوبو وکړ په ستر گو روند وي"!

د "خ" دوهمه نسخه: "په غوبو وکوڼ په ستر گو روند وي"!

د "پ" لومړي نسخه : "غوبلې کړ وي ستر گې روندې وي"

کړې کړي وي سل علمه   هم دیني هم دنیا یې
همه واړه فراموش کا   چې پرې ورشي شیدایي
و مطلب ته نه رسیږي   په شیخي په ملایي
اواره ننګ و ناموس کا   په سر واخلي رسوایي
تر ناموسه ورته بد شي   بې ننګي، بېنوایي
هره چاره چې په اخلاص وي   نه په روی و ریا یې
قبلوي په دواړو سترګو   هر چې یار پرې فرمایي
نصیحت پرې اثر نه کا   که څوک سل ځله وایي
فایده نه لري په عشق کې   د دانا و دانایي[1]
مشکل کار د عاشقۍ   اسان چېرې دی بیایي
د غه کار کولی نه شي   هر کم فهم و کجایي
هر کم بخت یې کله مومي   د دلبر و همتایي
خه په کسب مونده نه شي[2]   د غه کار دی عطایي
چې د عشق په لومه کېوزي   نور یې نه وي رهایي
بې د یار له مخه نه شي   د عاشق د لکشایي
د خپل یار په طلب ګرزي   غاړې غړونه پیمایي
له عالمه وي وتلی   لکه صید صحرایي
تل تر تله یې وطن وي   ګوشه کنج و تنهایي
مدام سوی لوغړن وي   د خپل آه په ګرمایي
هر زمان یې په اوړه نیسي   د خپل یار تمنایي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " و دانا نه دانایي".
(۲) چاپي دیوانونه : " خه په کسب موقوف نه دی".

نه يې ملك وته نه يې مال وي — نه يې زهد و پارسايي
په داهسې گرانو چارو — معشوقې يې ازمايي
په يوه ديدن يې يو سي — د درست عمر كمالي
هم مې هسې رنگه وژني — يار ه ستا بې وفايي
چې په زره كرم زره مې چوي[1] — دغه ستا خودنمايي
هم خودې لري بې قياسه — هم د حسن زيبايي
ضرر نه لري بې نفع — ستا دمينې سودايي
ستا سودا ما لره سود ده — حق به وايم خدايي
په جهان كې ليده نه شي — ستا د حسن صفايي
لمر به څه لدتا سيالي كا — په دا بې سروپايي
ادراك نه رسي د سروي — ستا د قد په رعنايي
لكه ستا قد و بالا دى — نشته هسې بالايي
كه د ستا وصال دريا دى — زه ماهي يم دريايي
د مگسو زندگي ده — په دوكان د حلوايي
زه تو تا شكرپرست يم — دا ستا شونډې متايي
دا گمان په ما ځان مه كړه — چې بې تا به وپايي

۳۶۸

۳۹۰۵

خوږ ما په ورمېږه ما تول شيرېږي — كه په مرگ د رقيب هم هسې شمشيرېږي[2]
مرگ خوږ نې چې پخپله را پسې دى — څه محتاج زما و مرگ وته د پېرېږي
كبر و خيال خولا له ځايه ستا عادت دى — او كه نن زما له قصده په بل پېرېږي[3]

---

(۱) له مصري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو كې "له زړه كرم" راغلى دى.
(۲) دا غزل د "ح" په لومړي نسخه كې نشته.
(۳) دا بيت په "ق، ك" چاپ كې نشته.

د ابې شماره عاقلان به شي کم عقله[1] — ته چې دا رنګه په زړه وسکه دلبر يې

ستا خويونه به په خپله ځان څرګندکا — زه به څه وايم چې ته تر بلا تېر يې[2]

له حېرته دې تعريف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستايم د چاپېر يې

ما چې ستا د لبو خوند بيا مونده محظوظ شوم[3] — که سل ځله په ترخه ويل ګنده ير يې

٣٦٩

د جهان ښکلي که واړه د رحمان شي
خدای دې نه کا چې يې ته له دله هېر يې

٣٩١٣

په يوه ذره به وږی يا به موړ يې — په يوه ذره به ګرم يا به سوړ يې[4]

که ځواني له خدايه غواړې ځوان به مړ يې — او که پس له ځوانۍ پاتې يې خو به زوړ يې[5]

بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه يې چې به تل تر تله جوړ يې[6]

عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا — که مجنون غوندې هر څو په صورت بې وړ يې[7]

بدي واړه په سند و نيسه رحمانه — چې پای بند دیار په ګور يا به مړ يې[8]

٣٧٠

عاشقي بې جذبې چېرې ده رحمانه
ته مجذوب دیار په ګور کې لا وړ يې[9]

٣٩١٩

---

(١) د "ب" لومړی نسخه : "کم بخته".
(٢) دا بيت او ورپسې دوه نور بيتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "ب" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "خو" راغلی دی.
(٣) "ب" چاپ : "محفوظ".
(٤) د "ب پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "يې" پر ځای "وي" راغلی دی او نو موړی غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) "ب" چاپ : "سړی کله خو يا جوړ کله ناجوړ وي خدای خو نه يې چې به تل تر تله جوړ يې".
د "ب پ" چاپ : "سړی کله خو يا جوړ کله ناجوړ وي خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(٧) د "ب پ" چاپ : "وي".
(٨) دا بيت په چاپي ديوانونو او لوزو قلمي نسخو کې نشته.
(٩) "ب" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " ته مجذوب دیار په ګور کې مړ وړ يې".
د "ب پ" چاپ : "د مجذوب دیار په ګور کې مړ وړ وي"
"ق" چاپ : " ته مجذوب دیار په عشق کې کړ وړ يې".
د "خ" لومړی نسخه : " بدي واړه په سند و نيسه رحمانه چې پای بند دیار په ګور يا په مړ وړ يې".
د "خ" دوهمه نسخه : " عاشقي بې جذبې چېرې وي رحمانه چې مجذوب دیار په مينه کې مړ وړ يې".

خدای دې وڅوک له هرې پریشانۍ — اے زما د کوډو کلي ودانۍ
عاشقي چې ما ګڼله ناداني وه[1] — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
تر ورځ تېرې او به بیر ته نه جاروځي — څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه دی چې کړي دویرانۍ ودانۍ[2]
لکه باد چې جهان ګرځي له کوه و دشته — زه په تا پسې ګرځم سر ګردانۍ
دا څوک زه د ستا له غم سره لوښېږم[3] — څوک له دیوه سره کا پهلوانۍ
چې په آب و په آتش په خاک و باد وي — څه امید دی په دغې زندګانۍ
ترڅې دا رنګ اوبه دې اوبه دې وعده کړي — کشکې ولاړې وما خط د امانۍ
که زه ته په هغه وخت وی چا به نه کړي — د مجنون او د لیلی قصه خوانۍ
زما ستا و ننداره چې ته به حیران وو — که ژوندي وي آدم خان او درخانۍ

٣٧١

وهرچا و ته چې وایم حیران به یې
څه به وایم د [illegible] له حیرانۍ

٣٩٣٠

په ځوانۍ کې بد دماغ بد ګمان یې — چې پیری یې در باندې درشي بیا ناتوان یې[4]
که په دا دې زړه سبه کېږي یې داخو نشته — چې به تل تر تله ژوندي وې هم به ځوان یې[5]
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتوني — بېهوده دهغو چا او په ارمان یې
چې بې خدایه زړه ترې په نور څه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې[6]
پښېمانۍ تر پښېمانۍ لا پخوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې[7]

(١). په قلمي نسخو کی "دانایي" راغلی ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګنبد" پر ځای "کوله" راغلی ده.
(٢) قلمي نسخي: "مرد هغه دی چې ودانې که ویرانه".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته. د "خ" په لومړی نسخه کی د "لوښېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې به هم تر دېره ژوندي هم به ځوان یې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(٧) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکره — ګویا تل به مستقیم په دا جهان يي

هومره سر دې وخپل خدای وته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان يي

یوه شپه په طاعت نه شي رڼولی — هره شپه په مال وملک باندې پاسبان يي (١)

په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي — پوچ ګویې لره بلبل غوندې ګویان يي

ولمانځه ته چې لمر خېږي هالد پاڅي — په قلبه پسې لا نیمې شپې روان يي

او داسې لره کوزه اخستې نه شي — چې په لوا و په لوړ ور شي پهلوان يي (٢)

دهلک په څېر لاس اچوې واوره ته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان يي

پښې ستړې لکه ستور په ګانې ګرځې — که پر پوزې وکوهي ته هم دوان يي (٣)

چې وېل ته نصیحت کا ځان يې هېر وي
نور څوک نه دی هغه ته عبدالرحمان يي

٣٧٢ — ٣٩٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وېني (٤) — واره وېني، واره وېني، واره وېني

خود مې وېني چې په تش کاته دې مړ مه (٥) — لا خنجر په کاڼي مه بې دل سنګیني

هر زمان مې په حضور د ستا ګو وژني — لا یقین دې د زړه نه شي لږ یقیني

عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلی یم ستا میني

د پر عالم به نوري (٩) رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګیني

پښې يې نه وي چې وبله خواته روي — هسې سکهې په غمزه د عاشق سپیني (٧)

که صورت مې پر بله پوري معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنیني (٨)

---

(١) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دلو په لوړي ور شي پهلوان يي".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" لومړی نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وېني"
(٥) د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "مړیم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړي، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمري" راغلي دي.
(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

څه شوک دي چې ترتا به ښه ترين وي | اې تر واړو ښه و يا نو ښه تر يني (١)

چې دې زلفې د (رحمان) په زړه وريځ کړي (٢)

٣٧٣ | ٣٩٥٣

ترينو يې ځکه خاطې او به سپيني

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سړي | که دې ورور که دې عزيز وي که پردي

تر هغه لا سپکو کان بيگانه سنه دي | چې بدکار شي د چا زوی او يا لمسی (٣)

لرګي لوښي همه واړه پرې مردار وي | بدکردار دی سورلنډی يا وړی سپي (٤)

هغه خلق همه واړه لېوني کا (٥) | چې په کلي کې يو سپی شي لېونی

بل علاج د لېونيو سپيو نشته | بې له مرګه چې ترې ډک کاندي کوهي (٦)

حرام خورد مخنثو په حساب دي | که په توره يا په تيغ وي مړ نه ي

مړني ويلي بوينه وهغه ته | چې بې وجه ازار نه کاندي يو شي (٧)

ديګ يې ايښی په ديګدان رومي تر تيغ وبې | چې يې سوړ په آه سرد نه شي نغري (٨)

هسې فيض يې وهرچا وته رسيږي | چې بالله شي د خپل وخت حاتم طي

اې (رحمانه) چې بد فهم بدکردار شي

٣٧٤ | ٣٩٦٣

راته وايه سپي ښه تر دي که سړي

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٢) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي وريځ کړي".

(٣) د "ب" لومړي نسخه: "چې بدکردار شي د چا زوی او يا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی که لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د چا زويه يا لمسی".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "ب" لومړي نسخه: "لوښي لرګي همه واړه مردار شي بدکردار که سورلنډی يا وړی سپي".
"ق" چاپ: "ګوښي ګوښي پرې همه واړه مردار دي بدکردار سورلنډی او وړی سپي".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوډي همه واړه مردار که بدکردار لکه سوړلند وړي سپي".
مصوره نسخه: "بدکردار دي لکه وړی سپي".

(٥) د "خ" لومړي نسخه: "هغه خلک همه واړه پرې مردار شي".

(٦) د "ب" لومړي او د "خ" لومړي نسخه: "بې له مرګه چې يې ډک کړي يو کوهي". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک شي يو کوهي".

(٧) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړي".
نور چاپي ديوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هيڅ سړي".

(٨) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دوهم مسرې داسې ده: "چې يې سوړ په آه تيغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې يې لومړي مسرې داسې ده: "ديګ يې ايښی په ديګدان او ترې لاندې".

کله د ځه غمه دم د چا ختی — نه به مړوم ستا په غم کي لړغوني (۱)

ننه مي هسي رنگ په تورو زلفو بايلود — لکه ورك په توره شپه کا څوك کالي

په يوه ساعت مي د هم مي قبول کا — نه پوهيږم چي يي خپل يم که پردی

په يوه لاس يي مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کي حساب يم نه ژوندی (۲)

که په مرگ د عاشقانو دي رضا وي — خدای دي ما کا تر همه وار و ړومبی

خون بها مي د ستي په مثل نشته — ما يخپله قبول کړي دي خپل سوی (۳)

وکوم دم ته به ادراك د يار ورسي — هر ويښته يي د کاکل شو منگری (٤)

څوك د غم زما د ځه واوښکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره ندي

د هجران په توره شپه کي نه ويريږم — چي يي نه وينم د وصل سپين سپوږمي

د يار غم لکه مزری را باندي راشي — خدای دي پيښ په هيچا نه کاندي مزری

چي پريږي غم غلطوم د شپي پاځم — کله مي په شونډه وکي دم کله ني

گاه کتاب کښي رباب په لاس را واخلم — باري دا دمي په هيڅ رنگ نه کا کمی

همسايه مي واره ووا ته له خوبه — که په سل کوټو د ننه کړم ځگيروی

که عاشق تر معشوقي پوري يو سي وي — خدای د هجر په تيغ مه وژنه يو سي

۳۷۵

رباعي

زه د يار په غم کي هسي ډوب يم

چي هيڅ نه وينم په سترگو مگر دي

۳۹۷۸

چي دارو دارو غم دي چغه مي — ساقي راکړه يو دوه جامه پيالي

مي د خپلو لبو را نه د انگورو — چي اول يي نوشيدن وي پسي قي

---

(۱) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کي: "نه به مړومه په عشق کي لړغوني".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړومه په غم کي لړغوني". د "خ" لومړي او دويم نسخه: "نه به مړوم په هجران کي لړغوني".

(۲) دا بيت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دويم نسخه کي نشته.

(۳) دا بيت د "خ" په دويمه نسخه کي نشته.

(٤) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په دويمه نسخه کي نشته.

پـه هر تیغ کې چې آب نه وي د شرا بو ‌ ‌ ‌ ‌ خوك د غم پـه غلیم نـه مومي برى [1]

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو ‌ ‌ ‌ ‌ زه به او سم [2] پـه دا غم کې تا بکې

را شه یو ځل مې هسې مست خراب کړه ‌ ‌ ‌ ‌ چې خبر نه شم [3] له حاله د هیڅ شي

بیخودي هسې پناه ده زوروره ‌ ‌ ‌ ‌ چې له هره غمه خلاص کاندي سړي

زه هغه تحصیل تمام کړم پـه عشق کې ‌ ‌ ‌ ‌ چې یې روغ وګړي بولي لیوني

۳۷۶ ‌ ‌ ‌ ‌ ۳۹۸۶

رحمان سوله له رقیب سره پیدا کړه
آشنا سنه دي البته خوږونکي سپي

د یې خولې زما پـه یاد شکر خوږې شوې ‌ ‌ ‌ ‌ بیا زما [4] پـه زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خداى هر چا لره ورکړې ‌ ‌ ‌ ‌ د چا بخره خاموشي د چا نارې شوې [5]

د چند نو ونې و سولېدې لاړې ‌ ‌ ‌ ‌ هزار څانګې د شمشاد و پـه اړې شوې

پـه هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼۍ وې [6] ‌ ‌ ‌ ‌ د ایام پـه ګردشونو هدیرې شوې

پـه دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا ‌ ‌ ‌ ‌ د هجران توري هغو لره تېرې شوې

دا فلك چې خداى پیدا کړ دا یې خوى دى ‌ ‌ ‌ ‌ چې وچا و تـه دعا چا تـه ښېرې شوې

۳۷۷ ‌ ‌ ‌ ‌ ۳۹۹۳

د دنیا د محلونو خښتې وا وره [7]
ورحمان تـه د سرونو مناړې شوې

---

(۱) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خوك له غمه پـه غلیم مومي برى".
(۲) پـه "ق، ک" چاپ کې "سو ځم" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" پـه دوهمه نسخه کې نشته پـه نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځاى "نه یم" راغلی دی.
(٤) د "پ" پـه لومړۍ نسخه او د "خ" پـه لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو پـه چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٦) قلمي نسخې: "پـه هغو ځمکو چې روغې وې ماڼۍ".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا د محلونو خښتې وا وره ـ
ورحمان تـه د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د محلونو خښتې وا وره ـ
و عالم تـه د سرونو مناړې شوې"

بوصل تو ما را کجا هاتهه هے — که وصل تو خیلی بڑی بات هے
بگوی تو گفتم که مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات هے
خم زلف تو گوشهٔ ابروان — دلم را عجائب مقامات هے
مکن پیش من وصف خورشید وماه[1] — که از حسنت این کم علامات هے
همی دادی دشنام وگالی مرا[2] — بسویم همین از تو سوغات هے
نگاهت نه امروز خوئم بریخت — که دائم ترا همچو عادات هے
زآغوش رحمان مرو بار قیب
که این سفله بدخوی وبدذات هے[3]

۳۷۸ — ۴۰۰...

مخمس

غه یا چې ښایسته دی تر آفتابه — مخ به کله راڅرگند کا له نقابه[4]
بېلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه — یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "خورشید و ماه را".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "همه داد دشنام و گهالے مدام".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار و بدذات هے".
(۴) د پېښور چاپي دیوانونه : "حجابه". دا غزل په "ب" چاپ کی نشته.

ملاقات د ښايسته ؤ مې نصيب کړې — د ښايست په ګلستان مې عندليب کړې
عندليب مې په ګلشن د خپل حبيب کړې — خدايه ما په دلبرانو کې قريب کړې
ومې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه يار چې زه يې مينه په ديدار کړم — همېشه يې د ديدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم — که په روی تمام جهان ورته رويدار کړم
سترګې نه پورته کوي د نازله خوابه

بلبل تانره يې پټ پټ په زړه تاراج کړم — وديدن ته يې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب يې د غمونو په امواج کړم — هېڅ پاياب يې مونده نه شي علاج کړم
د آشنا د مينې غم شو ناپاياب

ته چې کس يې د جمله ؤ يې کسانو — هم کارساز يې د جملهٔ وکارسازانو [1]
الهٰی [2] په بزرګې د بزرګانو — زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې [3] مستجابه

اسير کړې دې د زلفو په تناب يم — تکبير کړې دې د سترګو په قصاب يم
د کشتۍ [4] غوندې مدام په اضطراب يم — لکه زه چې ستا له غمه په عذاب يم
خبر مه شه هېڅ بنده له دې عذابه

دريغه مه وی په دنيا کې پيدا شوی — اوکه وی هم په داسې شان خو مه وی
لکه زه يم د هجران په لمبو سوی — خو به ګرزم په داسې [5] اور الوی
چې سينه مې په درست غم شوه کبابه

---

(١) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" ناغلی دی.
(٢) د "ب پ" چاپ: "هم په روی او"
(٣) چاپي ديوانونه: "شي".
(٤) "پ پ" چاپ: "دماهي په شان"
(٥) چاپي ديوانونه: "دهجران په اور"

هې هې څه مې دا خراب[1] خاطر نا بنادشو — زیست د روزګار مې همېشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ برباد شو — چې حباب غوندې بې بیخ بې بنیاد شو
د بنیاد[2] طمع به څوک کړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصیحته — راته کاندي نصیحت په خوصورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته — هېڅ جواب یې په ما نه شي له غیرته
درماندہ وم، ته ولاړیم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دي چې په خوله شي — د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایتونه په ما نه شي — د دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې یې زه وچا ته وایم له حسابه

چا موندلی[4] د دې بحر پایان نه دی — د غه راز وهر سړي ته عیان نه دی
هېچا کړې د دې چارې بیان نه دی — دغه واره عاشقي ده ګمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې در و لعل لري سیرابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد پوهوره ده صنمه — تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
ډوبه پټه دا قصدا وسي پنهمه — هسې ډوب په فکر و تیم لې دمه[6]
نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر[7] وی له دې چې هسې زنګ خوارې — ما به نوم اخستی نه وُ د یارې
ستا د غم په دریاب ډوب یم ترمرې — بې تا نه لرم هېڅوک د دستګیرې[8]
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

(۱) د "پ" چاپ : "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "منبادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په خوکرته"
(۴) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ : "ماموندلی"
(۵) "پ" لومړې نسخه : "د زړه له غمه" ، "ق" چاپ ، "ق،ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې : "د زړه له غمه"
(۶) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق،ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې : "هسې ډوب په فکر تللی یم له غمه".
(۷) قلمي نسخې : "که مې نه ده وي" (۸) د "پ" چاپ : "دادګیرې"

ما وې نور به آشنايي له هيچا نه کړم هم په دا رنګه مې نيت ؤ باري خه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که بې وفا دي خو هم ور دي عاشقان که وفادار دي خو هم په دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي اوس به حال وچا ته وايم(خه) چې مړه دي[1]
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پري رويه هم په خوی و په خصلت فرشته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه[2] زه په ځان کړم هسې چارې چې د بنديې و بله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې[3] دا زما ګناه را وښيه دلدارې[4]
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې چې ما ووينې له قصده را ته شا کړې
خدای يې وينې هغه چارې چې په ما کړې ترا به يې ورځې پورې به جفا کړې
که[5] به کله هم جار وزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پيشه کړه[6] په عاشق دې د خندا ځمکه متره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه نور دا هسې د جفا خويونه مه کړه
خلق به دې له جوره شي برهمه

---

(۱) د مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخه کې داسې ده: "اوس به حال وچا ته وايم چې څه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته ياري"
(٥) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (٦) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو منه کړه"

زما ستا له میني هر څوک خبردار دي — دا خبري کوي اکون په هر دیار دي
چي فلانا فلانا سري سره دوستدار دي — اوس په بېړته جار واته و ماته عار دي
چي رسوا شوم تر عرب و تر عجمه

څه غږ شوي(1) چي په تا باندي مین وي — په وګړي کي رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد و زن وي — چي دا نښي پکي نه وي یا دروغژن وي
که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه د عاشقانو ول داده — چي مدام یې سري کار وي له فریاده
تل نامرد بدنامه وي پري زیاده — نه وېرېږي له پېغوره لمداهداده
بې دیان د جدایي له ماتمه(2)

هر چي زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو
دا متاع ده تر یوه خسي کمه

که سلیمان غوندي مسند یې په هوا وي — په سبب د عاشقي به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چي دا هسي نښاني پکي پیدا وي
ترو هاله پري عاشقي ده مسلمه

عاشقي دي هیڅوک نه ګڼي آسانه — دا خبره ده له حده پسهو تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — ته له ځان(3) سره اتکل وکړه رحمانه
۳۸۰ — په دنیا کي سنا دي چېري ده بې غمه — ۴۰۶۲

(1) د پېښور چاپي دیوانونه: "هغد ن ویه".
(2) د "خ" لومړي نسخه: "نه بنکاره یې دیوي ستني ته سومه".
"ق، ک" چاپ: "بادشاهي ده له یوه خسري کمه".
(3) په قلمي نسخو کي "له ن زړه سره" راغلی دی.

ضمیمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بیتونه

۱

تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې یو قدم په سر زما (1)

تاوې چې د عشق پیاله خونه ده ترشکره — وسو په هجران کې دې پیالې ځیګر زما

سل جفا که وینم په ستر ګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما

۳۸۱ یا له ما ناح سره جفا مه کړه دلبره

یا لې تا راوښیه یو بل دلبر زما ۴۰۶۹

۲

هر ګفتار هره وینا چې خوله عبس کا — تر عبس ویل دا به ده چې یې بس کا (2)

په هغې وینا چې ورو ستره پښېمانېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا (3)

هره چار چې له اختیاره وي وتلي — بېهوده به یې خوله لاف د دست ورس کا

فقیري یاد خدای په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې یې نس کا (4)

آدم زاد په معنی واړه یو وجود دی — یو وجود دی هم یې پاک هم یې نجس کا

که یې اصل یو وجود دی (په دې) څه شو — د ګلو نو هنر کله خار و خس کا

په اخلاص د لمانځه ګذاروي جنوب دې — هر لمانځه بې چې (په) ریا تیمم (5) او دس کا

۳۸۲ (که خود بین وي) نه یې څه کوي ګمانه

د خود بینو سره اخپله خودي بس کا ۴۰۷۴

---

(1) دا غزل د زلمي هېواد مل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.

(2) دا غزل د حبیب الله رفیع د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو په دې بیت کې د "عبث" کلمه د قافیې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.

(3) اصلي نسخه: "لا اول دې خوله هسک". چاپي دیوان: "لا اوله دې یې نکه تر خوله هسکه"

(4) اصلي نسخه: "داهن په کېږنه شي چې نصق کا"

(5) په اصلي نسخه کې "تیمون" راغلی دی.

٣

دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا — دېرې غمزې جمع زړونه به لرزان کا
په کشور د صبا برانو به قیامت شي — اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا
چې یې چا جام دلعلو وي نوشلی — پیمانه چغلګیرې په دا نادان کا[(1)]
دجبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم — چې محراب به دګایلو زړونه ویران کا
دپرېشان ګیسو دلیل یې عین دادی — چې وابست زړونه په دا رنګ پرېشان کا
که جلوه یې دجمال شي معینه — په شعله به لمر، سپوږمۍ سوې ناتان کا
که دباد ګذر (یې) وشي و خاکپای تر — دړند و سترګو دارو به خدای اسان کا
که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي — مشک عنبر (به) دیوې پیسې ډېر ارزان کا
تورې زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي — خو زما لګم بختي (یې) خدای ماران کا
که پلوله مخ لرې که حمانه
په دیدن به هند وان وار مسلمان کا

٣٨٣ ٤٠٨٤

٤

که په بخت کم بختان ندوې خسته دل خوک — په حضور به له تا ولې بېلېدل خوک[(2)]
و دیدن و تر د هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک
که یې لاس دخدای په چار ي رسېدلې — بې مقصوده به یو دم نه سېېدل څوک
دا یو سر دی ما د استا شکرانه کړی — نور ناحق مې ویرووي په سر وهل څوک
دا هم زما شومیت دی چې را رسي — ګنهګار[(3)] او دچا زړونه بد ول څوک

---

(۱) اصل نسخه "پیمانه چغلګیرې پد انادان کا"، او دا غزل د رفیع دکتابخانې له نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د رفیع دتحصیل کتابخانې د چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (۳) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زړه"

ددیدن په طمع وغلېدم بندي شوم | ګنهٔ زه او دهجران سختی زغمل خوك

په هیڅ رنګ به دې له میني منکر نه شم | هر شان قصد چې مې کوي په قتلول خوك

که مې زړه ستا میني نه وای راپېرودی(۱) | په رضا له سره کله تېرېدل خوك

که اثر د محبت وره نه وي | روغ صورت دا هومره زړه زهیر بدل خوك

که په مینه دلیلی مبتلا نه وای | (دا) غریب مجنون بېدیا، غرونه ځنګل ګرځوك

مینه هره بلا کاندي (که باور کړې)(*)
ګنهٔ زه عبدالرحمان هومره ویل خوك

٣٨٤ — ٤٠٩٥

٥

دخپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم | لکه ګرد هسې شهسوار د هر هوا یم(۲)

کمینی هسي کامل کړم چې زه درو م | لکه ځمکه درست جهان راسره بیا یم

ماچې خپل معراج د دار د پاسه ولید | د منصور په څېر رښتیا وینا (به) وایم

د منصور او زما هومره تفاوت دی | چې ده ناره کړه پا په جهر زه خفیا یم

له عیانه هیڅ حاجت د بیان نشته
زه رحمان به په خوله څه وایم چې دا یم

٣٨٥ — ٤١٠٠

٦

هر چې خپلي میني خوار کړ خوار یې مه ګڼه | عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه

کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي | زلفې که د ماں په څېر دي مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه: "راپېرودلی"
(۲) ددي غزل مطلع په نسخه "ک" کی نشته او دا غزل "په سند خوی له بد خواهانو نې یې پروا یم" له غزل نه وروسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړي پر عاشقانو ګنهٔ زه غریب رحمان هومره ویل خوك".

یو مخ یې د سوزې سل مخه (لې) د سان دي — عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه
د بڼ بېدار و یره دی لکه بت په غمو سترګو — بت که دې ته غټ ګوري بېدار یې مه ګڼه
مراد خو یو اثر دی د خوبانو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسار یې مه ګڼه
خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب ي — څه وشو که نام د خار دی خار یې مه ګڼه
په خلک هغه دي چې اقرار په ناپوهي کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیار یې مه ګڼه
بدخو هم هغه دي چې خپل بد ور څرګندوي — هر چې ځان بدکار ګڼي بدکار یې مه ګڼه
هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قرار یې مه ګڼه
٣٨٦ هر چې کمال غواړي کمیني (دي) د رحمان کا — ٤١١٠
عین د غه چار ده بله چار یې مه ګڼه

٧

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملک په معنی دېوه
شدادي خصلت دې ونیوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه
تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ(۱) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه
پس وجود به دې په څه رنګ حاصلېږي — چې لېرې د یار له دره ددو دیوه
په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره — د ربغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه(۲)
د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېر بوه
٣٨٧ اول دې پاچا وه له خوبه (با ور وکړه) — ٤١١٧
و رحمان وته په خپله په نار بوه

---

(۱) اصله نسخه: "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه: "د ربغه وسوی تر دروغ پوست لاندې مختبوه"

۸

یا داستا چشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي ویده شوي په محراب کې
یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټۍ ستا د خولې دي
یا کوکب دی را ډوب شوي په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې
یا سنبل دی ګنجلکي داوړ په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رخان ځرګند کړ په آفتاب کې
یا داستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې
یا خوستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دی جاروزې په ګرداب کې
ته د دې رحمان خطا کړه و رمعافه
داوترو چاره نه وي په حساب کې (۱)

٤١٢٦ — ۳۸۸

چې د یار د مخ کاته له میانه ووزي
د رحمان (یا: ایمان) به څه عزت وي په حساب کې

---

(۱) دا بیت د ژملي حیوا دل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې
بې توري، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لیده وکتو غایبان زړونه وړي له خلکو
هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوک چې یې وینې نو یې سترګې کښې نه شي
ښکلې پریوار غونډې حیرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دي
هیڅ عجبې نه دي که خوبانې لرې سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري
واره ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

ای رحمانه اوښکې هم له تخمه د باران دي*
ګښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې

۳۸۹ ٤۱۳۳

۱۰

که په قطع د تمام جهان ملک یې
چې له ځانه خبر نه یې لاهلک یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دی
ته چې خیال په شال په مال کړې سپک یې

منصفان دې د انصاف خبرې وایي
څه شو څه شو که په خپلو کې شریک یې

که د لمر په څېر څرګند شې په جهان کې
خو په زړونو پسندیده نه شې لا ورک یې

بزرګي په دلجویي کې ده د خلکو
ته چې خلک د وبوې څرنګ بزرګ یې

په لویي کې لویي چېرې ده لا یقه
کمینه و ته مټ کړه که سالک یې

فلک تا غوندې پیدا کړي بیا فنا کړي(۱)
ته لا نوی خواست کوې په ناز نازک یې

دانایان به په دیوان ښکلي پند ایږدي
چې رحمان په خوار نظر ګوري فلک یې

۳۹۰ ٤۱٤۰

---

(۱) اصله نسخه : "فلک تا غوندې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان : "ای رحمانه اوښکې دې هم تخم هم باران دی".

٤١٤

دزړه حال وتا ته څه وایم په ژبه | ته خبر د خوږ و زړونو په منزل یې (1)
هم د ګل په څېر بلبل سېځي په مینه | هم مین لکه بلبل هسې په ګل یې
بې لیده و د څرګند بې عیب وارهٔ | په کمال د ګملګي چارو کامل یې
هم قاضي یې هم ملا هم محتسب یې | هم ساقي د مې پرستو په محفل یې
یو دې ذات په دواړو کونو کې شهره دی | بل په نام له هر چا لوېدیو په سل یې
چې ته مخ په عبادت کې نه جار باسې | دا ستا شپه دې (نفس) بد کا ته یې خپل یې
ورکول او پېر و دل دې په خپل لاس دي | که وچالې ورکوې که یې اخل یې
جار ته هسې رنځ نبولو شه حمانه | چې شهي یې په پوښتنه وې راغل یې

خدای طاعت، عبادت څه کوې لمانځ

٤١٤٩ ٣٩١

خو چې مینه د سړي ده ازمیل یې

بیتونه:

په "چې یې نقش په زړه خیال شي د اشنا" غزل کې:

تر ابده به یې بخره ملالي وي | له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دریم بیت:

خو به د اجفا کړې نه پوهېږم څه بلا شوه | خو به وې ترکوم د اجفا او د ابلا

په "بس ده بس ده دا دنیا" غزل کې له مقطع نه دمخه بیت:

(2) که یې مال د دنیا ډېر وي | هیڅ پرې نه کاندي پروا

په "لاس مې وتړی د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(1) د دې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.
(2) اصل نسخه: "هیڅ ورنه کاندي پروا"

له فراقه چې يې آه کړم سوك په ستر ګو   يو لستوني مې ګرداب(شي) بل ګرداب

په "هر مطرب چې غوږې تا و کا درباب" غزل کې دوهم بيت :

هومره تا وده بلتا نه را باندې زوږ شي   چې حساب يې بيان نه شي په کتاب

په "چې مې يار وليد په سيمه د اغيار ګډ" غزل کې لسم بيت :

سخت سفر د عاشقۍ ځوك او زه ځوك   خدای ناخاپه پرې راګډ کړم په دالاړ ګډ

په "نظر دې ليبصر" غزل کې اوه ولسم بيت :

نه ېخلا نه مرور وي   پرېشان ګرزي در په دل

په "زه تېر شوی لم تر سر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بيتونه :

کړ مې غواوې کړ مې وزه وي   کړ مې آس وي کړ مې خر

کړ مې مېږ وي کړ مې من وي   کړ مې اوښ وي کړ غاتر

کړ په کور کې مې کالي وي   کړ لنګی وي کړ تغر(۱)

په "پس له مرګه ځوک ارت غواړي ځيل ګور" غزل کې يوولسم بيت :

په يقين به بدکردار ه بدکردار کا   کشيده شي د بدکردار سر يې پېغور

په "بد اختر به نيك اختر نه شي هرګز" غزل کې اوم بيت :

کړ تر غږ ور باندې وکړې کاڼ به کړې   مرغچه(۲) به د ګوهر نه شي هرګز

په "چې پای بند شه دليلي په اشتياق" غزل کې :

رحمان خوښ دی د خپل يار په درد و غم کې   تر به والي چې بادشاه دی د افاق

په "چې مشغول نه وی د ترکو په جمال ځوك" غزل کې لسم بيت :

بې بند خوی مخ روښنه له هيڅا نه شي   که هر ځو يې پاکيزه کا په رومال ځوك

په "مه غوږ باسه د نااهلو قيل و قال" غزل کې نولسم بيت :

---

(۱) اصله نسخه : "کړ لنګی وی کړ تغر"
(۲) په اصله نسخه کې "مرغاچی" راغلی دی. پښتو قاموس "مرغچیچه" ښتی دی اصل شکل يې "مرغچه" ده چې د مصنوعي مرلو" يا "مشکنيو" معنی ورکوي.

خراب دل مې ښځي غواړي بلادا شوه   چې ښځي را معلومېږي کال په کال

په " په يوه غمزه دسترګو يې فنا شوم " غزل کې ۶ - ۷ بيتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی   په صدف کې دريتيم غوندې يکتا شوم

مستوري راڅخه يووړه مستو سترګو   رحمان ځکه په وګړيو کې رسوا شوم

په " چې له مرګه ئې پروايې په هر دم " غزل کې ۲۸ بيت :

پس له مرګه به دې هوړ يم خانه وي   څه پوهېږې يا به مار وي يا لړم

په " ته چې هسې ګامې ترشه ګامې خندان " غزل کې اتم بيت :

دسري صورت څه روغ دکاڼي نه دی   نشته کاڼي څخه ستا د جور توان

په " څو به شم زه غمونه د هجران " غزل کې شپږم بيت :

لکه غم د آشنايي په ما ورېږي   يا د به نه وي د چا هسې ګڼ باران

په " تا چې زنګ د ميو ور کړو لبانو " غزل کې ۶ - ۷ - ۸ بيتونه :

ستا دخولې له حقيقته صوفي څه زده   له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

د ښځوان غمې دې ږېږ کاپر لبانو   دواړه زلفې دې چوړه د ملنګانو

تور اوربل دې لکه مار په جبين پروت دی   شينکي خال دی مواصل د ږنځوړانو

په " کله څو په صحرا سرشوم هم په کليو " غزل کې دريم بيت :

هر آشنا چې مخ پنهان کا نه يې موم   کړي غواړم شپه او ورځ په سپږو پليو

په " ورځ دې تېره په شومې کړه شپه له خوابه " غزل کې اتم او نهم بيتونه :

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي   چې نن ډک شي په شرابو په کبابه

چې د مخ و آب و تاب ترې نظر کړم   را ته ښخ شي د ګلونو آب و تابه

په " ته ښايې شکرلبه " غزل کې :

نه د لې شوې نه هورې شوې   ترميان ولاړې مَنډ بډ به

په "خود به وران شي د دنیا بازار لتــــامه" غزل کې ٤-٥-٦-٧ بیتونه :

یوه هسې بې سوزې مې شوه په برخه   چې سړې يې لا بتره ده تر ساره

مصلي د نجې ننګه ورپسې لنګ کړه   د هوس مصلی قط کړه ویې نغاړه

یار زما د سترګو تور پر یې ګرزید لم   په هجران کې مې د سترګو رڼا لاړه

په خوار یځه مونده نه شي له سګانو   په لوح سر سره د روزي له بګاره

په "ماوې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه" غزل کې پنځم بیت :

راشه نجومي زما د یار فال وګوره   تللی یار به کله له سفره راپیشینه

په "کشکې زه خاورې ایرې د ستا د در وای" غزل کې نهم بیت :

یا شبنم د صبحدم یا عندلیب شوې   چې دا ستا په ګلشنو زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کې اووم بیت :

د دردو غم د عاشقۍ جوړه سره کړه   خدای ورکړې و دنیا ته یې سروزر دی

په "زلفې دې له ډیرې درازه پای تر ســر دی" غزل کې اووم بیت :

داخو زه له کم بختۍ له تا زار کړم   ستا له نیکې خوی کاڼي بوټي هم خبر دي

په "چې د ځنګګ مې دلبـــر په لاس کې جام دی" غزل کې اووم بیت :

ته چې خپل فراغت غواړې په جهان کې   فراغت خاطر راوښیه کدام دی

په "چې د اهسې لاس په لاس دنیا پرېښودې" غزل کې نهم بیت :

په خپل ځای به یې هر کلام په کار شي   جهان . . . طالبانه د شکو دی

په "خبر مې ستا د بنوغښتې په سینه دی" غزل کې لسم بیت :

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا   ماه و مهر یې سینه مخ یې آینه دی

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بیت :

زه رحمان یې شندنې په ځان ګڼمه   که یار سل ځله ناشدې چارې کاندي

په "آشنايي توره بلا ده آشنا مه شې" غزل کې څلورم بيت:

خپل غږ بسيت وهڅاروي وته قصاب دی   توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

ښنبات لاس د سپي په سر باندې راکاږي   ته تش سيوري د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې گذران وي   ته يو دم زما په لوري گذران نه کړې

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دودلسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار اخلي   د چا سود دی کوزی شوي په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بيني ستر گې ورکا   د يوسف تجلي ويني په ديوار کې

په "دهغې بنا چې نوم محنت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بيخ بنياد به د هغو وي په يارۍ کې   چې د تن په نابودۍ يې اعتقاد وي

په "که د دوستي د نيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ٦ ، ٧ او ١١ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو څه ماندکړم   دا دستور دی چې له گله سره خار وي

که يې هر زمان په آب زمزم وينځم   بې مېندي په زړه باندې مې غبار وي

څو يې سل ځله ښنبنه شي په تماشه کې   کله وي چې د بلبل وگل ته لار وي

په "د وصال په هوا والوتی مرغه شوی" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته اسان دی هغه خلک   از ميښت له په بند د بېلتانه شوي

په "ديري خولې زما په ياد شکر خوري شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سرې کاندي هر چې کاندې   د چا برخه خاموشي د چا ناري شوې

په "چې په مخ باندې داد بنگو يو رقم وي" غزل کې ١٤ بيت:

قاعده د درد منديه هسې نه ده

چې په درد کې يو دردمن تر بل کم وي

په "تر چې ماته وایې چې په چا باندې شیدایې" غزل کی له څلورو بیتونو نه وروسته لاندنی بیتونه:

هر چې په حیات صورت له مرګ سره اشنا شي ‏ ‏ ‏ ‏ خلاص به د قیامت له خرخښو بیه دې دنیا لې

سنځ د هغو ګلو چې برګ ریږي په بهار وي ‏ ‏ ‏ ‏ ګل سرا شي وکا لمرخزانه استغنا لې

غم (خو) هم (هغه) کړي چې هیڅ غم ور سره نه وي ‏ ‏ ‏ ‏ ولې چې ناګاه به یو وځ ور باندې زیا لې

حلم د نیستي په هغو دی هم (چې) هست دي ‏ ‏ ‏ ‏ هر چې هستي پرې دي له نیستي اخیر پروا لې

زره د عاشقانو د دښمن له لاسه بېغم دی ‏ ‏ ‏ ‏ لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا لې

لوڼه تنده نشتر د قانع په قناعت کې ‏ ‏ ‏ ‏ دا کیمیا چې زده کا په خرقه کې امرا لې

هیچا سره چشمې طالبي نه کړي په خرمن کې ‏ ‏ ‏ ‏ بلکه د قحطیې په ملک کښې شاهي هم ګدا لې

ما به ښتیا نه وي ای یارانو باري خدای کرم ‏ ‏ ‏ ‏ حقه کلمه نغره د هر ګوره سخته بلا لې

زوروره سیلاب وار ته ترل په مقامات وي ‏ ‏ ‏ ‏ زره د خاموشي په ځای له نه (چې) ګویا لې

بې خس خاشاکه د آتش بقا په خه وي ‏ ‏ ‏ ‏ آه و فریاد واره په مقدار د تمنا لې

زه د رقیب چارو ناوپسا کرم له حبیبه ‏ ‏ ‏ ‏ زلفې په نسبت د مار خوږ لواژدها لې

ای رحمانه هر راحت په اجر د زحمت دی

هر چا دین (دین) خاند هسې دین (دین) په ژړا لې

په "چې پخته شي آشنایي" غزل کی له مقطع نه وروسته بیت:

په پښتو کې رحمان ووې ‏ ‏ ‏ ‏ په فارسي کې سنا لې

په "یوه ذره به ورې یا به موری لې" غزل کې پنځم او شپږم بیتونه:

عبادت خو په ځوانۍ کېږي رحمانه ‏ ‏ ‏ ‏ په پیرۍ کې به څه زهد کړي چې زوړ دی

بدي واره په ښه ونیسه رحمانه ‏ ‏ ‏ ‏ چې پای بند د یاران په هر بلا په مرور دی

په "هر گفتار هره وينا چې څوك عبس كا" غزل كې شپږم بيت:[1]

معتقد له اعتقاده مقصود بيامومند — د هغو طاعت غلط دى چې وسوس كا

په "که په بخت كم بختان نه واى خسته دل څوك" غزل كې ۲ او ۱۲ بيتونه:

زه لاړ غږ دستا په مينه كې شهره يم — نه چې نن كا ندې خبرې پرديې خپل څوك

ما دا يو سر دى داستا شكرانه كړي — كه د سر ماغزه مې خوري په دا ويل څوك

په "د زړه حال و تا ته څه وايم په ژبه" غزل كې ٤ او ٥ بيتونه:

كه يې لاس د خداى په چا وو رسيدلى — بد يې بخري به چا چيرې قبول يې

څوك له خاورو ايروپا څوك تخت وركړي — څوك له تخته دا ير و په ويران ولي

٤٢٢٠

د رحمان بابا ديوان د (۱۳۵۵) لمريز كال د زمري په مياشت كې
د نصير هنر "پښتون" په قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بيتونه د سناغلي رفيع د شخصي كتابخانې له يوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: څېړنیار محمد عارف غروال

د وېږیا ټګه قاموس برخه

لغت معنی

الف

لغت		معنی
ابتــه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برګ.
اختلاط		ګډون، خبرې کول
ارهنده	*arhánda*	بیدانجیر.
آدینه		جمعــه.
اشام		؟
اشراق		د لمر ختلو، طلوع کول ځلېدل.
الـوی	*aláway*	وریت شوی.
اعراف		د جنت او دوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج		موخه، هدف، د ټوپک غشي اونښان.
آماس		پړسوب.
اوتاد (د وتد جمع)		يوه روحاني مرتبه، موږي، مېخونه.
اوډنی	odə́nay	يو ډول ښځينه پوړنی دی چې غالباً يې په ودونو کې په سر وي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اورپښتی	orpəṣtay	پتنګ، پروانه.
اوږمکه	oẓmáka	مياشت، ماه.
اولاق (الاغ)		خر.
اهار		داوړي سختې ګرمۍ موسم.
اهلاد (هيداد)		سزا، پاداش، سرزنش.
اياغ		د شرابو پياله او کاسه.

ب

باده		شراب.
باړه	bāṛá	يو مشهور خوړ.
بالي (بهائی)		ورور.
بتان (بت)		مجازاً پېغلې، ښکلي.
بدسګال		بدذات، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د ځمکې فرش.
بطال		بد ويونکی، باطل ويونکی، غلط ويونکی.

بګاړ (بګیاړ) *bagāṛ* لېوه، شرمښ.

بیچاوڼې (بیچاوڼه) *bičāwṇa* دعزت جامې، بسترې، روجایې.

پ

پارسا — پرهېزګار، زاهد.

پارچي *pārci* — دجوارې کولو دانې.

پاسلل — سپارل.

پایله — پایزېب.

پخساک — پرېشانې، غم او خپګان.

پرانه — پرته، بې ځایه، بې مورده.

پسندل — غوره کول.

پکو — په ځان پورې تنګ اولږ ځانه ستړی.

پنم — پېټ.

پېځل *pecə́l* — زغمل، صبر کول، تحمل کول.

پېچوې (پچوې) — د مچنوغزې پرې (پچوکې) مجازاً اوږدې غښې او کچه.

پېړۍ — دکېناستو تخته، د ناستې کټګی کټنې.

پېشاب — متیازې، بولې.

ت

تبرا — بېزار بېدل، تېرا کېدل.

ترارۍ *trāṛa* — تېره، کاڼې، ډبره.

تراهي *trāhí* — وېره

ترو — *tru* — نو.

توسن — نیلی.

تولا — محبت، دوستي، ربتینګلوي، مینه.

تېزل — *tezə́l* — ځغلول، پرېږې سپړېدل.

ټ

ټوکرکې — دپوزي یوه ټوټه یا ټوټکی.

ټنډ — *tə́nḍ* — په زړه موړ، سخت، محکم.

چ

چلیکان — هغه کروندګر چې په ټاکلې برخه یا مزدورۍ د چا ځمکه کري.

چندن — صندل.

چوړۍ — چوړۍ، چواړۍ.

چوړک — یوکم شی، لنډ څه.

چوګان — نیزه، ډډه، یا توپها ډنډه.

چووه — *čowá* — عطر، خوشبویه مواد.

ح

حط — ایسته کول، لیرې کول، دیوار کوزول، پرېښودل.

خ

خاصا — نیک خویه، خاص الخاص، وتلی.

خاکروب — جاروکښ.

خټول		ختنه لرونکی، ناپاک.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خراړه	xrāṛa	یو ډول دښتي وړه مرغۍ ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز، همراه.

څ

څښکو	caṣko	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څرۍ	carə́y	د کېږدۍ د سراوډه و پښتانه.
څلې څولې	cale-cūle	ګنډ ګوندې، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځبله	ǰabə́la	سره، یولړ بله.

د

دد		ځناور.
دښن	daṣən	دښمن.
دراج		تنزری (تزری) یو مارغه دی.

درایے		ډنګرۍ، ګونګرو، ژرژرۍ، جرس.
دلق ازرق فام		زرغون کنډ، ګودړۍ.
دمک		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلور پولي، بوده ګان.
دوڅار	ducār	څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.
دیبا		وریښمین ښکلی توکر. میلک

ډ

ډبر	ḍabár	تباه، ټپر، کهول.
ډلیال	ḍalyál	د ډلې ملګرې.

ر

راج		راجا (واکمن)
راح		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رتڅه	ratə́y	ډېر لږ، ناڅیز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرپ.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنځوری	ranjə́ray	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړ رنګی.
ریمن	remán	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد		اثبات.

زبر		یاد، په یاد.
زمول	zmal	مراوی، بې سبکه، ضعیف.
زوږ	zwəẓ	نشت، نابود، حرام.
زوم		کم، کمی.
زیرمه		تدبیر، ذخیره، پانګه، پاسره.

ژ

ژغر	zǧər	ژغورلی.

س

سالکان		زاهدان، عارفان.
ساهو	sāhū	آزاد، اصیل.
سترغلی	stərǧláy	کولک، دسترګوغاټي، (کاسه چشم)
ستور	stwar	څاروي
سنجاب		لږلی.
سراښ	srāṣ	حریص
سفال		ټیټ، بې قدره، پستي او بې همتي، کودړی
سقلات		خپل ځان پېتول.
سکه	ska	نو، ځکه، ګویا، لکه چې.
سمک		کب، ماهي.
سنداسي		واندې کېدل، ملنګ، کیمیا لټونکی ملنګ.
سولند	swáland	حریص، بخیل، ممسک؛ لکه سولند سړی.

سوها — *sohā* — يو ډول ځواني توکی دی.

سپپاري — *sepārí* — يو لوړه نري ونه ده چې په تودو سيمو کې شنه کيږي.

سيم — يو ګران قيمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه، د تروږمۍ شپه.

شط — سيند، هغه ستر رود چې درياب ته ګډېږي.

شهاب — ستور، ستوري.

ط

طره — جوغه

طوق — غاړکۍ، امېل

ع

عتاب — قهر او غصه

عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د چرګ جنجېره، د چرګ ججوره.

غربال — غلبيل، پرويزنې.

غزا وشوه — اصل معنا: دا يو شوق دی، په دې نو څه وشول؟ (يو تکيه کلام دی).

غوړ	ğor	برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.
غوړځ		په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې توپونه او چیغې ایستل.
غوږی	ğważáy	سخت انتظار، غوږ بلکی، د چا د راتګ د زیږي انتظار.
غوك		لویه ښنګښنه (چونګښه)، شلاندره.
غوندی	ğúnday	دوز غنو جوال.
غوندژبی	ğwand-žəbay	فصیح، بلیغ.

ف

فلوس		د فلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تور و سیمو کې شنه کیږي زیړې تریخې او په طب کې کارېږي اخیستل کیږي

ق

قرقره		د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.
قنج (غنج)		ناز.

ك

کاږ		دوړو کانو ډیری.
کام		هدف، مرام.
کاواك		ډډ، ګوګ.
کروړ	Kror	سخت، محکم.
کړیکه	Kṛíka	چیغه، وړو ونکي غږ.
کسنیده		نقشه، انځور.
کلاب (کلب)		سپی.

کنګال		مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.
کوتل	*Kutál*	ذبح کول، حلالول، پوستکي ترې ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	*Kormá*	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	*Kolá*	د ساقي د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	*Kaháy*	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانډه	*gánda*	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	*grām*	کلي، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	*grohedəl*	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګړیال	*garyāl*	زنګ.
ګورهنده	*gorhánda*	وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه د وله خپرې بجاړ اُقبر
ګونټه	*gontá*	د شطرنج دانه.
ګوهار		د غوا او د پاده.
ګوی		پنډوس، پنډوسکه.
ګنګو	*gongú*	زعفران.
ګېډی	*gedáy*	ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لارغه	*lārǧə*	درنګ، څنډ.

لال		ګونګ، یو ډول انګور دی.
لګام		واګي، قبضه.
لو	*lu*	لوګي.
لوښېدل	*locedə́l*	یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم نهایي بریالیتوب ته ونه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.
لوښتل	*lostə́l*	په کوچ پیل کول، لېږدېدل.
لونل		پاشل.

م

مال ومنال		شته - هستي او دارایي.
ماوا		استوګنځی، مسکن.
متره	*matrá*	نایاب، نشت، زوږ.
مټ	*mət*	بازو، هاند، همت.
مجذوب		جذب شوی، عاشق شوی.
مجمر		نغرۍ، دېګدان.
مخمور		مست، نشه.
مخنث		نرښځی.
مذمت		بدویل، غیبت.
مرسته		طلب، لټون، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونجکه، څرموږه.

مستدام — همیشه، تل.

مشاطه — دمه، سینګار وونکی.

مشګیرک — دیو مارغه نوم دی.

مصحف — کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.

مطر — باران، ورښت.

معتیو (معتوه) — غیر مکلف، لیوني ډوله.

مغاك — ګودال، ژوره غالی.

مقراض — بیاتي، قیچي.

مجلاب — خوسا ډنډ.

منزه — پاك، سپېڅلی، پاکیزه.

مواس — چوغلګر.

میثاق — ژمنه، وعده، عهد، پیمان.

میزر — پړونی، چادری.

محوت — پیلبه، پیل والا

عیسی — معاش، تنخوا.

ن

نارون (نارو) — یو ډول دانه ده چې د چټلو اوبو له څښلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نری چینجي وي.

نار		د نهر، ساقه.
ناغه		دستر گو سره رگونه.
ناوك		غشی، شتی
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	ړود، وړوکی سیند.
نغړول		نغړل، په یوه ساتېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نمري		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه دله خلك چي په یوه فکر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومړ		یادشوی، نومول شوی.

و

وارړ	wāṛṛ	عوږه، وړ
وبله		یو تربله.
ورژلی (وړژل)		رېزه رېزه کول، مرل.
وښتي	wáṡ̌te	ټوکې ټکالې، لطیفې.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درنښت.
وېلار	*welā́r*	عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانځه		هغه تیلۍ چې پیسې پکې ایښودل کیږي، کیسه.
هنډه	*hánḍa*	مضبوطه اراده، ډېره غوښتنه، پهٔ زړهٔ کې یوه خبره غوښته کول.
هوک	*huk*	نیغ، شخ.

ی

یرغال		بېړه، یرغل حمله، برید.
یسار		کیڼ، اسان.
یمین		ښی.

پای

یادونه:

د متن ترتیبا ر یدو وروسته، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو، چې د متن له غزلو یې بلیتونه زیات وو، او یا یې توپیر سره درلود، نو ځکه موږ نوی لاس ته راغلي غزلي په ضمیمه کې ونیولې. په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده. او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده. نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي.

اداره

PROPERTY OF
ACKU
4499

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library